

**SYLLABUS
DOGRI
VI Semester**

Examinations to be held in the years 2018 & 2019

Course No. DG-601

Title : Novel

Duration : 03 hrs.

Maximum Marks : 100

Examination Theory : 80

Internal Assessment : 20

Syllabus

1. Matterean by Inderjeet Kesar published by Jai Mata Parkashan 2-P, Sec. 3, Channi Himmat, Jammu.
2. Essay

Book prescribed

Sheeraza Dogri Chonamen Dogri Nibandh vishesh Ank, Part-II published by J&K Academy of art, Culture and Languages, Jammu.

3. History of Dogri Novel

Books Recommended

1. Dogri Sahitya Da Itihas by Dr. Jitendra Udhampuri, published by J&K State Board of School, Education, Rehari, Jammu.
2. Bhasha Te Adab Di Tihasak Parchol, Arunima Prakashan, Udhampur.
3. Dogri Sahitya Da Itihas by Shiv Nath, published by Sahitya Akademy, New Delhi.

Break up of Syllabus unit-wise:

Unit-I Reference to the context of two paragraphs from the prescribed Novel and Essay Text Books. 20 Marks

Unit-II General Questions Novel and Novelist 20 Marks

Unit-III History of Dogri Novel upto 1990	20 Marks
Unit-IV Very short answer from the prescribed books	10 Marks
Objective type questions from the prescribed books	10 Marks

Distribution of 20 Marks of Internal Assessment shall be as:

Two Written Assignments = 10 Marks each.

Note for Paper Setting

The question paper will contain one question (containing a & b) with 100% internal choice from each Unit and the candidates will be required to answer all the questions (total questions to be attempted will be four)

-----0-----

CONTENTS		
LESSON NO.	TITLE	PAGE NO.
Lesson No. 1	Reference to Context	5 - 10
Lesson No. 2	Reference to Context	11 - 16
Lesson No. 3	Reference to Context	17 - 22
Lesson No. 4	Reference to Context	23 - 27
Lesson No. 5	Life and Contribution of the Novelist	28 - 35
Lesson No. 6	Material related to Novel	36 - 41
Lesson No. 7	Material related to Novel	42 - 45
Lesson No. 8	Characterisation of Novel ‘Matterean’ Characters	46 - 50
Lesson No. 9	Related to Essays	51 - 56
Lesson No. 10	Related to Essays	57 - 63
Lesson No. 11	Life and Contribution Sketch of Essay Writer	64 - 75
Lesson No. 12	History and Development of Dogri Novel	76 - 85
Lesson No. 13	History and Development of Dogri Novel	86 - 89
Lesson No. 14	History and Development of Dogri Novel	90 - 96
Lesson No. 15	History and Development of Dogri Novel	97 - 104
Lesson No. 16	Novel and Essay	105 - 110

Lesson No. 17	Life and Contribution of Novelist	111 - 114
Lesson No. 18	Life and Contribution of Novelist	115 - 118
Lesson No. 19	Life and Contribution of Different Novelists	119 - 122
Lesson No. 20	Short Answer questions of Matterean Novel	123 - 125
Lesson No. 21	Short Answer questions of Matterean Book	126 - 128
Lesson No. 22	Short Answer questions of Essay	129 - 130
Lesson No. 23	Short Answer questions of Essay	131 - 132
Lesson No. 24	Objective Type Questions	133 - 137

B.A. Sem-VI **LESSON No. 1**
UNIT-I **NOVEL AND ESSAY**

1.0 उद्देश्य

1.1 पाठ—परिचे

1.2 पाठ—प्रक्रिया

1.3 पैहलੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਧਾ

1.4 ਦੁਏ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਧਾ

1.5 ਤ੍ਰਿਧੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਧਾ

1.6 ਚੌਥੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਧਾ

1.7 ਪ ਮੋਂ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਧਾ

1.8 ਖਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਦੇ ਗਿਆਂਸਾਂ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਧਾ ਕਰੋ

1.0 उद्देश्य

- (i) ਉਪਨਾਸ ਦੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਵਾਖਧਾ ਪਢਿੱਧੈ ਵਿਦਾਰੀ ਪੂਰੇ ਸਾਂਦਰਭ ਦੀ ਪਨਾਨ ਕਰੀ ਲੈਡਨ।
- (ii) ਗਿਆਂਸ ਚ ਦਿੱਤੇ ਗਦੇ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਗੂਢ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਸਕਗ।
- (iii) ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਧਾ ਪਢਿੱਧੈ ਵਿਦਾਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਸਮਝਿਅਤੇ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰੋਂ ਗੀ ਵਾਖਧਾਤਮੀ ਰੂਪ ਚ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਨੇ ਦੀ ਸਮਰਥ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਡਨ।

1.1 पाठ—परिचे

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਉਪਨਾਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਦੇ 7 ਕੋਲਾ ਲੇਝੈ 100 ਸਫੋਂ ਚਾ ਗਿਆਂਸਾਂ ਦੀ ਵਾਖਧਾ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਐ।

1.2 पाठ—ਪ੍ਰਕਿਧਾ

- (i) ਇਸ ਗਿਆਂਸ ਦੇ ਸਾਂਦਰਭ ਚ ਉਪਨਾਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂਡ ਦਿੱਤਾ ਗੇਦਾ ਐ।

- (ii) ਗਦਾਂਸ਼ ਦਾ ਚੇਚਾ ਸਾਂਦਰਭ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਦੇ ਅੜਤਾਗਤ ਦਿੱਤਾ ਗੇਦਾ ਏ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਗੀ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਸਤੁ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲੀ ਸਕੈ।
- (iii) ਗਦਾਂਸ਼ ਚ ਵਿਕਤ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਵਾਖਿਆ ਇਸ ਢਾਂਗ ਕਨੈ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਏ ਜੋ ਵਿਦਾਰਥੀ ਉਸੀ ਸਮਝਿਧੈ ਆਪੂ ਵਾਖਿਆ ਕਰਨੇ ਦੀ ਸਮਰਥ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਨ।

1.3 ਪੈਹਲੇ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਵਾਖਿਆ

ਮਰਦ ਦੂਆ ਬਾਹੁ ਤੇ ਝਟਟ ਕਰੀ ਲੈਂਦੇ ਨ ਪਰ ਜੇ ਸੋਚੀ ਬਚਾਰਿਧੈ ਨੇਈ ਚਲਨ ਤਾਂ ਖਜ਼ਜ਼ਲੀ ਪਰੋਆਰੈ ਦੀ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਜਨਾਨੀ ਦੀ ਮਮਤਾ ਚ ਬੀ ਲੋਕ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦਾ ਪਛੌਰਾ ਗੈ ਤੁਪਦੇ ਨ। ਜੇ ਓਹ ਰਸ਼ਤੇ ਪਾਨੇ ਗਿਰੈ ਲੋਆਦੈ ਗੀ ਕਿਥ ਆਕਵੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਆਖਦੇ ਨ ਜੇ ਖੀਰ ਮਾਤਰੇਆਂ ਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝੋਂ ਸਿਦਧੀ ਬਾਹਨੀ ਏ ਤੇ ਜੇ ਓਹ ਚੁਪ ਗੁਸ਼ ਜੈਹਰੀ ਘੁਟਟ ਪੰਵੀ ਰਵੈ ਤਾਂ ਗਲਾਂਦੇ ਨ ਨਹਾਡੇ ਕੇਹੜੇ ਡੇਲਲੇ ਜਲੇ ਦੇ ਨ, ਲੋਆਦ ਬਿਗਡੀ ਤੇ ਦਿਕਖਾ ਦੀ ਏ ਪਰ ਕੀ ਠਾਕੈ ਨਹਾਡੇ ਕੇਹੜੇ ਅਪਨੇ ਨ। ਖੀਰ ਮਾਤਰੇਆਂ ਏ। ਏਹ ਘੂੰਝੂੰ ਏ ਘੂੰਝੂੰ।

(i) ਸਾਂਦਰਭ:- ਏਹ ਗਦਾਂਸ਼ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਇਨਦ੍ਰਜੀਤ ਕੌਰ ਹੋਰ ਨ।

(ii) ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ :- ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਮਾਤਰੇਆਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਰਿਮਾਸ਼ ਬਦਲਨੇ ਦੀ ਕੋਣਿਅਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਮਤਾਬਕ ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਮਤਾ, ਚਲਿਤਰ ਤੇ ਕਰਮੋਂ ਗੀ ਦਿਕਖਿਧੈ ਗੈ ਮਾਂ ਜਾਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਕਰੀ ਆਖਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ। ਮੂਲ ਰੂਪੈ ਚ ਕੋਈ ਬੀ ਨਾਰੀ ਬੁਰੀ ਨੇਈ ਹੋਂਦੀ ਏ, ਉਸੀ ਬੁਰਾ ਬਨਾਨੇ ਲੇਈ ਸਾਫੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਬਡਾ ਹਤਥ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਦੀ ਮੁਕਖ ਪਾਤਰ ਲੀਲੀ ਰਾਹੋਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਬਦਲਨੇ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਉਸੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਥਮਾਂ ਮਾਂ ਬਨਨੇ ਲੇਈ ਬਡਾਸਾਰਾ ਮੁਲਲ ਚੁਕਾਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਲੀਲੀ ਦਾ ਬਾਹੁ ਦੂੰਝ ਥਾਹਰਾ ਪਰ ਹੋਂਦਾ ਏ, ਜਨਮ ਅਣਤੀ ਆਹਲੇ ਧਾਡੇ ਉਸਦਾ ਜਾਗਤ ਸੂਰਜ ਗੁਡਿਡਿਆਂ ਡੋਆਨੇ ਲੇਈ ਗੇਦਾ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤਥੈ ਸੂਰਜ ਗੀ ਦਾਂਦ ਟਕਕਰ ਮਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ, ਜਿਸ ਕਰੀ ਓਹ ਬਡਾ ਜਖੀ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਗੋਅਡਿਧੈ ਦੇ ਜਾਗਤੈ ਥਮਾਂ ਲੀਲੀ ਗੀ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਸੂਰਜੈ ਗੀ ਦਾਂਦੈ ਨੇ ਟਕਕਰ ਮਾਰੀ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਲੀਲੀ ਇਨਾ ਸੁਨਦੇ ਗੈ ਨਂਗੇ ਪੈਰੋਂ ਕੋਡੀ ਜਂਦੀ ਏ ਤੇ ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਚ ਇੱਥੀ ਸੋਚਦੀ ਏ ਜੇ ਸੇਰੀ ਜਿੰਦਗੀ ਕੈਸੀ ਪਲਚੀਗੇਦੀ ਏ। ਜਾਗਤੈ ਗੀ ਜੇ ਕਿਥ ਆਕਖੈ ਤਾਂ ਬੁਰੀ, ਨੇਈ ਆਕਖੈ ਤਾਂ ਬੁਰੀ।

ਵਾਖਿਆ :- ਲੇਖਕ ਮਤਾਬਕ ਮਰਦ ਦੂਆ ਬਾਹੁ ਤੇ ਕਰੀ ਲੈਂਦੇ ਨ ਪਰ ਅਪਨੀ (ਘਰਸ਼ੀ) ਗੀ ਜੇਕਰ ਸੋਚੀ—ਬਚਾਰਿਧੈ ਨੇਈ ਚਲਾਨ ਤਾਂ ਪਰੋਆਰ ਖਜ਼ਜ਼ਲ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਲੋਕ ਦੂੰਝ ਥਾਹਰਾ ਪਰ ਛਾਡੇ ਦੀ ਜਨਾਨੀ ਦੀ ਮਮਤਾ ਚ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦਾ ਛੈਂਦਾ ਤੁਪਦੇ ਨ। ਉਸ ਘਰੈ ਚ ਆਇਧੈ ਓਹ ਜਨਾਨੀ ਅਪਨੀ ਲੋਆਦ ਆਸਟੈ ਭਲਾ ਇਛਲਦੀ ਏ ਇਸ ਲੋਆਦੈ ਗੀ ਚੰਗੇ ਰਸ਼ਤੇ ਪਾਨੈ ਲੇਈ ਕਿਥ ਆਕਖੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਗਲਾਂਦੇ ਨ ਮਾਤਰੇਆਂ ਜੇ ਹੋਈ ਏਹ ਅਪਨੀ ਗੈ ਲੋਆਦੈ ਕਨੈ ਠੀਕ ਵਾਹਰ ਨੇਈ ਕਰਾ ਦੀ ਤੇ ਜੇਕਰ ਸ਼ਰਮਾ ਮੂਜਬ ਕਿਥ ਨੇਈ ਆਕਖਿਧੈ ਚੁਪਚਾਪ ਕੌਡੇ ਜੈਹਰਾ ਆਹਲੇ ਘੁਵੁ ਪੰਦੀ ਰਵੈ ਤਾਂ ਬੀ ਲੋਗ ਆਖਦੇ ਨ ਦਿਕਖੋ ਕਨੇਹੀ ਜਨਾਨੀ ਏ ਲੇਖਾਦ ਬਿਗਡੀ ਦਿਕਖਾ ਕਰਦੀ ਏ, ਪਰ ਕਿਥ ਆਖਦੀ ਨੇਈ। ਇਸਦਿਯਾਂ ਅਕਖੀਂ ਨੇਈ ਹੈਨ, ਕਧ ਡੇਲਲੇ ਜਲੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਠਾਕਦੀ ਬੀ ਨੇਈ। ਨੁਹਾਡੀ ਕੇਹੜੀ ਅਪਨੀ ਲੋਆਦ ਏ। ਮਾਂਡ ਥੋਹੜੇ ਮਾਤਰੇਆਂ ਏ। ਬਡੀ ਮੀਸਨੀ ਏ। ਅਨਦਰੋ—ਅਨਦਰੀ ਇਸੀ ਸਥ ਕਿਥ ਪਤਾ ਏ ਷ ਬਾਹਰ ਬੋਆਸਰਦੀ ਨੇਈ ਏ।

1.4 ਦੁਏ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਵਾਖਿਆ

ਅਜ਼ ਸੂਰਜ ਦਸਮੀ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਹਾ। ਓਹ ਅਪਨੇ ਸ਼ਕੂਲੈ ਚ ਪੈਹਲੇ ਤੇ ਪੂਰੈ ਨਗਰੈ ਚ ਦੂਏ ਨਂਬਰੈ 'ਰ ਆਯਾ ਹਾ। ਓਹ ਮਝ

ਖੁਸ਼ ਕੀ ਨਿੱਹੁਂ ਦੀ ਜੇਹਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਵੀ ਇਕ ਮਾਤਰ ਤਾਂਹਗ ਗੈ ਜਾਗਤੈ ਗੀ ਪਢਾਇਥੈ ਨਾਹਾਡੀ ਜਿੰਦਗੀ ਸੋਆਰਨੀ ਹੀ ਤਾਂਅਂ ਤੇ ਘਰ—ਘਰ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਗੇਦਾ ਹਾ ਪਰ ਕੀ ਜੇ ਲੀਲੀ ਦਾ ਮਨ ਇਕਕਲੇ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਿਹਾ ਕਰੀ ਸਕਦਾ, ਓਹ ਬਤੂਰੀ ਆਪੁਂ ਜਾਇਥੈ ਇਹ ਖਬਰ ਸਾਰੇ ਗੀ ਸਨਾਰਦੀ ਹੀ।

ਸਂਦਰਭ :- ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਪੰਕਿਤਿਆਂ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਉਪਨਿਆਸ ਚਾ ਲੈਤਿਆਂ ਗੇਦਿਆਂ ਨ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਲਖਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਣ :- ਸੂਰਜ ਜਿਸਲੈ ਦਸਮੀਂ ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਏ ਉਸਲੈ ਲੀਲੀ ਅਪਨੇ ਆਪਾ ਗੀ ਬਡੀ ਖੁਸ਼ਨਸੀਬ ਸਮਯਾਦੀ ਏ। ਉਸਨੇ ਜੇਹੜਾ ਸੁਖਨਾ ਦਿਕਖੈ ਦਾ ਹਾ, ਅਜ਼ਜ ਓਹ ਸਾਕਾਰ ਹੌਂਦਾ ਨਜ਼ਰੀ ਆਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾ। ਉਸ ਦਿਨ ਓਹ ਅਪਨੇ ਆਪਾਗੀ ਸਮਨੋਂ ਸ਼ਾ ਖੁਸ਼ਨਸੀਬ ਮਾਂ ਸਮਯਾ ਕਰਦੀ ਹੀ। ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਚ ਅਪਨੇ ਸਾਰੇ ਦੁਕਖ ਭੁਲ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਜੇਹੜੇ ਤਾਂਨ ਸੂਰਜੈ ਗੀ ਬੜੇ ਕਰਦੇ ਤੇ ਪਢਾਨੇ ਲੇਈ ਜ਼ਰੇ ਹੇ। ਇਹ ਅਪਨੇ ਸਾਰੇ ਦੁਕਖ ਠੀਕ ਤਾਂਅਂ ਗੈ ਭੁਲ੍ਹੀ ਗੇਈ ਜਿਧਾ ਮਸ਼ਿਆ ਦੇ ਬਾਦ ਹੋਨੇ ਆਹਲੀ ਕਨੈ ਦੀ ਚਾਨਨੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਨਹੈਰੈ ਪਕਖੈ ਗੀ ਬਸਾਰੀ ਓਡੜੀ ਏ।

ਵਾਖਿਆ :- ਲੇਖਕ ਨੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਦਸਮੀਂ ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੈਤੀ ਹੀ। ਓਹ ਸ਼ਕੂਲੈ ਚ ਅੰਭਲ ਤੇ ਪੂਰੇ ਨਗਰੈ ਚ ਦੂਰ ਨਮਹੈਰੈ ਪਰ ਰੇਹਾ ਹਾ। ਸਚ੍ਚੇਂ ਗੈ ਓਹਦੀ ਮਾਡ ਲੇਈ ਇਹ ਬਡੀ ਖੁਸ਼ ਦਾ ਧਾਡਾ ਹਾ ਓਹ ਬਡੀ ਖੁਸ਼ ਹੀ ਤੇਹੋਂਦੀ ਬੀ ਕੀ ਨੇਈ? ਕੀ ਜੇ ਆਹਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਚ ਇਕਕੈ ਇਛਾ ਹੀ ਸੂਰਜੈ ਗੀ ਪਢਾਈ—ਲਖਾਇਥੈ ਬਡ਼ਾ ਇੰਸਾਨ ਬਨਾਨਾ ਹਾ, ਓਹਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਸੋਆਸਾ ਹਾ। ਤਾਂਅਂ ਸੂਰਜੈ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਨੇ ਦਾ ਤੇ ਸ਼ਕੂਲੈ ਚ ਅੰਭਲ ਔਨੇ ਦਾ ਪਤਾ ਘਰ—ਘਰ ਚਲੀ ਗੇਦਾ ਹਾ ਪਰ ਉਸਦੀ ਮਾਡ ਕੋਲਾ ਖੁਸ਼ੀ ਇਕਕਲੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨੇਈ ਹੀ ਹੋਆ ਕਰਦੀ ਇਸਕਰੀ ਬਾਬਰੀ ਜਨ ਹੋਈ ਦੀ ਇਹ ਖਬਰ ਆਪੁਂ ਘਰ—ਘਰ ਜਾਇਥੈ ਸਨਾਰਦੀ ਹੀ।

1.5 ਤ੍ਰਿਧੀ ਗਦਿਆਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਣ ਵਾਖਿਆ

ਸਕਕੀ ਤੇ ਮਾਤਰੇਆਂ ਚ ਆਪੁਂ ਕਂਧ ਚਾਡਿਥੈ ਅਸ ਮਾਤਰੇਆਂ ਗੀ ਭੱਡਨੇ। ਮਾਂ ਹੋਏ ਜਾਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਛੇਕਡ ਓਹ ਇਕ ਨਰੀ ਏ ਤੇ ਨਾਰੀ ਦਾ ਮਨ ਹਿਰਖੈ ਸ਼ਾ ਖਾਲੀ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਦਾ। ਇਸਕਰੀ ਹਿਰਖੈ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਇਸ ਸੂਰਤੀ ਗੀ ਮਾਂ ਆਕਖਨਾ ਗੈ ਮਨਾਸਬ ਏ ਮਾਤਰੇਆਂ ਨੇਈ। ਜੇਲੈਂ ਤਗਰ ਮਾਊ ਦੇ ਮਨੈ ਚ ਪੁਟਠੇ ਸਿਦਧੇ ਭਾਵ ਨੇਈ ਜਗਾਏ ਜਾਨ ਉਨ੍ਹੇ ਚਿਰ ਓਹ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬਨਦੀਥੀ ਨੇਈ। ਸੈ ਦੂਏ ਬਾਹ ਦੀ ਕੋਈ ਬੀ ਜਨਾਨੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਨੇਈ ਹੁੰਦੀ। ਮਾਤਰੇਆਂ ਹੁੰਦੀ ਏ ਓਹ ਸੋਚ ਜੇਹੜੀ ਇਹ ਸਮਾਜ ਤੇ ਜਨਾਨੀਦੇ ਅਪਨੇ ਸਕਕੈ ਨੋਹਾਡੇ ਦਮਾਕੈ ਚ ਕੁਝੀ—ਕੁਝੀ ਭਰਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਸਾਰੇ ਦੀ ਲੀਲੀ ਨੇ ਪਰਵਾਹ ਨੇਈ ਕੀਤੀ। ਇਸ੍ਤੇ ਕਰੀ ਓਹ ਮਾਂ ਹੀ ਨਾਂ ਸਕਕੀ ਤੇ ਨਾਂ ਮਾਤਰੇਆਂ।

ਸਂਦਰਭ :- ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਪੰਕਿਤਿਆਂ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਥਮਾਂ ਲੈਤਿਆਂ ਗੇਦਿਆਂ ਨ। ਇਸਦੇ ਰਚਨਾਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਣ :- ਸੂਰਜ ਦਾ ਦਸਮੀਂ ਚ ਪਾਸ ਹੋਨਾ ਜਿਥੈ ਇਕ ਬਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗਲ ਹੀ ਉਥੈ ਬਸੋਸ ਆਹਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੀ ਜੇ ਓਹਦਾ ਬਲ ਰਮੇਸ਼ ਉਸੀ ਅੰਗੇ ਪਢਾਨੇ ਲੇਈ ਇੰਕਾਰ ਕਰੀ ਓਡਾ ਏ। ਸੂਰਜ ਗੀ ਹਵਟੀ ਬੌਹਨੇ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੇਲੇਈ ਆਖਦਾ ਏ ਪਰ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਲੀਲੀ ਰਮੇਸ਼ ਦੀ ਇਸ ਗਲਲਾ ਦਾ ਬਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨਾ ਨਿਰਣਾ ਇਹ ਸਨਾਂਦੀ ਏ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸਦਾ ਭਵਿਕਖ ਚੌਡ ਨੇਈ ਹੋਨ ਦੇਨਾ। ਦਾਖਲੇ ਆਸਟੈਂ ਪੈਸੇ ਜੁਟਾਨੇ ਲੇਈ ਕੋਈ ਹੀਲੇ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਦੂਰੀ ਬਕਖੀ ਸੂਰਜੈ ਗੀ ਸ਼ਹਾਰਾ—ਸ਼ਹਾਰਾ ਬੀ ਦਿੱਤੀ ਏ ਉਸ ਜਾਗਤੈ ਕਨੈ ਮਾਤਰੇਆਂ ਆਹਲਾ ਸਲੂਕ ਨੇਈ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਇਕ ਮਾਡ ਆਹਲਾ ਵਾਹਾਰ ਕਰਦੀ ਏ।

ਵਾਖਿਆ :- ਇਸ ਗਦਿਆਂ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਕਕੀ ਮਾਂ ਤੇ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬਾਰੈ ਦਸਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਅਸ ਲੋਕ ਗੈ ਸਕਕੀ

ਤੇ ਮਤਰੇਈ ਮਾਊ ਚ ਫਰਕ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਇਕ ਕਂਧ ਜਨੇਹੀ ਚਾਢਿਯੈ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਗੀ ਭੰਡਨੇ ਆਂ। ਮਾਂ ਹੋਏ ਜਾਂ ਮਾਤਰੇਆਹੇ ਤੇ ਇਕ ਨਾਰੀ ਗੈ ਜੇਹਦਾ ਮਨ ਹਿਰਖੈ ਕਨੈ ਭਰੋਚੈ ਦਾ ਰੌਹਦਾ ਏ ਓਹ ਹਿਰਖੈ ਥਾ ਖਾ'ਲੀ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਦਾ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਹਿਰਖੈ ਤੇ ਮਮਤਾ ਕਨੈ ਭਰੋਚੀ ਦੀ ਸੂਰਤ ਗੀ ਮਾਂ ਆਖਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ। ਓਹ ਮਾਤਰੇਆਂ ਕਦੇ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਦੀ। ਇਕ ਨਾਰੀ ਦੇ ਮਨੈ ਚ ਜਧਾਨੇਪ੍ਰਤਿ ਜਿ'ਨੈ ਚਿਰੈ ਤਗਰ ਤੁਲਟੇ—ਸਿਦ੍ਧੇ ਬੁਰੇ ਭਾਵ ਨੇਈ ਜਗਾਏ ਜਾਨ ਤ'ਨੈ ਚਿਰੈ ਤਗਰ ਓਹ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬਨੀ ਬੀ ਨੇਈ ਸਕਦੀ। ਦੂੰ ਥਾਹਰ ਪਰ ਬ਼ੋਈ ਦੀ ਕੋਈ ਬੀ ਨਾਰੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਨੇਈ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਮਾਤਰੇਆਂ ਹੋਂਦੀ ਏ ਓਹਦੀ ਓਹਕੜੀ ਸੋਚ ਜੇਹੜੀ ਏਹ ਸਮਾਜ ਤੇਉਸਦੇ ਅਪਨੇ ਗੈ ਸਕਕੇ ਰਿਖ਼ਤੇਦਾਰ ਤੁਸਦੇ ਮਨੈ ਚ ਜਗਾਈ ਦਿਦੇ ਨ ਤੁਸਦੇ ਮਨੈ ਚ ਭਰੀ ਦਿਦੇ ਨ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਪਾਤਰ ਲੀਲੀ ਇਸ ਚਾਲੀ ਦਿਧੇ ਗਲਲੇਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨੇਈ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨਾ ਮਾਂ ਆਹਲਾ ਧਰਮ ਨਭਾਂਦੀ ਰੇਹੀ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਓਹ ਨਾ ਤੇ ਸਕਕੀ ਹੀ ਤੇ ਨਾ ਗੈ ਮਤਰੇਈ ਅਹ ਇਕ ਸਚੀ—ਸੁਚੀ, ਅਪਨਾ ਫਰਜ ਨਭਾਨੇ ਆਹਲੀ ਇਕ ਮਾਂ ਹੀ ਤੇ ਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਮਾਂ ਗੈ ਬਨਿਯੈ ਰੇਹੀ।

1.6 ਚੌਥੇ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਵਾਖਾਂ

ਸੂਰਜੈ ਦਾ ਰੂਆਂ—ਰੂਆਂ ਮਾਊ ਦਾ ਦੇਨਦਾਰ ਹਾ। ਉਸੀ ਪਤਾ ਹਾ ਜੇ ਉਸੈ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮਮਤਾ ਦਾ ਅਮਰਤ ਪੀਧੈ ਓਹ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦਿਧਾਂ ਪੌਛਿਆਂ ਚਢਾ'ਰਦਾ ਏ। ਤਾਂ ਗੈ ਓਹ ਮਨੋਮਨੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦਾ ਹਾ। ਓਹ ਨੁਹਾਡੀ ਸਥਾਂ ਨਿਹਾ ਖੰਦਾ। ਉਸੀਜਕੀਨ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਹਾ ਜੇ ਇਸ ਘਰੈ ਦੇ ਜਦੂਂ ਬੀ ਦਿਨ ਫਿਰਡਨ ਇਸੈ ਜਨਾਨੀ ਮੂਜਬ ਫਿਰਨੇ ਨ। ਇਧੈ ਓਹ ਦੀਧਾ ਏ ਜੇਹਕਾ ਆਪੂ ਫਕੋਇਧੈ ਦ੍ਰੋਗੀ ਲੋਡ ਦਿੰਦਾ ਏ।

ਸਾਂਦਰਭ :— ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਪੱਕਿਤਿਆਂ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਥਮਾਂ ਲੈਤਿਆਂ ਗੇਦਿਧਾਂ ਨ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ :— ਸੂਰਜ ਬਾਹਰਮੀਂ ਚੜੀ ਗੇਆ ਹਾ। ਓਹ ਪੂਰੇ ਸੂਬੇ ਚ ਪੈਹ੍ਲੇ ਨਮਿਰ ਪਰ ਰੇਹਾ ਹਾ। ਤ'ਨ ਅਪਨੇ ਮਾਊ—ਬਬੈ ਦਾ ਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰੀ ਓਡੇ ਦਾ ਹਾ। ਜਾਗਤੈ ਆਸੇਆ ਦਿੱਤੀ ਦੀ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਚ ਲੀਲੀ ਦੇ ਮੁੱਸ੍ਝੇ—ਪੀਲੇ ਮੂੰਹੈ ਪਰ ਰੰਗਤ ਫਿਰੀ ਆਈ ਹੀ। ਏਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਨੇ ਆਹਲਾ ਸੂਰਜ ਹਾ। ਦੂੰ ਬਕਖੀ ਰਸੇਖ ਦੀ ਰੇਹੜੀ ਬੀ ਜਾਗਤੈ ਕਰੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਈ ਗੇਈ ਹੀ। ਰਸੇਖ ਦੀ ਬਚਤ ਬੀ ਬਧੀ ਗੇਦੀ ਹੀ। ਰਸੇਖ ਬੀ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹਾ। ਉਸੀ ਬੀ ਅਪਨੇ ਜਾਗਤੈ ਪਰ ਬੜਾ ਮਾਨ ਹੋਨ ਲਗੀ ਪੇਆ ਹਾ।

ਵਾਖਾਂ :— ਲੇਖਕ ਮਤਾਬਕ ਮਾਊ—ਬਬੈ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਤਾਂਦਾ ਅਪਨਾ ਸੂਰਜ ਹਾ। ਪਰ ਸੂਰਜ ਦਾ ਰੋਮ—ਰੋਮ ਅਪਨੀ ਦੇਵੀ ਜਨੇਹੀ ਮਾਊ ਦਾ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਹਾ। ਉਸੀ ਇਸ ਗਲਲੈ ਦਾ ਅਹਸਾਸ ਹਾ ਜੇ ਓਹ ਇਸੈ ਦੇਵੀ ਜਨੇਹੀ ਮਾਊ ਦੀ ਮਮਤਾ ਰੂਪੀ ਅਮਰਤ ਗੀ ਪੀਧੈ ਗੈ ਸਫ਼ਲਤਾ ਦਿਧਾਂ ਪੌਛਿਆਂ ਚਢਦਾ ਗੈ ਜਾ'ਰਦਾ ਆਂ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਓਹ ਅਪਨੀ ਮਾਂ ਲੀਲੀ ਗੀ ਦੇਵੀ ਸਿੱਖਿਯੈ ਮਨੋਮਨ ਪ੍ਰਾਜਦਾ ਹਾ। ਕਦੇ ਬੀ ਓਹਦੀ ਮਾਊ ਦੇ ਖਲਾਫ ਕੋਈ ਕਿਥਾ ਆਖੈ, ਓਹ ਬਰਦਾਂਸ਼ ਨੇਈ ਹਾ ਕਰੀ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਗੈ ਓਹਅਪਨੀ ਮਾਊ ਦੀ ਸਥਾਂ ਨੇਈ ਹਾ ਚੁਕਦਾ। ਉਸੀ ਇਸੈ ਗਲਲੈ ਦਾ ਬੀ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਹਾ ਜੇ ਉਦੇ ਘਰ ਥੈਲ ਦਿਨ ਜਦੂਂ ਬੀ ਔਡਨ ਇਸੈ ਜਨਾਨੀ ਧਾਨੀ ਉਸਦੀ ਅਪਨੀ ਗੈ ਮਾਊ ਕਰੀ ਗੈ ਔਡਨ। ਸੂਰਜ ਅਪਨੀ ਮਾਊ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਤੁਸ ਦੀਧੇ ਕਨੈ ਕਰਦਾ ਏ ਜੇਹੜਾ ਆਪੂ ਜਲਿਯੈ ਦੁਏਂਗੀ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਏ ਧਾਨਿ ਚਬਕਖੈ ਲੋਡ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਠੀਕ ਤ'ਆਂ ਗੈ ਓਹਦੀ ਮਾਂ ਆਪੂ ਹਰ ਔਕਡੇ ਗੀ ਬਰਦਾਂਸ਼ ਕਸ਼ੇ ਹੋਈ ਉਸੀ ਹਰ ਚਾਲੀ ਦੇ ਸੁਖ ਦੇਨਾ ਚਾਂਹਦੀ ਏ।

1.7 ਪਤਮੋਂ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਵਾਖਾਂ

ਪਰਮੇਸਰੈ ਦਾ ਏਹ ਨਵੇਦ ਕੁਸੈ ਭਾਗੋਂ ਆਹਲੋਂ ਗੀ ਗੈ ਥਹੋਂਦਾ ਏ। ਨਾਂ ਏਹ ਮੁਲਲੋਂ ਬਿਕਦਾ ਏ, ਨਾਂ ਮਂਗੇ ਦੇ ਥੜ੍ਹੌਂਕਾ ਏ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ

ਕੋਈ ਇਸੀ ਖੂਸੀ ਸਕਦਾ ਏ। ਪਿਛਲੇ ਜਰਮੈ ਦਾ ਕੋਈ ਸਰਬਂਧ ਲੇਖੈ ਲਖੋਇਥੈ ਇਸ ਜਰਮੈ ਚ ਮਿਲਨੇ ਦਾ ਜੋਗ ਬਨਦਾ ਏ। ਪਰ ਅਜ਼ਜਕਲ ਇਸ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਕਖਵਰੈ ਦੇ ਪੱਡਦੇ ਪਿਚੋਂ ਜੇ ਕਿਥ ਹੋਆ ਕਰਦਾ ਏ ਤਾਸੀ ਦਿਕਿਖਿਯੈ ਸਚੋਂ ਗੈ ਮਨ ਭਰੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਲੋਕੋਂ ਇਸ ਲਫਜੈ ਦਾ ਅਰਥ ਗੈ ਬਦਲੀ ਓਡੇ ਦਾ ਏ ਤਾਂ ਗੈ ਦਿਨ—ਵ—ਦਿਨ ਨਹਾਡਾ ਮੁਲਲ ਤੇ ਜਕੀਨ ਘਟਦਾ ਜਾ'ਰਦਾ ਏ ਇਸਕਾਰੀ ਤੁਗੀ ਜੇਡਾਕਟਰ ਹੋਰੋਂ ਨਿਕਖਰੇਆ ਏ ਜਾਂ ਕਿਥ ਗਲਾਯਾ ਏ ਤਾਂ ਖਰਾ ਗੈ ਕੀਤਾ ਏ।

ਸਾਂਦਰਭ :- ਏਹ ਗਦਾਂ ਝੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਮਾਤਰੇਆਂ ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀ ਇਨਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸਾਂਗ :- ਸੂਰਜ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕਾਲੇਜ ਚ ਪਢਾਈ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਅਪਨਾ ਸ਼ੈਲ ਥਾਹਰ ਬਨਾਈ ਲੈਤੇ ਦਾ ਹਾ। ਕਾਲੇਜ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਇਸਦੀ ਸ਼ਾਰਾਫਤ, ਕਾਬਲਿਯਤ ਤੇ ਗਰੀਬੀ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਯੈ ਇਕ ਟ੍ਯੂਸ਼ਨ ਪਢਾਨੇ ਗੀ ਲੇਈ ਦਿੱਤੀ ਹੀ। ਟ੍ਯੂਸ਼ਨ ਪਢਨੇ ਲੇਈ ਮਨੇ—ਪਰਮਨੇ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਤੰਦੇ ਜਾਗਤ ਵਿਮਲ ਗੀ ਪਢਾਨਾ ਹਾ। ਜਾਗਤੈ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇਈ ਹੀ। ਪਰ ਉਸਦੀ ਭੈਨਰੇਖੂ ਹੀ ਜੇਹਡੀ ਬਦਾਬਦੀ ਤਥੈ ਆਇਥੈ ਬੇਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੀ। ਪਤਾ ਗੈ ਨੇਈ ਚਲੇਆ ਜੇ ਕੇਹਡੇ ਬੇਲੈ ਸੂਰਜ ਤੇ ਰੇਣੂ ਦੋਏ ਹਿੱਖੈ ਦੀ ਭੋਰ ਚ ਬਜ੍ਝੀ ਗੇ। ਡੱਡੀ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਹੋਰੋਂ ਜਿਸਲੈ ਏਹ ਸਥ ਦਿਕਖੇਆ ਤਾਂ ਤਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਗੀ ਦ੍ਰਾਂਤੇਆ। ਏਹ ਦ੍ਰਾਂਡ ਸੁਨਿਧੈ ਸੂਰਜ ਚੁਪਚਾਪ ਝ ਜਾਈ ਚੁਪ ਗੁਮ ਬੇਹੀ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਲੀਲੇ ਉਸ ਸ਼ਾ ਚੁਪ ਹੋਨੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪੁਚ਼ਦੀ ਏ ਪੈਹਲੇ ਤੇ ਸੂਰਜ ਪਰਤਾ ਨੇਈ ਦਿੰਦਾ। ਬਾਰ—ਬਾਰ ਲੀਲੇ ਦੇ ਪੁਚ਼ਨੇ ਪਰ ਓਹ ਸਾਰਾ ਕਿਥ ਅਪਨੀ ਮਾਊ ਗੀ ਸਚੋਂ—ਸਚ ਸਨਾਈ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਸਥ ਕਿਥ ਸੁਨਨੇ ਪਰ ਲੀਲੇ ਆਖਦੀ ਏ ਜੇਤੁਂਦੇ ਹਿੱਖੈ ਚ ਕੋਈ ਦੋਸ ਨੇਈ ਪਰ ਤੁਂਦੀ ਅਜੋਂ ਤਮਰ ਬਡੀ ਲੌਹਕੀ ਏ।

ਵਾਖਿਆ :- ਲੇਖਕ ਨੇ ਹਿੱਖ—ਧਾਰ ਗੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਵੇਦ ਮਨਨਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਏਹ ਨਵੇਦ ਹਰ ਕੁਸੈ ਗੀ ਨੇਈ ਥਾਂਦਾ ਏ। ਏਹ ਭਾਗੋਂ ਆਹਲੋਂ ਦੇ ਗੈ ਹਿੱਸੇ ਆਂਦਾ ਏ। ਇਸੀ ਨਾਂ ਮਾਂਗੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਤੇ ਨਾਂਗੈ ਕੁਸੈ ਸ਼ਾ ਖੁਸੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਇਸੀ ਕੁਸੈ ਹਣ੍ਹੀ ਪਰਾ ਮੁਲਲੋਂ ਖਰੀਦੇਆ ਬੀ ਨੇਈ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਏਹ ਸਥ ਸਾਡੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮੋਂ ਦੇ ਸਰਬਂਧ ਹਾਂਦੇ ਨ ਜੇਹਡੇ ਸਾਡੇ ਲੇਖੋਂ ਚ ਲਖੋਏ ਦੇ ਹਾਂਦੇ ਨ ਪਰ ਅਜ਼—ਕਲਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਚ ਹਿੱਖੈ ਦੀ ਆਡ ਚ ਕੇਹ—ਕੇਹ ਨੇਈ ਹੋਆ ਕਰਦਾ। ਲੋਕ ਹਰ ਚਾਲੀ ਦਾ ਬੁਰਾ ਕਰਮ ਇਸਦੇ ਪੱਡਦੇ ਹੇਠ ਕਰਦੇ ਨ। ਉਸ ਚਾਲੀ ਦੇ ਕਰਮੇ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਯੈ ਮਾਹਨੂ ਭਰੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਲੋਕੋਂ ਪ੍ਰੇਮਯਾਨਿ ਹਿੱਖ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਗੈ ਬਦਲੀ ਓਡੇ ਦਾ ਏ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਸ਼ਬਦ ਪਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਟਟਾ ਕਰਦਾ ਏ, ਇਸਦਾ ਮੁਲਲ ਘਟਦਾ ਜਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਸ ਨਮੁਲੈ ਹਿੱਖੈ ਦਾ ਮੁਲਲ ਕਕਖ ਬਰੋਬਰ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਏ।

1.8 ਖਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗੇਦੇ ਗਦਾਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸਾਂਗ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ

- (i) ਲੀਲੇ ਦੇ ਅਤਥਰੁਂ ਬਗੀ ਜਾ'ਰਦੇ ਹੇ, ਸਿਰ ਸੁਨ ਹੋਏ ਦਾ ਹਾ ਤੇ ਕਾਹਲੀ ਹੋਈ ਦੀ ਹੁਟਟੇ ਦੇ ਪੈਰੋਂ ਟੁਰੀ ਜਾ'ਰਦੀ ਹੀ। ਭਾਏਂ ਓਹ ਮਾਤਰੇਆਂ ਹੀ ਪਰ ਖੀਰ ਓਹ ਇਕ ਜਨਾਨੀ ਹੀ, ਓਹਦਾ ਦਿਲ ਬੀ ਏ ਹਾ ਤੇ ਦਿਲੈ ਚ ਮਮਤਾ ਬੀ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਓਹ ਸਕਕੀ ਮਾਊ ਆਹਲੇ ਸਭੋਂ ਫਰਜ਼ ਨਭਾਓ ਦੀ ਹੀ। ਸੂਰਜੇ ਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਚ ਕੁਸੈ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹ ਨੇਈ ਰਵੈ ਇਸੀ ਹਿੱਖੈ ਦੀ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਕਮੀ ਨੇਈ ਰਵੈ, ਤੇ ਦੁਨਿਆਂ ਚ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦੇ ਨਾਂਡ ਗੀ ਹੋਰ ਬਟਟਾ ਨੇਈ ਲਗੈ, ਇਸੈ ਕਰੀ ਦਸ਼ਾਂ ਬਾਰੋਂ ਦੀ ਬਾਹਨੂ ਜਿੰਦਗੀ ਚ ਅਪਨੀ ਲੋਆਦੈ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਗੀ ਲੀਲੇ ਨੇ ਸਿਰ ਨਿਹਾ ਚੁਕਕਨ ਦਿੱਤਾ।

ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਸਫਾ—13

- (ii) ਕੁਸੈ ਨੈ ਮਨ ਮਿਲਨਾ ਬੀ ਇਕ ਸੰਜੋਗ ਗੈ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਅਜ਼ ਦੀਪਾ ਦਾ ਬਡਾ ਮਨ ਹਾ ਜੇ ਦਪਤਰਾ ਓਹ ਰਮਨ ਕਨੈ ਨਿਕਲੈ ਤੇ ਰਮਨ ਦਾ ਮਨ ਬੀ ਏਹਾ ਜੇ ਓਹ ਦੀਪਾ ਕੋਲ ਬੇਹਿੱਧੈ ਗਲਲਬਾਤ ਕਰੈ ਪਰ ਛੁਟ ਭਾਗੋਂ ਨੇਈ

ਥਹੋਂਦਿਆਂ ਬੇਹਿਆਂ ਪਕੌਡਿਆਂ। ਓਹ ਸੁੰਕ ਸੁਟਿਟਾਈ ਰਹੀ ਗੇਆ। ਘਰ ਪੁਜ਼ਾ ਤਾਂ ਇੜਾਂ ਚਿਰ ਹੋਨੇ ਪਰ ਮਾਂ ਘਾਬਰੀ ਦੀ ਹੀ। ਰਮਨ ਨੇ ਸਾਰੀ ਗਲਲ ਸਨਾਨੇ ਪਰ ਮਾਂ ਗੀ ਸ਼ਹਾਰਾ ਹੋਆ।

ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਸਫਾ 64

- (iii) ਜਿਨ ਰੇਹੜੀ ਪ ਖੜੋਇਧੈ ਕਦੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ ਨੇਈ ਖਾਵੀ ਤਬੀ ਫਲੋਂ ਦਾ ਰਸ ਪੀਨ ਰਮੇਸ਼ ਦੀ ਰੇਹੜੀ ਪਰ ਆਨ ਲਗੀ ਪੇ। ਰਮੇਸ਼ ਦੀ ਬਚਤ ਬੀ ਬਧੀ ਗੇਈ। ਬਲਲੋਂ—ਬਲਲੋਂ ਉਸੀ ਬੀ ਸੂਰਜੈ ਪਰ ਫਖਰ ਹੋਨ ਲਗੀ ਪੇਆ ਹਾ। ਜੇਹਡੇ ਲੋਕ ਪੈਹਲੇ ‘ਓਏ ਰਮੇਸ਼’ ਕਹਿਏ ਕੋ ਆਲਦੇ ਹੋ ਤਥਾਂ ਉਸੀ ਹੂਨ ‘ਰਮੇਸ਼ ਜੀ’ ਕਹਿਏ ਕੋਆਲਨ ਲਗੇ ਹੋ। ਸਚਚ ਗੈ ਗਲਾਂਦੇ ਨ ਜੇ ਪੁਤਰੋਂ ਤੇ ਬੈਹਤਰੋਂ ਘਰ ਫਿਰਦੇ ਆਏ। ਇਕਕ ਪਤਤਰ ਬੀ ਬੱਡੇਈ ਤਾਰੀ ਓਡਦਾ ਏ। ਲੋਕ ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਜਾਗਤੋਂ ਗੀ ਸੂਰਜੈ ਦੀ ਮਸਾਲ ਦੇਨ ਲਗੀ ਪੇ।

ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਸਫਾ 90

- (ii) ਬਸੁਰਤ ਪੈਰੋਂ ਨੈ ਚਲਦਾ ਸੂਰਜ ਸੋਚੈ ਦਾ ਹਾ ਜੇ ਅਜ਼ਜ ਰੇਸ਼ੂ ਨੈ ਮਿਲਨੇ ਦਾ ਇਕ ਮਾਤਰ ਰਸਤਾ ਬੀ ਓਹ ਆਪੂ ਬਾਂਦ ਕਰੀ ਆਯਾ ਏ ਪਰ ਰੇਸ਼ੂ ਦੇ ਕੋਸੇ—ਕੋਸੇ ਅਤਥਰੁਂ ਸੂਰਜੈ ਦੇ ਮਨੈ ਪਰਧਾਲੀ ਗੇ ਹੋ। ਓਹ ਬਡੀ ਬੇਰਾਮੀ ਬੁਜ਼ਡੀ ਦਾ ਹਾ। ਓਹ ਬਿਦ ਭਰ ਰੇਸ਼ੂ ਕੋਲ ਬੇਹਿਧੈ ਨੋਹਾਡੇ ਅਤਥਰੁਂ ਪ੍ਰੰਨਾਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਹਾ। ਓਹ ਅਜ਼ਜ ਉਸੀ ਧਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਹਾ। ਨੁਹਾਡਾ ਅੰਗ—ਅੰਗ ਤੁਢਾ ਦਾ ਹਾ ਤੇ ਓਹ ਕਿਥਾ ਥਕੇਮਾ ਬੀ ਬੁਜ਼ਨ ਲਗੀ ਪੇਦਾ ਹਾ। ਮਨੈ ਚ ਕੋਈ ਧੁਕਧੁਕੀ ਹੀ। ਅਜ਼ਜ ਤਾਂਨ ਬੀ ਹਿਰਖੀ ਪੀਡੈ ਦੀ ਇਕ ਚਿੰਡ ਸ਼ਹਾਰੀ ਹੀ।
-

2.0 उद्देश्य

2.1 पाठ—परिचे

2.2 पाठ—प्रक्रिया

2.3 पैहलੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ

2.4 ਦੁਏ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ

2.5 ਤ੍ਰਿਧੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ

2.6 ਚੌਥੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ

2.7 ਪ ਮੋਂ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ

2.8 ਖਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗਦੇ ਗਿਆਂਸਾਂ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ

2.0 ਉਦਦੇਸ਼ਯ

(i) ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਵਾਖਿਆ ਪਢਿਯੈ ਵਿਦਾਰੀ ਪੂਰੇ ਸੰਦਰਭ ਦੀ ਪਨਾਨ ਕਰੀ ਲੈਡਨ।

(ii) ਗਿਆਂਸ ਚ ਦਿੱਤੇ ਗੇਦੇ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਗੂਢ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਸਕਗ।

(iii) ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ ਪਢਿਯੈ ਵਿਦਾਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਸਮਝਿਅਤੇ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰੋਂ ਗੀ ਵਾਖਿਆਤਮੀ ਰੂਪ ਚ ਪ੍ਰਕਟਨੇ ਦੀ ਸਮਰਥ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਡਨ।

2.1 ਪਾਠ—ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ 111 ਸਫੋਂ ਕੋਲਾ ਲੇਇਧੈ 202 ਸਫੋਂ ਤਗਰ ਦੇ ਪੜੋਂ ਗਿਆਂਸਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਸਮੇਤ ਵਾਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਏ।

2.2 पाठ प्रक्रिया

- (i) इस गद्यांश दे संदर्भ च उपन्यास दे लेखक दा नांड दिता गेदा ऐ।
- (ii) गद्यांश दा चेचा संदर्भ प्रसंग दे अंतर्गत दिता गेदा ऐ तां जे विद्यार्थियें गी विशेष-वस्तु दा पता चली सकै।
- (iii) गद्यांश च व्यक्त विचारें दी व्याख्या इस ढंगा कन्नै कीती गेदी ऐ जे विद्यार्थी उसी समझियै आपूँ व्याख्या करने दी समर्थ हासल करी सकन।

2.3 पैहले गद्यांश दी प्रसंग समेत व्याख्या

सूरज दे रुएं-रुएं च रेशू समाई गेदी ही ओहदा चेता औंदे गै नोहाड़ी किरणे अगंगे बदल छाई जंदे। हस्पताल जदूं कदें बी डाक्टर अविनाश लब्धी जंदे तां सूरज मत्था टेकना जरूर करी ओड़दा हा। बड़डे दा मान करना ते उन्न अपनी बोबो शा सिक्खे दा हा। सूरजै ई चिट्टे कोटै कन्नै पैहलो-पैहल दिक्खियै डाक्टर अविनाश थिरके जरूर हे। मनुक्खै गै डोबने तारने आहला कोई होर ऐ। जे मनुक्खै दी जिंदडी ते नोहाड़ा जस्स अपजस्स मनुक्खै दे हथ्य होए तां ओह ते उसी पानी दा घुट्ट बी नेई पीन देए। ओह हर बेल्लै उसी सीकियै रक्खै।

संदर्भ :- एह गद्यांश उपन्यास “मातरेआं” थमां लैता गेदा ऐ। इसदे लेखक श्री इन्द्रजीत केसर होर न।

प्रसंग :- सूरज जदूं डॉ। अविनाश दे निक्खरने पर चुप-चाप घर परतोई औंदा ऐ ते पही नेई जंदा सूरज दा पता लैने आस्तै इक दिन डॉ। अविनाश आपूँ उसदे घर औंदे न ते कन्नै गै एह समझांदे न जे हिरखै दा रस्ता छोड़ी ओड़े। रेशू गी भलाई औड़ की जे एह रस्ता औकड़े भरोचे दा ऐ। इस रस्ते पर चलने आहला बरबाद होई जंदाए। सूरज डाक्टर हुंदी कोई बी गल्ल नेई मनदे होई सगुआं अगंगे बोलदा ऐ पर लीलो दे समझाने पर अपनी पढाई च लग्गीजंदा ऐ। इयां ओह बाहरमी जमाते च बी पैहले नंबरै पर औंदा ऐ। बाहरमी च खरे नंबर औने पर उसी डाक्टरी पढ़नेताई दाखला थ्होई जंदा ऐ। लीलो बी उसी कालेज च बडे चाएं-चाएं भेजदी ऐ। दूर्झ बक्खी रेशू बमार ऐ, उन्न कमरे थमां बहर बी औना बंद करी औड़े दा ऐ। पीड़ होने पर गुच्छू-मुच्छू पेर्झ रौंहदी ऐ। उसदा गुरदा खराब होई गेदा ऐ। ओह अपने बब्बै कन्नै बी मुट्टी-मुट्टी रौंहदी ऐ। उस साल म्तेहान बी नेई देई सकी पर मनोमन सूरजै गी बड़ा चांहदी ऐ।

व्याख्या :- लेखक ने इन्हें सतरें च गलाए दा ऐ जे सूरजै दी बी रोम-रोम च रेशू गै समाई दी ऐ, ओह उसी बसारी नेई सकेआ हा। जिसलै बी उसी ओहदा चेता औंदा ऐ, उसदे मनै च इक पीड़ जन उठदी ही। डाक्टरी पढ़न गेदे हस्पतालै च जदूं कदें बी डाक्टर अविनाश लभदे तां सूरज अपने चंगे-गुणे करी उनेंगी मत्था जरूर टेकदा हा। उन्न अपनी माऊ कशा बड़डे दा मान-सम्मान करना सिक्खै दा हा। पैहलो-पैहल डाक्टर अविनाश बी सूरजै गी डाक्टरी आहला चिट्टा कोट लाए दा दिक्खियै कन्नी जन गे हे जे एह कियां होई गेआ। मनुक्खै दा बनाने बगाड़ने आहला ते कोई होर ऐ उन्हे माहनू गी डोब्बी ते तारी सकदा ऐ। ईश्वर एह सब किश अपने गै हथ्य च रक्खै दा ऐ। जेकर मनुक्खै दी जिन्दगी ते जस्स अप जस्स माहनु दे हथ्ये च होए तां ओह अपने दुश्मनै गी पानी दा घुट्ट बी नेई पीन देए। संसार च हर इक दुश्मन अपने दुश्मनै गी मारने आस्तै ऐसा थाहर तुप्पदा ऐ जिथ्ये उसी पानी दा घुट्ट बी नेई लब्धै। ओह ते उसी हर बेल्लै चूसियै रक्खै औड़े। ओह ते उसी समाज च कुसै थाहरै दा नेई छोड़ै।

2.4 दुए गद्यांश दी सप्रसंग व्याख्या

अज्ज रमेश लीलो दे सामनै अपने आपै ई बड़ा निकका बुज्जा दा हा । कोई जिन्ना मरजी आक्खै मनुक्ख नेई सुधरदा पर रुहै दी छतरैहड़ भलें—भलें दियां अक्खी खोहली ओड़दी ऐ । उआं बी मरदे दे मकाबले च जानी बड़ी बड़दी ते म्हान ऐ । इस्सै करी ते जनानी गी देवी आखदे न पर मरदै गी देवता कोई गी आखदा की जे कुसै मरदै च वेतें आहले गुण होंदे गै नेई ।

संदर्भ :-— प्रस्तुत गद्यांश साढी पाठ्य पोथी डोगरी उपन्यास ‘मातरेआं’ थमां लैता गेदा ए । इसदे लेखक श्री इन्द्रजीत केसर होर न ।

प्रसंग :-— सूरज पढाई दे खेतरा च अगडा गै अगडा बधी जा करदा हा । लीलो बी म्हेशां ईश्वर अगें सूरजै लेर्ई प्रार्थना करदी रौंहदी । सूरज हून डाक्टरी दी पढाई पढा करदा हा पर सूरजै दा बब्ल म्हेशां शराबै च डुब्बै दा गै घरै गी परतोंदा हा । शराबै च गर्क रौहने करी इक दिन रमेश गी रेहडी पर गै खूनै दी उल्ली होई । सारे लोगकिट्ठे होइयै उसी उथ्युआं गै बड़डै हस्पतालै च लेर्ई गे । लीलो गी जिसलै इस गल्लै दा पता चलदा ए तां लीलो खिट्टे पेदी हफ्तालै आहली बक्खी द्रोड़दी ए ते कन्नै गै मनेमन माता गी मत्था टेकदी ए जे ओहदा सोहाग म्हेशां लेर्ई बने दा रवै । हस्पतालै च जिन्नै तगर रमेश बमार रौंहदा ए उन्नै तगर लीलो ते सूरज दोए उसदी दिन—रात इक करियै सेवा करदे न । जिसलै रमेश गी बिंद होश आंदी ए तां ओह दिक्खदा ए जे लीलो ओहदी सेवा च अपनी जिंद दी परवाह कीतेबगैर करा करदी ए ।

व्याख्या :-— लेखक दे अनुसार जिस दिन ओह लीलो गी सेवा करदे दिक्खदा उस्सै दिनै थमां रमेश लीलो सामने अपने आपा गी बड़ी लौहका समझदा ए । उआं दिक्खेआ जा तां माहनू दी जिन्दगी च जे किश मरजी होए पर ओह कदें नेई सुधरदा पर जिसलै उसदी रुहै दी मार यानि उसदी अन्तर आत्मा उसगी कोसदी ए उस मौके पर भले—भले माहनुएं दियां अक्खी खुल्ली जंदियां न । इयां दिक्खेआ जा तां मरदै दे मकाबलै च नारी मती बड़दी ते म्हान ए । तां गै जनानी गी देवी आखदे न, मरदै गी देवता कदें नेई आखेआ जंदा ए । देवी इस करी खोआंदी की जे ओहसैहनशीलता दी मूरत होंदी ए । हर चाल्ली दे दुक्ख हसदे—हसदे जरी लेंदी ए । मरद इस चाल्ली दा कोई बी कम्म नेई करी सकदा जरना उन्न भाखा गै नेई ।

2.5 त्रिये गद्यांश दी सप्रसंग व्याख्या

सच्ची बाख ऐ जे जरी दी ते धरी दी कुतै नेई जंदी बथ्हेरा सबर कीता हा लीलो ने ते अज्ज एह उस्सै सबरै दा फल हा जे रमेश दी अक्खीं च अथरुं हे ते मनै च पराहयित । लीलो गित्तै रमेश दे मनै च हिरख जागी पेआ वृ । मनुक्ख सारें नै पज्ज पाई सकदा ए पर अपना मन ते कदें नां कदें लानत सलामत करदा ए मनै शा छपियै रुस्सियै खीरमनुक्ख कुर्थें जाहग । अज्ज लीलो दी भावना दा मुल्ल पेआ हा ।

संदर्भ :-— प्रस्तुत सतरां डोगरी उपन्यास ‘मातरेआं’ थमां लैतियां गेदियां न । इसदे लेखक श्री इन्द्रजीत केसर होर न ।

प्रसंग :- लेखक ने दस्से दा ऐ जे रमेश दे बमार होने पर जिसलै लीलो सेवा करदी ऐ तां रमेश गी मसूस होंदा ऐ जे उ'न्न लीलो गी बड़ा सताए दा ऐ। इन्ना होने पर रमेश च बड़ा बदलाव आई चुके दा हा। गल्ल-कथ च बी लीलो कन्नै बड़े ढंग तरीके कन्नै करदा। रमेश दी रुह उसी बार-बार उसी झुनक करांदी जेंच लीलो कन्नै किन्ना बुरा कीते दा ऐ।

व्याख्या :- लेखक ने बाख गी अधार बनाइयै गलाए दा ऐ जे जरी दी धरी दी कदें बी कुतै नेर्ई जंदी। अर्थात् जरने आहला माहनु म्हेशा फायदे च रौंहदा। जे उसी सैहनशीलता दा फल जरूर मिलदा ऐ। लीलो गी बी उस सबै दा फल मिला करदा हा। उस दिन रमेश दियें अक्खीं च पराहृत ते अत्थरुं स्पश्ट नजरी आवा करदे हे। ओहदे मनैच लीलो लेर्ई हिरख-प्यार जागी उठेआ। एह इक मनुक्खै दा मन हा जेहडा हर कुसै अग्गे पज्ज पाइयै अपनी जिंद छड़काई लैग पर अपने मनै अग्गे पज्ज नेर्ई पाई सकदा। उसदा अपना गै मन उसगी लानत दिंदा ऐ। मनै थमां छपियै रुसियै कुदरै बी नेर्ई जाई सकदा ऐ। इ'यै वक्त हा जिसलै लीलो दी कदर पेर्ई ही। उसदे सारे भाव रमेश लेर्ई बड़े नमुल्ले हर्झ गेदे हे।

2.6 चौथे गद्यांश दी सप्रसंग व्याख्या

पता नेर्ई रमन दी गल्लें च हमदर्दी ही, मठास ही, अपनापन हा जां पीड़ ही, दीपा दी अक्खीं चा अत्थरुं ढली आए। उ'न्न बल्लें नैह पोटुएं नै अत्थरुं पूँझे जे कोई दिक्खी नेर्ई लै। डाक्टर अविनाश नै नोहाडै कोल आइयै नोहाडै सिरैर हथ्य फेरेआ। ओह किश बोलना चांदे हे पर बोली नेर्ई सक्के ते पिछडे परतोई पे। उ'आं ते डाक्टरें दे दिल बडे पक्के होई गेदे हुंदे न पर अपनी जिंदू गी चींदू लगै तां 'सीड' बी हुंदा ऐ ते अक्ख बी परसिज्जलदी ऐ। छ कुदरत दा निजम ऐ।

संदर्भ :- प्रस्तुत गद्यांश डोगरी उपन्यास "मातरेआं" थमां लैता गेदा ऐ। इसदे लेखक श्री इन्द्रजीत केसर होर न।

प्रसंग :- सूरज डॉ. अविनाश दे जागतै गी पढ़ाने आस्ते जंदा हा उत्थै गै उसी उंदी धीड रेशू कन्नै हिरख होई गेआ हा। रमेश दे हस्पतालै च बमार होने पर सूरज उत्थै गै रौंहदा ऐ उत्थै गै इक दिन सूरजै गी पता चलद ऐ रेशू बड़ी बमार ऐ ते उसदा गुरदा बदलने पौना ऐ। डॉ. अविनाश हुंदे आसेआ अखबारे च खबर पढियै दीपी नांड दी कुड्ही गुरदा देने लेर्ई तैयार होई जंदी ऐ। उसदे अपने मांड बब्ब कोई नेर्ई हैन। प्रेशन बम्बई होना होंदा ऐ बंबई जाने थमां पैहले डॉ. अविनाश बी परेशान हुंदे न ते रेशू बी सूरज गी बंबई औने ताई आखदी ऐ। सूरज बंबई इक्कला नेर्ई जाइयै अपने मासै रमन गी अपने कन्नै लेर्ई जंदा ऐ जेहडा मनै दा बड़ा दुखी ऐ। बंबई जाइयै ओह रेशू ते दीपी कन्नै मिलदा ऐ। दीपी गी दिकिखयै रमन दा जख्म दुक्खली गेआ हा। की जे उसदी जिंदगी च पैहले दीपा नांड दी कुडी आई जिसी मनै थमां चांहव हा पर तोलै गै मरी गेर्ई ही जेहदा दुख अज्ज तगर उसदे अन्दर हा। बम्बई जाइयै दीपी यानी दीपी गी दिकिखयै ते ज्मदा नांड सुनियै उसदे अन्दर प्यार फही जागी उठदा ऐ। इ'यां रमन दीपी गी मनोमन चाहन लगी पौंदा ऐ पर मनै थमां डरदा बी ऐ जे दीपा आंगर दीपी बी उस शा दूर नेर्ई उठी जा। दीपा ते रेशू दौनें दा प्रेशन हा, दीपा ने अपना गुरदा रेशू गी देना हा। सबै दौनें आस्तै ईश्वर अग्गे प्रार्थना करा दे हे जे दोऐ सफल होइयै वापस परतोन। सब किश ठीक होई जा। जेहे लोग बम्बई गेदे हे दौनें कन्नै बारी-बारी मिला करदे हे। रमन बी दीपी कन्नै मिलेआ।

व्याख्या :- इन्द्रजीत केसर होरें गलाए दा ऐ जे पता नेर्ई रमन दे मनै च दीपी लेर्ई हमदर्दी ऐ, मिट्ठापन ऐ, अपनापन ऐ जां पही पीड़ ऐ। दीपी इस बारै किश नेर्ई जानदी इन्ना सोचदे होई उसदी अक्खीं च अत्थरुं आईगे। दीपा ने

ਇਦ੍ਧਰ-ਉਦ੍ਧਰ ਦਿਕਖਿਧੈ ਬਲਿੰ ਜਨੇਹੀ ਨੈਂਹੋਂ ਦੇ ਪੋਟੁਏਂ ਕਨੈ ਅਤਥਰੁਂ ਪੂੰਜੀ ਲੈਤੇ। ਡੱਗ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਹੋਰੇ ਬੀਉਸਦੇ ਸਿਰਾ ਪਰ ਹਿਰਖੈ ਕਨੈ ਹਤਥ ਫੇਰੇਆ, ਕਨੈ ਗੈ ਓਹ ਕਿਥ ਬੋਲਨਾ ਚਾਂਦੇ ਹੋ ਪਰ ਬੋਲੀ ਨੇਈ ਸਕੈ। ਤੰਦਾ ਮਨ ਭਰੋਈ ਆਈ ਦਾ ਹਾਕਿਸ਼ ਨੇਈ ਆਕਿਖਿਧੈ ਪਿਛਡੇ ਪਰਤੋਈ ਆਏ। ਖਬਰੈ ਤੰਦੇ ਮਨੈ ਚ ਬੀ ਢਰ ਹਾ ਜੇ ਪਤਾ ਨੇਈ ਕੇਹ ਹੋਗ? ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰੈ ਦੇ ਦਿਲ ਛੇ ਪਕਕੇ ਹਾਂਦੇ ਨ ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਅਪਨੇ ਪਰ ਬੀਤੇ ਤਾਂ ਮਾਹਨੂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਈ ਗੈ ਜਂਦਾ ਏ। ਆਖਦੇ ਬੀ ਹੈਨ ਜੇ ਜਿੰਦੂ ਪਰ ਚੀਂਦੂ ਭਡੋਨੇ ਫਰ ਗੈ ਪੀਡੁ ਹੋਂਦੀ ਏ, ਅਕਖੀ ਅਤਥਰੁਂ ਬੀ ਆਈ ਜਦੇ ਨ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਇਧੈ ਨਿਯਮ ਏ ਜੇ ਅਪਨੇ ਕਨੈ ਬੀਤਨੇ ਪਰ ਗੈ ਦਰ੍ਦ ਦਾ ਏਹਸਾਸ ਹੋਂਦਾ ਏ।

2.7 ਪਾਂਝਮੌਂ ਗਵਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਵਾਖਿਆ :-

ਰਮੇਸ਼ ਨੈ ਤਟਿਠਿੱਧੈ ਲੀਲੀ ਗੀ ਗਲੇ ਕਨੈ ਲਾਯਾ ਤੇ ਬੋਲੇਆ। ਸੁਦਾਈ ਹੋਈ ਦੀ ਏ। ਲੋਆਦੈ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਮਾਊ—ਬਬੈ ਦੇ ਕੁਚਛਡ ਥੋਹੜੇ ਬੈਠੇ ਰੈਹਨਾ ਏ। ਨਿਕਕੈ ਪਰੋਆਰੈ ਦਾ ਇੰਭੀ ਇਕ ਘਾਟਾ ਏ। ਕਦੋਂ ਨਾਂ ਕਦੋਂ ਤੇ ਮਾਪੋਂ ਇਕਕਲੇ ਹੋਨਾ ਗੈ ਪੱਕੇ ਏ। ਮਾਹਨੂ ਇੱਕਸੈ ਸਾਂਦੋਖੈ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੈ ਸਾਰੀ ਬਰੇਸ਼ ਗਜ਼ਾਰੀ ਓਡੇ ਨ ਜੇ ਤੰਦੀ ਲੋਆਦ ਖਰੀ ਨਿਕਲੀ ਗੇਈ ਏ। ਸੂਰਜੈ ਪਿਛੇ ਸਾਡੀ ਘਰ ਸਾਡਾ ਕੁਲ ਤਰੇਆ ਏ। ਮੇਰੇ 'ਪ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਕਿਥ ਬੀ ਨਿੰਹਾ ਹੋਨਾ ਬੋ ਤੇਰੇ ਕਾਰਣ ਅਜ਼ ਓਹ ਡਾਕਟਰ ਬਨੇਆ ਏ। ਤਚੇ ਘਰ ਮਥਾ ਲਗਗਾ ਏ ਤੇ ਨੂੰਹ ਬੀ ਸੁਸ਼ੀਲ, ਗੁਣਵਾਨ, ਪਫੀ—ਲਿਖੀ ਦੀ ਸ਼ੈਲ ਤੇ ਸਲਕਖਨੀ ਆਈ ਏ। ਸਾਡਾ ਸਿਰ ਅਜ਼ ਤਚਾ ਹੋਇਆ ਏ ਤੰਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚ ਹਨ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਤੁਪਨੀ ਏ।

ਸਾਂਦਰਭ :- ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਪਕਿਤਿਆਂ ਸਾਡੀ ਪਾਠਾਂ ਪੋਥੀ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਧਾਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਥਮਾਂ ਲੈਤਿਆਂ ਗੇਦਿਆਂ ਨ। ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ :- ਸੂਰਜ ਡਾਕਟਰ ਬਨੀ ਜਂਦਾ ਏ। ਰੇਖੂ ਦੇ ਪਾਪਾ ਜਾਨਿ ਡੱਗ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਆਕਖਨੇ ਪਰ ਬੀ ਓਹ ਪਫਨੇ ਤਾਈ ਬਾਹਰ ਨੇਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਨੌਕਰੀ ਕਰਨਾ ਗੈ ਮਨਾਸਥ ਸਮਝਾਦਾ ਏ। ਉਸਦੀ ਪੈਹਲੀ ਨਿਯੁਕਿਤ ਉਥਮਪੁਰੈ ਕਥ ਰੈਮਬਲ ਹੋਈ ਜਂਦੀਏ। ਲੀਲੀ ਗੀ ਉਸਦੇ ਘਰਾ ਬਾਹਰ ਨੌਕਰੀ ਜਾਨੇ ਦਾ ਗਮ ਬੜਾ ਹਾ ਕੀ ਜੇ ਓਹ ਕਦੋਂ ਬੀ ਉਸ ਸ਼ਾ ਦੂਰ ਨੇਈ ਹਾ ਰੇਹਾ। ਲੀਲੀ ਜਿਸਲੈ ਉਸੀ ਬਰੇਸ਼ ਪਰ ਚਾਡਿਧੈ ਘਰ ਪਰਤੋਈ ਔਦੀ ਏ ਤਾਂ ਓਹਦਾ ਮਨ ਨੇਈ ਹਾ ਲਗਗਾ ਕਰਦਾ। ਉਨ ਸਾਰੀ ਧਾਡੀ ਚ ਇਕ ਚਾਹੀ ਦਾ ਕਪ ਗੈ ਪੀਤਾ ਪਰ ਚੁਲ੍ਲੀ ਅਗਗ ਨੇਈ ਬਾਲਨੇ ਦਾ ਕੋਹਡਰ ਮਨਦੇ ਹੋਈ ਲੀਲੀ ਨੇ ਮਿਟਾ ਭਤ ਬਨਾਯਾ ਤੇ ਰਮੇਸ਼ ਗੀ ਪਾਇਧੈ ਦਿੱਤਾ ਰਮੇਸ਼ਤਸੀ ਬੀ ਖਾਨੇ ਲੇਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਕਨੈ ਗੈ ਆਖਦਾ ਏ ਜੇ ਜਾਗਤੈ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਬਾਹਰ ਗੈ ਰੈਹਨੀ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਸ ਦਾ ਇੱਤਜਾਰ ਕਰਨਾ ਏ ਆਪੂ ਗੈ ਖਾਨੀ ਏ। ਇੱਨਾ ਸੁਨਿਧੈ ਲੀਲੀ ਡੁਸਕੀ—ਡੁਸਕੀ ਰੋਈ ਤਹਦੀ ਏ।

ਵਾਖਿਆ :- ਲੇਖਕ ਮਤਾਬਕ ਰਮੇਸ਼ ਡੁਸਕਦੀ ਲੀਲੀ ਗੀ ਬੱਡੇ ਹਿਰਖੈ ਕਨੈ ਗਲੇ ਲਾਇਧੈ ਆਖਦਾ ਏ, ਪਾਗਲ ਹੋਈ ਗੇਦੀ ਏ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੁਆਦ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਾਊ—ਬਬੈ ਕਥ ਗੈ ਥੋਹੜੇ ਰੈਹਨਾ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਲੋਆਦੀ ਦੇ ਭਵਿਖਖੈ ਲੇਈ ਉਸੀਅਪਨੇ ਸ਼ਾ ਦੂਰ ਭੇਜਨਾ ਗੈ ਪੱਦਾ ਏ। ਲੌਹਕਾ ਪਰੋਆਰ ਜਿਤਥੈ ਬਡਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਏ ਤਚੈ ਇਕ ਘਾਟਾ ਏਹ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਮਾਪੇ ਇਕਕਲੇ ਹੀ ਜਦੇ ਨ। ਮਾਪੇ ਗੀ ਇਕਕਲੇ ਗੈ ਰੈਹਨਾ ਪੱਦਾ ਏ। ਇਕਕਲੇ ਹੋਨੇ ਪਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇੱਕਸੈ ਸਾਂਦੋਖੈ ਗਜ਼ਾਰਨੀ ਪੱਦੀ ਏ ਜੇ ਤੰਦੀ ਲੋਆਦ ਤੇਵਾਂਗੀ ਨਿਕਲੀ ਗੇਈ ਏ। ਇਧਾਂ ਅਸ ਬੀ ਬੱਡੇ ਭਾਗਲੈ ਆਂ ਜੇ ਸਾਡੇ ਸੂਰਜ ਪਿਛੇ ਸਾਡਾ ਪਰੋਆਰ ਤੇ ਸਾਰਾ ਕੁਲ ਤਰੀ ਗੇਆ ਏ। ਰਮੇਸ਼ ਅਪੇਨਾਸਤੈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਉਸ ਪਰ ਹੋਂਦਾ ਤਾਂ ਸੂਰਜ ਡਾਕਟਰ ਨੇਈ ਹਾ ਬਨੀ ਸਕਦਾ। ਲੀਲੀ ਗੀ ਸਮਮਾਨ ਦਿੱਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਤੇਰੇ ਕਾਣ ਗੈ ਅਜ਼ ਓਹ ਡਾਕਟਰ ਬਨਿਧੈ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਏ। ਬਾਹ ਬੀ ਤਚੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਘਰੈ ਚ ਹੋਈ ਗੇਆ ਏ। ਨੂੰਹ ਬੀ ਦਿਕਖੋ, ਸ਼ੈਲ, ਸੁਸ਼ੀਲ, ਪਫੀ—ਲਿਖੀ ਦੀ, ਸਚਜ਼ੀ ਤੇ ਭਾਗਲੀ ਆਈ ਗੇਈ ਏ। ਜਾਗਤੈ ਕਰੀ ਗੈ ਅਜ਼ ਸਾਡਾ ਸਮਾਜ ਚ ਸਿਰ ਤਚਾ ਹੋਈ ਗੇਆ ਏ ਕਿੱਨਾ

ਸਮਾਨ ਥਹੋਈ ਗੇਆ ਏ? ਅਸੋਂਗੀ ਤੁਂਦੀ ਗੈ ਖੁਸ਼ੀ ਚ ਖੁਸ਼ ਰੌਹਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ। ਜਿ'ਧਾਂ ਓਹ ਖੁਸ਼ ਰੌਹਨ ਤਡਾਂ ਗੈ ਅਸੋਂ ਖੁਸ਼ ਰੌਹਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ।

2.8 ਖਾਲ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦੇ ਗਈਆਂ ਦੀ ਸਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ :-

- (i) ਤੂਝੀ ਪਤਾ ਏ ਜੇ ਅੱਝ ਗਲੈ ਦਾ ਗਲੈ ਆਡ ਨੀ ਬਨਾਂਦਾ। ਅੱਝ ਤੇਰਾ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੇਈ। ਰੇਣੂ ਬੀ ਮਿਗੀ ਗਲਲ ਸਮਯਾਰਦੀ ਏ। ਅੱਝ ਊਧੈ ਆਕਖਾ ਨਾਂ ਜੇਹਦੇ ਚ ਤੁਂਦੀ ਭਲਾਈ ਏ। ਤੁਸ ਦਵੈ ਮੇਰੀ ਤੁਮਰੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਤਜਰਬੇ ਸ਼ਾ ਬਡੇ-ਨਿਕਕੇ ਓ। ਮੇਂਸ਼ਾ ਬਚਿਧੈ ਚਲਨਾਂ ਤੇ ਤਲੈਹਟ ਨੇਈ ਲਗਗੇ। ਹਰ ਗੈਂਡ ਸੋਚ੍ਵੀ ਸਮਯਿਧੈ ਤੇ ਟਿਕੀ ਠੈਹਰਿਧੈ ਟਕਾਨੇ ਦੀ ਲੋਡ ਹੁਂਦੀ ਏ। ਤਲੈਹਟਨੋਂ ਸ਼ਾ ਪੈਹਲੇ ਗੈ ਸ਼ਬਲੀ ਜਾਨਾ ਚਾਹਿਦਾ। ਤਲੈਹਟਨੇ ਮਗਰਾ ਸਮਲਹੋਨਾਂ ਦੀ ਕੋਥਾਂ ਕਰੋ ਬੀ ਤਾਂ ਕੇਹ ਫੈਦਾ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪਲੈ ਕਿਥ ਨਿਹਾ ਪਗਾ ਦਾ ਜੇ ਆਕਖਾ ਕੇਹ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਓਹ ਨੋਹਾਡੇ ਸ਼ਾ ਕੇਹ ਚਾਂਦੇ ਨ।

ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ ਥਮਾਂ ਸਫਾ – 112–113

- (ii) ਰਮਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਭਾਏ ਪੈਹਲੇ ਬਾਰੀ ਬੰਬੇ ਆਏ ਦੇ ਹੇ ਪਰ ਫਿਰੀ ਟੁਰਿਧੈ ਬੰਬੇ ਦਿਕਖਨੇ ਦੀ ਚਾਹ ਇਸਲੈ ਕੁਸੈ ਕੇਹਡੇ ਦੇ ਮਰੈ ਇਚ ਨਿਹੀ। ਹੋਟਲ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ, ਹਸਪਤਾਲ ਤੇ ਹੋਟਲ। ਬਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੈ ਫਿਰਨ-ਟੁਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋ ਦਮੋਂ ਸਚ ਏ ਚਿੰਤਾ ਚ ਕਿਥ ਬੀ ਚੰਗਾ ਨੇਈ ਲਗਦਾ। ਤਾਂਕੀ ਅਪਨੇ ਸਿਰੈਰ ਫਾਡ ਪਰਤੋਏ ਦਾ ਬੁਜੜੀ ਦੇ ਹੇ।

ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਥਮਾਂ ਸਫਾ – 153

- (iii) ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਜੇ ਕਿਥ ਰਮਨ ਨੈ ਸਨਾਯਾ ਓਹ ਸ਼ਬ ਡਾਕਟਰ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਬੀ ਅਜੋਂ ਪਤਾ ਨਿਹਾ। ਦੀਪੀ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਸੁਨਿਧੈ ਡਾਕਟਰ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਬੀ ਦੁਖ ਪੁਜ਼ਾ ਹਾ ਤੇ ਤੁਨ ਰਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਗੀ ਬੀ ਸ਼ਾਹੋਆ ਹਾ। ਇਸੱਥੈ ਕਰੀ ਓਹ ਦੀਪੀ ਦਾ ਬਾਹਾਂ ਰਮਨ ਕਨ੍ਹੈ ਤੌਲੇ ਕਰਨੇ ਗੀ ਮਨੀ ਗੇ ਹੇ।

ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਥਮਾਂ ਸਫਾ – 176

- (iv) ਸੂਰਜੈ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲਗੀ ਗੇਈ ਹੀ। ਤਸੀ ਉਧਮਪਰੈ ਕਥ ਰੈਮਲ ਲਾਯਾ ਹਾ। ਓਹ ਬਡਾ ਖੁਸ਼ ਹਾ। ਰੇਣੂ ਨੈ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੇ ਬਾਰੇ ਚ ਅਪਨੀ ਕੋਈ ਰਾਡ ਨਿਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਓਹ ਤੇ ਸੂਰਜੈ ਕਥ ਰੌਹਨਾ ਚਾਹਦੀ ਹੀ। ਜੇ ਓਹ ਪਢਨ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦਾ ਤਠੀ ਤਾਂ ਰੇਣੂ ਗੀ ਨੁਹਾਡੇ ਸ਼ਾ ਛਿੰਡੇ ਰੌਹਨਾਂ ਪੈਨਾ ਹਾ। ਓਹਦਾ ਸੁਰਗ ਤੇ ਸੂਰਜੈ ਦੇ ਸਾਥੇ ਚ ਹਾ। ਇਸ ਕਹਿਧੈ ਰੇਣੂ ਭਲੇਆ ਚੁਪ ਰੇਹੀ ਤੇ ਕਿਥ ਨੇਈ ਬੋਲੀ ਤੇ ਤੁਨ ਹਰ ਨਿਰਣਾਂ ਸਮੇਂ ਪਰ ਛੋਡੀ ਦਿੱਤਾ ਹਾ। ਇਸ ਚਾਲੀ ਨੌਕਰੀ ਲਗਨੇ ਪਰ ਰੇਣੂ ਖੁਸ਼ ਗੈ ਹੋਈ ਹੀ।

ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਥਮਾਂ ਸਫਾ – 198

3.0 उद्देश्य

3.1 पाठ—परिचे

3.2 पाठ—प्रक्रिया

3.3 पैहलੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ

3.4 ਦੁਏ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ

3.5 ਤ੍ਰਿਧੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ

3.6 ਚੌਥੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ

3.7 ਵਿਦਾਰਥੀਓਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਸਟੈਂ ਗਿਆਂਸੈ ਦੀ ਵਾਖਿਆ ਦੀ ਸਮਗ੍ਰੀ

ਨੋਟ :— ਚੋਨਮੇਂ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧਾਂ ਦੇ ਦੁਏ ਭਾਗ ਚਾ ਚਾਹੀਂ ਗਿਆਂਸੈਂ ਦੀ ਵਾਖਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਸਮੇਤ।

3.0 ਰੂਪਰੇਖਾ

- (i) ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਵਾਖਿਆ ਪਢਨੇ ਪੈਰੈਂਤ ਵਿਦਾਰਥੀ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸੰਦਰਭ ਕਨ੍ਹੈ ਵਾਕਫ ਹੋਈ ਸਕਣਨ।
- (ii) ਗਿਆਂਸ ਚ ਵਿਕਤ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਭਾਵੋਂ ਦੀ ਗੂਢ ਜਾਨਕਾਰੀ ਪਾਈ ਸਕਣਨ।
- (iii) ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ ਪਢਨੇ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇ—ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਗੀ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲਲੀ ਸਮਝੀ ਸਕਣਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਬਾਰੈ ਅਪਨੇ ਵਾਖਿਆਤਮੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਟੀ ਸਕਨੇ ਦੀ ਸਮਰਥ ਰਕਖੀ ਸਕਣਨ।

3.1 ਪਾਠ ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਪਾਠ (**Lesson**) ਚ “ਚੇਤੋਂ ਦੀ ਚਿਤਕਬਰੀ”, “ਮਨੁਕਖ ਕੈਹਦੇ ਤਾਈ ਜੀਂਦਾ ਏ”, “ਚੰਦ੍ਰਭਾਗ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ” ਤੇ “ਭੁਆ ਫਚਾਂ—ਸਾਫ਼ੀ ਬੋਬੋ”, ਨਾਂਡ ਦੇ ਚਾਰ ਨਿਬੰਧਾਂ ਚਾ ਗਿਆਂਸੈਂ ਦੀ ਸੱਪ੍ਰਸ਼ੰਗ ਵਾਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗੇਂਦੀ ਏ।

3.2

- (i) हर निबन्ध दे अंश दा पैहले परिचे दित्ता गेदा ऐ। इस च निबंध ते निबन्धकार दा नांड, कताबै दा नांड जिसचा ओह निबंध लैता गेदा ऐ, सारी जानकारी शामल ऐ।
- (ii) हर व्याख्या आस्तै दित्ते गेदे गद्यांश दा प्रसंग बी दित्ता गेदा ऐ जिसदा निबंध कनै सरबंध ऐ।
- (iii) गद्यांश च व्यक्त कीते गेदे विचारें दी व्याख्या कीती गेदी ऐ तां जे विद्यार्थी उसगी शैल चाल्ली समझन ते आपूं बखानने दी बी शक्ति रक्खन। एहदे च विद्यार्थियें दी विचार-समर्थ च बाद्धा होग ते ओह आपूं बी कुसै विचार गी खोहलियै लिखी सकडन।

3.3

- (i) पैहले गद्यांश दी पाठ्य-सामग्री ते उसदा संदर्भ
- (ii) गद्यांश दा प्रसंग
- (iii) गद्यांश दी व्याख्या

3.4

- (i) दुए गद्यांश दी पाठ्य-सामग्री ते संदर्भ
- (ii) दुए गद्यांश दा प्रसंग
- (iii) गद्यांश दी व्याख्या

3.5

- (i) त्रिये गद्यांश दी पाठ्य सामग्री ते संदर्भ
- (ii) त्रिये गद्यांश दा प्रसंग
- (iii) त्रिये गद्यांश दी व्याख्या

3.6

- (i) चौथे गद्यांश दी पाठ्य सामग्री ते संदर्भ
- (ii) गद्यांश दा प्रसंग
- (iii) गद्यांश दी व्याख्या

3.7 विद्यार्थियें दे अभ्यास चौरें निबन्धें चा इक-इक गद्यांश पाठ्य पोथी चा।

3.3 ਪੈਹਲੇ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਿਆ

- (i) ਇਧਾਂ ਮੈਂ ਦਿਕਖਨਾ ਕ ਮੇਰੇ ਘਰੈ ਚ ਮੇਰਾ ਅਪਨਾ ਬੜਾ ਘਟਟ ਏ। ਜਿਆਦਾ ਦੁਏ ਦਾ ਦਿਤੇ ਦਾ ਏ— ਉਂਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਦਭਾਵਦਿਯਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿਧਾਂ — ਉਂਦੇ ਚੇਤੋਂ ਦੇ ਛੌਰੈ। ਉਂਦੇ ਚ ਕਿਥ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਚ ਹੂਨ ਨੇਈ, ਕਿਥ ਹੈਨ ਪਰ ਓਹ ਮੇਰੇ ਲੇਈ ਨੇਈਹੋਨੇ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਗੈ ਨ — ਕੋਈ ਚਿਟ੍ਠੀ—ਪਤਰੀ ਨੇਈ, ਕੋਈ ਮੇਲ—ਜੋਲ ਨੇਈ।
- ਸਾਂਦਰਭ :— ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਗਦਾਂਸ਼ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਅਂਕ 154, ਚੋਨਮੌ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਦੁਏ ਭਾਗ ਚ ਸਕਲਿਤ ਨਿਬੰਧਾਂ ਚ ਛਧੇ ਦੇ ਨਿਬੰਧ “ਚੇਤੋਂ ਦੀ ਚਿਤਕਬਰੀ” ਚਾ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੋਰ ਨ।
- (ii) ਪ੍ਰਸ਼ਾਂ :— ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕਲਲਮੁਕਲਲੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬਡੇ ਮਾਰਿਕ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਨੈ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਦਿਲੀ ਚ ਉਂਦੇ ਮਧੂਰ ਬਿਹਾਰ ਫਲੈਟ ਨੰ. 505 ਦੇ ਕਮਰੇ ਚ ਜੇਹਡਿਆਂ ਚੀਜਾਂ ਸਜ਼ਜੀ ਦਿਧਾਂ ਨ ਓਹ ਬੱਦੇ ਗੈ ਕਰੀਨੇ ਕਨੈ ਰਖਾਈ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਉਂਦੇ ਇਸ ਵਰਣਨ ਚ ਉਂਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਵੇਦਨਾ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਝਲਕਦੀ ਏ।
- (iii) ਗਦਾਂਸ਼ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਸੇਆਂ ਖੀਰੀਦੀ ਦਿਧਾਂ ਜਾਂ ਗਿਫਟ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਥਹੋਈ ਦਿਧਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਬਾਹੁਦਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਚ ਮੇਰਿਆਂ ਅਪਨਿਆਂ ਖੀਰੀਦੀ ਦਿਧਾਂ ਚੀਜਾਂ ਬਡਿਆਂ ਘਟਟ ਨ ਤੇ ਦੁਏ ਪਾਸੇਆ ਮਿਲੀ ਦਿਧਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਤਿਆਂ ਨ। ਕਮਰੇ ਚ ਜਿਸ ਕਰੀਨੇ ਕਨੈ ਲੇਖਕ ਨੇ ਏਹ ਸਥ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਜਾਈ ਦਿਧਾਂ ਨ ਉਸ ਥਮਾਂ ਉਂਦੇ ਅਨੁਸਾਸਨ ਭਰੋਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਏ। ਸਥੈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਨੇ ਆਹਲੋਂ ਦੇ ਹਿਰਖ ਤੇ ਸਦਭਾਵ ਮਹੋਚਿਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਨ — ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਤਮੀਧ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੇਤੋਂ ਦੇ ਪਛਾਂਕਰੇ ਨ ਜੇਹਡੇ ਉਂਦੀ ਪੱਥਾਨ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਟਿਕੇ ਦੇ ਨ। ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਨੇ ਆਹਲੇ ਕਿਥ ਲੋਕ ਇਸਦੁਨਿਆਂ ਥਮਾਂ ਚਲੀ ਗੇਦੇ ਨ ਤੇ ਜੇਹਕੇ ਹੈਨ ਬੀ ਓਹ ਬੀ ਨੇਈ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ ਕੀ ਜੇ ਹੂਨ ਲੇਖਕ ਦਾ ਉਂਦੇ ਕਨੈ ਨਾਂ ਗੈ ਕੋਈਵਾਸਤਾ ਏ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਉਂਦੇ ਕਨੈ ਚਿਡੀ—ਪਤਰੀ ਰਾਹੋਂ ਕੋਈ ਸੰਪਰਕ ਏ।

3.4 ਦੁਏ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਿਆ

ਕੁਸੈ ਬੀ ਨਮੋਂ ਲਾਕੈ ਜਾਨੇ ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਤ੍ਥੂ ਦੇ ਰੈਹਨ—ਬੈਹਨ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਉਤ੍ਥੂ ਦੀ ਵਨਸਪਤਿ ਦਾ ਜਾਧਯਾ ਲੈਨ ਲਗਦਾ ਏ। ਪਰਾਨੀ ਆਦਤ ਏ। ਇਦਧਰ ਅਸੋਂ ਬੱਦੇ ਦਾ ਬੂਹਟਾ ਨੇਈ ਦਿਕਖੇਆ ਸਾਡੇ ਕਨੈ ਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਧਾਰਿਕ ਅਨੁਸਠਾਨੋਂ ਚ ਬੱਦੇ ਦਾ ਬੜਾ ਮਹਤਵ ਏ। ਹੋਨੇ ਜੀਨੇ ਮਰਨੇ ਕਨੈ ਬੱਦੇ ਦਾ ਅਨਤ੍ਰੁਟ ਵਾਸਤਾ ਬਨਦਾ ਏ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੱਨ੍ਹਾਂ ਤਚਾਈ ਦੀ ਪਾਡਿਧਾਂ ਪਰ ਬੱਦੇ ਦਾ ਉਗਗਨਾ ਸਾਂਭਵ ਨੇਈ। ਇਸਕਾਰੀ ਏਹ ਸੋਆਲ ਸੁਭਾਵਕ ਗੈ ਮਨੈ ਚ ਸੁਰਕੇਆ ਜੇ ਇਤਥੋਂ ਲੋਕ ਬੱਦੇ ਕਨੈ ਜੁਡੇ ਦੇ ਅਨੁਸਠਾਨੋਂ ਗੀ ਕਿਸ ਚਾਲੀ ਕਰਦੇ ਹੋਡਨ।

ਸਾਂਦਰਭ :— ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਗਦਾਂਸ਼ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਂਕ ਦੇ ਦੁਏ ਭਾਗ ਚ ਸਕਲਿਤ ਨਿਬੰਧ “ਮਨੁਕਖ ਕੈਹਦੇ ਤਾਈ ਜੀਂਦਾ ਏ” ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀ ਓਮ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੋਰ ਨ। ਨਿਬੰਧ ਗੀ ਰਿਪੋਰਟਾਜ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਖੋਏ ਦਾ ਇਕ ਸਫਰਨਾਮਾ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਂ :— ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਚ ਰਾਮਨਗਰ ਤਸੀਲ ਦੇ ਇਕ ਪਾਡੀ ਗ੍ਰਾਂ ਮਜ਼ੋਡੀ ਤੇ ਇਸਦੇ ਆਲੇ—ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਸਾਂਖ੍ਖਤਿਕ ਪਕਖ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬੱਦੇ ਸਨਹਾਕਡੇ ਢੰਗੈ ਕਨੈ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਗੀ ਏਹ ਚੰਝੇ ਆਹਲੀ ਗਲਲ ਬੜੀਂਦੀ ਏ ਜੇ ਉਸ ਪਾਡੀ ਥਾਹਰਾ ਪਰ “ਬੱਦੇ” ਦਾ ਬੂਹਟਾ ਨੇਈ ਤੁਗੀ ਸਕਦਾ ਏ।

ਵਾਖਿਆ :— ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਜ਼ੋਡੀ ਨਾਂਡ ਦੇ ਪਾਡੀ ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੀਤਿ—ਰਵਾਜ਼ੋਂ ਆਸਥਾਏਂ ਬਾਰੈ ਦਸਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ

जे उत्थूं दे लोक देवी—देवतें च मती आस्था रखदे न। उत्थें गै प्हाड़ियें पर मंदर बनाइयै पूजा—अर्चना कर्दे न। लोक रीति—रवाजें, धार्मिक अनुशठाने भगोलिक ते आर्थिक स्थितियें कन्नै जुड़े दे न। लेखक अपने बारै गलाए व ऐ जे जटूं बी कुसै नमीं थाहरा पर जन्नां, उत्थूं दे लोकें दा रौहन—बौहन वनस्पतियें दा जायजा लैने लेर्ई उत्सुक स्खेना आ। लेखक ने मजोड़ी ग्रांड च बड़े दा बूहटा नेर्ई दिखदे होई चबात बुज्जदे होई गलाए दा ऐ जे माहनू हर चाल्ली देधार्मक अनुशठान बड़े दे बूहटे बगैर नेर्ई करी सकदा। मनुक्ष गी हर चाल्ली दे धार्मक कारज करने लेर्ई बड़े दे बूहटे दी लोड़ पौर्व ऐ। कंडी लोकें दा जीना—मरना बड़े कन्नै होंदा ऐ। लोकें दा बड़े दे बूहटे कन्नै अनव्रुट्ट नाता ऐ। बड़े दे बूहटे गी छ्णा आदर—मानै आहला थाहर हासल ऐ पर इनें उच्ची—उच्ची प्हाड़ियें पर बड़े दा बूहटा नेर्ई उग्गी सकदा ऐ। एह सब दिक्खने पर लेखक दे मनै च एह सोआल उट्ठाना सभावक ऐ जे प्हाड़ी लोक यानि मजोड़ी ग्रांड च रौहने आहले लोक बड़े कन्नै जुड़दे धार्मक अनुशठाने गी कियां पूरा करदे होडन।

3.5 त्रिये गद्यांश की सप्रसंग व्याख्या

अगें चलियै किश लोक मिकी चन्हांड बी गलांदे न पर आपूं मिकी “चन्द्रभागा” नांड गै मता पसिंद ऐ, की जे एह साढ़ी अटूट मित्री दी जादगार ऐ। शायद इस्सै मेल—मलापै गी अमर अटल रक्खने लेर्ई किश बौद्धें साढ़े इस संगमै उपर इक “चोरटन” जां मठ बनाए दा ऐ। बुद्धमत बी ते भाई चारे ते इकमेर्ई दी गै सिक्खमत दिंदा ऐ। उथोआं अगो अ’ऊं पाडर पुजियै रिआसत जम्मू—कश्मीर च प्रवेश करना ते पुजदे सार गै मिकी पाडर दी नीलम खानें दी राखी करने दी “उड़दी” थ्होर्ई ऐ।

संदर्भ :-— एह गद्यांश “चन्द्रभागा दी आत्मकथा” नांड दे निबन्ध थमां लैता गेदा ऐ। एह निबन्ध शीराज़ा डोगरी निबन्ध विशेश अंक 154 दे दुए भाग च संकलित निबन्धें चा इक ऐ। इसदे लेखक श्री विश्वनाथ खजूरिया होरन।

प्रसंग :-— लेखक ने चन्द्रभागा दे सफर दा वर्णन आत्मकथा शैली च बड़े रोचक ढगै कन्नै कीते दा ऐ। कुल्लु थमां गोंडला ग्रांड तक दी चन्हांड दी कहानी उस्सै दी जबानी सुनाने दी कोशिश कीती दी ऐ। एह ललित निबन्ध आपसी एकता ते भाई चारे दा सनेहा दिंदा ऐ। इस निबन्ध च दुग्गर दे प्हाड़ी लोकें दी रैहत—बैहत ते उंदे रस्मेरवाजें दा पता चलदा ऐ जेहडे दरेआ चन्हांड दे रस्ते च पौंदे न। इसदा नांड चन्द्रभागा कियां पेआ। जिसलै लोक इसी चन्हां गलांदे न उसलै उसी कनेहा बझोंदा ऐ।

व्याख्या :-— टांडी नांड दे थाहरा परा चन्द्र कन्नै भागा नांड आहला दरेआ आनी रलदा ऐ। इस थाहरा पर दोऐ इक—मिक होइयै चन्द्रभागा खुआन लगदे न। जियां—जियां अगें चलदा जंदा ऐ। उआं, उआं दौनें दी मित्री गूहड़ी होंदी जंदी ऐ। लोक इसी चन्हांड बी आखदे न पर उसी अपना चन्द्रभागा नांड गै मता पसिंद ऐ की जे इस नांड कन्नै चद्रभागा गी नेर्ई त्रुट्टनें आहली मित्री चेत्ते रौहदी ऐ। आपसी एकता ते भाई चारे दा सनेहा देने आहली मित्री गी अटल ते अमर रक्खने लेर्ई गै बौद्धी लोकें संगम आहली थाहरा पर इक चोरटन यानि मठ बनाए दा ऐ। चन्द्रभागा ने आपूं गलाए दा ऐ जे उत्थूं थमां अगें पाडर पुजजने पर रियासत जम्मू—कश्मीर च प्रवेश जंदा ऐ। पुजदे गै ओहदी जिमेदारी होर बदधी जंदी ऐ की जे इस्तै गै उसी पाडर दी “नीलम दी खानें” दी राखी करने दा हुक्म थ्होर्ई जंदा ऐ।

3.6 चौथे गद्यांश दी सप्रसंग व्याख्या

दोहतरें दे जागत कुडियां जदूं चार—ध्याड़े लेर्ई जंदे तां उंदी खातरदारी च बुआ उड़डी—उड़डी पौंदीही। स'जा सबेल्ले बेहड़े बछैन पाइयै उ'नेंगी बोहाली दिंदी ते फही कैंह दे थालुएं च भत्त तड़कियै जां फही आलैदियां बडियां पाइयै रिधे दे आलुएं दा न्योडा ते कन्नै फुलके जां भठोरे खाने गी दिंदी। ते फही आपूं अंदर जाइयै न्हेरेच तूस—तूस करियै, डीमट तुप्पी आनदी। बिन्द भर दीया बालियै रस्म पूरी करियै बुआ फच्चां दीया स्हालियै कच्ची नींदरा सेर्ई जंदीही। पक्की नींदरा ओह करें सुत्ती बी होग एह परमेसर गै जानै जित्थै कच्छ गै बाड़ी च फबियां—भरैडियां फिंडै दियं होन उत्थै गूढ़ी नींदर सौना सुखने प्रमाण गै होंदा हा।

संदर्भ :- प्रस्तुत गद्यांश साढ़ी पाठ्य पोथी शीराज़ा डोगरी निबन्ध विशेष अंक 154 च संकलित निबन्ध “बुआ फच्चां, साढ़ी बोबो” थमा लेता गेदा ऐ। इस दियां लेखिका प्रो. चम्पा शर्मा होर न।

प्रसंग :- “बुआ फच्चां” नांड दे इस रेखाचित्तर च लेखिका ने इक नेही जनानी दा चित्तर खिच्चे दा ऐ जेहड़ी कल—मकल्ली ते ऐ पर तप ते त्याग दी मूरत बी ऐ। उसदी इस चाल्ली दियें चारित्तक विशेशताएं कारण गै ओह मदर टरेसा खोआंदी ऐ।

व्याख्या :- बुआ फच्चां दे घर जदूं चार ध्याड़े रौहने लेर्ई दोहतरें दे जागत कुडियां आई जंदे तां बुआ फच्चां खुशी ने फुल्ली नेर्ई समांदी। उंदी खातरदारी बडे चाएं—चाएं करदी ऐ ते पसोई—पसोई पौंदी ऐ। बुआगी उंदे औने दी इन्नी खुशी होंदी ऐ जे स'जा पौंदे गै खटटां डाहियै बछैन पाइयै बठाई दिंदे ऐ। उंदे ताई आलै दियां बडियां पाइयै आलुएं दी सब्जी, बनाई लैंदी ऐ। संजा भत्त तड़कियै कैंह दे थालुएं च पाई—पाई दिंदी ऐ। भत्त कन्नै फुलका जां फ्टोरा बी खाने ताई दिंदी ऐ। इसदे बाद आपूं अंदर जाइयै धलोफी—धलोफियै दीया तुप्पी आहनदी ऐ। रस्मी तौरा पर थोहड़े चिरै लेर्ई दीया बालदी ऐ। किश चिरै परैत दीयां स्हालियै आपूं कच्ची नींदरा गै सेर्ई जंदी ही। बुआ फच्चां आपूं कदे बीगूढ़ी नींदर नेर्ई ही सौंदी। परमेश्वर गै जानदा ऐ जे ओह करें पक्की नींदर सुत्ती होग। पक्की नींदर सौना बड़ा मुश्कल हा की जदे घरे कोल जोआड़ लाका हा रातीं लै बाड़ी च फबियां भरैडियै दिया बाजां आौंदियां गै रौंहदियां हियां। इस्सै करी उत्थै पक्की नींदर सोना सुखना मातर गै हा।

3.7 विद्यार्थियें दे अभ्यास आस्तै गद्यांशै दी व्याख्या दी समग्री

हेठ दित्ते गेदे गद्यांशें दी सप्रसंग व्याख्या करो :—

- (i) बैठक दे बौहने आहले हिस्से च, चार केन दियां कुर्सियां ते इक केन दी मेज। इक लकड़ी दी मेज ते इक गलीचा जां कालीन ऐ। कालीन लक्ष्मी दी मौत दे बाद राजस्थान ऐम्पोरियम दा खरीदेआ हा, खरीदने च लक्ष्मी दी इलाहाबाद विश्वविद्यालय च पढाई दे दिनें दी स्हेली डॉ. कौमुदी ने मदद कीती ही अस कोई छें—सत्तें दकानें च गे, कालीन दिक्खे, भाऊ पुच्छे ते खीरी उ'नें एह कालीन पसिंद कीता, शैल चाल्ली दिक्खी भालियै।
- (ii) काश शैहरी जीवन ऐ सङ्गे दे पट्रोल दे धुएं आहली कची छाड कोला छुटकारा म्हेशां आस्तै होई जा। प्ल गर्म छाड, पैट्रोल ते गैसां झटट उचाइयें च पुजदे न। फही बददलै जरियै पानी च रलियै मुऱी धरती पर आई बरदियां न। फसलें, पीने दे पानी जमीनें दी जरखेजी गी नश्ट करदा ऐ पानी। फही एह धारां बी सुरक्खत

ਕੁਝਾਂ ਨ। ਸ਼ੈਹਰੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਧੁਏਂ ਦਿਧਾਂ ਸ਼ਕਾਰ ਤੇ ਸਾਰੇਂ ਕੋਲਾ ਪੈਹਲੇ ਇਧੈ ਹੋਂਦਿਆਂ ਨ। ਹੂਨ ਤੇ ਗੜ੍ਡੀਬੀ ਇਥੋਂ ਪੁਜ਼ਜਨ ਲਗੀ ਪੇਵੀ ਐ।

- (iii) ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਹਸਦੇ—ਖੇਲਦੇ ਤੇ ਨਚਦੇ—ਕੁਦਦੇ ਦਿਕਿਖਾਇ ਅਕਸਰ ਅਮੀ ਮੌਜਾ ਇਚ ਆਈ ਜਨਾਂ ਤੇ ਅਪਨੀ ਗੈ ਲੈਹੁੰਦੇ ਕਨੈ ਖੇਢਨ ਲਗੀ ਪੈਨਾਂ, ਕੀ ਜੇ ਮੇਰੇ ਕਨੈ ਖੇਢਨੇ ਲੇਈ ਕੋਈ ਮਾਹਨੂ ਤਾਰ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਤਰਨੇ ਆਹਲੇਂ ਦੀ ਗਲ ਮੁਜਰ ਨੇਈ ਇਸ ਖੇਡੈ ਗੀ ਓਹ ਖਤਰਨਾਕ ਸਮਝਦੇ ਨ, ਤੇ ਦਨਾਂ ਛਿੰਡੇਆ ਗੈ ਮਿਕੀ ਪਹੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਪਾਨੀ ਦੀ ਚੂਟੀ ਛੋਡਦੇ ਨ।
- (iv) 'ਫਾਤਾਂ' ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਫਲਚਾਂ ਨਾਂ ਬੀ ਤਾਂ ਤੇ ਕੁਸੈ ਝਲਲ—ਬਲਲੀ ਧਿਯੂ ਭੈਨੂ ਦਾ ਰਕਖੇਆ ਜਾਂਦਾ ਐ। ਪਰ 'ਬੁਆ ਫਲਚਾਂ' ਚ ਤੇ ਇਧੈ ਜਨੇਹੀ ਕੋਈ ਗਲ ਨੇਈ ਹੀ। ਸ਼ੈਲ ਤੱਚੀ—ਲਮੀ ਜਨੀ। ਕਂਢੀ ਦੀ ਜਨਾਨਿਧੀਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਗੱਢੋਈ ਦੀ ਪੁਖੀ ਦੇਹ। ਤ੍ਰਿਮੰ—ਤ੍ਰਿਮੰ ਘੱਡੇ ਦੇ ਨਕਥਾ ਪਤਰ। ਲਾਗ ਬੀ ਸ਼ੈਲ ਸੁਫਿਯਾਨਾ ਲਾਂਦੀ ਹੀ ਉਸੀ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਦਿਕਖੈ ਦਾ ਏ ਬ, ਹੋਈ ਸਕਦਾ ਐ ਜੇ ਬੁਆ ਗੀ ਬਚਪਨੇ ਥਮਾਂ ਗੈ ਤੁਸਦੀ ਰੱਡ—ਮਰੁੰਡੀ ਮਾਝ ਨੇ ਇਜ਼ਜਤ ਛਪੈਲੀ ਰਕਖਨੇ ਆਸਤੈ ਝਲਲ—ਬਲਲੀ ਰੌਹਨੇ ਦਾ ਫਾਵ ਪਾਈ ਰਕਖੇ ਦਾ ਹੋਏ।
-

4.0 उद्देश्य

4.1 पाठ—परिचे

4.2 पाठ—प्रक्रिया

4.3 पैहलੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਿਆ

4.4 ਦੁਏ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਿਆ

4.5 ਤ੍ਰਿਧੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਿਆ

4.6 ਚੌਥੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਿਆ

4.7 ਅਭਿਸ ਆਰਟੈ ਪਾਠ—ਸਾਮਗ੍ਰੀ

4.0 ਰੂਪਰੇਖਾ

(i) ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਗਿਆਂਸ ਦੀ ਵਾਖਿਆ ਪਢਨੇ ਪੱਤ ਵਿਦਾਰੀ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਪੂਰੇ ਸੰਦਰਭ ਕਨੈ ਵਾਕਫ ਹੋਈ ਸਕਣ।

(ii) ਗਿਆਂਸ ਚ ਵਿਕਤ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਭਾਵੋਂ ਦੀ ਗੂਢ ਜਾਨਕਾਰੀ ਪਾਈ ਸਕਣ।

(iii) ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਿਆ ਪਢਨੇ ਪਰ ਵਿਸ਼ੇ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਗੀ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲੀ ਸਮਝੀ ਸਕਣ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੈ ਅਪਨੇ ਵਾਖਿਆਤੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਟੀ ਸਕਨੇ ਦੀ ਸਮਰਥ ਰਕਖੀ ਸਕਣ।

4.1 ਪਾਠ ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਮਥਕਰੀ, ਝੀਕੇਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ, ਨਾਏਂ ਦੀ ਮੁਹਤਾ, ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਨਾਂਡ ਦੇ ਚਾਊਂ ਨਿਬੰਧਾਂ ਚਾ ਚਾਊਂ ਗਿਆਂਸਾਂ ਦੀ ਸਾਂਪਰਸ਼ਾਂ ਵਾਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗੇਂਦੀ ਐ।

4.2

(1) ਹਰ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਦਾ ਪੈਹਲੇ ਪਰਿਚੇ ਦਿੱਤਾ ਗੇਂਦਾ ਐ। ਇਸ ਚ ਨਿਬੰਧ ਤੇ ਨਿਬੰਧਕਾਰ ਦਾ ਨਾਂਡ, ਕਤਾਬੈ ਦਾ ਨਾਂਡ ਜਿਸਚਾ

ओह ਨਿਬਨਥ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ, ਸਾਰੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਏ।

- (ii) ਹਰ ਵਾਖਾ ਆਸਤੈ ਦਿੱਤੇ ਗੇਦੇ ਗਦਾਂਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਬੀ ਦਿੱਤਾ ਗੇਦਾ ਏ ਜਿਸਦਾ ਨਿਬਨਥ ਕਨੈ ਸਰਬਨਧ ਏ।
- (iii) ਗਦਾਂਸ਼ ਚ ਵਿਕਤ ਕੀਤੇ ਗੇਦੇ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਵਾਖਾ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਏ ਤਾਂ ਜੇ ਵਿਦਾਰਥੀ ਉਸਗੀ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲੀ ਸਮਝਨ ਤੇ ਆਪੁਂ ਬਖਾਨਨੇ ਦੀ ਬੀ ਸ਼ਕਿਤ ਰਕਖਨ। ਏਹਦੇ ਚ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ—ਸਮਰਥ ਚ ਬਾਦਥਾ ਹੋਗ ਤੇ ਓਹ ਆਪੁਂ ਬੀ ਕੁਸੈ ਵਿਚਾਰ ਗੀ ਖੋਲਿਯੈ ਲਿਖੀ ਸਕਣ।

4.3 ਪੈਹਲੇ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਵਾਖਾ

ਮਥਕਰੀ ਇਕਦਮ ਵਿਸ਼ੁਦਧ ਹਾਸ਼ਸਾ ਨੇਈ ਏ। ਮਥਕਰੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਝੂਠ, ਵਿਅਗ, ਭਲੇਖਾ ਆਦਿ ਪਰ ਸਥਿਤ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਜਦੂਂਤਗਰ ਕੁਸੈ ਗਲਲਾ ਜਾਂ ਘਟਨਾ ਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕਿਸਮਾ ਦੀ ਅਜੀਬ ਸਥਿਤੀ ਨੇਈ ਔਗ, ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਗੈ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਦਾ ਪਰਜਿਸ ਹਾਸੇ ਚ ਕੁਸੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਕਿਤ ਗੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੀਡ ਨੇਈ ਪੁਜ਼ੇ, ਅਸ ਤਸੀ ਵਿਸ਼ੁਦਧ ਹਾਸ਼ਸਾ ਗਲਾਨੇ ਆਂ। ਮਥਕਰੀ ਵਿਸ਼ੁਦਧ ਹਾਸ਼ਸੈ ਦਾ ਮੂਜਬ ਨੇਈ ਏ। ਮਥਕਰੀ ਦਾ ਪਾਣਿਆਮ ਬਨਨੇ ਆਹਲੇ ਹਾਸ਼ਸੇ ਚ ਥੋਹੜੇ ਸਤੇ ਵਿਅਗ ਦਾ ਹੋਨਾ ਜਰੂਰੀ ਏ।

ਸਾਂਦਰਭ :— ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਗਦਾਂਸ਼ ਸਾਫ਼ੀ ਪਾਠ੍ਯ ਪੋਥੀ ਸ਼ੀਰਾਜ਼ਾ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬਨਥ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਂਕ 154 ਦੇ ਦੁਏ ਭਾਗ ਚ ਸਂਕਲਿਤ ਨਿਬਨਥ ‘ਮਥਕਰੀ’ ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਲਕੁਣਾ ਸ਼ਾਸ਼ਵੀ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ :— ਲੇਖਕ ਨੇ ‘ਮਥਕਰੀ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਨਿਬਨਥ ਚ ਸਾਂਕੁਤਿ ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਵਰਿਤ ਹਾਸਥ ਰਸ ਦੀ ਪਾਂਛਾਨ ਕਰਾਂਦੇ ਹੋਈ ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਿਧਾਂ ਛੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੱਸੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਮਥਕਰੀ ਗੀ ਬੀ ਇਸਦਾ ਇਕ ਅੰਗ ਮਨਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਮਥਕਰੀ ਬੀ ਮਨੋਰੱਜਨ ਦਾ ਇਕ ਬੜਾ ਬੜਾ ਸਾਧਨ ਏ।

ਵਾਖਾ :— ਸ਼੍ਰੀ ਬਾਲਕੁਣਾ ਸ਼ਾਸ਼ਵੀ ਹੋਰ ਗਲਾਂਦੇ ਨ ਜੇ ਮਥਕਰੀ ਗੀ ਸ਼ੁਦਧ ਹਾਸ਼ਸਾ ਨੇਈ ਆਖੇਅਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸਦੀ ਨੀਂਹ ਝੂਠ, ਵਿਅਗ ਤੇ ਭਲੇਖੇ ਪਰ ਗੈ ਟਿਕੀ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਜਦੂਂ ਬੀ ਕੋਈ ਗਲ ਕੀਤੀ ਜਦੀ ਏ ਜਾਂ ਕੋਈ ਢਨਾ ਘਟੀ ਜਦੀ ਏ ਤੁਸ ਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਚਾਲੀ ਦੀ ਅਜੀਬ ਜਨੇਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੇਈ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਤਗਰ ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਈ ਨੇਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇਹੜੇ ਹਾਸ਼ਸੈ ਕਨੈ ਕੁਸੈ ਵਿਕਿਤ ਬਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੀ ਕੁਸੈ ਖਾਸ ਗਲਲਾ ਦੀ ਪੀਡ ਨੇਈ ਬੜੀ ਅਤੇ ਉਸ ਚਾਲੀ ਦੇ ਹਾਸ਼ਸੈ ਗੀ ਵਿਸ਼ੁਦਧ ਹਾਸ਼ਸਾ ਗਲਾਯਾ ਜਦਾ ਏ।

4.4 ਦੁਏ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਵਾਖਾ

ਵਾਹੋਂ—ਕਾਰਜੇ ਚ ਸੀਕੋਂ ਗੀ ਮਨਾਈ—ਮਨਾਈ ਆਹਨਨਾ ਕੇਈ ਬਾਰੀ ਠੀਕ ਉਸੈ ਚਾਲੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਈ ਜਦਾ ਏ ਜਿ‘ਧਾਂ ਡਿਡ੍ਹੂਂ ਕਿਟਠੇ ਕਰਿਧੈ ਤ੍ਰਕਕਡੀ ਤੋਲਨੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਇਕ ਕੇਹੜਾ ਟੁਆਕਾ ਮਾਰਿਧੈ ਤੁਆਹੀਂ ਚਲੀ ਗੇਦਾ ਹੋਂਦਾਏ। ਇਸੈ ਚਾਲੀ ਜੇ ਇਕ ਸੀਕੋਂ ਗੀ ਮਨਾਇਧੈ ਆਨੋ ਤਾਂ ਦੁਏ ਦੀ ਮੁੰਡੀ ਢੰਗੀ ਹੋਈ ਗੇਦੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਤੇ ਜੇ ਸਾਰੇ ਕਿਟਠੇ ਹੋਈਜਾਨ ਤਾਂ ਤੰਦੀ ਕੋਣਿਸ਼ ਇਧੈ ਰੌਹਣੀ ਏ ਜੇ ਕਿਸ ਚਾਲੀ ਵਾਹ ਆਹਲੇ ਗੀ ਲਤਾਡਿਧੈ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ। ਤੇ ਜਾਂ ਕਦੋਂ—ਕਦੋਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਿਧਾਂ ਸਮਝਾਂ ਬੀ ਖਾਡਿਆਂ ਕਰੀ ਦਿੱਦੇ, ਜੇ ਫਲਾਨੇ ਗੀ ਸਦਦੇਆਂ ਤਾਂ ਅਤੇ ਥੁਆਡੇ ਵਾਹ ਨਿੰ ਬੌਹਨਾ। ਗਲਲ ਕੇ ਘਰੈ ਆਹਲੇ ਇਕ ਦੁਏ ਤੇ ਤਰਲੇ ਮਿਨਤਾਂ ਤੇ ਦੰਦਿਆਂ ਠਿਡਦੇ ਗੈ ਹੋਈ ਜਦੀ।

ਸਾਂਦਰਭ :— ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਨ ਗਦਾਂਸ਼ ਸਾਫ਼ੀ ਪਾਠ੍ਯ ਪੋਥੀ ਸ਼ੀਰਾਜ਼ਾ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬਨਥ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਂਕ 154 ਚ ਸਂਕਲਿਤ ਨਿਬਨਥ “ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ” ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀ ਤਾਰਾ ਸੈਲਪੁਰੀ ਹੋਰ ਨ।

प्रसंग :- निबन्ध च लेखक ने स्त्रीके आहले पास्सै शारा करदे होई गलाए दा ऐ साडे समाज च शरीक इक नेहा डरैना शब्द ऐ जिसी सुनदे गै शरीरै च कम्मनी पेई जंदी ऐ। इक शरीक-दुए शरीक गी लताड़ने लेई केह-क्षे सबीलां सोचदे न। तारा स्मैलपुरी होरें निबन्ध च व्यंग प्रधान शैली राहें शरीके दियां कारसतानियां बड़े रोचकढंगा कन्नै बखानी दियां न।

व्याख्या :- कुसै दे घरै च व्याह-कारज होऐ तां स्त्रीके गी मनाइयै आहनना ठीक उ'आं गै मुश्कल ऐ जियां डिड्डूरं गी किट्ठे करियै त्रकड़ी च तोलना मुश्कल होंदा ऐ। जेकर उ'नेंगी किट्ठे करियै तोलेआ जा तां छ इक डिड्डू टुआकी मारियै दूर नस्सी जंदा ऐ। जिन्नै चिरै च उसी फगडियै त्रकड़ी दे छाबै च पाया जंदा ऐ इन्नै चिरै दूआ छाबै चा छाल मारियै दूर नस्सी जंदा ऐ। ठीक इस्सै चाल्ली इक स्त्रीके गी मनाइयै लेआयो तां दूआ रुस्सी-रुस्सी पौंदा ऐ इ'यां गै त्रिया भारे भजोंदा ऐ। सभने स्त्रीके दा मनोना बडा मुश्कल ऐ पर जे सारे किट्ठे होई सुलह-सोलहि कन्नै आई बी जान तां उंदी इ'यै कोशश रौंहदी ऐ जे व्याह आहले गी कियां-कियां तंग कीता जा? व्याह आहले अगणे कदें-कदें इब्बी परेशानी औंदी ऐ जे इक स्त्रीक दूए स्त्रीके गी नेई सददने दी हदैत दिंदा ऐ। कन्नै गै इब्बी आक्खी ओडदा ऐ जे तुसें उ'नेंगी सददेआ तां असें थुआड़े व्याह च नेई बौहना। इ'यां घरे आहले लेई व्याह स्त्रीके दे तरले मिन्नताकरदे ते हत्थ जोड़दै गै मुक्की जंदा ऐ।

4.5 त्रिये गद्यांश दी सप्रसंग व्याख्या

केझें व्यक्तियें दे नांड उस म्हीने मताबक रक्खे जंदे न, जिसदे च उंदा जन्म होआ, जियां बसाख म्हीने आले दा नांड बसाखी मल्ल जां बसाखी राम, जेठ म्हीने जम्मने आहले दा नांड जेठ मल्ल, हाड़ म्हीने आहले दा नांडहाड़ मल्ल, सौन म्हीने आहले दा नांड सौन मल्ल जां सौन शाह, मग्घर म्हीने आहले दा मग्घर मल ते चेतर म्हीने जम्मे आहले दा नांड चेतराम, भादों, अस्सूं कत्तै, पोह ते फग्गन म्हीने च जम्मने आहले दे नांड मिगी नेई लब्है। पर इसदा मताब तुस कुतै एह नेई कड़दी लैओ जे इ'नें म्हीनें च कुसै दा जन्म गै नेई होंदा जां नेई होए दा।

संदर्भ :- एह गद्यांश “नाएं दी मृत्ता” नांड दे निबन्ध चा लैता गेदा ऐ। एह निबन्ध साढी पाठ्य पोथी शीराज़ा डोगरी निबन्ध विशेश अंक 154 च संकलित निबन्धे चा इक ऐ। इसदे लेखक प्रो. नीलाम्बर देव शर्मा होर न।

प्रसंग :- इस निबन्ध च लेखक ने “नाएं दी मृत्ता” बारै स्पष्ट कीते दा ऐ। लेखक मताबक नांड दा खास मृत्त्व मनुक्खै लेई, पर नांड इस आस्तै नेई होने चाहिदे जेहडे मनुक्खिता च बंड पान जां इस आस्तै बी नांड नेई होंदे जेहडे कोई चेची जात, धर्म जां सम्प्रदाय कन्नै जुड़ने, मनुक्खै दा मनुक्खै कन्नै बैर करने दा कारण बनन। निबन्ध च हास्य-व्यंग दा पुट्ट कोहदा लभदा ऐ।

लेखक होरें गलाए दा ऐ जे केई व्यक्तियें दे नांड जन्म लैने आहले म्हीने अनुसार रक्खे जंदे न। जेहडे म्हीने च माहनू दा जन्म होए उस्सै दे मताबक नांड रक्खदे न। जियां बसाख म्हीने जम्मने आहले दा नांड बसाखी मल्ल जां बसाखी राम, जेठ म्हीने जम्मने आहले दा नांड जेठ मल्ल, तुआई हाड़ म्हीने जम्मे दे मनुक्खै दा नांड हाड़मल्ल। इ'यां गै जेहडा सौन

ਮਹੀਨੇ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਓਹ ਸੌਨ ਮਲਲ ਜਾਂ ਸੌਨ ਸ਼ਾਹ। ਮਗਧਰ ਮਹੀਨ ਪੈਦਾ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਦਾ ਨਾਂਡ ਮਗਧਰ ਮਲਲ ਤੇ ਕੋਚ ਮਹੀਨੇ ਜਨਮ ਲੈਨੇ ਆਹਲੇ ਦਾ ਨਾਂਡ ਚੇਤਰਾਸ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਮਹੀਨੇ ਪੈਦਾ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਵਿਕਿਤਾਂ ਦੇ ਨਾਂਡ ਤੇ ਬਨੇ ਦੇ ਨ ਪਰ ਭਾਵੋਂ, ਅਸ਼ੁੱਕਰਤੇ, ਪੋਹ ਤੇ ਫਗਨ ਮਹੀਨੇ ਕਨੈ ਸਰਬਾਂਧਤ ਕੋਈ ਨੇਈ ਮਿਲਦੇ। ਇਸ ਗਲਲਾ ਥਮਾਂ ਇਧੈ ਲਾਨਾ ਲਾਯਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੀਨੇ ਚ ਕੁਸੈ ਦਾਜਨਮ ਗੈ ਨੇਈ ਹੋਏ ਦਾ ਜਾਂ ਹੋਂਦਾ ਗੈ ਨੇਈ।

4.6 ਚੌਥੇ ਗਦਾਂਸ਼ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਵਾਖਿਆ

ਅਜ਼ ਮੈਂ ਸਮਝਨਾ, ਸਾਡਿਧੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਂ ਚ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਨ। ਜਧਾਨੇ ਜਾਗਤ ਜਿਦਦਲਪੁਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਯੈ ਜਿਸ ਬੇਲੈ ਤੁਨਿਆਂ ਦਿਕਖੀ ਤੇ ਉਥੈ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਦਸਿਥਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਆ। ਤਜਰਬੇ ਥਮਾਂ ਨਾਂਡ ਤੇ ਆਚਰਣ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਢੋਗਰੋਂ ਚ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਿਆਂ ਕਰਨੇ ਦੀ ਪਰਿਪਰਾ ਚਲੀ ਆਂਦੀ ਹੈ। ਇਧੈ ਪਰਿਪਰਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਂ ਦੀ ਪਕਕੀਨੀਂਹ੍ ਹੈ ਤੇ ਮੁਕਖ ਅੰਗ ਹੈ।

ਸਂਦਰਭ :- ਇਹ ਗਦਾਂਸ਼ ਪਾਠ੍ਯ ਪੋਥੀ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਂਕ 154 ਦੇ ਦੁਏ ਭਾਗ ਚ ਸਂਕਲਿਤ ਨਿਬੰਧ “ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ” ਨਾਂਡ ਦੇ ਨਿਬੰਧ ਥਮਾਂ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਸ਼. ਭਗਵਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਾਠੇ ਹੋਰ ਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ :- ਸਾਠੇ ਹੋਂਦੇ ਨਿਬੰਧ ਚ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਹੈ ਜੇ ਲੋਕ ਕਥਿਂ ਰਾਹੋਂ ਲੌਹਕੇ—ਲੌਹਕੇ ਜਧਾਨੇ ਚ ਤਜਰਬਾ, ਆਚਰਣ, ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਦੇ ਭਾਵ ਤਤਪਨ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਜਿਨ੍ਹੋਂਗੀ ਸਾਫ਼ੀ ਸਂਕੁਤਿ ਚ ਮਾਨਵੀ ਮੁਲਲੋਂ ਚ ਰਖੇਆ ਗੇਦਾ ਹੈ।

ਵਾਖਿਆ :- ਸਾਠੇ ਹੋਂਦੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਹੈ ਜੇ ਅਜ਼ ਪਰਿਪਕਰ ਤਮਰੀ ਦਾ ਪਡਾਂਡ ਪਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝੀ ਸਕੇਅ ਜੇ ਲੋਕ—ਕਥਾਂ ਸਾਫ਼ਾ ਛਡਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਗੈ ਨੇਈ ਕਰਦਿਆਂ ਬਲਕੈ ਸੂਰਬੀਰਤਾਂ ਤੇ ਨਿਆਂ ਜਨੇਹ ਉਚੇ ਮਾਨਵੀ ਮੁਲਲੋਂ ਸੰਸਕਰੋਂ ਦੀ ਪਾਲਮਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਨ। ਜਧਾਨੇ ਜਾਗਤ ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਲੜਾਈ—ਯਾਗਯਾ ਕਰਦੇ ਰੱਹਦੇ ਨ ਪਰ ਜੇਲੈ ਬਚਪਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਪਾਰ ਕਹਿਯੈ ਦੁਨਿਆਦਾਰੀ ਦੇ ਜਾਲੋ—ਖਾਲੇ ਚ ਫਸਿਥਾਂ ਜੀਨੇ ਦੇ ਸਾਧਨ ਤੁਧਨੇ ਆਸਟੈ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੇ ਨ, ਦੁਨਿਆ ਦਿਕਖਦੇ, ਬਾਹਰ ਜਾਇਥੈ ਔਨੇ ਅਹਲੀ ਔਕੜੇ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬਡੀ ਸ਼ੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਭਾਵਾਵੀ ਕਨੈ ਕਰਦੇ ਨ ਤਾਂ ਤੁਨੋਂਗੀ ਸਾਂਸਾਰ ਚ ਰੱਹਨੇ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਥਮਾਂ ਆਚਰਣ ਤੇ ਨਿਆਂ ਜਨੇਹ ਮਾਨਵੀ ਮੁਲਲ ਤੱਂਦੇ ਚ ਪੈਦਾ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਢੋਗਰੋਂ ਲੋਕੋਂ ਚ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਕਰਨੇ ਦੀਪਰਿਪਰਾ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮੇਂ ਥਮਾਂ ਚਲਦੀ ਆਵਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਰਿਪਰਾ, ਲੋਕ—ਕਥਿਂ ਦੀ ਪਕਕੀ ਨੀਂਹ ਹੈ ਤੇ ਮੁਕਖ ਅੰਗ ਬੀ ਹੈਨ।

4.7 ਅਭਿਆਸ ਆਸਤੈ ਪਾਠ੍ਯ—ਸਾਮਗ੍ਰੀ

ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗੇਦੇ ਗਦਾਂਸ਼ੋਂ ਦੀ ਸਪ੍ਰਸ਼ਾਂਗ ਵਾਖਿਆ ਕਰੋ :—

- (i) ਮਥਕਰੀ ਦਿਲਾਈ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ। ਮਥਕਰੀ ਕਨੈ ਮਨ ਪਰਫੁਲਤ ਤੇ ਪਰਸਿਨ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਮਥਕਰਿਆਂ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਵਿਕਿਤ ਗੀ ਜਿਂਦਾ ਦਿਲ ਆਖੇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਦਾਦਿਲ ਆਦਮੀ ਨਾਂ ਆਪੂ ਗਮਗੀਨ ਰੱਹਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਦੂਰੋਂ ਗੀ ਰੈਹਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਕ ਚਾਲੀ ਮਥਕਰੀ ਗਮ ਗਲਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਤੀਰੇ ਬੈਹਦਫਕਾਰੀ ਹੈ। ਗਮੈ ਚ ਢੁਬੇ ਦੇ ਮਨੁਕਖੈ ਗੀ ਜੇਕਰ ਹਾਸ਼ਸਾ ਆਈ ਜਾ ਤਾਂ ਓਹ ਥੋਹੜੇ ਕਿਰੈ ਆਸਟੈ ਅਪਨੇ ਗਮੈ ਗੀ ਮੁਲੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਕਰੀ ਮਥਕਰੀ ਗਮ ਦੂਰ ਕਰਨੇ ਦਾ ਇਕ ਬਡਾ ਬਡਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਮਥਕਰੀ ਹੁਣੈ—ਤੁਣੈ ਦੇ ਤੇ ਉਦਾਸ ਵਿਕਿਤ ਗੀ ਪਰਤਿਥੈ ਤਰੋਤਾਜਾ, ਪਰਫੁਲਤ ਤੇ ਨੋਮਨੋ ਕਰੀ ਦਿਵੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁਕਖੈ ਦੇ ਮਨੈ ਦੀ ਮੈਲ ਕਡਿਫਦੈ, ਉਸੀ ਨਿਰਮਲ ਬੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਥਕਰੀ ਦੂਰੋਂ ਗੀ ਤੇ ਸ਼ਹਾਂਦੀ ਗੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਮਥਕਰੀ

करने आहले गी मता सुख दिंदी ऐ।

- (ii) इस्सै करी साढ़े समाज च स्मीक इक ऐसा डरौना शब्द सेही होंदा ऐ जिसी सुनदे सार मनै गी किश अजीब झंजूला जन पुजदा सेही होंदा ऐ। जिनें लोकें गी कदे स्मीके कनै बाह पेदा होऐ एह उऐ जानदे न जेस्मीक कियां-कियां इक-टूए गी टक्करदे न। इक-टूए दियां जड़ां बढदे, शोहशे छोडदे, पुगे कढदे, भंडियां पंदे ते लीकां लांदे। स्मीकनी चा जे कोई धड़ा खंदा पींदा होई जा तां बाकी आहले ओहदे पोतडे फरोलनाशुरु करी दिंदे जे कल्ल अजें भुक्खे मरदे हे अज्ज खानदानी दस्सन लगे।
- (iii) आखदे न हवा-पानी दा, रुतें दा माहनू दे सभाऽ पर बड़ा असर पींदा ऐ। आखदे न, इस लेई सच्च होना, पर इसदा मतलब एह नेई जेहडा जेठ म्हीनै जम्दा ऐ उसदा सभाऽ जेठ म्हीनै दी गरमी आंगर तत्ता होंदा ऐ। ते मग्घर म्हीनै जम्मने आहले दा मग्घर आंगर ठंडा ते सौन शाह होर सौन म्हीनै दी बरसांती आंगर बरदे गैरौहदे न। किश जनें दा इक म्हीनै दे खीरले ते दूए म्हीनै दे चढ़ने कोला पैहले अद्यी रातीं जन्म होंदा ऐ, इसलेई उंदा नाऽ रला राम जां सांझी राम रक्खेआ जंदा ऐ।
- (iv) अज्जै दे जमाने च लोक-कथां लोप होंदियां जादियां न, ते ओह इस गल्ला जे लोकें कश इन्ना समां गै नेई रेहा जे ओह कथां सुनने लेई किट्ठे होइयै बेही सकन। किट्ठे होइयै बोहने दा बी मौका नेई औंद। परोआरें दे किट्ठे रौहने दी रीत लोप होंदी जा करदी ऐ। ब्याह होंदे गै जागत माऊ-बबै कशा बक्ख रौहने दाळ्हान्ना तुप्पन लगदे न ते सौ फेर पाइयै बक्ख होई जंदे न। समां पाइयै उंदी संतान अपने दादे-दादी कशा एह कथां नेई सुनी सकदे। जेकर दादा-दादी सुनाने दी समर्थ बी रखदे होन, तां बी अज्जै दी निककी पीढी कश कथां सुनने दा समां नेई ऐ।

5.0 रूपरेखा

5.1 पाठ-परिचे

5.2 पाठ-प्रक्रिया

5.2.1 “मातरेआं उपन्यास दा मूल्यांकन”

नोट :- इस यूनिट च 5 थमां लेइयੈ 8 तਗਰ ਚਾਰ ਪਾਠ ਹੋਣਨ।

ਰूਪਰेखा

5.0 रूपरेखा

इਸ यूनिट दੇ ਪਾਠ ਗੀ ਪਢਨੇ ਪੱਤ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਗੀ ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦੇ ਜੀਵਨ, ਤੁਂਦੇ ਉਪਨਿਆਸ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦੀ ਵਸਤੁ-ਵਿਸ਼ੇ, ਤਤਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪਰਖ, ਉਪਨਿਆਸ ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਦਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਥਾਹਰ ਆਦਿ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲੀ ਸਕਗ।

5.1 ਪਾਠ ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਯੂਨਿਟ ਚ ਚਾਰ ਪਾਠ ਨ। ਜਿੰਦੇ ਚ ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਾਧਨ, ਉਪਨਿਆਸ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦਾ ਕਥਾਸਾਰ, ਉਪਨਿਆਸ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦੀ ਤਤਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਪਰ ਆਲੋਚਨਾ ਤੇ ਲੀਲੇ, ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਰਿਤਰ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਐ।

5.2 ਪਾਠ-ਪ੍ਰਕਿਯਾ

(i) ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

(ii) ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰਚਨਾਂ

(iii) ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਦਾ ਮੂਲਾਂਕਨ

(i) ਸ਼੍ਰੀ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤ्य—ਜਗਤ ਚ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦਾ ਕਥਿ ਤੇ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪਾ ਚ ਟਕੋਹਦਾ ਧੋਗਦਾਨ ਐ। ਇੰਦ੍ਰ ਜਨਮ 9 ਅਕਤੂਬਰ 1946 ਈ. ਚ ਕਟਡਾ ਵੈਣਣੋਦੇਵੀ ਚ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰਨਾਥ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਹੋਆ। ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਅਮਰਨਾਥ ਛੁੰਦੀ ਜਸ਼੍ਮੂ ਚ ਲੌਹਕੀ ਹਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਹੀ। ਇਸਾਂ ਕਰੀ ਇੰਨੋਂਗੀ ਜਸ਼੍ਮੂ ਆਇਥੈ ਰੋਹਨਾ ਪੇਆ। ਪਦਾਰਥ—ਲਖਾਰਿ ਬੀ ਆਮਤੌਰਾ ਪਰ ਜਸ਼੍ਮੂ ਚ ਗੈ ਹੋਈ। ਪਿਤਾ ਹੁੰਦੀ ਲੌਹਕੀ ਨੌਕਰੀ ਚ ਸਾਰੇ ਟਬਕਾ ਦੀ ਪਾਲਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸਕਾਰੀ ਬਚਪਨ ਥਮਾਂ ਗੈ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨਾ ਪੇਆ। ਪਰ ਇੰਨੋਂ ਗਰੀਬੀ ਕਰੀ ਅਪਨੀ ਹਿਮਤ ਨੇਈ ਹਾਰੀ ਸਗੁਆਂ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਸਕਾਬਲਾ ਕਰਦੇ ਰੇਹ ਇੰਧਾਂ ਕੇਸਰ ਹੋਰ ਲੌਹਕੇ ਥਮਾਂ ਲੌਹਕਾ ਕਮਮ ਕਰਨੇ ਚ ਬੀ ਝਾਕਕਦੇ ਨੇਈ ਹੈ। ਇੰਨੋਂ ਤਾਹਰਮੀ ਪਾਸ ਕਰਿਥੈ ਲੌਹਕੀ ਨੇਹੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰੀ ਲੈਤੀ। ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਬੀ। ਏ। ਆਨਜ਼ ਕੀਤੀ। 1966 ਈ. ਚ ਸਟੈਨੋਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਰਨੇ ਪੱਤ ਨੌਕਰੀ ਚ ਤਰਕੀ ਹੋਈ ਗੇਈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੋਲਾ ਓਹ ਅਪਨੀ ਨੌਕਰੀ ਚ ਅਗਡੇ ਗੈ ਅਗਡੇ ਬਦਧੇ ਗੇ। ਸਨ 1968 ਈ. ਕੋਲਾ ਲੇਝਾਈ 31 ਅਕਤੂਬਰ 2004 ਚ ਰਟੈਰ ਹੋਨੇ ਤਗਰ ਸੈਕਟਰੇਟ ਚ ਗੈ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। 1990 ਕੋਲਾ ਲੇਝਾਈ 2004 ਤਗਰ ਏਡਵਾਰਿਜ਼ਰ ਟੂ ਗਵਰਨਰ, ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਸੈਕਟਰੀ, ਡਿਪਟੀ ਸੈਕਟਰੀ ਤੇ ਫਿੰਫੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਔਹਦੇ ਪਰਾ ਕਮਮ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਰਟੈਰ ਹੋਈ ਗੇ।

ਜਿਥੁੰ ਤਗਰ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਗਲਲ ਐ, ਇੰਦ੍ਰ ਦਾ ਬਾਹ 29 ਜੂਨ 1971 ਈ. ਗੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤਿ ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਦੇਵੀ ਹੁੰਦੇ ਕਨੈ ਹੋਅ। ਤਾਂਨੋਂ ਗੈ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦੇ ਅਸਤ—ਵਾਸਤ ਘਰੈ ਗੀ ਸਾਂਭੇਆ ਸੁਆਰੇਆ। ਸਾਵਿਤ੍ਰੀ ਹੋਰ ਆਪੂ ਬੀ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਮਲਾਜਮ ਨ। ਇੰਦੀ ਇਕ ਧੀਂ ਤੇ ਇਕ ਜਾਗਤ ਐ। ਦੌਨੈਂ ਬਚ੍ਚੇ ਗੀ ਓਹ ਮਾਂ ਭਗਵਤੀ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਮਨਦੇ ਨ। ਕੇਸਰ ਹੋਰ ਹਰ ਪਾਸੇਆ ਖੁਸ਼ਹਾਰ ਤੇ ਸਫਲ ਜੀਨ ਜੀਆ ਕਰਦੇ ਨ।

ਕੇਸਰ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਲਿਖਨੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਮੁੰਡਾ ਥਮਾਂ ਗੈ ਹਾ ਪਰ 1967 ਥਮਾਂ ਮਸਲਸਲ ਲਿਖਦੇ ਗੈ ਰੇਹ। ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਖਸ਼ਤਾਹੋਨੇ ਕਰੀ ਅਪਨਾ ਕਮਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਨੇਈ ਕਰੋਆਈ ਸਕੇ ਪਰ 1998 ਈ. ਚ ਡੋਗਰੀ ਕਥਿਤਾ ਖੇਤਰ ਚ ‘ਫੁਲਲ ਖਿਡਕ ਦੇ ਰੇਹ’ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਥਿਤਾ ਪੋਥੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰੋਆਨੇ ਦੇ ਕਨੈਂ ਗੈ ਏਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬਰੋਬਰ ਚਲਦਾ ਗੈ ਰੇਹਾ। ਕੇਸਰ ਹੋਰ ਹਰ ਬਾਰੇ ਪੋਥੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾ ਕਰੋਆਨੇ ਪਿਛੇ ਮਾਤਾ ਸਰਖਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਤੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਮਨਦੇ ਨ।

ਕੇਸਰ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰਚਨਾਂ :-

(i)	ਫੁਲਲ ਖਿਡਕ ਦੇ ਰੇਹ	ਕਥਿਤਾ—ਸਾਂਗ੍ਰੈਹ	1998
(ii)	ਕੁਂਗਲੀ ਆਸ	ਕਥਿਤਾ—ਸਾਂਗ੍ਰੈਹ	1999
(iii)	ਸਰਬਚਲ	ਉਪਨਿਆਸ	2000
(iv)	ਸੂਖਮ ਕਧਾਰੀ	ਕਥਿਤਾ—ਸਾਂਗ੍ਰੈਹ	2001
(v)	ਮਾਤਰੇਆਂ	ਉਪਨਿਆਸ	2002
(vi)	ਸੌਲਾ ਚਨਨ	ਕਥਿਤਾ—ਸਾਂਗ੍ਰੈਹ	2003
(vii)	ਮੂਰਤੇ	ਉਪਨਿਆਸ	2004

(viii)	ਜੋਤ ਜਗੈ ਦਰਬਾਰ	ਭਜਨ	2005
(ix)	ਯੋਲ	ਉਪਨ्यਾਸ	2007
(x)	ਨਿਮਮਾ—ਨਿਮਮਾ ਹਾਸਾ	ਕਵਿਤਾ—ਸ਼ੱਗੈਹ	2008
(xi)	ਲਿਖਤ	ਕਹਾਨੀ—ਸ਼ੱਗੈਹ	2012
(xii)	ਭਾਗੀਰਥ	ਉਪਨ्यਾਸ	2013

ਕੇਸਰ ਹੁੰਦਿਯੇਂ ਕ੃ਤਿਯੇਂ ਦਾ ਮੂਲਧਾਨਕਤਾ :-

“ਫੁਲ ਖਿਡਦੇ ਰੇਹ” ਕਵਤਾ—ਗੀਤ ਸ਼ੱਗੈਹ ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦਾ ਪੈਹਲਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਐ। ਇਸਦੀ ਸਰਾਹਨਾ ਬੀ ਬੜੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਚ ਕਵਤਾ, ਭਜਨ ਤੇ ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ ਦੇ ਨ। ਕੇਸਰ ਹੋਰੇਂ ਇਕ ਕਵਤਾ ਚ ਭਾਗੋਂ ਦੀ ਗੁਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ ਜੇ ਜਿਸਦੇ ਭਾਗੋਂ ਜੇ ਕਿਸਾ ਲਿਖੇ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਐ ਉਸੀ ਤਰੇ ਮਿਲਦਾ ਐ। ਜਿਸਦੇ ਭਾਗੋਂ ਚ ਧੁਣਾਂ ਜਾਂ ਕਂਡੇ ਧਾਨਿ ਔਕਖਾਂ—ਅਡੁਚਨਾਂ ਲਿਖੀ ਦਿਧਾਂ ਹੋਂਦਿਆਂ ਨ ਉਸਦੇ ਅਗੋਂ ਜਿਨ੍ਹਿਆਂ ਮਰਜ਼ੀ ਹਾਰਾਂ ਔਨ ਫਹੀ ਬੀ ਓਹ ਅਗਡਾ ਚਲਦਾ ਗੈ ਜਾਂਦਾ ਐ। ਜਿਧਾਂ :—

“ਜਿਸਦੇ ਭਾਗੋਂ ਛਡਿਆਂ ਧੁਣਾਂ ਕੁਨ ਕਰਨੀ ਐ ਛਾਂ ਉਸੀ
 ਜੋ ਬੱਤਾ ਦੀ ਗੋਦੀ ਪਲੇਆ, ਕੁਨ ਕਰਨੀ ਐ ਛਾਂ ਉਸੀ
 ਜੇਹਦਾ ਨੀਂ ਕੋਈ ਸੰਗੀ—ਸਾਥੀ ਕੁਨ ਕਰਨਾ ਐ, ਪਾਰ ਉਸੀ
 ਜੇਹਦਾ ਭਾਗੋਂ ਲਿਖੇ ਦੇ ਕਂਡੇ, ਕੇਹ ਭਾਕਖਾ ਐ ਹਾਰ ਉਸੀ”

ਕਵਿ ਦਾ ਨਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ ਰੂਜ਼ਾਨ “ਚਢਦਾ ਚਨ ਘਰੋਂਦਾ ਸੂਰਜ” ਸ਼ੀਰਘ ਦੀ ਕਵਤਾ ਚ ਉਮਡਾ ਚਕੋਏ ਦਾ ਲਮਦਾ ਐ। ਕਵਿ ਦੇ ਮਤਾਬਕ ਜਿਸਲੈ ਚਨ ਚਢਦਾ ਐ ਤੇ ਸੂਰਜ ਘਰੋਈ ਜਾਂਦਾ ਐ ਤਾਂ ਹਰ ਬਕਖੀ ਨਿਮੋਜ਼ਾਨੀ ਜਾਨਿ ਚੁਪੀ ਛਾਈ ਜਾਂਦੀ ਐ। ਸੁਹਾਮੀ ਸ'ਆਂ ਨਰਾਸ਼ਾ ਆਹਲੀ ਗੱਢ ਚੁਕਿਕਾਈ ਚੌਨੇ ਪਾਸ੍ਸੇ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਐ। ਗੋਲ ਨ :—

“ਗੱਢ ਮੈਡੀ ਏਹ ਲੋਕੋ ਮੇਰੇ
 ਨੈਨੋਂ ਨੀਰ ਬਗਾਈ ਜਾਂਦੀ
 ਗੱਢ ਨਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਚੁਕਿਕਾਈ
 ਸ਼ਾਮ ਸੁਹਾਮੀ ਆਈ ਜਾਂਦੀ”

ਭਜਨੋਂ ਆਹਲੇ ਹਿੱਸੇ ਚ 5 ਭਜਨ ਛਾਪੇ ਦੇ ਨ। ਜੇਹਦੇ ਚ ਮਾਤਾ, ਕਿਸ਼ਨ—ਕਨਹੈਂਧਾ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਸ਼ਂਕਰ ਦਾ ਗੁਣਗਾਨ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਐ। ਭਜਨ ਐ :—

“ਸਾਭੂ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਮਨ ਲਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝੋਂ
 ਤੇਰਾ ਦਰ ਛੋਡੀ ਦਸ਼ ਜਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝੋਂ
 ਮੁਲਾਂ ਬਖੜੀ ਸੀ ਚਰਣਾਂ ਚ ਥਾਹਰ ਦੇਓ

ਲਡ ਥ'ਮੀ ਲੇਆ ਮਿਗੀ ਪਾਰ ਦੋਓ”

ਸਾਂਗੈਹ ਚ ਗੀਤ ਬੀ ਕੁਡੈ ਸ਼ੈਲ ਤੇ ਸਨਹਾਕਡੇ ਨ। ਇੰਦੇ ਵਿਸੇ ਸ਼ਾਂਗਾਰਕ, ਕੁਦਰਤੀ-ਸ਼ਲੌਪੇ ਆਦਿ ਕਨੈ ਸਰਬਧਤ ਨ। “ਨਿਕਕੀ—ਨਿਕਕੀ ਝੜੀ” ਗੀਤ ਚ ਕਵਿ ਨੇ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਦਾ ਮੰਦਾ ਬੁਜ਼ੜੀ ਦਾ ਏ। ਉਂਦੇ ਸ਼ਬਦ ਚ :—

“ਨਿਕਕੀ—ਨਿਕਕੀ ਝੜੀ

× × × ×

ਮੰਦਾ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ

ਮਨ ਮੇਰਾ ਦੁਆਸ

ਨੇਈ ਮਿਲਨੇ ਦੀ ਆਸ

ਜਤਲਾਈ ਜਾਂਦੀ

ਮੰਦਾ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ”

“ਕੁਂਗਲੀ ਆਸ” ਕਵਿਤਾ—ਸਾਂਗੈਹ ਕਵਿ ਦੀ ਦੂਰੀ ਪੋਥੀ ਏ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਹ ਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਪ੍ਰੋਫ੍ਰੈਟਾ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਦੀ ਏ। ਸਾਂਗੈਹ ਗੀ ਤ੍ਰਾਂ ਹਿੱਸੋਂ ਚ ਬਾਂਡੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਪੈਹਲੇ ਹਿੱਸੇ ਚ 60 ਕਵਿਤਾ, ਦੁਏ ਚ 10 ਭਜਨ ਤੇ ਤ੍ਰੀਏ ਚ 10 ਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਏ ਦੇਨ। ਬਕਖ—ਬਕਖ ਵਿਣੋਂ ਗੀ ਲੇਝੈ ਲਿਖੀ ਦਿਯੋਂ ਕਹਤਾਏਂ ਚ ਕੇਚਰ ਹੁੰਦੇ ਅਨੁਭਵ ਸ਼ਹਿਰ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਦੇ ਨ। ਭਜਨੋਂ ਆਹਲੋਂ ਹਿੱਸੇ ਚ ਸਾਰੇ ਭਜਨ “ਮਾ ਵੈਣੋ” ਕਨੈ ਸਰਬਧਤ ਨ। ਭਜਨੋਂ ਚ ਮਾਂ ਵੈਣੋ ਦੀ ਜੈ—ਜੈ ਬੋਲਦੇ ਹੋਈ ਉਸੀ ਦੁਖਡੇ ਹਰਨੇ ਆਹਲੀਗਲਾਏ ਦਾ ਏ।

ਜਿਧਾਂ :—

ਸਦਦੈ ਦੀ, ਫਾਡੇਂ ਦੈ ਬਖਕਾਰ

ਮਾਤਾ ਸਦਦੈ ਦੀ

ਦੁਖਡੇ ਸਾਡੇ ਮਾਤਾ ਜਾਨੈ

ਨੀਤ ਮਨੈ ਦੀ ਮਾਂ ਪਨਛਾਨੈ

ਕਰੇਆਂ ਨੇਈ ਕਰੇਆਂ ਨੇਈ ਬਚਾਰ

ਮਾਤਾ ਸਦਦੈ ਦੀ

ਪੋਥੀ ਚ ਗੀਤ ਚ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਵਿਣੋਂ ਪਰ ਲਿਖੇ ਗੇਦੇ ਨ। ਇਸ ਚ ਇਕ ਸੁਹਾਗ ਗੀਤ ਮਤਾ ਗੈ ਸੁਹਾਮਾ ਏ। ਜਿਸ ਚ ਗਲਾਧਾ ਗੇਦੇ ਜੇ ਲਾਡਲੀ ਕੁਡੀ ਬਾਬਲੈ ਦਾ ਬਾਧਦਾ ਰਕਖਨੇ ਲੇਈ ਅਪਨਿਆਂ ਗੁਡਿਡਿਆਂ ਸਾਂਭਿਧੈ ਰੈਂਦੀ ਤਡਫਦੀ ਅਜ਼ਜ ਸੌਹੜੇ ਛੜੀ ਫੁਲ ਨ :—

“ਕੌਲ ਬਾਬਲ ਦਾ ਰਕਖਨੇ ਗੀ

ਗੁਡਿਡਿਆਂ ਪਟੋਲੇ ਸ'ਲੀ

अकर्खीं रोंदियां मन तड़फै

अज्ज लाडो सौहरे चली”

इन्द्रजीत केसर हुंदी मन छूहनी रचनाएं दा चौथा गुलदस्ता “सूखम क्यारी” अपने भावनात्मक गुहाह कनै बरजोरी मनै गी मोही लैंदा ऐ। “सूखम क्यारी” मनुक्खी मनै दे सूखम भावें दी तरजमानी करने आहला दिलक्ष संग्रह ऐ। केसर होरें मनै चितै दियें सूखम तरंगें गी बड़ी कामयाबी कनै व्यक्त करने दी कोशिश कीती दी ऐ। जियां:-

“जग तूं कीता अलख जगाई खुशियें मेरे द्वारै

जदुआं दी तूं घर आई दी लोऽ लग्गी जग सारै”

इस संग्रह च कुल 65 कवितां ते चार गीत न। संग्रह रुपी गुलदस्ते च बक्ख-बक्ख रंगों दे फुल ते किश चित्त-चेत्ते सजाने दा जल्त कीते दा ऐ। एहदे च शंगार, वियोग, दुनियादारी, गिले-शिकवे ते कुदरत दे रंगउगघडे दे सामने औंदे न।

“देस डोगरा” नां॒ दे गीत च कवि ने डोगरा देसे दा वर्णन बड़े सलीके ते सन्हाकडे ढंगा कनै इ’यां कीतो ऐ :-

“पार तवी दै बाहवे आहली ते माता महामाया

उपर राजे दी मंडी ऐ, चढ़ेआ रूप सोआया

जियै देस डोगरा।”

इन्द्रजीत केसर हुंदा चौथा कविता-संग्रह “सौला चन्न” नां॒ कनै 2003 च प्रकाशित होआ। मादक खशबोई कनै लदोइ दी इस पोथी च गीत संगीत, बीते बेल्ले दे चेत्तै, हिरख-प्यार, चूडे दी छनकार, फनाके बगैरा विशे इ’नें कवते च रंगत भरदे नजरी औंदे न। इस पोथी च कवि ने गलाए दा ऐ जे अज्ज संसार च आपसी प्रेम-भाईचारा, हिरख-प्यार, समोध, हमदर्दी नां॒ दी चीज सिर्फ दखावा मातर रेही गेदी ऐ। मनुक्ख सिर्फ तजोरियां भरने च लग्गे दा ऐ। हर पुट्ठा जांगैर-कनूनी कम्म करदा ऐ। पर इसदा दोशी स्निश्ची दे रचेता गी मन्ना करदा ऐ। कविता दे बोल न :-

“कर्ता धर्ता सुरगै बैठा एह संसार बनाइयै

जो करदा बस ऊऐ करदा मी ओजार बनाइयै”

“रिश्तेदारियां” नां॒ दी कविता च कवि ने एह गलाने दी कोशिश कीती दी ऐ जे अज्जा-कल्ला दे रिश्तेदार छडिया सच्ची-झूठी भंडियां गै भाने आहले होंदे। जियां :-

“सच्ची झूठी गल्ल मेली, भंडियां गै कीतियां

जाडे च सनांदे कुसी, जाइयै आप बीतियां

अम्बर जिने भरियां हां, म्हेशां गै डोआरियां

करनियां न केह लोको, नेहियां रिश्तेदारियां”

ਕੇਸਰ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਕਵਤਾ ਰਚਨੇ ਦੀ ਖਾਸ ਸਲਾਹਿਤ ਏ। ਆਖਨੇ ਦਾ ਫੰਗ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਬੜੀ ਸਨਾਕੜੀ ਏ। ਕਵਤਾ ਚ ਥਾਂਗਾਰ ਕਰੀ ਜਾਰੀ ਏ। ਕੁਸੈ ਦੇ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਦਾ ਅਹਸਾਸ ਜਾਂ ਕੁਸੈ ਦੇ ਕਥਨ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਦੀ ਖਲਾਸ਼ ਕਿਧਾਂ ਬਾਹਰ ਆਂਦੀ ਏ।

ਇਸਦੀ ਪਕਿਤਯਾਂ ਨ :—

“ਸਕਖਨੀ ਓਹ ਪਤਰੇ ਦੈ ਬਾਹਜ ਜਿਧਾਂ ਟਾਲੀ ਏ”

ਤੇਰੇ ਬਾਹਜ ਇਧਾਂ ਗੈ ਏਹ ਜਿਂਦਡੀ ਬੀ ਖਾਲੀ ਏ”

ਉਨ੍ਹੇਂ ਇਸ ਪੋਥੀ ਚ ਅਪਨੇ ਕਾਲਾਨਿਕ ਚਨ ਗੀ ਸੌਲਾ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਓਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਸ਼ਲੈਪੇ ਗੀ ਨਕਾਰਦੇ ਹੋਈ ਮੈਂ
ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦੀ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਨ।

ਕੇਸਰ ਹੁੰਦਾ ਪੈਹਲਾ “ਉਪਨਿਆਸ ਸਰਬਂਧ” 2000 ਬਾਰੇ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਆ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕੇਸਰ ਹੋਰੋਂ ਮਨੁਕਖੀ ਸਰਬਂਧੇ ਪਰ
ਗਲਲ—ਕਥ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਰਬਂਧ ਕੁਤੈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚਿਨ੍ਹ ਬਨੀ ਜਾਂਦੇ ਨ ਤੇ ਕੁਤੈ ਉਸਦੀ ਅਧਾਰ ਭੂਮਿ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦੇ ਨ।
ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕਿਥ ਥਾਹਰ ਨੇਹ ਬੀ ਆਂਦੇ ਨ ਜਿਥੈ ਸੂਰਜ, ਰੇਣੂ ਤੇ ਨਿਕਕੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਤ੍ਰਿਕੋਨ ਇੱਸਾਨੀ ਸਰਬਂਧੇ ਦੀ ਸਥਕਤਾ ਬਾਰੈ
ਸੋਲਿਯਾ ਨਸ਼ਾਨ ਲਾਈ ਦਿੰਦੇ ਨ।

ਕੋਈ ਬਾਰੀ ਸਕਕੇ ਦੇ ਬਖਾਰ ਸਰਬਂਧ ਹੁੰਦੇ ਹੋਈ ਬੀ ਸਰਬਂਧ ਨੇਈ ਬਨਦੇ ਕੀ ਜੇ ਆਹਦੇ ਚ ਸਰਬਂਧੀ ਭਾਵਨਾ ਨੇਈਂਦੀ ਤੇ ਜੇ
ਕਦੋਂ ਬਖਲੇ ਦਿਲੋਂ ਚਾ ਹਿਰਖੈ ਦਾ ਫੂਰ ਫੁਟਟੈ ਤਾਂ ਤਾਂ ਸਚਾ ਸਰਬਂਧ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਨਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਏ। ਨਾਰੀ ਦੇ ਸੱਨੈ ਦੀ ਬੇਦਨ ਤੇ
ਨੁਹਾਡੀ ਸੋਚ ਗੀ ਦਸ਼ਸਨੇ ਆਹਲਾ ਏ।

ਕੁਲ ਮਲਾਇਥੈ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਸਰਬਂਧ ਉਪਨਿਆਸ ਲੋਕਪ੍ਰਿਯ ਸਾਹਿਤਿਆ ਦੀ ਕੋਟਿ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ।

ਲੇਖਕ ਦਾ ਦ੍ਰਾਵਾ ਉਪਨਿਆਸ ਮਾਤਰੇਆਂ 2002 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਆ। ਉਨ੍ਹੋਂ ਅਪਨੇ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬਾਰੈ ਗਲਾਏ
ਦਾ ਏ ਜੇ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਬੀ ਇਕ ਨਾਰੀ ਏ ਤੇ ਸਮਤਾ ਦੇ ਸਿਲੈ ਉਪਰ ਪਰਖਦੇ ਗੈ ਨੋਹਾਡੇ ਦੋ ਰੂਪ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦੇ ਨ। ਉਅਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬੜੀ
ਯਾਲਮ ਤੇ ਟੁਕੁਖ ਦੇਨੇ ਆਹਲੀ ਹੋਂਦੀ ਏ ਪਰ ਜਿਧਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਔਂਗਲਿਆਂ ਬਰੋਬਰ ਨੇਈ ਹੋਂਦਿਆਂ ਇਧਾਂ ਗੈ ਸਾਰਿਆਂ ਮੌਰਿਆਂ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ
ਮਾਤਰੇਆਂ ਬੀ ਇਕੈ ਨੇਹਿਆਂ ਨੇਈ ਹੋਂਦਿਆ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਮਤਾਬਕ ਛੱਡੇ ਪੈਹਲੇ ਬਾਹੁੰ ਦੀ ਨਾਰੀ ਗੀ ਮਾਂ ਜਾਂ ਦੁਏ ਬਾਹੁੰ ਦੀ ਨਾਰੀ ਗੀ ਮਾਤਰੇਆਂ
ਗਲਾਨਾ ਮਨਾਸਕ ਨੇਈ। ਨਾਰੀ ਦੀ ਸਮਤਾ, ਚਲਿਤਰ ਤੇ ਕਰਮੇਂ ਗੀ ਦਿਕਿਖਾਈ ਗੈ ਮਾਂ ਜਾਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਕਰੀ ਕੋਆਲਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ ਤਾਂ ਗੈ ਅਸ
ਨਾਰੀ ਕਨੈ ਨਿਆਂਦ ਕਰੀ ਸਕਨੇ ਆਂ ਨੇਈ ਤਾਂ ਚਾਂਗਿਆਂ ਭਲਿਆਂ ਮੌਰੀ ਕੀ ਇਤਥੈ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬਨਦਿਆਂ ਰੌਂਡਨ। ਇੱਕੀਉਪਨਿਆਸ ਨਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ
ਏ। ਉਨ੍ਹੋਂ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਨਾਥਿਕਾ “ਲੀਲੋ” ਰਾਹੋਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਥਮਾਂ ਮਾਂ ਬਨਾਏ ਦਾ ਏ ਪਰ ਉਸੀ ਮਾਂ ਬਨਨੇ ਲੇਈ ਸਰਾ ਸੁਲ ਚਕਾਨਾ
ਪੈਂਦਾ ਏ।

ਇੱਕੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦਾ “ਮੂਰਤੋ” ਉਪਨਿਆਸ ਪੋਥਿਧੇਂ ਦੀ ਗਿਨਤਰੀ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੈ ਸਤਮੀ ਪੋਥੀ ਏ ਪਰ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੈ ਤ੍ਰੀਆ
ਉਪਨਿਆਸ 2005 ਚ ਛਾਪਿਥੈ ਸਾਮਨੇ ਆਯਾ। ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਬੀ ਸਾਮਾਜਿਕ ਤੇ ਨਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ
ਨੇ ਕਥਾਨਕ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਢੁਗਗਰ ਦੀ ਸਾਂਝੂਤਿਕ ਪਿਟਠਭੂਮਿ ਗੀ ਸ਼ੈਲ ਤੇ ਟਕੋਹਦੇ ਤਰੀਕੇ ਕਨੈ ਬੁਨੇ ਦਾ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਦਸ਼ਸੋਆ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ‘ਮੂਰਤੋ’ ਦਾ ਘਰੇਆਹਲਾ ਦੇਸੈ ਦੀ ਰਕਖੇਆ ਗਿਤੈ ਆਤਕਵਾਦਿਧੇਂ ਕਨੈ ਲਡਦੇ—ਲਡਦੇ
ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਅਪਨੇ ਮਾਂ—ਬਬੈ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਮੂਰਤੋ ਗੀ ਸੈਹਰੇ ਘਰ ਅਨਸੋਚੀ ਦੀ ਜਿਂਦਡੀ ਗੀ ਜੀਨਾ ਪੈਂਵ ਏ। ਘਰੇਆਹਲੋਂ ਦੇ

ਮਰਨੇ ਪੈਂਤ ਅਪਨੇ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਜਾਗਤੈ ਗੀ ਮਿਲਦੀ ਦਾ ਬਡ਼ਾ ਅਫਸਰ ਬਨਾਨੇ ਦਾ ਧਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਪਿਚ੍ਛੇ ਏਹ ਕਾਸ਼ ਹਾ ਜੇ ਮਰਨੇ ਸ਼ਾ ਪੈਹਲੇ ਓਹਦੇ ਘਰੇਆਹਲੇ ਨੇ ਆਖੇਆ ਹਾ ਜੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਜਾਗਤੈ ਗੀ ਮਿਲਦੀ ਦਾ ਬਡ਼ਾ ਅਫਸਰ ਬਨਾਗ। ਜਿਥੂਂ ਦਾ ਓਹ ਲਾਂਗ ਸਥਾਨ ਉਸੀ ਸਲੂਟਾਂ ਮਾਰਡਨ। ਨੋਹਾਡੀ ਗਡ਼ੀ ਪਰ ਝਾਂਡੀ ਹੋਗ। ਓਹ ਅਪਨੀ ਗਡ਼ੀ ਚ ਬੋਹਾਲਿਧੈ ਅਤੇ ਸੱਵੇਂ ਸ਼ੈਹਰ ਲੇਈ ਜਾ ਕਰਗ। ਘਰੇਆਹਲੇ ਦੀ ਇਚਛੇਆ ਪੂਰੀ ਕਰਨੇ ਲੇਈ ਉਸੀ ਕੇਇਧੈ ਔਕਖੋਂ—ਅਡਚਨੇਂ ਦਾ ਸਾਮਨਾ ਕਰਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਓਹ ਸਾਰੇ ਬਾਹਨੂ ਚੇਤੋਂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਛਪੈਲਿਧੈ ਸਮੇਂ ਨੇ ਇਕਕਲੇ ਗੈ ਲਡ਼ਦੇ ਹੋਈ ਜਾਗਤੈ ਗੀ ਪਾਲਦੀ ਤੇ ਮਿਲਦੀ ਦਾ ਬਡ਼ਾ ਅਫਸਰ ਬਨਾਨੇ ਬਾਰੈ ਸੋਧਦੀ ਰੌਹਦੀ ਏ। ਇਸ ਦਰਾਨ ਅਪਨੀ ਇੜਜਤ ਉਘਰ ਬਟਟਾ ਨੇਈ ਲਗਨ ਦਿੰਦੀ ਤੇ ਸਿਰ ਉਚਵਾ ਕਰਿਧੈ ਜੰਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਮੂਰਤੇ ਸਾਂਘਰਸ਼ਦੀ ਮੂਰਤ ਦਸ਼ੀ ਗੇਦੀ ਏ।

ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਅਜੈ ਦੇ ਢੁਗਗਰ ਦੇ ਗ੍ਰਾਈ ਤੇ ਕਸ਼ਾਈ ਸ਼ੌਲ ਦੀ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਬਕਖੋ—ਬਕਖ ਪਕਖੋਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰਕਸ਼ੀ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ਇਧਾਂ ਦਿਖੇਆਂ ਜਾ ਤਾਂ ਇਨਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁਂਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਾਵ ਪੋਥਿਧੈ ਤੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਕਨੈ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ—ਜਗਤ ਚ ਖਾਸਾ ਬਾਦਧਾ ਕੀਤਾ ਏ।

.5.2.1 “ਮਾਤਰੇਆਂ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਮੂਲਧਾਂਕਨ”

ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਉਪਨਿਆਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਇਨਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁਂਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਇਸੀ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਉਪਨਿਆਸ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਸਾਹਿਤਿ ਦੀ ਫੁਲਵਾਡੀ ਚ ਇਕ ਸਨਹਾਕਡੇ ਫੁਲ ਆਹਲੀ ਹੈਸਿਧਤ ਰਕਖਦਾ ਏ। ਇਸਦਾ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਰਿਧਾਸੀ, ਉਧਮਪੁਰ, ਕਟਡਾ, ਜਮ੍ਮੁ ਤਗਰ ਗੈ ਸੀਮਿਤ ਏ। ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਕਿਸ਼—ਕਿਸ਼ ਆਂਚਲਕ ਉਪਨਿਆਸੈ ਦਾ ਰੂਪ ਬੀ ਧਾਰੀ ਲੈਂਦਾ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਬੈ ਪਾਤਰ ਜੰਦੇ ਜਾਗਦੇ ਪਾਤਰ ਨ। ਤੁੰਦੇ ਚ ਕੁਝੈ ਬੀ ਚਾਲੀ ਦਾ ਬਨਾਈਪਨ ਨੇਈ ਏ। ਲੀਲੀ, ਸੂਰਜ, ਰਸੇਖਾ, ਰਸਨ, ਸਰਲਾ, ਕ੃ਣਾ, ਲੱਭਾਂ। ਅਵਿਨਾਸ਼, ਦੀਪੀ, ਰੇਣੂ ਵਿਮਲ, ਦੀਪਿਤ ਤੇ ਰਸਨ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਅਪਨਾ—ਅਪਨਾ ਕਿਰਦਾਰ ਬਡੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਕਨੈ ਨਭਾਏ ਦਾ ਏ। ਸਾਰੇ ਉਪਨਿਆਸੈ ਚ ਨਾਯਕ ਰਸੇਖ, ਨਾਯਿਕਾ ਲੀਲੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸਾਕਨੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸੂਰਜ ਬਾਦ ਚ ਰੇਣੂ ਦੇ ਛੁਝੇਧੈ ਉਸ ਪਰੋਆਰੈ ਚ ਆਈ ਰਲਨੇ ਕਰੀ ਚ:ਊ ਪਾਤਰੋਂ ਆਹਲੇ ਪਰੋਆਰ ਗੀ ਕੇਨਦ੍ਰ ਬਨਾਇਧੈ ਕਥਾ—ਵਸਤੁ ਦਾ ਤਾਨਾ—ਬਾਨਾ ਬੁਨੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸ ਮੁਖ ਕਥਾਨਕ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਗੈਣ ਕਥਾਨਕੋਂ ਗੀ ਬਡੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਨੈ ਨਭਾਏ ਦਾ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਨਾਰੀ ਤੇ ਪੁਰਖ ਪਾਤਰੋਂ ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਕਿਰਦਾਰ ਬਡੀ ਸੂਝ—ਬੂਝ ਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਨੈ ਨਭਾਏ ਦੇ ਨ। ਤੁੰਦੇ ਚ ਸਾਂਘਰਸ਼ੀਲਤਾ, ਸੈਹਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਧਾਰਮਕਤਾ, ਤਾਵਾਗ ਭਾਵਨਾ, ਹਮਦਰੀ, ਉਪਕਾਰ ਭਾਵਨਾ, ਰੋਮਾਂਸ ਬਾਗੈਰਾ ਸਥਾਨ ਕਿਸ਼ ਏ। ਆਦਰਿਆ, ਤਾਵਾਗ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਭਰੋਚੇ ਸਾਂਘਰਸ਼ੀਲ ਕਿਰਦਾਰ ਆਹਲੀ ਮੂਲਿਕਾ ਕਨੈ ਲੀਲੀ ਨੇ ਜੇਹਡੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਧਮ ਕੀਤੀ ਏ ਉਸ ਕਨੈ ‘ਮਤਰੇਆਂ’ ਨਾਂਡ ਪਰ ਲਗੇ ਦਾ ਕਲਕ ਧੁਨੇਚੀ ਗੇਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਦੂਰੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦੀਪਿਤ ਦੀ ਮਾਂ ਬਡੀ ਜਾਲਮ ਦਸ਼ੀ ਦੀ ਏ, ਜੇਹਡੀ ਮਤਰੇਆਂ ਲੀਲੀ ਸਾਮਨੇ ਬਡੀ ਘਟਿਆ ਔਰਤ ਲਭਦੀ ਏ ਬਚਾਰਨੇ ਜੋਗ ਗਲਲ ਏਹ ਏ ਜੇ ਲੀਲੀ ਅਪਨੇ ਮਾਤਰੇਆਂ ਆਹਲੇ ਰੂਪ ਗੀ ਸਚਵਾ—ਸੁਚਵਾ ਨਿਸ਼ਕਲਕ ਬਨਾਨੇ ਆਸਤੈ ਕੇਹ ਨੇਈ ਕਰਦੀ, ਅਪਨੀ ਸਾਕਨੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸੂਰਜ ਗੀ ਮਾਝ ਆਹਲਾ ਅਨਸਾਮ ਸਮਤਾ ਆਹਲਾ ਧਾਰ ਦੇਇਧੈ ਪਢਾਈ—ਲਖਾਇਧੈ ਬਡ਼ਾ ਆਦਮੀ ਬਨਾਨੇ ਲੇਈ ਬਡ਼ੀ ਥਮਾਂ ਬਡ਼ੀ ਕੁਰਖਾਨੀ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਲੀਲੀ ਦੇ ਸਚਵਾ—ਸੁਚਵਾ ਰੂਪ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਧੈ ਰਸੇਖ ਬਡਾ ਗਰ੍ਵ ਮਸੂਸ ਕਰਦਾ ਏ। ਲੀਲੀ ਗੀ ਦੇਵੀ ਸਰੂਪ ਮਨਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨੇ ਵਿਵਹਾਰ ਪ੍ਰਤਿ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਂਦਾ ਏ, ਪ੍ਰਾਹਵਿਤ ਬੀ ਕਰਦਾ ਏ। ਦੂਰੀ ਬਕਖੀ ਸੂਰਜ ਬੀ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੀ ਮਾਝ ਦਾ ਕਰਜਦਾਰ ਮਨਦਾ ਏ। ਓਹ ਜਾਨਦਾ ਏ ਜੇ ਇਸ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮਮਤਾ ਦਾ ਅਮਰਤ ਪੀਧੈ

ਗੈ ਸਫਲਤਾ ਦਿਧਾਂ ਪੌਛਿਆਂ ਚਢਾ'ਰਦਾ। ਇਧਾਂ ਮਨੈ ਚ ਅਪਨੀ ਮਾਝ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਮੇਸ਼ ਸੂਰਜ ਗੀ ਬੜਡਾ ਆਦਮੀ ਭਾਨੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸ਼੍ਰੇਯ ਲੀਲੋ ਗੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕੁਲ ਮਲਾਇਥੈ ਮਾਤਰੇਆਂ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਦਾ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤਿ ਆਖਾਵਾਦੀ ਨਜ਼ਿਕੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਕਨੈ ਉਪਨਿਆਸ ਸਾਹਿਤਿ—ਜਗਤ ਚ ਖਾਸਾ ਬਾਦਘਾ ਹੋਂਦਾ ਹੈ।

6.0 उद्देश्य

6.1 पाठ-परिचे

6.2 उपन्यास मात्रेआं दी तत्वे दे आधार पर आलोचना

6.0 उद्देश्य

इस पाठ गी पढ़ने परेंत विद्यार्थी उपन्यास ते इसदे तत्वे कन्नै ठीक चाल्ली परिचित होई सकउन।

6.1 पाठ-परिचे :-

इस पाठ च उपन्यास “मात्रेआं” दी तत्वे दे अधार उपर आलोचना कीती गेदी ऐ। जे विद्यार्थी उपन्यास दे कलापक्ष ते भाव पक्ख गी ठीक ठाक समझाने ते कुसै दूर्घटि दी आलोचना आपूं करी सकन।

6.2 उपन्यास मात्रेआं दी तत्वे दे आधार पर आलोचना :-

(i) उपन्यास दे तत्व :-

आदमी दे चरित्तर दी झांकी उपन्यास च दिक्खी जाई सकदी ऐ। अंग्रेजी भाशा च उपन्यास गी (Novel) आखेआ जंदा ऐ। साहित्य च उपन्यास विधा दा म्हत्वपूर्ण थाहर ऐ। साहित्य दी कोई बी विधा होऐ उसदे तत्व होंदे न। उपन्यास दे बी किश तत्व होंदे न, जिंदे अधार उपर उपन्यास दे गुणे-दोशे गी परखेआ जाईसकदा ऐ। इसदे तत्व नं :-

1. कथानक जां कथावस्तु
2. पातरे दा चरित्तर चित्रण
3. कथोपकथन जां संवाद
4. देशकाल जां वातावरण
5. भाशा शैली

6. ਉਦੇਸ਼

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਤਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉਪਰ "ਮਾਤਰੇਆਂ" ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗੇਂਦੀ ਏ ਇਸਦੇ ਕਨੈ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ—ਦੋ਷ਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲੀ ਸਕਦਾ ਏ।

1. **ਕਥਾ / ਕਥਾਵਸਤੁ ਜਾਂ ਪਲਾਟ :-** ਓਹ ਸੁਕਖ ਘਟਨਾ ਜੇਹਦੇ ਕਨੈ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਤਾਨਾ—ਬਾਨਾ ਬਨਦਾ ਏ, ਕਥਾਨਕ ਖੋਆਂਦਾ ਏ। ਇਕ ਘਟਨਾ ਦੇ ਅੰਦਰਾ ਹੋਰ ਕੇਈ ਘਟਨਾਂ ਖਿੰਡਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨ। ਇਧਾਂ ਗੈ "ਮਾਤਰੇਆਂ" ਉਪਨਿਆਸ ਚਿੱਕ ਸੁਕਖ ਘਟਨਾ ਏ ਤੇ ਕਿਸ ਘਟਨਾ ਸੁਕਖ ਘਟਨਾ ਗੀ ਅਗੇਂ ਚਲਾਨੇ ਲੈਈ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਚਲਦਿਆਂ ਰੌਹਦਿਆਂ ਨ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਰੱਖ ਲੀਲੇ ਦੇ ਜਾਗਤ ਸੂਰਜ ਗੀ ਦਾਂਦੇ ਦੇ ਸਿੱਧੇਂ ਕਨੈ ਜਖੀ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਨੈ ਗੈ ਹੋਏ ਦਾ ਏ। ਲੀਲੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਏ, ਓਹਦੇ ਪਿਤਾ ਰਮੇਸ਼ ਨੇ ਦੂਆ ਬਾਹ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਲੀਲੇ ਸੂਰਜ ਗੀ ਅਪਨੇ ਜਾਗਤੈ ਸ਼ਾ ਬੀ ਬਦਵ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਏ। ਉਸਦੇ ਪਾਰ ਚ ਕੋਈ ਬਾਧਾ ਨੇਈ ਬਨੇ ਇਸ ਆਸਤੈ ਅਪਨੀ ਔਲੋਦ ਨੇਈ ਹੋਨ ਦਿੰਦੀ। ਤੁਆਈ ਰਮੇਸ਼ ਫਲ ਦੀ ਰੇਹੜੀ ਲਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਸ'ਜਾਂ ਲੈ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਧੈ ਆਇਧੈ ਲੀਲੇ ਗੀ ਮਾਰਦਾ ਬੀ ਏ। ਕੇਈ ਬਾਰੀ ਓਹ ਸੂਰਜੈ ਆਸਤੈ ਬੀ ਲਡਦੀ ਏ ਤੇ ਮਾਰੀ ਖੰਦੀ ਏ। ਇੱਨਾ ਸਥ ਦਿਕਖਦੇ ਹੋਈ ਸੂਰਜ ਜੇਹੜਾ ਅਪਨੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਗੀ ਕਿਸ ਨੇਈ ਹਾ ਸਮਝਦਾ, ਬਾਦ ਚ ਉਸੀ ਅਪਨੀ ਸਕਕੀ ਮਾਊ ਸ਼ਾ ਬੀ ਬਦਵ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਮਨੋਮਨ ਲੀਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਂਤ ਕਰਦਾ ਏ। ਲੀਲੇ ਬੀ ਉਸੀ ਪਢਾਈ—ਲਖਾਇਧੈ ਬਡਲਾ ਅਫਸਰ ਬਨਾਨਾ ਚਾਂਹਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਬੀ ਮਨ ਚਿਤ ਲਾਇਧੈ ਪਢਦਾ ਰੌਹਦਾ ਏ, ਇਧਾਂ ਦਸਮੀਂ ਜਮਾਤੈ ਚ ਸ਼ੈਲ ਨੰਬਰ ਲੇਇਧੈ ਪਾਸ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਲੀਲੇ ਜਿਸਲੈ ਅਗੇਂ ਪਢਾਨੇ ਆਸਤੈ ਰਮੇਸ਼ ਸ਼ਾ ਪੈਸੇ ਮਾਂਗਦੀ ਏ ਤਾਂ ਰਮੇਸ਼ ਉਸਦੀ ਪਟਾਈਕਰਦਾ ਏ। ਇੱਨਾ ਦਿਕਖਦੈ ਸੂਰਜ ਰਮੇਸ਼ ਦਾ ਹਥ ਥਾਮੀ ਲੈਂਦਾ ਏ ਪਰ ਲੀਲੇ ਆਦਰਸ਼ ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਊਠਾ ਸੂਰਜ ਗੀ ਗੈ ਨਿਕਖਰਦੀ ਏ। ਤੁਆਈ ਸਾਤਾ ਵੈਣਾਂ ਅਗੇਂ ਪੈਸੇਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬਨਧ ਕਰਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਬੀ ਕਰਦੀ ਏ। ਐਸਾ ਕਰਿਸਮਾ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਮਾਤਾ ਉਸਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਨੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਲੀਲੇ ਦੀ ਸ਼ੇਲਡੀ ਸਰਲਾ ਦਾ ਭਾਇ ਰਸਨ ਸੂਰਜੈ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਨੇ ਦੀ ਮਹਾਰਕ ਦੇਨੇ ਲੇਈ ਆਂਦਾ ਏ ਤੇ ਗਲਲੋ—ਗਲਲੋ ਉਸੀ ਪਤਾ ਚਲੀ ਜਂਦਾ ਏ ਜੇ ਪੈਸੇ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਸੂਰਜ ਨੇ ਕਾਲੇਜ ਚ ਦਾਖਲਾ ਨੇਈ ਲੈਂਦੇ ਦਾ ਏ। ਉਸੈ ਲੈ ਸੂਰਜ ਗੀ ਦਾਖਲੈ ਆਸਤੈ ਪੈਸੇ ਦਿੰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਤੋਲੈ ਜਾਇਧੈ ਕਾਲੇਜਚ ਦਾਖਲਾ ਲੇਈ ਲੈ। ਦੂਰੂ ਕਕਖੀ ਸੂਰਜ ਗੀ ਸੌ ਰੂਪਧੇ ਮੀਨੇ ਦੀ ਟ੍ਰਿਕੁਣ ਪਢਾਨੇ ਗੀ ਥਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਇਧਾਂ ਲੀਲੇ ਛੁਡਲ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮੇਹਨਤ ਰੱਗ ਲੇਈ ਆਂਦੀ ਏ ਸੂਰਜ ਬਾਹਰਮੀ ਚ ਅੰਕੜ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਟ੍ਰੈਨਿੰਗ ਕਰਨ ਲਗੀ ਪੌਂਡ ਏ। ਡੱਕੋ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਜਿਂਦੇ ਜਾਗਤੈ ਗੀ ਸੂਰਜ ਪਢਾਨੇ ਆਸਤੈ ਜਂਦਾ ਏ, ਉਂਦੀ ਗੈ ਇਕ ਧੀਇ ਰੇਣੂ ਕਨੈ ਸੂਰਜ ਗੀ ਹਿਰਖ ਛੁੱਝ ਜਂਦਾ ਏ। ਜੇਲੈ ਡੱਕੋ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਗੀ ਇਸ ਹਿਰਖੈ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਬਡਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਪੈਹਲੇਤੇ ਸੂਰਜ ਗੀ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਆਖਦਾ ਏ ਤੇ ਪਹੀ ਦੈਨੋਂ ਗੀ ਬਡਾ ਸਮਝਾਨੇ ਦਾ ਜਲਨ ਕਰਦਾ ਏ ਪਰ ਦੋਏ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਕ ਨੇਈ ਮਨਦੇ। ਡੱਕੋ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਬਾਦ ਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਗ ਕਰੀ ਗੀ ਦਿਕਖਦੇ ਹੋਈ ਦੈਨੋਂ ਦਾ ਬਾਹ ਕਰੀ ਦੇਨੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਇਸ ਦਰਾਨ ਰੇਣੂ ਬਡੀ ਬਮਾਰ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ, ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਉਸਦਾ ਇਕ ਗੁਰਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਏ, ਉਸਗੀ ਤਬਦੀਲ ਕਰਾਨਾ ਪੈਨਾ ਏ। ਡੱਕੋ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਗੁਰਦਾ ਦਾਨ ਬਾਰੈ ਅਖਬਾਰੈ ਚ ਖਬਰ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਖਬਰ ਪਢਿਧੈ ਦੀਪਿ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕੁਡੀਗੁਰਦਾ ਦਾਨ ਦੇਨੇ ਲੇਈ ਤੈਯਾਰ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਬੰਬੰਡ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਮੈਕੇ ਰਸਨ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੋਏ ਡੱਕੋ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰੇ ਬੰਬੰਡ ਪੁਜ਼ੀ ਜਂਦੇ ਨ। ਉਤੇ ਰਸਨ ਦੀ ਦੀਪਿ ਦੀ ਮਲਾਟੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਉਸਲੈ ਰਸਨ ਗੀ ਦੀਪੀ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕੁਡੀ ਚੇਤੇ ਆਈ ਜਂਦੀ ਏ ਜੇਹੜੀ ਉਸ ਕਨੈ ਉਸਦੇ ਦਪਤਰੈ ਚ ਕਮ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਉਸ ਕਨੈ ਮਤਾ ਹਿਰਖ ਬੀ ਕਰਦੀ ਏ। ਅਜੋਂ ਤੰਦਾ ਹਿਰਖ ਪਰਵਾਨ ਨੇਈ ਚੱਡੇ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਓਹ ਇਕ ਹਾਦਸੇ ਚ ਮਰੀ ਜਂਦੀ ਏ। ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰਾ ਪਰ ਬੇਹਾਲ ਤੇ

ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਅਜੇ ਓਹ ਉਸ ਸਦਮੋਂ ਥਾ ਪੂਰੀ ਚਾਲੀ ਬਾਹਰ ਨੇਈ ਨਿਕਲੇ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਜੇ ਉਸੀ ਦੀਪਿ ਮਿਲੀ ਜਂਦੀ ਏ ਮਨੋਮਨ ਉਸ ਕਨੈ ਹਿਰਖ ਬੀ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਏ। ਆਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਨੇ ਪਰੈਤ ਸੂਰਜ ਤੌਲੈ ਆਈ ਜਂਦਾ ਏ ਪਰ ਰਸਨ ਤੁਥੈਂ ਗੈ ਰੈਂਹਦਾ ਏ।

ਰਸਨ ਬੰਬੰਈ ਚ ਗੈ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਦੀਪੀ ਉਸੀ ਅਪਨੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਾਰੈ ਦਸਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਂਦੀ ਏ ਜੇ ਓਹਦੀ ਮਾਂ ਨੇਈ ਮਾਤਰੇਆਂ ਨੇ ਉਸੀ ਘਰਾ ਕਢਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਘਰਾ ਕਢਾਨੇ ਪਰ ਮੰਦਰ ਜਂਦੀ ਏ, ਉਥੋਂ ਉਸਦੀ ਮਲਾਟੀ ਸ਼ਿਵਭਗਤ ਪਤਿ—ਪਲੀ ਕਨੈ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਦੀਪਿ ਗੀ ਸ਼ਹਾਰਾ ਬੀ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਬੀ ਲੋਆਈ ਦਿੱਤੀ। ਇਧਾਂ ਰਸਨ ਗੀ ਬਲਲੈ—ਬਲਲੈ ਅਜਨਬੀ ਦੀਪਾ ਦੇ ਕੋਲ ਜਾਨੇ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦਾ, ਇਹ ਨਜ਼ਦੀਕਿਆਂ ਇਕ ਦਿਨ ਗੂਢੇ ਧਾਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਲੈਂਦੀ ਏ ਖੀਰ ਡੱਡੀ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਦੀਪਿ ਦਾ ਬਾਹਰ ਰਸਨ ਕਨੈ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਡੱਕਟਰ ਬਨੀ ਜਾਨੇ ਪਰ ਰੇਣੂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਸੂਰਜ ਕਨੈ ਕਰੀ ਦਿੱਦੇ ਨ। ਦੂਝੀ ਬਕਖੀ ਇਕ ਬਾਰੀ ਰਸੇਸ਼ ਦੇ ਬਮਾਰ ਹੋਨੇ ਪਰ ਡੱਕਟਰ ਉਸੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਨੇ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦੇ ਨ। ਇਧਾਂ ਰਸੇਸ਼ ਬੀ ਸੁਖੀ ਜਂਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਲੀਲੇ ਦਾ ਚਰਿਤਰ ਬਡਾ ਤੁਚਾ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ। ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਬੁਰਾ ਦਸ਼ੇਆ ਜਂਦਾ ਏ ਪਰ ਲੀਲੇ ਨਾਂਡ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਗੀ ਮਾਂ ਕੋਲਾ ਬੀ ਤਥਰ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਚ ਇਸ ਗੱਲਾ ਗੀ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਮਤਾ, ਚਲਿਤਰ ਤੇ ਕਰਮੋਂ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਯੈ ਗੈ ਮਾਂ ਜਾਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਕਰੀ ਕੋਆਲਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਰਸੇਸ਼ ਕਨੈ ਛੋਇਯੈ ਉਸ ਘਰੈ ਚ ਆਂਦੀ ਏ ਉਸਲੈ ਗੈ ਪ੍ਰਣ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਏਂਜੇ ਓਹ ਮਾਤਰੇਆਂ ਨੇਈ ਮਾਂ ਬਨਗ, ਮਮਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ।

2. **ਪਾਤਰੋਂ ਦਾ ਚਰਿਤਰ ਚਿਤ੍ਰਨ :-** ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਮਾਜ ਦੀ ਝਲਕ ਲਭਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਸਭਾਵ ਤੇ ਗੁਣ ਰਖਨੇ ਆਹਲੇ ਪਾਤਰੋਂ ਗੀ ਸਾਡੇ ਖਡੇਰੀ ਦਿੱਦਾ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਲਗਭਗ ਪੰਦਰਾਂ ਪਾਤਰ ਨ। ਜਿਂਦੇ ਚ ਪ੍ਰਮੁੜ ਪਾਤਰ ਲੀਲੇ, ਸੂਰਜ, ਰਸੇਸ਼, ਰਸਨ ਤੇ ਦੀਪਿ ਏ ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸ਼ ਗੈਣ ਪਾਤਰ ਬੀ ਹੈਨ ਜਿਂਦੇ ਬਾਗੈਰ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਕਥਾਨਕ ਦਾ ਅਗੋਂ ਚਲਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਏ। ਇਹ ਪਾਤਰ ਕਹਾਨੀ ਗੀ ਅਗੋਂ ਬਧਾਨੇ ਚ ਬਡੇ ਮਦਦਗਾਰ ਸਿਦਧ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਲੀਲੇ, ਸਰਲਾ, ਦੀਪੀ, ਰੇਣੂ, ਦੀਪਿ, ਰਸਨ ਦੀ ਮਾਂਡ ਇਹ ਜਨਾਨਾ ਪਾਤਰ ਨ ਜਦੂ ਕੇ ਮਰਦਿਨਾ ਪਾਤਰੋਂ ਚ ਸੂਰਜ, ਰਸੇਸ਼, ਕੂਣਾ, ਡੱਡੀ। ਅਵਿਨਾਸ਼, ਰਸਨ, ਵਿਮਲ, ਬੀਰੂ, ਸਪਾਹੀ ਤੇ ਰਸਨ ਦੇ ਦਪਤਰੈ ਦਾ ਸਾਹਬ ਸ਼ਾਮਲ ਨ। ਹਰ ਪਾਤਰ ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਥਾਹੂੜੈ ਜਚਦਾ—ਬਨਕਦਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੇ ਲਭਦੇ ਨ। ਰਸਨ ਦੇ ਦਪਤਰੈ ਦਾ ਸਾਹਬ ਇਕ ਬੁਰਾ ਪਾਤਰ ਏ ਜਿਸਦੀ ਬੁਰਾਈ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਨੇ ਆਹਲਾ ਦਪਤਰੈ ਦਾ ਚਪਰਾਸੀ ਬੀਰੂ ਬੀ ਏ। ਰਸਨ ਆਸੇਆ ਪੁਛੇ ਜਾਨੇ ਪਰ ਬੀਰੂ ਸਥਾਨ ਸਚਚ—ਸਚਚ ਸੁਨਾਈ ਦਿੱਦਾ ਏ। ਇਧਾਂ ਰਸਨ ਨੇ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦੀਪੀ ਕਨੈ ਘਟੀ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਚਖਮਦੀਦ ਗੁਆਹ ਪਕਿਡਿਧੈ ਪੁਲਸ ਸਾਮਨੈ ਬਾਨ ਦੋਆਈ ਅਫਸਰੋਂ ਗੀ ਪਕਡਵਾਈ ਦਿੱਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਨਾਰੀ ਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੌਨੋਂ ਚਾਲੀ ਦੇ ਪਾਤਰੋਂ ਦੇ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਰੂਪ ਦਿਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ। ਸਭਨੋਂ ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਕਿਰਦਾਰ ਬਡੀ ਸੂਬੜ—ਬੂਬੜ ਤੇ ਕੁਝਲਤਾ ਕਨੈ ਨਭਾਏ ਦੇ ਨ। ਆਦਰਸ਼, ਤਾਗ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਭਰਾਚੇ ਸਥਾਨ ਪਾਤਰ “ਲੀਲੇ” ਮਾਤਰੇਆਂ ਨਾਂਡ ਗੀ ਸਦਿਧੋਂ ਥਮਾਂ ਲਗੇ ਦੇ ਕਲਕ ਗੀ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਲੇਈ ਧੋਇਓਡ੍ਦੀ ਏ। ਦੂਝੀ ਬਕਖੀ “ਦੀਪਿ” ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਆਸੇਆਂ ਅਪਨੇ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਪਤਿ ਰਸਨ ਗੀ ਅਪਨੀ ਆਪ ਬੀਤੀ ਸੁਨਾਂਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦੇ ਕੁਰੂ ਰੂਪ ਗੀ ਬਖਾਨੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਮਾਤਰੇਆਂ ਲੀਲੇ ਅਗੋਂ ਦੀਪੀ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬਡੀ ਘਟਿਆ ਔਰਤ ਲਭਦੀ ਏ। ਲੀਲੇ ਇਕ ਸਚੀ ਮਾਊ ਦਾ ਮਮਤਾ ਭਰੋਚਾ ਫਰਜ਼ ਨਮਾਇਧੈ ਆਦਰਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਨਾਰੀ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਭਾਨੇ ਚ ਸਫਲ ਹੋਈ ਦੀ ਏ। ਰਸਨ ਨਾਂਡ ਦਾ ਪਾਤਰ ਇੱਨਾ ਮਰਮਿਸ਼ਾ ਏ, ਸਾਫ਼ਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਹਮਦਰਦਿਆਂ ਅਪਨੇ ਪਾਸ੍ਸੈ ਖਿਚੀ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਪੂਰੇ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕਰਨੇ ਪਰੈਤ ਇਹ ਗਲਾਯਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਸਾਰੇ ਗੈ ਪਾਤਰ ਜੀਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਤੇ ਚਲਦੇ—ਫਿਰਦੇ ਨ। ਉਂਦੇ ਚ

गुण ते कन्नै—कन्नै किश कमजोरियां बी हैं।

3. **कथोपकथन जां संवाद** :- पात्रें दे आपसी संवाद गी कथोपकथन आखेआ जंदा ऐ। लेखक कई बारी अपने सिद्धांत जां मत दी पुश्टी करने आस्तै पात्रें राहें लम्मे—लम्मे ते बे—बनकदे भाशन करोआन लगी पौंदा ऐ, जिसकरी कृति च मजा नेई रौँहदा ऐ। “मातरेआं” उपन्यास च उपन्यासकार ने लौहके—लौहके ते चुस्त संवादें गी प्राथमिकता दित्ती दी ऐ की जे कृति च अरोचकता नेई पैदा होऐ। रमन दी प्रेमका जिसलै इस हादसै च मरी जंदी ऐ उसलै रमन दी मांड रमन गी बड़े दार्शनिक संवादें राहें इ'यां समझांदी ऐ। “दिक्ख बच्चू जिंदड़ी कहे ऐ, इक सोआसें दा भंडारा ऐ, इक—इक करियै एह सोआस मुकदे जंदे न ते कदें नां कदें खीरी सोआसै दी बरि बी आई जंदी ऐ सारें कन्नै इ'यां गै होंदा ऐ पर खीरी साह कोई नां कोई छान्ना बनाइयै जंदा ऐ ते छन्ना हर मनुक्खै दी जिंदड़ी च बक्खरा—बक्खरा हुंदा ऐ। रमन दी मांड ने अपने लौहके—लौहके संवादें राहें दुनिया दे भेत गी बड़े शैल ढंगा कन्नै समझाए दा ऐ। इब्बी दस्से दा ऐ जे इस दुनिया च मनुक्ख इक्कला गै औंदा ऐ ते इक्कला गै उठी जंदा ऐ। इस करी असेंगी परमात्मा उपर भरोसा करना चाहिदा ऐ। गीता दे उपदेश दी बी गल्ल कीती दी ऐ।”

दूई बक्खी सूरज गी जिसलै रेशू कन्नै हिरख होई जंदा ऐ तां डॉ. अविनाश सूरज गी चंगा मंदा गलांदे न। जिसलै लीलो गी इस गल्लै दा पता चलदा ऐ तां लीलो सूरज गी निकखरने दे बजाय हिरखै दा मान करदे होई हिरखा गी परमेस्सरे दा नवेद गलांदे होई लौहके—लौहके संवादें राहें सूरज गी बड़े तरीके कन्नै इ'यांसमझांदी ऐ “परमेस्सरे दा एह नवेद कुसै भागें आहले गी गै थ्होंदा ऐ। नां एह मुल्लें बिकदा ऐ ते नां मंगे देथ्होंदा ऐ ते नां गै कोई इसी खूसी सकदा ऐ। पिछले जन्मै दा कोई धूरा सरबंध लेखें लखोइयै इस जन्मै च मिलने दे जोग बनदा ऐ।

रमेश दे बमार होने पर जिसलै लीलो उसदी शैल सेवा करदी ऐ रमेश दे मर्ने च लीलो प्रति पराना हिरख जागी पौंदा ऐ। उसी म्हान देवी सरूप मनदे होई सूरजै गी बड़ा आदमी बनाने दा श्रेय उसी दिंदे होई संवादें रहें इ'यां गलांदा ऐ। “तूं मातरेआं दे नांड दे सभै धोन धोई ओडे न। तूं मातरेआं गी नमां अर्थ दिल्ले ऐ। अपनी लोआद नेई होन दित्ती जे ममता बंडोई नेई जा ते सूरजै गी कुसै गल्लै दा तस्सा नेई लग्गै। अवतार तेरे जनेह गैहुंदे न पर में पछांता समां मुहाइयै। चलो जेहड़ी बीती सो बीती हुन मालकै दी देआ—द्रिश्टी रवै।”

4. **देशकाल ते वातावरण** :- उपन्यास च बाहरी ते अंदरूनी वातावरण इन्ना सजीव होना चाहिदा ऐ जे पाठक अपने आपै गी उस्सै वातावरण च सेही करै। “मातरेआं” उपन्यास च बी उपन्यासकार ने डुग्गर दे बक्ख—बक्ख घरै दे मताबक म्हौल बनाई ओडे दा ऐ। जियां लीलो दा घरै च गरीबी ऐ। रमेश फलें दी रेहड़ी लांदा ऐ जिस्कारण उन्न मता हारा समान अपने घरै च रक्खै दा होंदा ऐ। जिस घरै च इक कमरा होऐ सोना, बौहना ते सारा समेआची उत्थै गै होऐ। उपन्यासकार ने इस वातावरण गी इ'यां प्रगट कीते दा ऐ। “लीलो ने खट्टै दा खेस हत्थै नै फंडेआते डाक्टर होरें गी बौहने गी गलाइयै रसोई टुरी गेई। डॉक्टर हुंदा मुश्कै कारण उस कमरे च नक्क सड़ा दा हा पर की

जे इक घिऊ दा बब्ब बनियै आए दे, सै बौहना पेइया ।”

उपन्यास च उपन्यासकार ने डोगरा व्याह आहले वातावरण दा वर्णन बडे सन्हाकडे ढंगा कन्नै कीते दा ऐ । जिसेग पढ़ियै उस वातावरण दी पूरी तस्वीर साढे सामनै घुमदी सेही होंदी ऐ । जियां “रमन नै लेटी दी दीपी देंखें च डूठियै कन्नै रोलिया पाया, रोलिया पौंदे गै सुहागन दीपी दी अक्खीं चा अत्थरूं ढली पे । रमन बी दीपी दे मनै दीं बन बुज्झांरदा हा । फुलियां बाहियां, बेदी परा कौलियां पकड़ोइयां, दीपी दी खट्ट चुकिकै फेरे लोआए ते रमन्दीपी खसम—त्रीमत बनी गे ।” इयां दिक्खेआ जा तां पूरे उपन्यास च डोगरा वातावरण चित्रत कीते दा ऐ ।

- 5. भाशा शैली :-**— लेखक, पाठक ते पात्रें दे आपूं चें मलाटी भाशा राहें गै होंदी ऐ । आमतौरा पर उपन्यास दी भाशा सरल, सैहज ते सरोखड़ होनी चाहिदी ऐ । कठन ते किलश्ट शब्दावली दा इस्तेमाल उपन्यास दी मकबूलियत च बाधा उत्पन्न करदे न । इयां गै “मातरेआ” उपन्यास च उपन्यासकार ने उधमपुर, रियासी, जम्मू ते कटडा दी रली-मिली दी डोगरी भाशा बरती दी ऐ । भाशा सरल, सैहज ते सरोखड़ ऐ । भाशा च देहाती आंचलिक शब्दावली दे कन्नै—कन्नै मुहावरे ते कहावतें दी भरमार लभदी ऐ । उपन्यासकार आसेआ उपन्यास च इन्हियें मतियें कहावतें दे इस्तेमाल गी दिक्खिये इयां बझोंदा ऐ जे उपन्यासकार ने वाक्य खंडें च कहावतेगी जबरदस्ती उड़सने दी कोशिश कीती दी होऐ । जियां डॉ. अविनाश गी जिसलै सूरज ते रेशू दे हिरखे दा पत चलदा ऐ तां ओह रोहे च सूरजै गी बड़ा उल्टा सिद्धा बोलदा ऐ । ओह इयां ऐ “अपनी गली च कुत्ता बी शेर हुंदा ऐ”, “अ’ऊं समझान गेआ तां मेरे गल्ल गै पेइयां”, “कन्नै बौहना मुहाली कन्नै देनियां घरेखियां”, “सच्च आखदे न जे कुते गी घ्योऽ घट्ट गै पचदा”, “चार अक्खर केह पढ़िया ऐ अपने आपा गी तीस मार खां समझदा ऐ”, “चूहे गी लब्धी संदूं दी गंड ओह पसारी बनी बैठा”, “खसमै ई खाऽ, नेह लोकें गी मूँह गै नेई लाना” चिककडे च ब’ट्टा मारे तां छिटां अपने’र गै पौंदियां न । इक्कै वाक्य खंड च इन्हियें मतियें कहावतें दा आना देश जन बझोंदा ऐ ।”

मुहावरे दा इस्तेमाल बी कीता गेदा ऐ । जियां टाहें-बुच्चे लाना, पानी-पानी होना, गिनतरियें पेई जाना आदि । इसदे कन्नै—कन्नै डोगरा संस्कृति गी गोहाड़ने आहले डोगरा लोक-विश्वास ते व्याह कन्नै सरबंधत शब्दावली दा उल्लेख बी कीता गेदा ऐ । जियां :- टूने टोटके कराने, दुआलें ते स्यानें दे चक्कर लाने, क’ण छुड़नेआदि । व्याह कन्नै सरबंधत शब्दावली इयां ऐ बरासूही बनाना, चुल्ल पत्थना, बिरड सेड़ने, सांती दे बडे-बब्बर ते घ्यूर पकाने पतासे बंडना, गीत गाने, फुलियां बाह्ना, बेदी पर कौलियां पकोड़वाना आदि ।

- 6. उद्देश्य :-**— कोई बी रचनाकार बिजन कुसे उद्देश्य दे कोई बी रचना नेई सिरजदा । हर रचना दा कोई नां कोई उद्देश्य जरूर होंदा ऐ । उपन्यासकार उपन्यास दे पात्रें राहें अपने उद्देश्य दी अभिव्यक्ति करदा ऐ । इससै चाली उपन्यासकार इन्द्रजीत केसर होरें अपने उपन्यास “मातरेआं” च पात्र लीलो राहें उद्देश्य दी अभिव्यक्ति कीती दी ऐ । उनें मातरेआं शब्द दे अर्थ गी बदलने दी कोशिश करदे होई इस गल्ला गी समझाने दा जल्न कीते दा ऐ जियां हर कोई मां ममता दी मूरत नेई होंदी उआं गै हर कोई मातरेआं जालम ते दुक्ख देने आहली बी नेई हुंदी । उंदे मूजब जियां सारियां औंगलियां बरोबर नेई होंदियां । छडे पैहले व्याहदी नारी गी मां ते दूर व्याह दी नारी गी मातरेआं गलाना ठीक नेई बझोंदा ऐ । माहनू गी म्हेशां नारी दी ममता चलित्तर तेकरमे

गी दिकिखयै गै मांड जां मातरेआं करी कोआलना चाहिदा ऐ। उपन्यासकार ने लीलो राहें मातरेआं नांड पर लगे दे कलंक गी धोने दा जत्न कीते दा ऐ ते इस कलंक गी धोने लेई आपूं उसी किन्ना किश जरना पौंदा ऐ। झस आस्तै ओह अपनी लोआद पैदा नेई करदी, अपनी गै साकनी दे जागतै गी पढ़ाई-लखाइयै शैल बड़ा अफसर बनांदी ऐ।

7.0 उद्देश्य

7.1 पाठ-परिचे

7.2 “मातरेआं” उपन्यास दा कथा सार

7.0 उद्देश्य

इस पाठ गी पढ़ने परैत विद्यार्थियें च उपन्यास दे कथानक घटनाक्रम ते घटनाएं दे उतार-चढ़ाइ, पात्रों दे संघर्ष ते कथानक दे निर्णयक मोड़ें गी समझने दी सरमथ्या पैदा करना इस पाठ दा उद्देश्य ऐ।

7.1 पाठ-परिचे

इस पाठ च उपन्यास दे कथानक च वर्णित कथा दा सार दिता गेदा ऐ तां जे विद्यार्थी उपन्यास कन्नै ठीक चाल्ली परिचित होई सकन।

7.2 “मातरेआं” उपन्यास दा कथा सार

श्री इन्द्रजीत केसर हुंदे आसेआ लिखेआ गेदा उपन्यास “मातरेआं” पूरी चाल्ली पारिवारिक ऐ। इसदा परिवेश रियासी, कटड़ा, उधमपुर ते जम्मू तक सीमित होंदे होई बी जम्मू ते इसदे आलै-दुआलै बोली जाने आहली झशा कोला प्रभावत होने करी किश-किश आंचलक उपन्यासै दा रूप लेई लैंदा ऐ। इस उपन्यास गी नायिका प्रधान बी आखेआ जाई सकदा ऐ की जे उपन्यास दी नायिका “लीलो” मुक्ख पात्र दे रूपै च उभरियै सामनै औंदी ऐ। लीलो गी नेही मातरेआं दस्सेआ गेदा ऐ जिन्न मां बनने लेई अपना सब किश कुरबान करी दिते दा ऐ। ओह संघर्षशीलता, सैहनशीलता, धार्मकता, त्याग भावना दी मूरत दस्सी गेदी ऐ।

मुक्ख कथा दे इलावा गौण कथां बी कन्नै-कन्नै चलदियां न। किश गौण कथां इन्नियां सशक्त हैन जेहङ्गियां अगें चलियै उपन्यास दे किश काफी हिस्सें च प्रधान कथा उपर इयां हावी होई जंदियां न जे इयै प्रधान कथां होन।

लीलो अपने सच्चे-सुच्चे ते निश्कलंक रूप गी तोड़ चाढ़ने आस्तै केह-केह नेई करदी ऐ। जिसलै ओह रमेश

ਕਨੈ ਛੋਇਧੈ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬਨਿਧੈ ਉਸ ਘਰੈ ਚ ਆਂਦੀ ਏ ਉਸਲੈ ਗੈ ਉਸਦਾ ਸ਼ੰਦਰਥਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ ਓਹ ਪ੍ਰਣ ਪਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ ਜੇ ਓਹ ਮਾਂ ਬਨਗ, ਸਮਤਾ ਦੀ ਸੂਰਤ। ਸਚੋਂ ਗੈ ਓਹਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਤਾ ਕਨੈ ਭਰੋਚੇ ਦਾ ਏ ਤਾਂ ਗੈ ਲੀਲੋ ਅਪਨੀ ਝੱਕਨੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸੂਰਜ ਗੀ ਅਨਸਾਫ਼ ਸਮਤਾ ਕਨੈ ਭਰੋਚੇ ਦਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦੀ ਏ, ਤੇ ਉਸੀ ਪਢਾਈ—ਲਖਾਇਧੈ ਬਡ਼ਾ ਆਦਮੀ ਬਨਾਨਾ ਚਾਂਹਦੀ ਏ। ਇਧਾਂ ਸੂਰਜ ਡਾਕਟਰ ਬਨੀ ਜਂਦਾ ਏ ਤੇ ਸ਼ੈਲ ਘਰ ਬਾਹ ਬੀ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਬਡਾ ਰੋਚਕ ਏ। ਪੂਰਾ ਉਪਨਿਆਸ “ਲੀਲੋ” ਨਾਂ ਦੀ ਪਾਤਰ ਦੇ ਆਲੈ—ਦੁਆਲੈ ਬੁਮਦਾ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਦਸ਼ਤੇਆ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਲੀਲੋ ਦਾ ਬਾਹ ਦਿਨਭਰ ਫਲ ਦੀ ਰੇਹਡੀ ਲਾਇਧੈ ਪੈਸੇ ਕਮਾਨੇ ਆਹਲੇ ਰਮੇਸ਼ ਕਨੈ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਰਮੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਜਾਗਤ ਸੂਰਜ ਬੀ ਏ। ਓਹ ਰੇਹਡੀ ਲਾਇਧੈ ਜੇਹੜੇ ਬੀ ਪੈਸਾ ਕਮਾਂਦਾ ਏ ਸਥ ਸ਼ਰਾਬੈ ਦੇ ਸ਼੍ਵੱਲ ਬਰਬਾਦ ਕਰੀ ਆਡਦਾ ਏ ਤੇ ਘਰ ਆਇਧੈ ਕੁਸੈ ਬੀ ਲੌਹਕੀ ਨੇਹੀ ਗਲਲ ਦਾ ਵਾਨਾ ਬਨਾਇਧੈ ਬੇਥਾਂਬੇ ਢੰਗ ਕਨੈ ਲਡਦਾ ਤੇ ਮਾਰਦਾ ਰੈਂਹਦਾ ਏ। ਲੀਲੋ ਭਾਰਤੀ ਪਰਿਪਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸੀ ਪਤਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਮਨਦੇ ਹੋਈ ਉਸ ਕਨੈ ਅਪਨੀ ਜਿਨਦਗੀ ਬਤਾਨੇ ਦੀ ਠਾਨੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਅਪਨੀ ਸਾਕਨੀ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸੂਰਜ ਗੀ ਸਕਕੀ ਮਾਝ ਸ਼ਾ ਬਦਧ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਅਪਨੀ ਸਮਤਾ ਗੀ ਬਾਂਡੋਨੇ ਕੋਲਾ ਬਚਾਨੇ ਆਸਟੈਅਪਨਾ ਚੰਗਾ ਪਲੇ ਦਾ ਗਾਰ੍ਮ ਗਰਾਨੇ ਚ ਬੀ ਕੋਈ ਪਰਹੇਜ ਨੇਈ ਕਰਦੀ। ਇਧਾਂ ਕਰਨੇ ਪਰ ਰਮੇਸ਼ ਜੇਹਡਾ ਪੈਹਲੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨੇਈ ਪੰਦਾ, ਇਸੈ ਰੌਂਹੈ ਕਨੈ ਪੀਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਬੌਂਹਦਾ ਏ ਕਨੈ ਗੈ ਗਲਲੋ—ਗਲਲੋ ਜਾਫ਼ੀ—ਧਾਮਾਂ ਲਾਇਧੈ ਲੀਲੋ ਗੀ ਚੌਥੀ ਚਾਡਦਾ ਰੌਂਹਦਾ ਹਾਪਰ ਲੀਲੋ ਮੌਹਸਾਂ ਸੂਰਜੈ ਦਾ ਭਲਾ ਇਛਦੇ ਹੋਈ ਮਾਤਾ ਵੈਣ੍ਹੋ ਅਗੇ ਇਧੈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੀ ਰੌਂਹਦੀ ਏ ਜੇ ਏਹ ਪਫੀ—ਲਿਖਿਧੈ ਬਡਡਾਅਦਮੀ ਬਨੀ ਜਾਏ। ਅਸਲ ਚ ਓਹ ਅਪਨੇ ਆਧਾ ਗੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਨੇਈ ਮਾਂ ਸਮਯਾਦੀ ਏ। ਖੀਰ ਉਸਦੀ ਭਗਤੀ, ਤਾਗ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਨੈ ਚਲਨੇ ਆਹਲੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮੈਹਨਤ ਰੰਗ ਲੇਈ ਆਂਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਬਡੇ ਸ਼ੈਲ ਨੰਬਰੈ ਕਨੈ ਦਸਮੀਂ ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਲੀਲੇ ਉਸੀ ਅਗੇ ਪਢਾਨੇ ਦਾ ਪਕਾਨਿ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਇਦ੍ਧਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਦਾਖਲੈ ਦਾ ਸਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋਆ ਕਰਦਾ ਹੋਂਦਾ ਏ, ਉਦਰ ਰਸ਼ਾ ਉਸੀ ਅਗੇ ਪਢਾਨੇ ਦੇ ਖਲਾਫ ਏ ਲੀਲੋ ਜਿਸਲੈ ਉਸ ਸ਼ਾ ਸੂਰਜ ਦੀ ਫੀਸੈ ਲੇਈ ਪੈਸੇ ਮਂਗਦੀ ਏ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਪਟਾਈ ਕਰਨ ਲਗਦਾ ਏ। ਸੂਰਜ ਏਹ ਦਿਕਖਦੇ ਅਪਨੇ ਬਕੈ ਦਾ ਹਵਥ ਪਕਿਥੈ ਥਾ'ਸੀ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਲੀਲੋ ਰੋਂਦੇ ਹੋਈ ਸੂਰਜ ਗੀ ਨਿਕਖਰਦੇ ਹੋਈ ਇਕ ਆਈ ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਸਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਏ। ਇੱਨਾ ਹੋਨੇ ਪਰ ਬੀ ਓਹ ਹਿਮਤ ਨੇਈ ਹਾਰਦੀ, ਮਾਂ ਵੈਣ੍ਹੋ ਅਗੇ ਬਾਰ—ਬਾਰ ਇਧੈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦੀ ਏ ਜੇ ਕੁਸੈ ਬੀ ਚਾਲੀ ਸੂਰਜੈ ਦੀ ਫੀਸਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਈ ਜਾ।

ਕਰਿਸ਼ਮੇ ਬੀ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਚ ਗੈ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕਰਿਸਮਾ ਏਹ ਹੋਆ, ਜੇ ਲੀਲੋ ਦੀ ਸ਼ੇਲਡੀ ਸਰਲਾ ਦਾ ਭਾਓ ਰਮਨ ਚਾਨਚਕ ਮੁਬਾਰਕ ਦੇਨੇ ਆਸਟੈ ਲੀਲੋ ਕਥ ਆਈ ਜਂਦਾ ਏ ਤੇ ਗਲਲੋ—ਗਲਲੋ ਸਮਯਾਦੀ ਲੈਂਦਾ ਏ ਜੇ ਸੂਰਜੈ ਦੀ ਫੀਸਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਜਾਹਰਮੀਂ ਚ ਦਾਖਲਾ ਨੇਈ ਹੋਏ ਦਾ ਤਾਂ ਓਹ ਝਾਟਟ ਪਟ ਅਪਨੇ ਬੋਜ਼ੋਆ ਪੱਂਜ ਸੌ ਰੂਪਧੇ ਸੂਰਜ ਗੀ ਦੇਇਧੈ ਦਾਖਲੈਆਸਟੈ ਸ਼ਕੂਲ ਭੇਜੀ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਏਹ ਚਮਤਕਾਰ ਦਿਕਿਖਿਧੈ ਲੀਲੋ ਮਾਂ ਵੈਣ੍ਹੋ ਦਾ ਸੌ—ਸੌ ਧਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਏ। ਇਸਦੇ ਕਨੈ ਗੈ ਸੂਰਜ ਗੀ ਡੱਕੋ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਪੁਤਰ ਵਿਮਲ ਗੀ ਪਢਾਨੇ ਲੇਈ ਸੌ ਰੇਝ ਸ਼੍ਵੰਨੇ ਦੀ ਟਧੂਨ ਬੀ ਲਭੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਲੀਲੋ ਏਹ ਸਥ ਦਿਕਿਖਿਧੈ ਬਡੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਸਥ ਮਾਤਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਫਲ ਗੈ ਸਮਯਾਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਜਾਹਰਮੀਂ ਤੇ ਬਾਹਰਮੀਂ ਚ ਅੰਭਲ ਆਈ ਜਂਦਾ ਏ ਤੇ ਪਹੀ ਲਾਕਟਰੀ ਦੀ ਪਢਾਈ ਕਰਨ ਲਗੀ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਪੀਨੇ ਦੀ ਆਦਤ ਉਸਲੈ ਛੋਡਦਾ ਏ ਜਿਸਲੈ ਉਸੀ ਖੂਨੈ ਦੀ ਖਰੀ ਬਡਡੀ ਤਲਟੀ ਔਨੇ ਪਰ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤੀ ਚ ਹਸਪਤਾਲੈ ਚ ਪਜਾਯਾ ਜਂਦਾ ਏ। ਹਸਪਤਾਲੈ ਚ ਡਾਕਟਰ ਇਲਾਜ ਦੇ ਬਾਦ ਸ਼ਰਾਬ ਕਦੋਂ ਬੀ ਨੇਈ ਪੀਨੇ ਲੇਈ ਹਿਦਾਯਤ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਘਰ ਔਨੇ ਪਰ ਰਮੇਸ਼ ਚ ਕਾਫ਼ੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਇਧਾਂ ਓਹ ਅਪਨੀ ਸਾਰੀ ਕਮਾਈ ਲੀਲੋ ਗੀ ਦੇਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ।

ਤੁਆਈ ਡੱਂ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਅਪਨੀ ਧੀਡ ਰੇਖੂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਰਬਥੈ ਥਮਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਏ, ਓਹ ਸੂਰਜ ਗੀ ਇਸ ਬਾਰੈ ਭਾਣ ਸਮਝਾਨੇ ਦੀ ਕੋਣਿਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਨ ਪਰ ਰੇਖੂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੌਨੇਂ ਅਗੇ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨੇਈ ਚਲਦੀ, ਪਫੀ ਬਾਦ ਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਕਤ ਕੋਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਥੈ, ਉਂਦੀ ਗਰੀਬੀ ਗੀ ਨਜਰ ਅੰਦਾਜ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਮਨੈ ਚ ਰੇਖੂ ਦਾ ਉਸ ਕਨੈ ਬਾਹੁੰ ਕਰਨੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਇਸ ਦਰਾਨ ਰੇਖੂ ਬਮਾਰ ਰੌਹਨੀ ਏ, ਡੱਂ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਗੀ ਜਿਸਲੈ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਰੇਖੂ ਦਾ ਗੁਰਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ, ਇਸੀ ਕਡਫਨੇ ਪੌਨਾ ਏ ਤਾਂ ਅਖਬਾਰ ਰਾਹੋਂ ਗੁਰਦਾ ਦਾਨ ਬਾਰੈ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਨ। ਏਹ ਖੱਬਰ ਪਛਿਥੈ ਦੀਪਿ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕੁਝੀ ਗੁਰਦਾ ਦਾਨ ਦੇਨੇ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰੀ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਖੀਰ ਬੰਬੀ ਇਕ ਹਸਪਤਾਲੈ ਚ ਦੀਪਿ ਆਸੇਆ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਦੇ ਇਕ ਗੁਰ੍ਦ ਦੇ ਕਨੈ ਰੇਖੂ ਦਾ ਖਰਾਬ ਗੁਰਦਾ ਕਡਿਫਥੈ ਨਮਾਂ ਪਾਈ ਦੇਨੇ ਕਨੈ ਠੀਕ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਪਰ ਡੱਂ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਘਰ ਆਇਥੈ ਰੇਖੂ ਦਾ ਬਾਹੁੰ ਸੂਰਜ ਕਨੈ ਕਰੀ ਕਿਂਦੇ ਨ। ਇਧਾਂ ਲੀਲੀ ਦੀ ਇਕ ਸਚੀ ਮਾਊ ਦੀ ਮਮਤਾ ਭਰੋਚਾ ਫਰਜ ਨਭਾਇਥੈ ਅਪਨੇ ਤਾਂਹਾਂਗੋ—ਮੇਂਦੋਂ ਗੀ ਪੂਰਾ ਕਹਿਥੈ ਆਦਰਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਨਾਰੀ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਭਾਨੇ ਚ ਸਫਲ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਕਨੈ ਗੈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਥਾ ਦਾ ਅਤੁ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਗੈਣ ਕਥਾਨਕ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਹਾਨੀ ਪਰ ਹਾਵੀ ਹੋਈ ਦੀ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਪਾਠਕਾਂ ਦਿਯਾਂ ਹਮਦਰਦਿਧਿ ਅਪਨੇ ਪਾਸੈ ਖਿਚਵਾਨੇ ਚ ਸਫਲ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਚ ਰਮਨ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਇਨੈ ਮਰਮਿਸ਼ਾਰੀ ਏ ਜੇ ਪਢਨੇ ਕਨੈ ਸਾਡੇ ਸੈਟੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਰਮਨ ਅਪਨੇ ਗੈ ਦੱਫਤਰ ਚ ਚਪਰਾਸੀ ਦੇ ਗੇਡ ਚ ਭਰਥੀ ਹੋਈ ਦੀ ਪਰ ਕਮਮ ਟਾਈਪ ਕਲਕ ਦਾ ਕਰਨੇ ਆਹਲੀ ਕੁਝੀ ਵੀਪਾ ਕਨੈ ਪਾਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ ਪਰ ਉਸਦੇ ਅਪਨੇ ਗੈ ਸਾਹਬ ਦੀ ਬਦਨੀਤਿ ਕਾਰਣ ਦੀਪਾ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਦੀਪਾ ਦੀ ਮੌਤ ਕਰੀ ਰਮਨ ਗੀ ਗੈਹਰਾ ਸਦਮਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ ਓਹਦਾ ਉਸ ਸਦਮੇ ਥਮਾਂ ਬਾਹਰ ਆਨਾ ਬਾਣੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹਾ ਪਰ ਹਾਦਸੇ ਬੀ ਇਸੈ ਦੁਨਿਆ ਚਾਂਗੇ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਪਰਮੇਸ਼ਸਰੈ ਦੀ ਕਰਨੀ ਕੇਈ ਬਾਰੋਂ ਪਰੈਂਤ ਰਮਨ ਸੂਰਜ ਕਨੈ ਬੰਬੀ ਦੇ ਇਕ ਹਸਪਤਾਲੈ ਚ ਰਸ਼ਮ ਦੇ ਗੁਰ੍ਦ ਦੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਕੋਲਾਹਲਿਂ ਜਾਈ ਪੁਜਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਥੈ ਅਪਨਾ ਇਕ ਗੁਰਦਾ ਰਸ਼ਮ ਲੇਈ ਦਾਨ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਪੁਜੀ ਦੀ ਦੀਪਾ ਨਾਂਡ ਆਹਲੀ ਕੁਝੀ ਗੀ ਦਿਕਿਖਾਇਥੈ ਅਪਨੀ ਸਵਗੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਦੀਪਾ ਗੀ ਚੋਤੈ ਕਹਿਥੈ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਪਰ ਬੇਹਾਲ ਤੇ ਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਪਾ ਦੇ ਪਾਰ ਦੇ ਨੱਮੇ ਉਸ਼ਦਾ ਬੂਹਟੇ ਤੇ ਮਰਡੋਇਥੈ ਭਰੇ—ਭਰੇ ਦੇ ਗੁਥ ਮੁਡਿਥੈ ਪੌਂਗਰਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦਨ ਤੇ ਓਹ ਬਲਲੈ—ਬਲਲੈ ਅਜਨਬੀ ਦੀਪਾ ਕੋਲ ਹੋਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਓਹ ਨਜਦੀਕਿਆਂ ਇਕ ਦਿਨ ਗੂਢੇ ਪਾਰੇ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਬਦਲੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨ। ਦੀਪੀ ਉਸੀ ਬਚਪਨ ਚ ਗੈ ਮਾਊ ਦੇ ਅਭਾਵ ਤੇ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦੇਅੜੇ ਪਰ ਉਸਾਦਿਧੈ ਘੂਰੇ—ਮਾਰੋਂ ਤੇ ਸਾਖਿਲਿਧੈ ਦਿਧਾਂ ਕਵਾਨਿਧਾਂ ਦਸਦੀ ਤੇ ਪਫੀ ਬੱਬੈ ਦੀ ਮੌਤੀ ਦੇ ਬਾਦ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦਾ ਉਸੀ ਬੇਮਾਣੀ, ਕਲਕਨੀ ਆਕਿਖਾਇ ਘਰਾ ਦਾ ਕਡਫੀ ਦੇਨੇ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਗਲਲ ਸਨਾਂਦੀ ਏ। ਬੇਸ਼ਾਹਾ ਹੋਨੇ ਪਰ ਇਕ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ ਪੁਜਦੀ ਏ ਜਿਥੈ ਜਸਦੀ ਮਲਾਟੀ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤ ਪਤਿ—ਪਲੀ ਕਨੈ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜੇਹੜੇ ਉਸਦੀ ਕਥਾ ਗੀ ਸੁਨਿਥੈ ਅਪਨੇ ਘਰ ਲੇਈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਓਹ ਉਸੀ ਅਪਨੀ ਸੀ ਦੀ ਧੀਡ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਪਾਰ ਗੈ ਨੇਈ ਦਿੰਦੇ ਬਲਕੇ ਉਸਦੀ ਮਾਸਟਰੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਬੀ ਲੋਆਈ ਓਡਦੇ ਨ। ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਬਾਦ ਓਹ ਬਕਖ ਰੌਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਰਮਨ ਗੀ ਇੜ੍ਹੀ ਸੁਨਾਂਦੀ ਏ ਜੇ ਇਕ ਦਿਨ ਅਖਬਾਰ ਰਾਹੋਂ ਡੱਂ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਨੇ ਅਪਨੀ ਧੀਡ ਰੇਖੂ ਆਸਤੈ ਗੁਰ੍ਦ ਲੇਈ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਏਹ ਪੁਨ ਕਮਮ ਦੀਪੀ ਆਪੂ ਗੈ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਦੀ ਹੀ। ਅਜਜ ਓਹ ਰੇਖੂ ਜਨੇਹੀ ਹਾਨਹਾਰ ਕੁਝੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਚਾਇ ਸਕੂਨ ਤੇ ਸਾਂਦੋਖ ਬੁਜ਼ਾ ਕਰਦੀ ਹੀ। ਉਥੈ ਗੈ ਰਮਨ ਕਨੈ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਉਸਦੇ ਦਿਲੈ ਚ ਪਾਰ ਦਾ ਆਂਕਰ ਬੀ ਢੂਰੀ ਪੈਂਦਾ ਏ ਦੂਝ ਬਕਖੀ ਰਮਨ ਦੇ ਦਿਲੇ ਚ ਬੀ ਦੀਪੀ ਪ੍ਰਤਿ ਹਿਰਖ ਗੂਢਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਰਮਨ ਜਿਸਲੈ ਦੀਪੀ ਦੇ ਟਾਂਕੋਂ ਚ ਪਸੱਸ ਪੈਨੇ ਕਰੀ ਬਮਾਰ ਪੈਨੇ ਦੀ ਗਲ ਸੁਨਦਾ ਏ ਤਾਂ ਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਏ ਦਾ ਡੱਂ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਦੀਪੀ ਦਾ ਹਾਲਚਾਲ ਪੁਛਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨੇ ਭਾਂਗੀ ਬੀ ਕੋਸਦਾ ਏ। ਉਸਾਂ ਬੇਲੈ ਉਸ ਕਨੈ ਬਾਹੁੰ ਕਰਨੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬੀ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਏ।

ਰਮਨ ਦੀ ਮਾਂ ਰਮਨ ਦਾ ਏਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਨਿਥੈ ਪਰੇਸ਼ਨ ਹੋਇਥੈ ਆਖਦੀ ਏ “ਮੇਰੇ ਗਿਰੈ ਤੁਂ ਨੂੰ” ਬੀ ਆਨਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਉਡੀ

ਕਿਡੈ ਚ ਪਾਇਥੈ ਜੇਹਡੀ ਨਾਂ ਬਡ਼ਡਲੈ ਉਡਿਥੈ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਬੰਦੀ ਸਕਦੀ ਏ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਸੀਸ ਲੇਈ ਸਕਦੀ ਏ।” ਖੀਰ ਜਿਸਲੇਰਮਨ ਦੀ ਅੜੀ ਤੇ ਜਿਦਦ ਦਿਕਿਖਧੈ ਉਸਦੀ ਮਾਂਡ ਉਸਦੀ ਦੀਪੀ ਕਨੈ ਬਾਹ ਕਰਨੇ ਆਸਟੈ ਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਈ ਦਿੰਦੀ ਏ ਤਾਂ ਏਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਿਥੈ ਪੈਹਲੇ ਦੀਪੀ ਮਨਦੀ ਨੇਈ ਪਰ ਬਾਦ ਚ ਰਮਨ ਦੀ ਅੜੀ ਅਗੇ ਇਕ ਨੇਈ ਚਲਦੀ ਤੇ ਬਾਹ ਆਸਟੈ ਮਨੀ ਜਂਦੀ ਏ। ਡੱਗ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਪਿਤਾ ਬਨਿਯੈ ਦੀਪੀ ਦਾ ਬਾਹ ਕਰਦੇ ਨ। ਲੀਲੋ ਤੇ ਰਮਨ ਬਰਾਸੂਹੀ ਬਗੈਰਾ ਤੇਆਰ ਕਰਦਿਆਂ ਨ ਪਤਾਸੇ ਬੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਪਰ ਰਮਨ ਦੀ ਮਾਂ ਗੀ ਜੇਲੈ ਬਮਾਰ ਦੀਪੀ ਦਾ ਖਾਲ ਆਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਤੰਦੇ ਦਿਲ ਕਂਭੀ ਪੌਂਦੇ ਨ।

ਇਧਾਂ ਜਾਨੀ ਡੱਗ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਪੁਜ਼ੀ ਜਂਦੀ ਏ ਉਥੂਂ ਦਾ ਸ਼ੈਲ ਇੱਤਜਾਮ ਦਿਕਿਖਧੈ ਸਭਨੋਂ ਦੇ ਮਨ ਖੁਸ਼ਨੇ ਝੂਮੀ ਪੌਂਦੇ ਨ ਪਰ ਜੇਲੈ ਬੇਦੀ ਮੌਕੇ ਦੀਪੀ ਗੀ ਖਟਟਾ ਪਰ ਪਾਇਥੈ ਆਨੇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਸਬੈ ਕਿਸ਼—ਕਿਸ਼ ਆਖਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦੇ ਨ | ਰਮਨ ਗੀ ਇਸ ਬਾਹ ਦਾ ਕੋਈ ਬਸੋਸ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਬੇਦੀ ਦਿਯਾਂ ਸਬੈ ਰਸਮਾਂ ਪੂਰਿਆਂ ਹੋਈ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨ। ਇਧਾਂ ਰਮਨ ਤੇ ਦੀਪੀ ਪਤਿ—ਪਤਨੀ ਬਨੀ ਜਾਂਦੇ ਨ।

ਡੋਲੀ ਦੇ ਥਾਹਰ ਦੀਪੀ ਦੀ ਖਟਟ ਰਮਨ ਦੇ ਦਰੋਆਜੈ ਤੋਆਰੀ ਜਂਦੀ ਏ ਏਹ ਸਥ ਦਿਕਿਖਧੈ ਰਮਨ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਢੁਕਿਣ ਲਗੀ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਰਮਨ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਨੇਈ ਸੋਚੇ ਦਾ ਜੇ ਨੋਹਾਡੀ ਅਪਨੀ ਨੂੰ ਅਪਨੇ ਗੈ ਘਰ ਇਧਾਂ ਔਗ ਫਹੀ ਬੀਓਹ ਦੋਆਠਨੀ ਪਰ ਤੇਲ ਚੋਇਥੈ ਸਗਨ ਪੂਰਾ ਕਹਿਥੈ ਦੀਪੀ ਗੀ ਅੰਦਰ ਲੇਈ ਆਂਦੇ ਨ। ਜਿਸਲੈ ਦੀਪੀ ਰਮਨ ਦੇ ਘਰ ਆਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਰਮਨ ਪੈਹਲੀਰਾਤ ਗੀ ਦੀਪੀ ਕਨੈ ਧਾਰ ਘਟਟ ਤੇ ਉਸਦੇ ਠੀਕ ਹੋਨੇ ਦਿਯਾਂ ਸੁਕਖਨਾਂ ਮਤਿਯਾਂ ਕਰਦੀ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਕਖਨੋਂ ਦਾ ਨੇਹਾ ਕਰਿਸਮਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਜੇ ਪਰਸਾਤਮਾ ਰਮਨ ਦੀ ਸਥ ਸੁਨੀ ਲੈਂਦਾ ਏ ਬਲਲੈ—ਬਲਲੈ ਦੀਪੀ ਠੀਕ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਜੇਲੈ ਓਹ ਰਮਨ ਆਸਟੈ ਚਾਹੀ ਦਾ ਕ਷ ਬਨਾਈ ਆਨਦੀ ਏ ਉਸਲੈ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਬਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਤੁਆਈ ਰਮਨ ਬੀ ਉਸੀ ਘੋਟਿਥੈ ਗਲੇ ਕਨੈ ਲਾਇਥੈ ਮਾਤਾ ਵੈਣੋ ਦਾ ਲਕਖ—ਲਕਖ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਾ ਏ। ਦੀਪੀ ਗੀ ਇਸ ਗਲਲਾ ਦਾ ਏਹਸਾਸ ਹਾ ਜੇ ਓਹ ਰਮਨ ਦਿਧੋਂ ਸੁਕਖਨੋਂ—ਸਾਰਿਨਿਧੋਂ ਕਨੈ ਬਚੀ ਗੇਈ ਏ। ਇਸ ਲੇਈ ਓਹ ਅਪਨੀ ਪਤਿ ਗੀ ਦੇਵਤਾ ਸਰੂਪ ਮਨਦੀ ਏ।

ਰੂਪਰੇਖਾ

8.0 ਉਦੇਸ਼

8.1 ਪਾਠ—ਪਰਿਚੇ

8.2 ਪਾਠ—ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ

8.3 ਵਿਦਿਆਰਥੀਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਸਤੈ ਕਿਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

8.4 ਵਿਦਿਆਰਥੀਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਸਤੈ ਕਿਸ਼ ਪਾਤਰੋਂ ਦਾ ਚਹਿਰਾ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦੇ ਪਾਤਰੋਂ ਦਾ ਚਹਿਰਾ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੋਝ

8.0 ਉਦੇਸ਼

ਇਸ ਪਾਠ ਗੀ ਪਢਨੇ ਪੱਧੰਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਏਹ ਸਮਝੀ ਸਕਛਨ ਜੇ ਪਾਤਰੋਂ ਦਾ ਚਹਿਰਾ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੁਝਨੂੰ ਗੱਲਿਆਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਐ। ਪਾਠ ਗੀ ਸਮੂਰ੍ਖ ਪਢਨੇ ਪੱਧੰਤ ਤੁਝੇਂ ਉਪਨਾਸ ਚਾ ਕੁਸੈ ਬੀ ਪਾਤਰ ਦਾ ਚਹਿਰਾ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰਨੇ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਬਧਗ।

8.1 ਪਾਠ—ਪਰਿਚੇ

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਉਪਨਾਸ ਦੀ ਨਾਥਿਕਾ ਲੀਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਤਿਨਾਥਕ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਹਿਰਾ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਐ।

8.2 ਪਾਠ—ਪ੍ਰਕਿਧਿਆ

1. ਲੀਲੀ ਦਾ ਚਹਿਰਾ—ਚਿਤ੍ਰਣ

2. ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਹਿਰਾ—ਚਿਤ੍ਰਣ

8.3 ਵਿਦਿਆਰਥੀਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਸਤੈ ਕਿਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਨ।

1. ਲੀਲੀ ਦਾ ਚਹਿਰਾ—ਚਿਤ੍ਰਣ :— ਇਨ੍ਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦੇ ਉਪਨਾਸ “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਦੀ ਕੌਂਡੀ ਪਾਤਰ ਲੀਲੀ ਢੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ—ਯਗਤ ਚ ਟਕੋਹਦਾ ਇਜਾਫਾ ਕਰਦੀ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦੀ ਐ। ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਤਾਨਾ—ਬਾਨਾ ਇਸਦੇ ਗੈ ਆਹਲੇ—ਦੁਆਲੇ ਬੁਨੇਅ ਗੇਦਾ

ਏ। ਆਕਖਨੇ ਗੀ ਲੀਲੋ ਮਾਤਰੇਆਂ ਏ ਪਰ ਮਮਤਾ, ਕਰਮੋਂ ਤੇ ਚਲਿਤਰ ਗੀ ਦਿਕਖਦੇ ਹੋਈ ਮਾਂ ਆਕਖਨਾ ਮਤਾ ਮਨਾਸਬ ਏ। ਲੀਲੋ ਦਾ ਪਤਿ ਰਮੇਸ਼ ਏ ਤੇ ਸੂਰਜ ਉਸਦੀ ਸਾਕਨੀ ਦਾ ਜਾਗਤ। ਉਪਨਾਸ ਚ ਲੀਲੋ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਬਡਾ ਕੁਸ਼ਲ ਤੇ ਸੂਝਬੂਝ ਆਹਲਾ ਏ। ਤਾਂਨੇ ਇਸ ਕਿਰਦਾਰ ਗੀ ਬਡੇ ਸਂਘਰਸ਼, ਸੈਹਨਸ਼ੀਲਤਾ ਤੇ ਧਾਰਮਕਤਾ ਕਨੈ ਨਭਾਏ ਦਾ ਏ। ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਰਮੇਸ਼ ਕਨੈ ਛਣੋਂਦੇ ਗੈ ਘਰ ਦੇ ਮਹੌਲ ਗੀ ਦਿਕਖਦੇ ਹੋਈ ਸਂਘਰਸ਼ ਕਰਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਪਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਓਹ ਜੇ ਕਿਥ ਬੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀ ਏ ਤੁਸ ਆਸਟੈ ਤੁਸੀ ਸਂਘਰਸ਼ਕਰਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਲੀਲੋ ਦਾ ਚਹਿਰਾ ਪਢਨੇ ਪਰ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਰਮੇਸ਼ ਦੇ ਘਰੈ ਗੀ ਬਨਾਨੇ ਆਸਟੈ ਹਰ ਚਾਲੀ ਦਿਯੇ ਔਕਡੇ ਗੀ ਬਡੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਨੈ ਸੈਹਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਗੋਂ ਬਧੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਲੀਲੋ ਇਕ ਗਰੀਬ ਘਰੈ ਦੀ ਕੁਡੀ ਦਸ਼ੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਲੀਲੋ ਦੀ ਮਾਂ ਬਮਾਰ ਰੌਂਹਦੀ ਹੀ ਤੇ ਬਬ ਨੇਈ ਹਾ। ਦੋਏ ਮਾਂ-ਈਡ ਥੋਹੜਾ ਮਤਾ ਕਮ ਕਰਿਯੈ ਘਰੈ ਦਾ ਗਯਾ ਚਲਾਂਦਿਆਂ ਨ। ਕੁਸੈ ਖਾਰੇ ਨੇ ਲੀਲੋ ਦੀ ਕਡਮਾਈ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਗੀ ਇਹ ਆਕਿਖਿਯੈ ਕੱਝਾਈ ਹੀ ਜੇ ਰਮੇਸ਼ ਬਡਾ ਗੈ ਚੰਗਾ ਜਾਗਤ ਏ ਜੇ ਅਪਨੇ ਲੌਹਕੇ ਨੇਹ ਜਾਹਨੈ ਆਸਟੈ ਬਾਹ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਏ। ਬਮਾਰ ਹੋਨੇ ਕਾਰਾਣ ਲੀਲੋ ਦੀ ਮਾ ਕਡਮਾਈ ਲੇਈ ਮਨੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਬਾਕੀ ਕਿਥ ਸੰਜੋਗੋਂ ਦੀ ਬੀ ਗਲਲ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਲੀਲੋ ਗੀ ਬਾਹ ਪਰੈਂਤ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਰਮੇਸ਼ ਸ਼ਰਾਬੈ ਦਾ ਆਵਿਏ।

ਸੈਹਨਸ਼ੀਲ ਨਾਰੀ :— ਲੀਲੋ ਚ ਸੈਹਨਸ਼ੀਲਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਬਡਾ ਪ੍ਰਬਲ ਲਭਦਾ ਏ। ਬਾਹ ਪਰੈਂਤ ਹਰ ਕੁਸੈ ਚਾਲੀ ਦੀ ਔਕਡੇ ਗੀ ਸੈਹਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਜੀਂਦੀ ਏ। ਬਾਹ ਪਰੈਂਤ ਉਸ ਘਰੈ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਗੀ ਸੈਹਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਰਸ਼ਾ ਗੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਏ ਜੇਹੜਾ ਰੋਜ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਯੈ ਗੈ ਘਰ ਆਂਦਾ ਏ ਤੇ ਕਂਜਰ-ਖੇਡ ਪਾਈ ਰਖਦਾ ਏ। ਦੂਆ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਛੇਨੇ ਕਰੀ ਲੋਕਿ ਦਿਯਾਂ ਮਾਤਰੇਆਂ-ਮਾਤਰੇਆਂ ਕੋਆਲਨੇ ਆਹਲਿਆਂ ਗਲਲਾਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨੇ ਪਾਂਦਿਆਂ ਨ ਪਰ ਓਹ ਲੋਕਿ ਦਿਧੇ ਗਲਲੋਪਾਸ੍ਤੈ ਧਿਾਨ ਨੇਈ ਦਿੰਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨੇ ਆਪਾ ਗੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਨੇਈ ਮਾਂ ਗੈ ਸਮਝਾਂਦੀ ਏ। ਤਾਂਅ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਇਸ ਧਰਤੀ ਪਰ ਨਾਰੀ ਬਨੀ ਦੀ ਗੈ ਸ਼ਹਾਰਨੇ ਗਿੱਤੈ। ਲੀਲੋ ਬੀ ਹਰ ਚਾਲੀ ਦੇ ਦੁਕਖ ਸ਼ਹਾਰਿਯੈ ਅਪਨਾ ਛਾਤੀ ਚੀਰਿਯੈ ਦੂਏਂ ਗੀ ਅਮਰਤ ਪਲੈਂਦੀ ਏ ਤੇ ਆਪੂ ਹਰ ਪਲ ਤੌਪਾ-ਤੌਪਾ ਕੌਡਾ ਜੈਹਰ ਪੀਂਦੀ ਰੌਂਹਦੀ ਏ ਤੇ ਪਫੀ ਬੀ ਕੁਸੈ ਕਨੈ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਵਾ-ਸ਼ਕੈਤ ਕਵੇਂ ਨੇਈ ਕਰਦੀ।

ਮਮਤਾ ਦੀ ਸੂਰਤ :— ਲੀਲੋ ਗੀ ਮਮਤਾ ਦੀ ਸੂਰਤ ਗਲਾਨਾ ਗੈ ਮਨਾਸਬ ਹੋਗ ਕੀ ਜੇ ਓਹ ਇਕ ਨਾਰੀ ਏ ਤੇ ਨਾਰੀ ਦਾ ਮਨ ਹਿਰਖੈ ਸ਼ਾ ਖਾਲੀ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਜਿਸਦੇ ਮਨੈ ਚ ਹਿਰਖ ਤੇ ਮਮਤਾ ਭਰੋਗੀ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਏ ਤੁਸੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਨੇਈ ਮਾਂ ਗੈ ਆਕਖਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ। ਲੀਲੋ ਦੇ ਮਨੈ ਚ ਵਾਪੈ ਦਾ ਮਾਂ ਆਹਲਾ ਹਿਰਖ ਉਸਲੈ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਲਭਦਾ ਏ ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਅਪਨੀ ਸਾਕਨੀ ਦੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਤੇਬਿਗੜੇ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸੂਰਜ ਗੀ ਦਾਂਦੈ ਦੇ ਟਕਕਰ ਮਾਰਿਯੈ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਨੇ ਪਰ ਆਪੂ ਨਾਂਗੇ ਪੈਰੈਂ ਤੇ ਰੌਂਦੇ ਰੌਂਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਡਾਕਟਰੈਸਿਡਸ਼ਨ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਉਸਲੈ ਓਹ ਮਾਊ ਆਹਲਾ ਪੂਰਾ ਫਰਜ ਨਭਾਂਦੀ ਏ। ਮਾਊ ਦੇ ਇਸ ਹਿਰਖੈ ਗੀ ਦਿਕਖਿਯੈ ਸੂਰਜ ਚ ਕਾਫੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਓਹ ਬੀ ਅਪਨੀ ਮਾਊ ਗੀ ਧਾਰ ਕਰਦਾ ਏ ਜਿਸਸੀ ਦਿਕਖਿਯੈ ਲੀਲੋ ਬਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬੁਝਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਚ ਸੋਚਦੀ ਏ ਜੇ ਉਸਵੀ ਮਮਤਾ ਨੇ ਅਪਨਾ ਅਸ਼ਰ ਦਸ਼ੇਆ ਏ। ਓਹ ਹਰ ਪਲ ਉਸੀ ਅਨਸ਼ਭ ਮਮਤਾ ਭਰੋਚਾ ਧਾਰ ਦਿੰਦੀ ਏ ਤੇ ਇਕ ਮਾਂ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਪਫਾਈ-ਲਖਾਇਯੈ ਬਡਾ ਅਫਸਰ ਬਨਾਨਾ ਚਾਂਹਦੀ ਏ ਤੇ ਇਸ ਚ ਓਹ ਕਾਮਯਾਬੀ ਬੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਗੀ ਡਾਕਟਰ ਬਨਾਇਯੈ ਉਸਦਾ ਬਾਹ ਡੱਕ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਧੀਡ ਰੇਖੂ ਕਨੈ ਰਸਦੇ-ਬਸਦੇ ਘਰੈ ਚ ਕਰੋਆਂਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਨੌਕਰੀ ਲੇਈ ਦੂਰ ਜਾਨੇ ਪਰ ਹਿਰਖੀ ਮਾਊਂਗਰ ਦੋਆਸ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਰਮੇਸ਼ ਕਨੈ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਰੋਂਦੀ ਬੀ ਏ।

ਸਂਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨਾਰੀ :— ਲੀਲੋ ਪੂਰੇ ਉਪਨਾਸ ਚ ਇਕ ਸਂਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਉਭਰਿਯੈ ਸਾਮਨੇ ਆਈ ਦੀ ਏ। ਤੁਸੀ ਅਪਨੀ ਪੂਰੀ ਜਾਂਦਗੀ ਅਪਨੇ ਜਾਗਤੈ ਪਿਚੋਂ ਥਾਹਰੋਂ-ਥਾਹਰੋਂ ਸਂਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਲੀਲੋ ਰਮੇਸ਼ ਕਨੈ ਛਾਇਯੈ ਆਂਦੇ

ਸਾਰ ਗੈ ਪਰਿਸ਼ਿਥਤਿਧਿ ਕਨ੍ਹੈ ਟਕਰਾਂਦੇ ਹੋਈ ਸਂਘਰਸ਼ ਕਰਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਪਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ ਤੇ ਸਂਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਹਰ ਚੱਲੀ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਨੇ ਲੇਈ ਹਰਦਮ ਤੈਯਾਰ ਰੌਹਦੀ ਏ। ਇਧਾਂ ਅਪਨੇ ਸਂਘਰਸ਼, ਅਪਨੇ ਜਤਨੇ ਤੇ ਹਿਰਖੈ ਕਨ੍ਹੈ ਸ਼ਾਰਾਰਤੀ ਤੇ ਬਿਗਡੇ ਦੇ ਜਾਗਤ ਸੂਰਜ ਗੀ ਸਥਾਰੀ ਲੈਂਦੀ ਏ ਤੇ ਮਨੋਮਨ ਤਾਂਏ ਸੋਚਦੀ ਏ ਜੇ ਉਸਸੀ ਸ਼ੈਲ ਪਢਾਨਾ—ਲਿਖਾਨਾ ਏ।

ਪਢਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੂਰਜ ਦੀ ਹਿਮਮਤ ਆਪੂਰ੍ਵ ਗੈ ਬਨਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਦਸਮੀਂ ਚ ਖ਼ਰੋਂ ਨਂਬਰੈ ਕਨ੍ਹੈ ਪਾਸ ਹੋਨੇ ਪਰੈਂਤ ਬੈਂਚ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਪੈਸੇ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੀ ਉਸੀ ਅਗ੍ਰੇ ਪਢਾਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਪਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਅਗ੍ਰੇ ਪਢਾਨੇ ਆਸਤੈ ਪੈਸੇਦੇ ਪ੍ਰਬਨਧ ਲੇਈ ਬੀ ਉਸੀ ਸਂਘਰਸ਼ ਕਰਨੇ ਪੌਂਦਾ ਏ ਦਾਖਲੈ ਲੇਈ ਪੈਸੇ ਮਾਂਨੇ ਪਰ ਉਸੀ ਰਮੇਸ਼ ਥਮਾਂ ਮਾਰ ਬੀ ਖਾਨੀ ਪੌਂਦੀ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਚੌਨੌਂ ਪਾਸੇਆ ਹਾਰ ਥਾਂਦੀ ਏ ਫਿਰੀ ਬੀ ਹਿਮਮਤ ਨੇਈ ਹਾਰਦੀ, ਖੀਰੀ ਰਸਤਾ ਮਾਂ ਵੈਣ੍ਣੇ ਦਾ ਲਭਦਾ ਏ ਮਾਂ ਅਗ੍ਰੇ ਬੈਠਿਧੈ ਪੈਸੇ ਦਾ ਇਤਯਾਮ ਕਰਾਨੇ ਲੇਈ ਗਲਾਂਦੀ ਏ।

ਆਖਦੇ ਨ ਜੇ ਮਨੈ ਚ ਹਿਮਮਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬੀ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਐਸਾ ਕਹਿਸ਼ਾ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਦੂਏ ਦਿਨ ਉਸਦੀ ਸ਼ੇਲਡੀ ਸਰਲਾ ਦਾ ਭ੍ਰਾਤ ਰਸਨ ਤਾਂਦੇ ਘਰ ਸੂਰਜੈ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਨੇ ਦੀ ਮੁਮਾਰਕ ਦੇਨੇ ਆਸਤੈ ਔਂਦਾ ਏ ਜੇਹੜਾ ਗਲਲੈ—ਗਲਲੈ ਇਹ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦਾ ਏ ਫੀਸ ਦੀ ਰਕਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬਨਧ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਾਰਣ ਸੂਰਜ ਨੇ ਜਾਹਰਮੀਂ ਚ ਦਾਖਲਾ ਨੇਈ ਲੈਤੇ ਦਾ ਤਾਂ ਓਹ ਝਾਟਟ ਪੰਜ ਸੌ ਰਪੇਂਡ ਅਥੇ ਬੋਜ਼ੋਆ ਕਡੜੀ ਦਿਵਾ ਏ। ਇਧਾਂ ਲੀਲੀ ਸੂਰਜ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਬਨਨੇ ਤੋਡੀ ਸਂਘਰਸ਼ਰ ਰੌਹਦੀ ਏ।

ਤਾਗ ਦੀ ਸੂਰਤ :— ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਲੀਲੀ ਤਾਗ ਦੀ ਸੂਰਤ ਬੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਗੀ ਚੰਗਾ ਮਨੁਕਖ ਬਨਾਨੇ ਪਿਛੇ ਤੇ ਮਾਤਰੇਆਂ ਥਮਾਂ ਮਾਂਡ ਬਨਨੇ ਲੇਈ ਕੇਈ ਗਲਿੰਦਾਂ ਦਾ ਤਾਗ ਕਰਦੀ ਏ। ਲੀਲੀ ਦਾ ਸਭਨੋਂ ਥਮਾਂ ਬੱਡਾ ਤਾਗ ਓਹ ਮਨੇਆ ਜਾਈਸਕਦਾ ਏ ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਆਪੂਰ੍ਵ ਅਪਨੇ ਮਾਂ ਬਨਨੇ ਦੀ ਤਾਂਹਾਂਗ ਗੀ ਦਬੀ ਓਡੀਂਦੀ ਏ। ਇਧਾਂ ਓਹ ਅਪਨੀ ਲੋਆਦ ਨੇਈ ਹੋਨ ਦਿੰਦੀ। ਉਸਦ ਮਨਨਾ ਹਾ ਜੇ ਮਮਤਾ ਬੰਡੀਈ ਨੇਈ ਜਾ ਤੇ ਸੂਰਜੈ ਗੀ ਬੀ ਕੁਸੈ ਬੀ ਚਾਲੀ ਦਾ ਤਸ਼ਸਾ ਨੇਈ ਲਾਗੀ ਜਾਏ। ਲੀਲੀ ਦੇ ਤਪ—ਤਾਗ ਦੇ ਕਾਰਣ ਸੇਸ਼ ਚ ਬੀ ਤਵਦੀਲੀ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਖੀਰ ਚ ਤਾਂਏ ਮਾਰਨੇ—ਕੁਝੁਨੇ ਆਹਲਾ ਰਮੇਸ਼ ਉਸੀ ਦੇਵੀ ਸਰੂਪ ਮਨਦਾ ਏ ਤੇ ਘਰੈ ਗੀ ਸ਼ੈਲ ਬਨਨੇ ਤੇ ਸੂਰਜੈ ਗੀ ਬੱਡਾ ਆਦਮੀ ਬਨਾਨੇ ਪਿਛੇ ਉਸੀ ਗੈ ਸਾਰੀ ਸ਼੍ਰੇਣ ਦਿੰਦਾ ਏ।

ਆਦਰਸ਼ ਨਾਰੀ :— “ਮਾਤਰੇਆਂ” ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਲੀਲੀ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਬੀ ਸਾਮਨੈ ਔਂਦੀ ਏ। ਇਹ ਗੁਣ ਉਸਲੈ ਸ਼ਹਿਰ ਨਜ਼ਰੀ ਔਂਦਾ ਏ ਜਿਸਲੈ ਸੂਰਜ ਗੀ ਅਗ੍ਰੇ ਪਢਾਨੇ ਤਾਈ ਰਮੇਸ਼ ਸ਼ਾ ਪੈਸੇ ਮਾਂਗਦੀ ਏ ਤਾਂ ਬਦਲੇ ਚ ਉਸੀ ਰਮੇਸ਼ ਥਮਾਂ ਮਾਰ ਗੈ ਥਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਉਸਲੈ ਸੂਰਜ ਬਬੈ ਕਨ੍ਹੈ ਮੂੰਹ ਜਾਰ ਹੋਇਧੈ ਚੱਡ ਘੂਰਦਾ ਏ। ਇਥੈ ਲੀਲੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਦਰਸ਼ ਨਾਰੀ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਇਸ ਹਰਕਤ ਕਨ੍ਹੈ ਖੁਣ ਨੇਈ ਹੋਂਦੀ ਬਲਕੈ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਗੀ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਰੂਪ ਮਨਦੇ ਹੋਈ ਉਲਟਾ ਸੂਰਜ ਗੀ ਗੈ ਫ੍ਰੇਂਡੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਥੋਹੜੇ ਨੇਹ ਪੈਸੇ ਕਮਾਨੇ ਆਹਲੇ ਸ਼ਾਰਾਬੀ ਪਤਿ ਜੇਹੜਾ ਸ਼ਾਰਾਬ ਪੀਧੈ ਘਰ ਔਨੈ ਪਰ ਛਾਨੇ—ਛਾਨੇ ਬੇਥਵਾ ਮਾਰਦਾ ਏ ਤੇ ਉਸ ਕਨ੍ਹੈ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਾਪਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿਨ ਕਟਦੀ ਏ।

ਧਾਰਮਿਕ ਨਾਰੀ :— ਉਪਨਿਆਸ ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਗੈ ਲੀਲੀ ਗੀ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਨਾਰੀ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ ਜੇਹੜੀ ਧਰਮ ਦੀ ਰਾਹ ਪਰ ਚਲਨੇ ਆਹਲੀ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਥਮਾਂ ਡਰਨੇ ਆਹਲੀ ਦਸ਼ੀ ਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਗੈ ਠੌਗਰੋਂ ਦੇ ਬਰਤੈ ਆਹਲਾ ਧਾਡਾ ਦਸ਼ੇਆ ਗੇਦਾ ਏ, ਤੁਸ ਦਿਨ ਇਕ ਧਾਰਮਿਕ ਨਾਰੀ ਹੋਨੇ ਦੇ ਨਾਤੇ ਲੀਲੀ ਨੇ ਬੀ ਬਰਤ ਰਕਖੇ ਦਾ ਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਂਝਾਂ ਲੈ ਨਹੀਂ—ਧੋਇਧੈ ਪੂਜਾ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਖਾਨੇ ਲੇਈ ਫਲੋਹਾਰ ਬੀ ਬਨਾਂਦੀ ਏ। ਮਾਂ ਵੈਣ੍ਣੇ ਪਰ ਪੂਰੀ ਆਸਥਾ ਏ। ਰੋਜ ਬੱਡਲੈ—ਸਾਂਝੈਲੈ ਪੂਜਾ ਕਰਨੇ ਦਾ ਨਿਧਮਬੀ ਏ।

ਸੂਰਜ ਦੇ ਦਸਮੀਂ ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੈਨੇ ਪਰੈਂਤ ਅਗ੍ਰੇ ਪਢਨੇ ਲੇਈ ਜਿਸਲੈ ਫੀਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬਨਧ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਵੈਣ੍ਣੋਂ ਅਗ੍ਰੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਦੇ ਕਨ੍ਹੈ—ਕਨ੍ਹੈ ਸੂਰਜੈ ਗੀ ਬੀ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਈ ਸ਼ਹਾਰਾ ਇਧਾਂ ਦਿੰਦੀ ਏ “ਤੂਂ ਫਿਕਰ ਨੀ ਕਰ ਕਲਲੈ ਤਗਰਕਿਸ਼ ਨਾਂ

ਕਿਥ ਤਪਾਇ ਹੋਈ ਗੈ ਜਾਹਗ। ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਬਡਾ ਦੇਆਲੂ ਏ। ਉਸੀ ਲੋਆਦੈ ਦੀ ਲੋਡੇ ਦਾ ਪਤਾ ਏ।"

ਅਪਨੀ ਸ਼ੇਲਡੀ ਸਰਲਾ ਦੀ ਗੋਦ ਭਰੋਨੇ ਪਰ ਬੀ ਮਾਂ ਵੈਣ੍ਣੇ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਮਨਦੀ ਏ। ਮਾਂ ਵੈਣ੍ਣੇ ਪਰ ਉਸੀ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਾ ਭਾਏ ਆਹ ਵੈਣ੍ਣੇ ਮਾਤਾ ਕਦੇ ਬੀ ਨੇਈ ਹੀ ਗੇਦੀ। ਜਿਸਲੈ ਸਰਲਾ ਤੇ ਕ੃ਣ ਅਪਨੇ ਜਾਗਤੈ ਦੀ ਸੁਕਖਨ ਚਾਫ਼ਨੇ ਲੇਈ ਵੈਣ੍ਣੇ ਮਾਤਾ ਜਂਦੇ ਨ ਤਾਂ ਲੀਲੇ ਬੀ ਚਾਏ—ਚਾਏ ਜਾਨੇ ਦੀ ਤੈਧਾਰੀ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਹਿਯੈ ਧਨ—ਧਨ ਹੋਈ ਜਂਦੇ ਨ ਤੇ ਮਾਂਥਾ ਰਮੇਸ਼ ਤੇ ਸੂਰਜੈ ਦੀ ਲਮੀ ਆਰਲਾ, ਸੂਦੰਧੀ—ਬੂਦੰਧੀ ਤੇ ਤਾਂਦਰੁਸ਼ੀ ਮਹਿਯੈ ਪਿਛਲੀ ਭੁਲਿੰ ਲੇਈ ਮਾਫੀ ਮਂਗਦੀ ਏ। ਇਧਾਂ ਉਸ ਦਿਨ ਮਨੈ ਚਨੌਖੀ ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤਿ ਬੁਝਦੀ ਏ।

ਇਧਾਂ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਮੁਕਖ ਨਾਧਿਕਾ ਆਹਲੇ ਸਭੈ ਗੁਣ ਲੀਲੇ ਚ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਦੇ ਨ ਜੇਹੜੇ ਇਕ ਨਾਧਿਕਾ ਚ ਹੋਲੋਡੇ ਨ।

2. ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਹਿਰਾ ਚਿਤ੍ਰਣ :— 'ਮਾਤਰੇਆਂ' ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਪਾਤਰ ਸੂਰਜ ਰਮੇਸ਼ ਦਾ ਸਕਕਾ ਜਾਗਤ ਤੇ ਲੀਲੇ ਦਾ ਮਾਤਰੇਆਂ ਜਾਗਤ ਏ। ਰਮੇਸ਼ ਲੌਹਕੇ ਨੇਹ ਸੂਰਜੈ ਆਸਟੈ ਗੈ ਦੂਆ ਬਾਹੁ ਕਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਜੇ ਆਹਦੀ ਸ਼ੈਲ ਪਾਲਮਾਂਹੋਈ ਸਕੈ ਤੇ ਹੋਂਦਾ ਬੀ ਇਧੈ ਏ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਲੀਲੇ ਉਸੀ ਸਕਕੀ ਮਾਊ ਸ਼ਾ ਬਦਵ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਸੂਰਜ ਬੀ ਉਸੀ ਅਪਨੀ ਮਾਊ ਆਵਾ ਲੇਖਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦਾ ਏ।

ਸ਼ਾਰਤੀ ਸੂਰਜ :— ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮਰਨੇ ਪਰੈਂਤ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਬਬੈ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜਾਗਤ ਸੂਰਜ ਚੌਡ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਬਾਹਰੋਂ ਬਾਰੋਂ ਦਾ ਜਾਗਤ ਬਡਾ ਗੈ ਸ਼ਾਰਤੀ ਤੇ ਸਿਰੇ ਦਾ ਟੂਟੀ ਦਸ਼ੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਸ਼ਾਰਤੀ ਹੋਨੇ ਦੇ ਵਜਹ ਕਨੈ ਰੋਜ ਘਰੈ ਚ ਲਾਹਮੇਂ ਆਂਦੇ ਰੈਂਹਦੇ ਨ। ਸ਼ਾਰਤੀ ਹੋਨੇ ਦਾ ਪਤਾ ਉਸਲੈ ਲਗਦਾ ਏ ਜਿਸਲੈ ਗੁਡਿਡਿਆਂ ਲੁਟਦੇ ਸੌਕੈ ਦਾਂਦੈ ਟਕਕਰ ਮਾਰੀ ਦਿਤੀ ਹੀ ਤਬੇਹੋਸ਼—ਜਨ ਹੋਈ ਰੋਆ ਹਾ ਪਰ ਲੀਲੇ ਦਾ ਅਨਸਥ ਹਿਰਖ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਾਰਤੀ ਬਚ੍ਚੇ ਗੀ ਸਥਾਰਨੇ ਚ ਕਾਸਥਾਬ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੂਰਜ :— ਹੋਨਹਾਰ ਸੂਰਜ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਬਡਾ ਖਰਾ ਹਾ। ਲੌਹਕੇ ਹੁੰਦੇ ਥਮਾਂ ਗੈ ਸ਼ੈਲ ਪਢਾਈ—ਲਖਾਈ ਕਰਦਾ ਤੇ ਚੰਗੇ ਨੰਬਰ ਲੇਝੈ ਪਾਸ ਹੋਂਦਾ ਹਾ। ਪਢਾਈ ਚ ਉਸਦੀ ਹੋਥਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਉਸਲੈ ਲਗਦਾ ਏ ਜਿਸਲੈ ਦਸਮੀਂ ਚ ਸ਼ੈਲਨੰਬਰ ਲੇਝੈ ਪਾਸ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਅਪਨੀ ਗੈ ਹੋਥਾਰੀ ਕਾਰਣ ਕਾਲਜੈ ਚ ਅਪਨਾ ਟਕੋਹਦਾ ਥਾਹਰ ਬੀ ਬਨਾਈ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਜਾਵਹਮੀਂ ਚ ਬੀ ਸ਼ੈਲ ਨੰਬਰ ਲੇਝੈ ਪਾਸ ਹੋਂਦਾ ਏ ਪਰ ਕਮਾਲ ਏਹ ਜੇ ਸੂਰਜ ਬਾਹਰਮੀਂ ਚ ਬੀ ਪੈਹਲੇ ਨੰਬਰ ਪਰ ਆਂਦਾ ਏ। ਨੰਬਰ ਸ਼ੈਲ ਔਨੈ ਕਰੀ ਢਾਕਟਰੀ ਪਫ਼ਨੇ ਤਾਈ ਬੀ ਦਾਖਲੇ ਚ ਕੋਈ ਬਾਧਾ ਨੇਈ ਆਂਦੀ। ਇਧਾਂ ਸੂਰਜ ਦੀ ਹੁਥਾਰੀ ਕਾਰਣ ਮਾਊ—ਬਬੈ ਦਾ ਨਾਂਡ ਬੀ ਰੇਖਾਨ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਰਮੇਸ਼ ਬੀ ਬਡਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤੇ ਸਿਰ ਉਚਵਾ ਕਹਿਯੈ ਚਲਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦਾ ਏ।

ਮਾਊ ਗੀ ਹਿਰਖ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ :— ਸੂਰਜ ਜੇਲੈ ਸ਼ਾਰਤੀ ਹਾ ਤਾਂ ਆਹ ਅਪਨੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਗੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਗੈ ਸਮਝਦਾ ਏ ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਲੀਲੇ ਸੂਰਜ ਗੀ ਹਿਰਖ ਲਾਂਦੀ ਏ, ਆਹਦੇ ਕਨੈ ਇਕ ਸਕਕੀ ਮਾਂ ਆਹਲਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਦੀ ਏ ਤਾਂ ਆਹ ਵੀ ਉਸ ਕਨੈ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਏ। ਦਾਂਦੈ ਦੇ ਟਕਕਰ ਮਾਰਨੇ ਪਰ ਸੂਰਜ ਗੀ ਲੇਝੈ ਜਿਸਲੈ ਲੀਲੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲੇਝੈ ਜਂਦੀ ਏ ਤੇ ਘਰ ਆਇਧੈ ਦੁਕੀ ਚ ਫਟਕਰੀ ਪਾਇਧੈ ਬਡੇ ਹਿਰਖੈ ਕਨੈ ਸੂਰਜ ਗੀ ਪਲੈਂਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਬੀ ਉਸਦੀ ਗੋਦੀ ਚ ਲੇਟੀ ਜਂਦਾ ਏ, ਲੇਟੇ—ਲੇਟੇ ਗੈ ਅਪਨੀਮਾਤਰੇਆਂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਕੁਂਗਲੇ ਹਥੋਂ ਕਨੈ ਪਾਰ ਕਰਦਾ ਏ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਪਾਰ ਗੀ ਦਿਕਿਖੈ ਘਟੋਈ ਦੀ ਲੀਲੇ ਦੇ ਅਤਥਰੁਂ ਢਲੀ ਆਂਦੇ ਨ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਹਥੋਂ ਅਤਥਰੁਂ ਪ੍ਰਿੰਡਿਧੈ ਹਿਰਖੈ ਨੇ ਉਸੀ ਕਲਾਵਾ ਮਾਰੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਬਡਡੇ ਹੋਨੇ ਪਰ ਸਫਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਲੈਨੇ ਪਰੈਂਤ ਅਥੇ ਆਪਾ ਗੀ ਮਾਊ ਦਾ ਦੇਨਦਾਰ ਮਨਿਯੈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ ਜੇ "ਇਸਸੈ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮਸਤਾ ਦਾ ਅਮਰਤ ਪੀਧੈ ਅਤੇ ਸਫਲਤਾ ਦਿਧਾਂ ਪੌਡਿਧਾਂ ਚਾਫ਼ਾਂਨਾਂ ਤਾਂ ਗੈ ਆਹ ਮਨੋਮਨੀ ਨੋਹਾਡੀ ਪ੍ਰਿੰਡਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹਾ। ਓਹ ਨੁਹਾਡੀ ਸਥਾਂ ਨਿਹਾ ਖੰਦਾ। ਉਸੀ ਜਕੀਨ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਹਾ ਜੇ ਜਦੂ ਬੀ ਦਿਨ ਫਿਰਡਨ ਤਾਂ ਇਸਸੈ ਜਨਾਨੀ ਮੂਜਬ ਫਿਰਨੇ ਨ" ਏਸਾ ਹੋਂਦਾ ਬੀ ਏ ਦਿਨ ਬੀ ਫਿਰੀ ਜਂਦੇ ਨ।

प्रेमी सूरज :- दसमीं कलासा दे बाद अगें पढ़ने लई पैसे कमाने ताई डॉ। अविनाश दे जागत विमल गी ट्यूशन पढ़ाने दा जरिया बनदा ऐ। उत्थैं डाक्टर अविनाश दी धीड़ रेशू होंदी ऐ जेहड़ी ट्यूशन पढ़ानभाए दे सूरज कश बेहियै उसदा ध्यान अपने पास्सै खिचदी ऐ। इ'यां हिरखै दी पनीरी समें दे कन्नै-कन्नै पौंगरन लगी पौंदी ऐते दौनें दियां हिरखी तांहगा लोआरे लैन लगी पौंदियां न। इक-दूए गी दिक्खै बगैर रेही नेई सकदे हे। दिन-ब-दिन उंदेहिरखै दा रंग गूहड़ा गै होंदा जंदा हा पर जिसलै डॉ। अविनाश गी पता चलदा ऐ तां ओह सूरज गी उल्टा-सिद्धा गलादे न जिस कन्नै रेशू गी बड़ी तकलीफ होंदी ऐ। तुआई बक्ख-बक्ख थाहरें दौनें गी समझांदे न पर उंदा एह हिरख, सच्चा हिरख हा। डॉ। अविनाश गी इस गल्ला दा सबूत उसलै मिलदा ऐ जिसलै डॉ। उस्सी रेशू आस्तै गुर्दा खरीदने लई मूँह मंगे पैसे देने लई गलांदे न। उसलै सूरज उनेंगी गलांदा ऐ “मुल्लें की लैना ऐ गुर्दा रेशू ठीक होई जा तां होर मिगी केह लोड़दा ऐ। अ'ऊं देड इसी अपना गुर्दा। तुस मासा फिकर नेई करो। सूरजै दा इन्ना गलाना हा जे डाक्टर साहब सूरजै गै जपफी पाइयै रोई पे। खैर उनेंगी सच्चे हिरखै दा सबूत थ्होई गेआ हा। ओह अपने आपै गी शिलानत आक्खै दे हे जे ओह इस हद्दै तगर प्यार करने आहलें गी नखेड़न लगे हे। उंदे मनै च सूरज गितै हिरख ते आदर थी गेआ हा”, इ'यां डॉ। अविनाश सूरज दी ल्याकत शा प्रभावत होइयै रेशू दा ब्याह सूरज कन्नै करने दा फैसला करी दिंदेन।

हमदर्दी सूरज :- सूरज दे अंदर हमदर्दी दा भाव बी बड़ा टकोहदा नजरी औंदा ऐ। सभनें थमां पैहले उसी अपनी माऊ कन्नै पूरी हमदर्दी ऐ तां गै रमेश दे मारने पर अपने गै बब्बै खिलाफ विद्रोह करदा ऐ, इन्ना गै नेई मूँह जोर होइयै रमेश गी हथा कन्नै गुरदा बी ऐ।

रेशू कन्नै बी उसी पूरी हमदर्दी ऐ जिसलै रेशू बमार होंदी ऐ। हमदर्दी कन्नै उसी स्हारा-स्हारा दिंदा ऐ।

डॉ। अविनाश जिसलै गुर्दा तब्दील करवाने आस्तै प्रेशन लई रेशू गी बंबई लई जंदे न तां सूरज बी हमदर्दी कारण उंदे कश बंबई जंदा ऐ ते उनेंगी हौसला बी दिंदा ऐ।

डाक्टर सूरज :- ट्रेनिंग खत्म होने पैरेंत सूरज जिसलै डाक्टर बनी जंदा ऐ उसलै ओह नौकरी करियै घरा दी दशा सधेरने दे कन्नै-कन्नै अपने माऊ-बब्बै दी सेवा करना चांहदा ऐ। डॉ। अविनाश होनहार सूरज दी ल्याकत थमां प्रभावत होई अगे पढ़ने ताई बाहर भेजना चांहदे न तां जे ओह मता पैसा ते नांड कमाई सकै। पर सूरजदे अंदर सेवा-भाव दा गुण बड़ा प्रबल ऐ ओह कुसै दूर ग्रांड जाइयै लोकें दी सेवा करना चांहदा ऐ।

इ'यां एह आखेआ जाई सकदा ऐ जे सूरज अंदर इक अच्छे इंसान आहले सध्ये गुण मौजूद न जिस करी पूरे उपन्यास च अच्छा गै नजरी औंदा ऐ।

8.4 विद्यार्थियें दे अभ्यास आस्तै किश पात्तरें दा चरित्तर-चित्रण हेठ दित्ते गेदे पात्तरें दा चरित्तर-चित्रण करो :-

1. रमन
2. दीप्ति / दीपी
3. रमन दी मां

9.0 उद्देश्य

9.1 पाठ—परिचे

9.1.1 निबंध “चेतें दी चितकबरी” दा सार

9.1.2 निबंध “चन्द्रभागा दी आत्मकथा” दा सार

9.1.3 “मश्करी” निबंध दी विशे—वस्तु

9.1.4 निबंध “नाएं दी महत्ता” दी विशे—वस्तु दा वर्णन

9.1.5 विद्यार्थियें दे अभ्यास आस्तै किश प्रश्न

9.0 उददेश्य

इਸ पाठ गੀ ਪਢਿਏ ਵਿਦਾਰਥੀ ਲੇਖ ਦੇ ਸਾਰ ਲਿਖਨੇ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਤੇ ਨਿਬੰਧ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਸਤੁ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਡਨ ਤੇ ਖੀਰ ਚ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਂ ਦੇ ਜਾਰਿਏ ਟੁਏ ਲੇਖਿੋਂ ਦੇ ਸਾਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਸਤੁ ਦੇ ਉਪਰ ਆਪੂਲਿਖੀ ਸਕਡਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਂ ਦੇ ਠੀਕ—ਠੀਕ ਉਤਤ ਦੇਈ ਸਕਡਨ।

9.1 पाठ परिचे

9.1.1 निबंध “चेतें दी चितकबरी” दा सार

9.1.2 निबंध “चन्द्रभागा दी आत्मकथा” दा सार

9.1.3 “मश्करी” निबंध दी विशे—वस्तु

9.1.4 निबंध “नाएं दी महत्ता” दी विशे—वस्तु दा वर्णन

9.1.5 विद्यार्थियें दे अभ्यास आस्तै किश प्रश्न

9.1.1 निबन्ध “चेते दी चितकबरी” दा सार

“चेते दी चितकबरी” इक उच्च कोटि दा निबन्ध ऐ। इस निबन्ध च लेखक श्री शिवनाथ होरें अपने घर ते बस्ती दा पूरा चित्तर प्रस्तुत कीते दा ऐ। ओह तस्वीर साढे दिलों—दिमाग दे परदे पर इ'यां चतरोई जंदी ऐ जेउतरने दा नांड गै नेर्ई लैंदी। लेखक ने अपने इकलेपन दा इशारा किश संखित जनेह शब्दे च कीते दा ऐ पर उसदी वेदना चिरस्थायी बनियै रेही जंदी ऐ। लेखक ने लेखे दे शुरु चअपनी बस्ती मध्यूर बिहार दा परिचे बडे सुंदर ढंगे कन्नै इ'यां दित्ते दा ऐ जे बस्ती दा पूरा नक्षा साढे दिमाग उप्पर बनी जंदा ऐ। ओह जेहड़ी बस्ती च रौंहदा ऐ ओह नोएडा ते यमुना दे बशकारले हिस्से च ऐ। इस बस्ती च कंकरीट दा जाड़ उग्गने शा पैहले इत्थै मोर विचरदे, पाहलां पांदे ते बिहार करदे हे इस्से करी इस बस्ती दा नांड मूयर बिहार ऐ जित्थै डी. डी. ए. दे प्लैट न, को-ऑपरेटिव हाऊसिंग सोसायटी दियां इमारतां, एअरफोर्स दे अफसरें दे क्वार्टर ते सुप्रीम कोर्ट दे वकीलें दे क्वार्टर न। इं'दे च गै दिल्ली विश्वविद्यालय दे अध्यापकें दे क्वार्टर न। ‘सहयोग एपार्टमेंट्स’ इ'नें एपार्टमेंट्स दे पिछ्ठे गै आनन्दलोकजां पूर्वाशा नांड दी सोसायटी ऐ। एह आई. ए. एस. ते आई. पी. एस. अफसरे दे प्लैट न। एहदे च कुल 304 फ्लैट न जिं'दे च बी. ब्लाक दे 505 नं. प्लैट च लेखक रौंहदा ऐ। शिवनाथ होर इत्थे कल्ले रौंहदे न।

अपने इस घर गी ओह चितकबरी जां चेते दा चबहच्चा आखदे न जिस च किश चीजां पेदियां न। लेखक आखदा ऐ जे घटनाएं ते शब्दे दे भूत इत्थै मंडरांदे, सर्सरांदे रौंहदे न।

505 बी. पूर्वाशा दे दरवाजे उप्पर नांड दी सूचना देने आहली पट्टी दे जेहदे पर सादा जनेहा नांड अंग्रेजी च **Shiv Nath** लिखे दा ऐ। पैहले इत्थै लकड़ी दी पट्टी ही जिस पर **Lt. Col.** शिवनाथ लिखे दा हा। हुन जेहड़ी प्लास्टिक दी नेम-प्लैट ऐ उस कन्नै श्याम सुंदर नांड दे इक उं'दे मतैहत दा चेता जुडे दा ऐ। 1968 जिस बेल्लैशिवनाथ होर डायरैक्टर लगे तां श्याम सुन्दर सीनियर असिस्टेंट हा। 1972 च जदू ओह इक पब्लिक सैक्टर च जनरल मैनेजर बनी गे तां श्याम सुन्दर अपनी एह जादगार छोड़ी गेआ हा। श्याम सुन्दर तरक्की करदे—करदे असिस्टेंट डायरैक्टर जनरल दे ओहदे परा रिटायर होआ ते इक मासक पत्रिका दा संपादक बनी गेदा ऐ।

झाइंग रूम—कम डायनिंग रूम दे पिछ्ठे रसोई ऐ। रसोई दी हर चीज कन्नै लेखक दी पत्ती श्रीमति लक्ष्मी दियां यादां लपटोई दियां न। हर चीज सलीके कन्नै लग्गी दी ऐ। इत्थै तगर जे उं'दे रक्खे दा मर्तबान च निम्बू दा चर बी सुरक्षत ऐ। लेखक इस समानै च 1953–54 च खरीदी दी ‘मीट सेफ’ नांड दी चीज दा जिकर करदे होई अपने चेतेदी जंजीर दी कड़ी गी सोने गाँव, नागपुरद्वारा “हवाई क्रैश” दी घटना गी जोड़दा ऐ। इस्से सर्विस-पीरियड दौरानउ'नें इस आर. एस. गौड़ नांड दे व्यक्ति दा जिकर कीते दा ऐ जेहड़ा पक्का जोतशी हा। जिसने उं'दी जन्म पत्री दिकिखैयैइक कागज लिखी दित्ता हा। पर ओह ज्योतश उप्पर विश्वास नेर्ई हे करदे। पर लेख लिखने थमां पैहले उं'दे हृथ ओह कागज़ किश चिरे परैत हृथ लगा। उस पर लिखी दियां घटनां शत प्रतिशत सच हियां।

बैठक ते रसोई दे दरम्यान आहली कथ्यां दे ढासनें कन्नै बी केई चेते टंगोए दे न जिं'दे च रिटायर होनेपर गिफ्ट दे तौर पर स्टाफ पासेआ दित्ता गेदा बैठरी कन्नै चलने आहला क्लाक, म्यूजिकल कालबैल, टेप रिकार्डर, वै अफ्रीकन काली लकड़ी दे हैड, बुक रैक, बुक रैक च रक्खी दियां बक्खरियां—बक्खरियां कताबां बगैरा। इ'नें सारियें चीजें कन्नै

ਬਕਖ—ਬਕਖ ਲੋਕੋਂ ਦਿਧਾਂ ਧਾਦਾਂ ਜੁਡੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਜੇ ਕ੃ਣਾਮੂਰਤਿ ਦਿਧਾਂ ਕਤਾਬਾਂ ਨ ਜਿਂਦਾ ਲੇਖਕ ਉਪਰ ਬਡਾ ਪ੍ਰਮਾਤ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਅਪਨੇ ਸਰਬਥੰਦੇ ਦੀ ਚੱਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਵੇਦਾਤੀ ਮਹਾਰਿ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਨ ਜੇਹੜੇ ਲਕਸੀ ਦੇਵੀ ਕਨੈ ਬਡਾ ਸਨੇਹ ਕਰਦੇ ਹੈ। ਬੁਕ ਰੈਕ ਦੇ ਦੂਏ ਸ਼ੈਲਫ ਚ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪੁਸ਼ਟਕਾਂ ਨ ਜਿਂਦੇ ਚ ਢੋਗਰੀ ਦਿਧਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕਤਾਬਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਨ। ਇਸੈ ਸ਼ੈਲਫ ਚ ਟੀ. ਐਸ. ਇਲਿਕਟ ਦੇ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੇਹ ਦੇ ਕਨੈ ਸ਼ੈਕਸਪਿਯਰ ਦੇ ਵਰਕਸ ਦਾ ਸੈਟ, ਦਾਨਤੇ, ਪਾਨਥੋਵ, ਸ਼ੈਲੇ, ਬਾਇਰਨ ਤੇ ਵਰਡਸਵਰਥ ਦਿਧਾਂ ਕਤਾਬਾਂ ਬੀ ਰਕਖੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਇਸੈ ਰਸੋਈ ਦੇ ਦਰਵਾਜੇ ਦੀ ਦੂਰੂ ਭੇਠਾ ਸੇਨਸਰਾਯ ਦੀ ਦਿਤੀ ਦੀ ਇਕ ਪੋਟਿੰਗ ਏ ਜੇਹੜੀ ਉਸਨੇ ਲਕਖੀ ਲਕਸੀ ਦੀਵਿਛ ਲੇਈ ਦਿਤੀ ਹੀ। ਇਸੈ ਦੇ ਥਲ੍ਹੇ ਕਨ੍ਧਾਂ ਦੇ ਢਾਸਨੇ ਲਗੇ ਦਾ ਸਾਈਨਬੋਰਡ ਹੈ। ਜਿਸ ਚ ਅਮਰੀਕਨ ਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਗਲਾਸ ਤੇ ਤਸ਼ਤਰਿਆਂ ਨ ਜੇਹੜੇ ਵਾਣਿਗਟਨ ਥਮਾਂ ਆਂਦੇ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਥਲ੍ਹੇ ਦੋ ਆਰਾਮ ਕੁਰਿਸਿਆਂ ਨ ਧਾਂਦੇ ਕਨੈ ਭਰੋਚੀ ਦਿਧਾਂ ਜਿਂਦੇ ਪਰ ਬੇਹਿੈਧ ਲੇਖਕ ਅਜ਼ਜਕਲ ਪਫ਼ਦਾ ਰੱਹਦਾ ਹੈ। ਇਂਦੇ ਉਪਰ ਬਾਣ ਗੱਗਾ ਦੀ ਪੋਟਿੰਗ ਏ। ਤੀ ਕਨ੍ਧਾ ਕਨੈ ਸੂਰਿਧਿਂ ਦੇ ਮਾਡਲ ਨ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਤ੍ਰਾਂਕਨਥੰਦੇ ਬਕਖ ਨਿਕਕਾ ਜਨੇਹਾ ਝਾਇਨਿਗ ਸੈਟ ਏ। ਟੇਬਲ ਉਪਰ ਗੁਲਦਾਨ ਏ ਜੇਹਦੇ ਚ ਫੁਲ ਤੇ ਪਤਿਆਂ ਲਾਏ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਇਧਾਂ ਗੈ ਰਸੋਈਦੀ ਚੌਥੀ ਕਨ੍ਧਾ ਕਨੈ ਬੀ ਕੂਲਰ—ਗਮਲੇ ਤੇ ਦੂਇਆਂ ਚੀਜਾਂ ਨ। ਜੇਹਡਿਆਂ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਚੇਤੋਂ ਦੇ ਝਾਰੋਖੇ ਨ।

ਇਸਦੇ ਪਰੈਨਤ ਬੈਟਕ ਚ ਸਜ਼ੀ ਦਿਧਾਂ ਚੀਜਾਂ ਨ। ਸ਼ੀਸ਼ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ ਏ ਜਿਸਗੀ ਲਕਸੀ ਕਿਊਰਿਯੋ ਆਖਦਿਧਾਂ ਹਿਧਾਂ ਜੇਹਦੇ ਚ ਨਿਕਕਡ—ਸੁਕਕਡ ਤੇ ਨੁਮਾਯਸ਼ੀ ਚੀਜਾਂ ਨ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਕਨੈ ਤੰਦੇ ਪੁਤਰ ਲਵੀ ਦਿਧਾਂ ਧਾਦਾਂ ਜੁਡੀ ਦਿਧਾਂ ਨ ਜੇਹਦਾ ਸਮੇਂ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੇ ਗੈ ਕਾਲ ਹੋਈ ਗੇਆ। ਇਧਾਂ ਗੈ ਹੋਰ ਚੀਜਾਂ ਬੀ ਹੈਨ ਜਿਧਾਂ ਬਡੇ ਸਾਇਜ ਦੇ ਸੈਂਖ, ਧਾਤੁਏਂ ਢਾਲੇ ਦੇ ਹੈਡ ਹਾਥੀ ਦਾਂਦ ਦਿਧਾਂ ਕਿਸ ਚੀਜਾਂ, ਲਵੀ ਦਿਧਾਂ ਬਚਪਨ ਦਿਧਾਂ ਖਡਾਲਿਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਿਨਾ ਕਿਸ।

ਏਪਾਰਟਮੈਂਟ ਦੇ ਦੁਏ ਕਮਰੋਂ ਚ ਸਮਾਨ ਘਟਟ ਏ। ਨਿਬਨਧ ਦੇ ਖੀਅਰ ਚ ਲੇਖਕ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਬੀ ਵੇਦਨਾ ਭਰੋਚੇ ਸ਼ਬਦ ਬਰਤਦੇਹੋਈ ਆਖਦੇ ਨ, ‘ਇਧਾਂ ਮੈਂ ਦਿਕਖਨਾ ਮੇਰੇ ਘਰੈ ਚ ਮੇਰਾ ਅਪਨਾ ਬਡਾ ਘਟਟ ਏ, ਜਿਆਦਾ ਦੁਏ ਦਾ ਦਿਤੀ ਦਾ ਏ — ਤੰਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਦਭਾਵ ਦਿਧਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਤੰਦੇ ਚੇਤੋਂ ਦੇ ਛੌਰੇ। ਤੰਦੇ ਚ ਕਿਸ ਇਸ ਦੁਨਿਆ ਚ ਹੂਨ ਨੇਈ, ਕਿਸ ਹੈਨ ਪਰ ਓਹ ਬੀ ਮੇਰੇ ਲੇਈ ਵੰਡੀ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਰੋਬਰ ਗੈ ਨ — ਕੋਈ ਚਿਟਠੀ—ਪਤਰੀ ਨੇਈ ਕੋਈ ਮੇਲ ਨੇਈ। ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਚੇਤੈ ਆਂਦਾ ਏ “ਮੇਰਾ ਮੁੜ੍ਹ ਮੈਂ ਕਿਸ ਨੇਈ ਜੇ ਕਿਸ ਏ ਸ਼ਾਤੇਰਾ”। ਸਚ ਮੱਨ੍ਹ ਤਾਂ ਸਥ ਕਿਸ ਉਸ ਪਰਮ ਪਿਤਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਾਧਾਬੀ ਸ਼ਕਿਤ ਦਾ ਏ ਜੇਹਡਾ ਉਸਨੇ ਅਪਨੀ ਮਖਲੂਕ ਦੇ ਕਿਸ ਫਾਰ੍ਦ ਰਾਹੋਂ ਇਸ ਘਰੈ ਚ ਪੁਜਾਇਆ, ਸਜਾਇਆ। ਏਹ ਏਹਸਾਸ ਇਸਲੈ ਹੋਰ ਬੀ ਗੈਹਰਾ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜਿਸਲੈ ਉਮਰੀ ਦੇ ਤੈ—ਬੀਹਾਂ ਦਸ ਬ'ਰੇ ਪਾਰ ਕਹਿੈ ਇਸ ਸੱਸਾਰ ਚਾ ਕੂਚ ਕਰਨੇ ਦੀ ਘੜੀ ਕੋਲ ਆਵੈ ਦੀ ਏ।”

9.1.2 “ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ” ਨਿਬਨਧ ਦਾ ਸਾਰ

ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖਯੂਰਿਆ ਹੁਂਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਨਿਬਨਧ “ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ” ਚ ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ ਕਲਿਨਾ ਸ਼ਕਿਤ ਰਾਹੋਂ ਉਸੈ ਦੇ ਮੁਹਾਂ ਸੁਨਾਈ ਦੀ ਏ। ਇਕ ਘਰਾਟੈ ਜਿਨਾ ਪਾਨੀ ਲੇਇ ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਅਗ੍ਰੋਂ ਬਧਦਾ ਏ ਤੇ ਛਲਲੋਂ ਪਰ ਛਲਲ ਮਾਰਦੀ ਇਕ ਦਰੇਆ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਦੀ ਅਮਲਦਾਰੀ ਚ ਜੇਹਡਾ ਇਤਿਹਾਸ ਰਚੋਆ ਉਸਦੀ ਗੋਆਹੀ ਛਾ ਆਪ੍ਰੁ ਗੈ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਇਸਦੇ ਕਣੈ ਪਰ ਕੇਈ ਮਾਰੂ ਧੁਦਥ ਹੋਏ, ਸਤਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਤੇ ਏਸੇ ਕਵਿ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਥਾਂ ਜਮਿਆਂ ਜੇਹਡਿਆਂ ਇਤਿਹਾਸ ਚ ਅਮਰ ਹੋਈ ਗੇਇਆਂ। ਇਸਦੇ ਪਾਨੀ ਚ ਅਜ਼ ਢੋਗਰੋਂ ਸੂਰਮੋਂ ਦਾ ਲਹੂ ਏ, ਤੰਦੀ ਹੁਕਾਰੋਂ ਦੀ ਸੂਂਕ ਏ। ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਝੰਨ੍ਹ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਅਪਨੀ ਆਤਮਕਥਾ ਬਧਾ ਕਰਦੀ ਏ।

ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਚਨਦ੍ਰ ਏ ਤੇ ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਕੁਲ੍ਹ ਘਾਟੀ ਦੇ ਦੂਰ—ਦਰੇਡ ਸੁਨਸਾਨ ਬੇ—ਨਾਮ ਥਾਹਰ ਹੋਆ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਪਰਵੀ ਘਾਟਿਧੋਂ ਚ ਅਤੁਂ

ਸ਼ਿਵੋਂ ਦੇ ਜਟੋਂ ਚਾ ਗੰਗਾ ਆਂਗਰ ਨਿਕਲਨਾ। ਨਿਕਕੇ ਸੁਟਟੇ ਨਾਲੇ ਮੇਰੇ ਕਨ੍ਹੀ ਮਿਲਦੇ ਨ ਤੇ ਅੱਊ ਮਸਤ ਫਕੀਰ ਜਨ ਦੁਨਿਆਦੀ ਸੈਰ ਕਰਦਾ ਅਗੋਂ ਬਥਦਾ ਅਗੋਂ ਚਲਦਾ ਜਨਨਾ ਤੇ ਟਿਲੈਂ ਉਪਰ ਬਨੇ ਦੇ ਪਛਾਣੀ ਸੰਦਰੋਂ ਪਰ ਦੇਵਤੋਂ ਗੀ ਮਥਾ ਟੇਕਦੇ, ਪੁਰਨੂ ਕੇਤਾ ਦਾ ਸ਼ੀਰਖਾਦ ਲੇਡੀ ਖੋਖਿਸਰ ਨਾਂਡ ਦੇ ਥਾਹਰ ਪੁਜ਼ਜਨਾ। ਏਹ ਬਡਾ ਭਰੈਨਾ ਥਾਹਰ ਏ। ਬਫ਼ ਦੇ ਤੌਦੇ ਲਵਾਏ ਪਰਾ ਰੁਲਕੀ—ਰੁਲਕੀ ਮੇਰੇ ਧਨੀ ਚ ਪੌਂਦੇ ਨ। ਇਸ ਭਧਾਨਕ ਤੇ ਕਲਚਨੇ ਥਾਹਰ ਗੀ ਪਾਰ ਕਰਿਧੇ ਅੱਊ ਸਰ—ਸਬਜ਼ ‘ਸੀ ਸ੍ਰੂ’ ਗ੍ਰਾਂਡ ਚ ਪੁਜ਼ਜਨਾ। ਜਿਥੈ ਲੋਕ ਮੇਰਾ ਆਦਰ ਸਤਕਾਰ ਕਰਦੇ ਨ। ਮੇਲੋਂ—ਮਸਾਦੇਂ ਚ ਮਸਤ ਰੌਹਦੇ ਨ ਤੇ ਮਿਕੀ ਪ੍ਰਗਿਯੈ ਮਥਾ ਟੇਕਦੇ ਨ। ਇਥੈ ਮੇਰਿਧੇ ਲੈਹੜੇਂ ਦੀ ਮਸਤੀ ਬੀਦਿਕਖਨੇ ਜੋਗ ਹੋਂਦੀ ਏ।

ਇਥੋਂ ਦਾ ਅਪਨਾ ਸਫਰ ਤੈਂਡ ਕਰਦੇ—ਕਰਦੇ ਅੱਊ ‘ਗੋਡਲਾ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਗ੍ਰਾਂਡ ਕਥ ਪੁਜ਼ਜਨਾ। ਗੋਡਲਾ ਗੀ ਪਾਰ ਕਰਿਧੈ ਜਿਸ ਬੇਲੈ ਅੱਊ ਟਾਂਡੀ ਨਾਂਡ ਦੇ ਥਾਹਰੈ ਉਪਰ ਪੁਜ਼ਜਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸਾਥਨ “ਭਾਗਾ” ਮੇਰੇ ਕਨ੍ਹੀ ਆਈ ਮਿਲਦੀ ਏ ਏਹ ਸੇ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਗੈ “ਲਾਹੋਲ” ਥਮਾਂ “ਬਾਰਾ ਲਾਚਾ ਲਾ” ਦਰੰ ਚਾ ਨਿਕਲਿਧੈ ਪਛਾਣੀ ਸਫਰ ਪਾਰ ਕਰਿਧੈ ਔਨਾ ਏ ਤੇ ਇਥੈ ਸਾਡਾ ਦਾਨੋਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਸਾਡਾ ਨਾਂਡ “ਚਨਦ੍ਰਭਾਗਾ” ਪੇਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਇਤਥੁੰ ਸ਼ਾ ਅਗੋਂ ਲੋਕ ਮਿਕੀ ਚਨਹਾਂਡ ਬੀ ਗਲਾਂਦੇ ਨ ਪਰ ਮਿਕੀ ਤੇ ਚਨਦ੍ਰਭਾਗਾਂ ਨਾਂਡ ਬਡਾ ਪਧਾ ਏ। ਬੌਦ੍ਧ ਧਰਮ ਸੜਨੇ ਆਹਲੇਂ ਇਥੈ “ਚੋਰਟਨ” ਜਾਂ ਮਠ ਬਨਾਏ ਦਾ ਏ। ਉਥੋਂ ਦਾ ਅਗੋਂ ਆਇਧੈ ਅੰਝਾਸ਼੍ਵੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਹਫ਼ਦ ਚ ਪੁਜ਼ਜਨਾ ਪਾਡਰ ਨਾਂਡ ਦੇ ਥਾਹਰਾ ਪਰ। ਇਸ ਲਾਕੇ ਚ ਮਿਕੀ ਪਾਰ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਲੋਕੋਂ ਝੂਲਾ ਪੁਲ ਬਨਾਏ ਦੇ ਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੀ ਓਹ ਜੁਸ਼ਾ ਆਖਦੇ ਨ। ਅਗੋਂ “ਮੁਟਨਾ” ਨਦੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਕੁਸੈ ਜਮਾਨੇ ਚ ਸਾਡੇ ਇਸ ਸੰਗਮ ਉਪਰ “ਛਾਰਗਢ਼” ਨਾਂਡ ਦਾ ਨਗਰ ਹਾ ਜੇਹੜਾ ਹੁਨ ਕਨ੍ਥਲੋਏਂ ਚ ਬਦਲੀ ਗੇਦਾ ਏ। ਫਿਰ “ਛਾਤਰੁ” ਤੇ “ਮਰਵਾ” ਦਰੇਆ ਮੇਰੇ ਕਨ੍ਹੀ ਆਈ ਮਿਲਦੇ ਨ ਤੇ ਅੱਊ ਅਗੋਂ ਬਧਦੇ ਹੋਈ ਕਿਥਤਗਢ ਪੁਜ਼ਜਨਾ। ਮੇਰੀ ਗੁੰਜ ਚ ਅਜ਼ਜ ਬੀ ਸਾਡੇ ਤੈ ਸਾਲ ਪੈਹਲੋਂ ਹੋਈ ਦੀ ਉਸ ਲਡਾਈ ਦੀ ਗੁੰਜ ਮਜ਼ੂਦਾਰੇ ਜੇਹਡੀ ਸੁਗਲਾਨੀ ਬੇਗਮੋਂ ਅਪਨੇ ਖਸਮ ਮਿਰਜ਼ ਮੁਹਮਦ ਖਾਨ ਦੀ ਮੌਤੀ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਨੇ ਗੀ ਕਰਵਾਈ ਹੀ ਤੇ ਫਹੀ ਉਸ ਲਡਾਈ ਦੀ ਸੂਕ੍ਹ ਬੀ ਹਾਰਿਕਾਮ ਏ ਜਿਸਦੇ ਜਿਹੈ ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੱਹ ਨੇ ਕਿਥਤਗਢ ਦੀ ਆਪਰਾਜੀ ਗੀ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਆਸਤੈ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਅਗੋਂ ਅੱਊ ਇਕ ਕੰਗਰੈ ਦੀ ਆਪਰਾਜੀ ਗੀ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਆਸਤੈ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਅਗੋਂ ਅੱਊ ਇਕ ਕੰਗਰੈ ਚੁਕਖਾ ਪਲੇਸ ਪਾਨਾ ਜਿਸ ਪਰ ਰਿਆਸਤੀ ਦਾ “ਕਾਲਾ ਪਾਨੀ” ਗਜਪਤ ਦਾ ਕਿਲਾ ਏ।

ਅਗੋਂ ਰਾਮ ਬਨੈ ਦੇ ਪੁਲੈ ਦੇ ਹੇਠੇ ਗੁਜਰਿਧੈ ਅੱਊ ਮੋਡ ਕਟਦੇ ਹੋਈ ਸਿੱਗੀ ਪਾਲ ਪਰਵਤ ਪਾਰ ਕਰਿਧੈ ਤ੍ਰਿਕੁਟਾ ਦਿਧੇਂ ਲਾਡਿਧੈ ਪਿਚ੍ਛੁਆਂ ਗੁਜਰਦਾ “ਸਲਾਲ ਰਿੱਜੈ” ਚ ਪੁਜ਼ਜਨਾ ਤੇ ਸਲਾਲ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤੋਡ ਚਨ੍ਹਨੇ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਬਾਗੈਰ ਕਿਸ਼ਲੈਤੇ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦਾ ਕਮਮ ਕਰਨਾ। ਰਿਆਸੀ ਪੁਜ਼ਜਦੇ ਗੈ ਮਿਕੀ ਵਾਦਰ ਜਰਨੈਲ ਜੋਰਾਬਰ ਸਿੱਹ ਦਾ ਚੇਤਾ ਔਨਾ ਏ ਜਿਸਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਨੇ ਤਿਕਤ ਤਕ ਪੁਜਾਏ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਪਾਨੀ ਚ ਅਜ਼ਜ ਬੀ ਜੋਰਾਬਰ ਸਿੱਹੈ ਦੀ ਬਾਰ ਗੁਜ਼ਦੀ ਰੌਹਦੀ ਏ। ਬੰਦਾ ਬਰਾਗੀ ਜਨੇਹ ਧਰਮ—ਰਾਕਖੇਗੀ ਮਥਾ ਟੇਕਦੇ ਹੋਈ ਅੱਊ ਤੱਗ ਘਾਟਿਧੇਂ ਚ ਲਾਂਘਦਾ ਅਖਨੂਰ ਪੁਜ਼ਜੀ ਅੱਊ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੀ ਵਿਸ਼ਤਾਰੀ ਲੈਨਾਂ। ਮੇਰੇ ‘ਪੇਆਨ’ ਨਾਂਡ ਦੇਪਤਨ ਪਰ ਰਨਾਨ ਕਰਿਧੈ ਰਾਜੇ ਬਾਸਕੇ ਦਾ ਕੋਢ ਦੂਰ ਹੋਆ ਹਾ। ਅਗੋਂ ਮੇਰੇ ਗੈ ਕੱਢੈ ਪਰ “ਜਿਧਾ ਪੋਤਾ” ਦਾ ਓਹ ਬੂਹਟਾ ਏ ਜਿਰੈਪਂਜਾਬ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੱਹ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਗੁਲਾਬ ਸਿੱਹ ਦਾ ਰਾਜਤਿਲਕ ਕੀਤਾ ਹਾ। ਇਤਥੁੰ ਦੂਰ ਥਲੈ ਜਾਇਧੈ ਮੇਰੇ ਕਨ੍ਹੀ ਮਨਾਵਰ ਤਵੀ ਤੇ ਤਵੀ ਆਈ ਮਿਲਦਿਧਾਂ ਨ। ਇਥੁੰ ਦੇ ਲਾਕੇ ਗੀ ਪਾਰ ਕਰੀ ਅੱਊ ਸੈਲ—ਸਫਾਡ ਕਰਦਾ ਪੱਜਾਬ ਚ ਦਾਖਲ ਹੋਨਾ ਪਰ ਇਸਦਾ ਵਰਣਨ ਦੂਰੂ ਕਥ ਚ ਕਰਲ। ਮੇਰੇ ਕਥ ਜੇ ਕਿਸ਼ ਹੈ ਉਸਗੀ ਬੰਡਨਾ ਗੈ ਮੇਰਾ ਕਮ ਏ। ਬਸ ਦੇਈ ਜਾਨਾ, ਬੰਡੀ ਜਾਨਾ— ਇਧੈ ਮੇਰੀ ਸਾਧਨਾ ਏ।

9.1.3 ਨਿਵਾਚ “ਮਸ਼ਕਰੀ” ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਰਤੂ

ਮਸ਼ਕਰੀ ਨਾਂਡ ਦਾ ਨਿਵਾਚ ਡੱਗ ਬਾਲ ਕ੃ਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁਂਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਤਾਂਨੋਂ ਇਸ ਨਿਵਾਚ ਚ ਮਸ਼ਕਰੀ ਗੀ ਇਕ

ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮਨੇ ਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਇਸੀ ਸੁਖੈ ਦੇ ਚ'ਊ ਵੰਗ—ਪ੍ਰੇਮ ਉਤਸਾਹ, ਚਿਭਾਤ ਤੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਚਾ ਇਕ ਮਨਦਾ ਏ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਟਕ ਦੇ ਚ ਵਿਦੂਸ਼ਕ ਦਾ ਇਧੈ ਕਮ਼ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਆਹ ਮਸ਼ਕਰਿਆਂ ਕਰਿਧੈ ਹਾਸ਼ਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਨਿਬਨਧ ਚ ਏਹਸਿਦਧ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਹਾਸ਼ਸਾ ਜੀਵਨ ਆਸਤੈ ਬਡੀ ਜਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਏ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਏ ਤੇ ਇਸ ਕਨੈ ਆਦਮੀ ਦਿਲੇ ਦੀ ਬਮਾਰੀ ਥਾ ਸੁਕਤ ਰੱਹਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਸ਼ਬਦ—ਸਾਹਿਤਿ ਗੀ ਅਧਾਰ ਮਨਿਯੈ ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਿਯਾਂ ਛੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੱਸੀ ਦਿਯਾਂ ਨ ਜੇਹਡਿਆਂ ਸਿਮਤ, ਹਸਿਤ, ਵਿਹਸਿਤ, ਅਵਹਸਿਤ, ਅਹਸਿਤ ਤੇ ਅਤਿਹਸਿਤ ਨ।

ਨਿਬਨਧ ਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਹਾਸ਼ਸੇ ਕਨੈ ਪੈਦਾ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਹਾਸ਼ਸੇ ਚ ਵੰਗ ਦਾ ਪੁਟ ਬੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਪਰ ਵੰਗ ਐਸਾ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ ਜੇਹਡਾ ਦੁਏ ਦੇ ਮਨੈ ਗੀ ਠੇਹ ਨੇਈ ਪੁਜਾ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਝੂਠ, ਵੰਗ, ਭਲਖੇ ਆਦਿ ਪਰ ਟਿਕੀ ਦੀ ਏ। ਜਦੂਂ ਤਗਰ ਕੁਸੈ ਗਲਲਾ ਜਾਂ ਘਟਨਾ ਚ ਕੋਈ ਚ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੇਈ ਔਗ, ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਗੈ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਦਾ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਚ ਥੋਹੜੇ—ਮਰੈ ਵੰਗ ਦਾ ਹੋਨਾ ਜਰੂਰੀ ਏ। ਢੋਗਰੀ ਚ ਇਸੀ ਅਸ ਜੁਗਤਬਾਜੀ ਬੀ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਇਕ ਚਾਲੀ ਦਾ ਮੰਡੁਏਂ ਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਨੇ ਆਹਲਾ ਸਿਕਟ ਬੀ ਹੋਂਦਾ ਏ।

ਇਸ ਨਿਬਨਧ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਸਤੁ ਇਹ ਏ ਜੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਹੋਂਦੀ ਕੇਹ ਏ। ਉਸਦਾ ਹਾਸ਼ਸੇ ਕਨੈ ਕੇਹ ਸਰਬਾਂਧ ਏ। ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਿਯਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਕਿਨ੍ਹਿਆਂ ਨ? ਤੇ ਇਸਦੀ ਜਰੂਰਤ ਕੇਹ ਏ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇੱਥੀ ਦੱਸੇਆ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਕਿਸ ਚਾਲੀ ਦੀ ਹੋਨੀ ਚਾਹਿਦੀ ਏ ਤੇ ਉਸਦਾ ਮਨੁਕਖੈ ਉਪਰ ਕੇਹ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਏ, ਇਧੈ ਇਸ ਨਿਬਨਧ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਸਤੁ ਏ।

9.1.4 ਨਿਬਨਧ “ਨਾਏਂ ਦੀ ਮਹਤਾ” ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਸਤੁ

ਗ੍ਰੋ. ਨੀਲਾਮ਼ਬਰ ਦੇਵ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੇਂ ਨਾਏਂ ਦੀ ਮਹਤਾ ਨਿਬਨਧ ਚ ਇਹ ਸਿਦਧ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਣਿਸ਼ਾ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ ਜੇ ਨਾਂਡ ਮਨੁਕਖੈ ਆਸਤੈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਤਵ ਰਖਦੇ ਨ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕ ਵਿਸ਼ਾਰਪੂਰਵ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਆਖਦੇ ਨ ਜੇ ਮਨੁਕਖ ਨੇ ਜਿ'ਧਾਂ—ਜਿ'ਧਾਂ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਉਸਨੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਗੁਣੋਂ ਬਾਰੈ ਜਾਚੀ ਪਰਖੀ ਤਾਂਦੇ ਨਾਂਡ ਰਖਦੇ। ਕਿਸ ਗ੍ਰੈਂਹੋਂ ਦੇ ਨਾਂਡ ਰਖਦੇ ਤੇ ਫਹੀ ਤਾਂਨੋਂਸਾਰਿਧੀਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸ਼੍ਰ਷ਟਾ ਦਾ ਨਾਂਡ ਰਖਦੇਆ। ਜਿਸ ਬੇਲੈ ਉਸੀ ਇਸ ਗਲਲਾ ਪਰ ਤਸਲੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਫਹੀ ਉਸਨੇ ਉਸ ਸਰਵਸ਼ਕਿਤਮਾਨ ਕਨੈ ਗੈ ਅਪਨੇ ਨਾਂਡ ਰਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਓਡੇ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਏ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂਡ ਕੁਸੈ ਛਾਨੈ ਬੀ ਲੈਨੇ ਕਨੈ ਮਨੁਕਖੈ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਗੇਹੋਂਦਾ ਏ। ਛਾਨੈ—ਸ਼ਾਨੈ ਆਦਮੀ ਕੋਆਲਨੇ ਕਨੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਂਡ ਬੀ ਲੇਈ ਸਕਦਾ ਹਾ, ਜੇਹਕਾ ਉਸੀ ਔਕਖੋਂ ਚ ਇਧੈ ਗੈ ਤਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ ਜਿ'ਧਾਂ ਅਜਾਮਲ ਦੇ ਪਾਪੀ ਗੀ ਨਾਰਾਧਣ ਦੇ ਦੂਤ ਜਮਦੂਤੋਂ ਕਥਾ ਛੁਡਕਾਇਥੈ ਲੇਈ ਗੇ ਹੋ।

ਲੇਖਕ ਮਤਾਬਕ ਵਿਕਿਤਿਧੀਂ ਦੇ ਨਾਂਡ ਤੰਦੀ ਸ਼ਕਲ ਤੇ ਅਕਾਰ ਬਗੈਰ ਉਪਰ ਬੀ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਈ ਸਕਦੇ ਨ ਜਿ'ਧਾਂ ਤ੍ਰਿਡ੍ਵੂ ਮਕੋਡ੍ਵੂ ਕਿਨ੍ਨੂ—ਮਿਚ੍ਚੂ ਬਗੈਰ। ਨੇਹ ਨਾਂਡ ਰਖਣੇ ਕਨੈ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ਾਰੇ ਥਮਾਂ ਬਚੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ।

ਨਾਏਂ ਗੀ ਥਾਹਰੋਂ ਕਨੈ ਬੀ ਜੋਡੇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜਿਸ ਥਾਹਰ ਕੁਸੈ ਬਚ੍ਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਏ ਦਾ ਹੋਏ ਉਸ ਕਨੈ ਮਿਲਦਾ ਨਾਂਡ ਬੀ ਰਖਖੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਪਰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਸੌ ਫੀਸਦੀ ਸਚ ਹੋਨਾ ਬੀ ਜਰੂਰੀ ਨੇਈ। ਕੇਈ ਬਾਰੀ ਗੁਣੋਂ ਤੇ ਸਭਾਡ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਬੀ ਨਾਂਡ ਰਖਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨ, ਆਮਤੌਰਾ ਪਰ ਇਧੈ ਨੇਹ ਨਾਂਡ ਵੰਗ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋਂਦੇ ਨ।

ਇਧੈ ਲੇਖਕ ਨੇ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਉਦਾਹਰਣੋਂ ਦੇਇਥੈ ਸਿਦਧ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਚ ਨਾਏਂ ਦੀ ਖਾਸਾ ਮਹਤਾ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਨਾਂਡ ਦੀ ਮਦਦ ਕਨੈ ਗੈ ਅਸ ਇਸ ਵਿਕਿਤ ਦਾ ਦੁਏ ਵਿਕਿਤ ਕਨੈ ਫਰਕ—ਮੈਦ ਕਰੀ ਸਕਨੇ ਆਂ ਪਰ ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇੱਥੀ ਨੇਈ ਜੇ ਨਾਂਡ ਜਾਂ ਧਰਮ ਬਕਖ ਹੋਨੇ ਪਰ ਮਨੁਕਖਤਾ ਚ ਬੰਡ ਪਾਚੈ ਤੇ ਇੱਥਰ ਦੀ ਬਨਾਈ ਦੀ ਸ਼ਿਖਿਤੀ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕਰਚੈ।

9.1.5 ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਸਤੈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਨਿਬੰਧ ‘ਚੇਤੇ ਦੀ ਚਿਤਕਾਰੀ’ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕਰਿਏ ਦਸ਼ਾ ਜੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕੁਝ ਨੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਮਤਾ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ।
 2. ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਨਿਬੰਧ ਦਾ ਸਾਰ ਪਢਿਏ ਦਸ਼ਾ ਜੇ ਚਨਦ੍ਰ ਤੇ ਭਾਗ ਦਾ ਮੇਲ ਕੁਝੈ ਹੋਵਾ।
 3. ਨਿਬੰਧ ਮਸ਼ਕਰੀ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਿਇਆਂ ਕਿਨ੍ਹਿਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਸ਼ਾ ਦਿਇਆਂ ਨ।
 4. ‘ਨਾਏਂ ਦੀ ਮਹਤਾ’ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਦਸ਼ਾ ਜੇ ਸਾਫ਼ੇ ਸਮਾਜ ਚ ਲੋਕਾਂ ਆਸੇਆ ਨਾਂਡ ਕਿਧਾਂ ਰਕਖੈ ਜਾਂਦੇ ਨ।
-

ਲੁਪਰੇਖਾ

10.0 ਉਦਦੇਸ਼ਯ

10.1 ਪਾਠ—ਪਰਿਚੇ

10.1.1 ਨਿਬੰਧ “ਬੁਆ ਫਚਾਂ, ਸਾਡੀ ਬੋਬੋ” ਦਾ ਸਾਰ

10.1.2 ਨਿਬੰਧ “ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆ” ਦਾ ਸਾਰ

10.1.3 “ਸ਼ੂਰਵੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂਡ” ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਸਤੁ

10.1.4 ਵਿਦਿਆਰਥੀਂ ਦੇ ਅੰਧਾਸ ਆਸਟੈ ਕਿਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

10.0 ਉਦਦੇਸ਼ਯ :-

ਇਸ ਪਾਠ ਗੀ ਪਛਿਧੈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲੇਖ ਦੇ ਸਾਰ ਲਿਖਨੇ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਤੇ ਨਿਬੰਧੋਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਸਤੁ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਡਨ ਤੇ ਖੀਰ ਚ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਂ ਦੇ ਜਾਰੀ ਰੂਏ ਲੇਖਿੰਦੇ ਦੇ ਸਾਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਸਤੁ ਦੇ ਉਘਰ ਆਪੂਲਿਖੀ ਸਕਡਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਂ ਦੇ ਠੀਕ—ਠਾਕ ਉਤਤਰ ਦੇਈ ਸਕਡਨ।

10.1 ਪਾਠ—ਪਰਿਚੇ

10.1.1 ਨਿਬੰਧ “ਬੁਆ ਫਚਾਂ, ਸਾਡੀ ਬੋਬੋ” ਦਾ ਸਾਰ

10.1.2 ਨਿਬੰਧ “ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆ” ਦਾ ਸਾਰ

10.1.3 “ਸ਼ੂਰਵੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂਡ” ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ—ਵਸਤੁ

10.1.4 ਵਿਦਿਆਰਥੀਂ ਦੇ ਅੰਧਾਸ ਆਸਟੈ ਕਿਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

10.1.1 “ਬੁਆ ਫਚਾਂ, ਸਾਡੀ ਬੋਬੋ” ਨਿਬੰਧ ਦਾ ਸਾਰ

ਪ੍ਰੋ. ਚਮਧਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇ ਦਾ ਰੇਖਾਚਿਤਰ “ਬੁਆ ਫਚਾਂ, ਸਾਡੀ ਬੋਬੋ” ਚ “ਬੁਆ ਫਚਾਂ” ਦਾ ਰੋਲਦਾਰ ਖਾਕਾ

ਚਿੱਤਰਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਗੀ ਅਪਨੀ ਬੋਬੋ ਕਰੀ ਸਮ੍ਭਾਧਿਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਨਿਬਨਥ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਦਸ਼ੇਆ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਲੇਖਿਕਾ ਦੀ ਨਾਨੀ ਹੀ ਜਿਦਾ ਕਾਲ ਸਨ 1964 ਈ। ਚ ਕਤੇ ਸ਼ੀਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਬੋਧਨੀ ਕਾਦਰੀ ਆਵਲੇ ਧਾਡੇ ਹੋਆ ਹਾ। ਤਾਂਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂਡ ਰਬੋਧਨੂ ਹਾ, ਜੇਹਡਾ ਪ੍ਰਬੋਧਨ ਦਾ ਬਿਗਡੇ ਦਾ ਰੂਪ ਏ। ਢੁਗਰ ਲਾਕੇ ਚ ਏਹ ਪਰੰਪਰਾ ਬਡੀ ਆਮ ਨਜ਼ੀ ਔਂਦੀ ਏ ਜੇ ਖੇਡ-ਮਲੇ ਨਾਂਡ ਗੀ ਬਗਡੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਜੇ ਤਾਂਦੇ ਜਾਗਤ ਜਾਂ ਧੀਡ ਗੀ ਨਜ਼ਰ ਨੇਈ ਲਗੀ ਜਾ ਇਸੈ ਕਰੀ ਲੌਹਕੇ ਯਥਾਣੇ ਗੀ ਅਸਲੀ ਨਾਂਡ ਦੇ ਬਿਗਡੇ ਦੇ ਰੂਪ ਕਨੈ ਗੈ ਕੋਆਲੇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਰਬੋਧਨੂ ਬੁਆ ਗੀ ਬੀ ਫਚਾਂ ਇਸੈ ਕਰੀ ਗਲਾਧਾ ਜਾਂਦਾ ਹੋਗ ਜੇ ਮਸਾਕਾਹਲੀ ਦੀ ਕੁਝੀ ਗੀ ਕੁਸੈ ਦੀ ਭੈਡੀ ਨਜ਼ਰ ਨੇਈ ਲਗੀ ਜਾ। ਫਚਾਂ ਫਾਤਾਂ ਦਾ ਗੈ ਰੂਪ ਏ ਜੇਹਡਾ ਅਪਨੀ ਝਾਲ ਬਲਲੀ ਧੀਊ ਮੈਨੂ ਦਾ ਰਕਖੇਆ ਜਾਂਦਾ ਰੇਹਾ ਏ, ਪਰ ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਚ ਨੇਹਾ ਕਿਥ ਨੇਈ ਹਾ ਓਹ ਤੇ ਸ਼ੈਲ ਉਚੀ ਲਮੀ, ਕਂਢੀ ਦੀ ਜਨਾਨਿਧੀ ਆਂਗਰ ਗੱਢਾਈ ਦੀ ਪੁਖਤਾਦੇਹ, ਤ੍ਰਿਮੰਦੀ ਘੱਡੇ ਦੇ ਸ਼ੈਲ ਨਕਸ਼ਾ—ਪਤਰ ਆਵਲੀ ਜਨਾਨੀ ਹੀ। ਲਾਬਾ ਬਡਾ ਸਾਦਾ ਜਨੇਹਾ ਲਾਂਦੀ ਹੀ। ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਜੇ ਤਾਂਨੇ ਆਪੁ ਬੁਆ ਗੀ ਦਿਕਖੇ ਦਾ ਏ। ਸਾਦੇ ਕਪਡੇ ਲਾਨੇ ਪਿਛੇ ਕਾਰਣ ਏਹ ਹੋਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਉਸਦੀ ਗੈ ਮਾਂਡ ਨੇ ਇੜਜ਼ਤੂ ਗੀ ਛਪੈਲੀ ਰਕਖਨੇ ਆਸਟੈ ਝਾਲ-ਬਲਲੀ ਰੈਹਨੇ ਲੇਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਹੋਏ।

ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਕਂਢੀ ਲਾਕੇ ਦੇ ਇਕ ਗ੍ਰਾਂਡ ਰਖੈਰ ਚ ਬਬੈ ਦੇ ਮਰਨੇ ਪੱਤੇ ਹੋਆ ਹਾ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਉਸਦੇ ਨਨਿਹਾਲਿਧੀ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਝ ਪਰਮੇਸ਼ਰੀ ਗੀ ਗਢਮਂਡੀ ਸਾਬੈ ਲੇਈ ਆਏ ਹੋ, ਤਥੈ ਤੰਦੀ ਮਾਂਡ ਪਰਮੇਸ਼ਰੀ ਗੀ ਗਢਮਂਡੀ ਦੇ ਰਾਜਪੂਤੇ ਬਡਾ ਸਮਾਨ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਪਫੀ ਉਸਦੇ ਮਰਨੇ ਪੱਤੇ ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਗੀ ਬੀ ਸਮਾਨ ਦਿੰਦੇ ਰੇਹ। ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਦਾ ਬਾਹ ਰਤਨਪੁਰ ਸਰਾਡੈ ਬਡੇਆਲੋਂ ਦੇ ਹੋਈ ਪਰ ਬਦਕਿਸਮੀ ਕਾਰਣ ਬੁਆ ਰੱਡੋਇਧੈ ਪਰਤਿਧੀ ਗਢਮਂਡੀ ਵਾਪਸ ਪਰਤੋਈ ਆਈ। ਗਢਮਂਡਿਧੀ ਦੇ ਠਲੇਰਿਧੀ ਤੇ ਸੁਂਗਾਲਿਧੀ ਗੈਉਸਦੀ ਪਾਲਨਾ ਕੀਤੀ।

ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਦੀ ਸਰਸੂਤੀ ਨਾਂਡ ਦੀ ਇਕ ਧੀਡ ਹੀ ਜਿਸੀ ਲੌਹਕੀ ਤਮਰੀ ਚ ਗੈ ਢਗਹੋਡ ਪਂ ਆਸਾਨਦ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਬਾਹੀਦਿੱਤਾ ਗੇਆ। ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਮਾਡੀ ਕਿਸਮਤ ਜਾਂ ਤਾਂਦੀ ਧੀਡ ਦੀ ਸਰਸੂਤੀ ਦੌ ਜਾਗਤ ਬੁਆ ਲੇਈ ਛੋਡਿਧੀ ਅਗਲੀ ਦਰਗਾਹ ਗੀ ਟੁਸੀ ਹੋਈ। ਜਾਗਤੋਂ ਦੀ ਦਿਕਖ ਭਾਲ ਦਾ ਭਾਰ ਬੁਆ ਪਰ ਆਈ ਗੇਆ। ਤਾਂਦੀ ਦਿਕਖ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਬਡੈਂ ਹੋਨੇ ਪਰ ਦੌਨੋਂ ਗੀਸਾਂਬਾ ਦੇ ਹਾਈ ਸ਼੍ਕੂਲੈ ਚ ਪਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਜਾਗਤੋਂ ਗੀ ਦਸਸ—ਦਸਸ ਜਮਾਤਾਂ ਪਫਾਇਧੈ ਤੇ ਨੌਕਰ ਕਰਾਇਧੈ ਅਪਨੇ ਜੋਆਈ ਆਸਾਨਦ ਹੁੰਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਕਨੈ ਸ਼ੈਲ ਖੇਡ ਬਸਦੇ ਘਰੋਂ ਚ ਤਾਂਦਾ ਬਾਹ ਕਰਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਹਰ ਕੁਸੈ ਗੀ ਦਿੰਦੀ ਰੋਂਹਦੀ ਹੀ। ਲੇਖਿਕਾ ਮਤਾਬਕਬੁਆ ਨੇ ਅਪਨੇ ਮਨੈ ਚ ਕਦੋਂ ਬੀ ਕੋਈ ਇਛੋਆ ਨੇਈ ਰਕਖੀ। ਬਡੀ ਗੈ ਠੰਡੀ ਰੂਹ ਹੀ, ਇਕ ਸ਼ੀਲ ਆਤਮਾ ਹੀ, ਗਢ-ਮਂਡਿਧੀ ਚ ਬੁਆ ਦਾ ਸਥੈ ਬਡਾ ਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਕੋਈ ਬੀ ਨੇਹਾ ਨੇਈ ਹਾ ਜੇਹਡਾ ਬੁਆ ਕਨੈ ਗਲਲ—ਕਥ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਅਪਨੇ ਘਰੇ ਗੀ ਜਾ।

ਬੁਆ ਗੀ ਰਾਜਪੂਤ ਘਰਾਨੇ ਦੀ ਮਾਡੀ ਕਬੈਹਤ ਧੀਡ ਜਮਨੇ ਪਰ ਦਬੀ ਦੇਨਾ ਬਡੀ ਬੁਰੀ ਲਗਦੀ ਹੀ ਪਰ ਕਰੀ ਕਿਥ ਬੀ ਨੇਈ ਸਕਦੀ ਪਰ ਤਾਂਦੀ ਇਧੈ ਕੋਥਿਸ਼ ਹਾਂਦੀ ਜੇ ਜਮੀ ਦੀ ਧੀਊ ਗੀ ਕੁਸੈ ਚਾਲੀ ਬਚਾਈ ਲੈਤਾ ਜਾ। ਇਕ ਬਾਰੀ ਕੁਸੈ ਦੇ ਘਰਕੁਝੀ ਜਸ਼ੀ ਓਹਦਾ ਘਰੇਆਵਲਾ ਘਰ ਨੇਈ ਹਾ, ਰਘਯੈ ਮਤਾਬਕ ਕੁਝੀ ਗੀ ਦਬੀ ਦਿੱਤਾ ਗੇਆ, ਦੂਰੂ ਬਕਥੀ ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਨੇ ਮਾਂ ਵੇ ਸਹਮਤਿ ਕਨੈ ਉਸਦੇ ਘਰੇਆਵਲੇ ਗੀ ਬਨਾਰਸ ਤਾਰ ਪੁਆਇਧੈ ਘਰ ਸਦਾਈ ਲੇਆ। ਤਾਂਨ ਅਪਨੀ ਦਬੀ ਦੀ ਕੁਝੀ ਗੀ ਚੌਥੇ ਰੋਜ ਘਰ ਆਇਧੈਪੁਟਟੀ ਲੇਆ। ਅਜਜ ਬੀ ਓਹ ਕੁਝੀ “ਦਬੀ” ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਸ਼ੈਲ ਪਰਿਵਾਰ ਆਵਲੀ ਏ। ਬੁਆ ਗੀ ਰਾਜਪੂਤੋਂ ਦੀ ਇਧੈ ਗਲਲ ਮਾਡੀਲਗਦੀ ਹੀ ਨੇਈ ਤਾਂ ਓਹ ਰਾਜਪੂਤੋਂ ਕਨੈ ਬਡਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦੀ ਹੀ।

ਬੁਆ ਆਪੁ ਭਾਏ ਜਨੇਹਾ—ਕਨੇਹਾ ਖਾਈ ਲੈ ਪਰ ਅਪਨੇ ਦੌਹਤਰੋਂ ਦੇ ਯਥਾਣੇ ਗੀ ਸ਼ੈਲ ਸਜ਼ਰੇ ਪਕੋਆਨ ਬਨਾਈ—ਬਨਾਈ ਛਲਾਂਦੀ ਹੀ। ਮਨੁਖੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੇ ਪਰ ਜਕੀਨ ਰਕਖਦੀ ਹਿਥਾਂ। ਬਿਸ਼ਨ—ਬਿਸ਼ਨ ਕਦੋਂ ਨੇਈ ਹੀ ਕਰਦੀ ਪਰ ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਬਰਤ ਰਕਖਨੇ ਪੱਤੇ ਮੋਖੀ ਬੀ ਓਡੇ ਦਾ ਹਾ। ਠੋਗਰੋਂ ਦਾ ਬਰਤ ਜਰੂਰ ਰਕਖਦੀ ਹੀ। ਜਿਸਲੈ ਤਾਗਰ ਉਸਦੀ ਦੇਹ ਚ ਤਾਕਤ ਹੀ ਤਾਂ ਤਾਗਰ ਥਿਵ—ਚੌਦੇਆ ਤੇ ਥਿਵਰਾਤੀ

ਗੀ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਮੰਦਰ ਬਿਲਪਤਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਡੀ ਹੀ। ਬਡੀ ਗੈ ਸ਼ਿਵ ਭਗਤਨ ਹੀ ਤਾਂ ਗੈ ਬਿਚ੍ਛੂ ਸਘ—ਸਪੋਲੂ ਜਹਰੀਲੇ ਕੀਡੇ—ਮਕੋਡੇ ਥਾ ਕਦੋਂ ਬੀ ਨੇਈ ਹੀ ਡਰਦੀ ਏਹ ਸਬੈ ਝਕਲੀ ਬੁਆ ਦੇ ਰਹੋਲ ਹੈ। ਬਿਚ੍ਛੂ ਦੇ ਪੁਡਨੇ ਦੀ ਪੀਡੁ ਕਦੋਂ ਭਾਖੀ ਨੇਈ ਹੀ ਖਾਨੇ ਦੀ ਗਲਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਆਪੂ ਲੂਨ—ਮਰਚੈ ਕਨੈ ਗੈ ਤੈ—ਚਾਰ ਭਠੋਰੁ ਖਾਇਧੈ ਤ੃ਪਤ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਹੀ। ਚਾਹ ਤਾਂਨ ਕਦੋਂ ਪੀਤੀ ਨੇਈ ਹੀ ਤੇ ਦੁਦਧਾਸਤੈ ਇਨ੍ਹੈ ਪੈਸੇ ਗੈ ਨੇਈ ਹੈ ਜੁਡਦੇ। ਬੁਆ ਨੇ ਅਪਨੀ ਮਾਊ ਦੇ ਹੌਂਦੇ ਘਰੈ ਚ ਗੈ ਦਾ ਧਾਂਦਾਲਾ ਦਿਕਖੇ ਦਾ ਹਾ ਪਰ ਉਸਦੇ ਮਰਨੇ ਪਰੰਤ ਗੈਰਕਖਨਾ ਬੁਆ ਆਸਟੈ ਬਡੀ ਬਡੀ ਫਾਫੀ ਜਨੇਹੀ ਹੀ।

ਛੁਫਿਧੈਂ ਚ ਜਾਂਦੂ ਬੀ ਦੋਹਤਰੋਂ ਦੇ ਜਾਗਤ ਕੁਡਿਧਾਂ ਬੁਆ ਕੋਲ ਦੋ ਚਾਰ ਦਿਨੋਂ ਆਸਟੈ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਬੁਆ ਖੁਸ਼ੀ ਕਨੈ ਤਡੱਡੀ—ਤਡੱਡੀ ਪੌਂਦੀ ਹੀ। ਸ਼ੈਲ ਨਿੰਦਾ, ਫੁਲਕੇ ਜਾਂ ਭਠੋਰੁ ਬਨਾਈ ਬਨਾਈ ਖਲਾਂਦੀ। ਸਾਂਜਾਂ—ਸਬੇਲਾ ਗੈ ਸ਼ੈਲ ਬਛੈਨ ਪਾਇਧੈ ਛਲੀ ਦਿੰਦੀ ਹੀ। ਰਾਤ ਪੈਨੇ ਪਰ ਅੰਦਰਾ ਦੀਧਾ ਆਹਨ੍ਦੀ ਰਸੀ ਤੌਰ ਪਰ ਥੋਹੜੇ ਚਿਰੈ ਲੇਈ ਦੀਧਾ ਬਾਲਿਧੈ ਫਹੀ ਸ਼ਹਾਲਿਧੈ ਕਵੀ ਨੀਂਦਰਾ ਸੇਈ ਜਾਂਦੀ।

ਖੀਰਾ ਚ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਗੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਤਾਗ ਦੀ ਮੂਰਤ ਢੁਗਗਰ ਦੀ ਮਦਰ ਟੇਰੇਸਾ ਗਲਾਂਦੇ ਹੋਈ ਆਕਖੈ ਦਾ ਏਝੇ ਓਹ ਸਾਰੇ ਸਾਬੈ ਲੇਈ ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਹੀ, ਪਰ ਲੇਖਿਕਾ ਦੇ ਪਰੋਆਰੈ ਲੇਈ “ਬੋਬੇ”। ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਬੁਆ ਗੀ ਖੀਰੀ ਬਾਰੀ 1960 ਈ. ਚ ਜਾਂਦੂ ਓਹ ਮਾਂਦਗੀ ਦੀ ਹਾਲਤੀ ਚ ਅਪਨੀ ਦੌਹਤਰਾ ਨੂੰ ਕਥ ਆਏ ਦੇ ਦਿਕਖੇਆ ਹਾ। ਹਰਿਦਿਆਰ ਓਹ ਦੋ ਬਾਰੀ ਗੇਇਧਾਂ ਪੈਣੀ ਬਾਰੀ ਸਨੇ ਦੇਹ ਮਾਊ ਦੇ ਮਰਨੇ ਪਰੰਤ ਤੇ ਦੂੰਬੀ ਬਾਰੀ ਮਰਨੇ ਪਰ ਬਿਨ ਦੇਹ। ਇਧਾਂ ਸਮਨੇ ਦੀ ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਢੁਗਗਰ ਦੀ ਮਦਰ ਟੇਰੇਸਾ 1964 ਈ. ਚ ਪਰਸਾਤਮਾ ਗੀ ਪਾਰੀ ਹੋਈ ਗੇਈ ਹੀ।

10.1.2 “ਸੀਕੇਂ ਦੀ ਦੁਨਿਧਾਂ” ਨਿਬੰਧ ਦਾ ਸਾਰ

ਤਾਰਾ ਸੈਲਪੁਰੀ ਹੋਰੋਂ “ਸੀਕੇਂ ਦੀ ਦੁਨਿਧਾਂ” ਨਾਂ ਹਾਸਥ—ਵਧਗਤਮਕ ਨਿਬੰਧ ਚ ਹਾਸ਼ੇ—ਹਾਸ਼ੇ ਕਨੈ ਸੀਕੇਂ ਪਰ ਵਧਗ ਕਿਤੇ ਦਾ ਏ। ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਗੈ ਸੀਕੇਂ ਪਰ ਵਧਗ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਸ਼ਰੀਕ ਛਡੇ ਮਨੁਕਖੋਂ ਚ ਗੈ ਨੇਈ ਛੱਡੇ ਓਹ ਜਾਨਵਰੋਂ ਚ ਬੀ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਜਿਧਾਂ ਕਦੋਂ ਇਕ ਫੁਲਕਾ ਕੁਸੈ ਇਕ ਕੁਤੈ ਗੀ ਸੁਵਿਧੈ ਦਿਕਖੇ ਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਰੁਟਾਂਦੀ ਗੀ ਘੋਲ ਲਾਇਧੈ ਖਾਨੇਲੇਈ ਕੇਈ ਸੀਕ ਕੁਤੈ ਬੀ ਜਸੀ ਪੌਡਨ।

ਤਾਂਦੇ ਮਤਾਬਕ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਚ ਸੀਕ ਇਕ ਨੇਹਾ ਭਰੈਨਾ ਸ਼ਬਦ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜਿਸੀ ਸੁਨਦੇ ਸਾਰ ਗੈ ਸਿਰੈ ਥਮਾਂ ਲੇਇਧਪੈਰੋਂ ਤੋਡੀ ਕਮਨੀ ਪੇਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਸੀਕਾਚਾਰੀ ਚ ਕੋਈ ਬੀ ਦੂਰ ਗੀ ਖਵਦਾ ਨੇਈ ਦਿਕਖੀ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇਕਰ ਤਾਂਦੇ ਗਰੀਬੀ ਛੋਣ ਤਾਂ ਬੀ ਕੁਸੈ ਨਾ ਕੁਸੈ ਲਤਾਡੁਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿਦੇ ਨ। ਕੇਈ ਸੀਕ ਦੁਕਖ ਦੇਨੇ ਲੇਈ ਜਾਂਦੂ—ਟੂਨੇ ਦਾ ਬੀ ਸ਼ਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਨ ਜਿਸ ਥਮਾਂ ਤਾਂ ਪੇਇਧੈ ਦੁਖੀ ਹੋਨ ਤੇ ਕਨੈ ਗੈ ਦੂਰ ਤਠੀ ਜਾਨ। ਤਾਂਦੇ ਜਾਨੇ ਪਰੰਤ ਬਰਸਾਂਤ ਔਨੇ ਪਰ ਸੀਕ ਦੇ ਕੋਠੇ ਪਰ ਚਢਿਧੈ ਬਡੇ—ਬਡੇ ਮਧਾਰਬੀ ਕਰੀ ਓਡਦੇ ਨ ਤੇ ਜੇਕਰ ਬਰਖਾ ਕਨੈ ਛਤ ਡਿਗੀ ਪਵੈ ਤਾਂ ਆਪੂ ਤਾਂਦੇ ਸ਼ਤੀਰ ਬੇਚੀ ਓਡਦੇ ਨ। ਮਿਤ ਠੋਲਿਧੈ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਲੇਈ ਜਾਂਦੇ ਨ, ਤਾਂਦੇ ਮਕਾਨੈ ਗੀ ਖੋਲਾ ਕਰੀ ਦਿੰਦੇ ਨ। ਸੀਕੇਂ ਦੇ ਬਾਪਸ ਪਰਤੋਨੇ ਤੇ ਤਾਂਦੇ ਪੁਛਨੇ ਪਰ ਜੇ ਮਕਾਨ ਗੀ ਕੇਹ ਹੋਈ ਗੇਆ, ਤੱਗਲਾਂਦੇ ਨ ਕਾਠ ਪਾਨੀ ਲਾਗੀ—ਲਾਗੀ ਸਡੀ ਗੇਆ, ਇਟਾਂ ਲੋਕ ਚੁਕਿਕਧੈ ਲੇਈ ਗੇ।

ਇਧੈ ਸੀਕ ਹੋਂਦੇ ਨ ਜੇਹਡੇ ਅਪਨੇ ਗੈ ਸੀਕੇਂ ਖਲਾਫ ਬਡਿਧਾਂ—ਬਡਿਧਾਂ ਸਾਜ਼ਥਾਂ ਰਚਦੇ, ਚਾਲਾਂ ਚਲਦੇ ਤੇ ਲੌਹਕੀ—ਲੌਹਕੀ ਗਲੋਂ ਦੇ ਮੈਹਜਰ ਬੀ ਪਾਂਦੇ ਨ। ਕੇਈ ਸੀਕੇਂ ਦੇ ਬਚਵੋਂ ਦਿਧਾਂ ਕਡਮਾਇਧਾਂ ਤਡਾਨੇ ਚ ਬੀ ਮਾਹਿਰ ਹੋਂਦੇ ਨ, ਓਹ ਝੁ ਗਲਲਾ ਕੋਈ ਬੀ ਫਰਕ ਨੇਈ ਬੁਜ਼ਾਦੇ। ਇਸ ਬਾਰੈ ਤਾਰਾ ਸੈਲਪੁਰੀ ਹੋਰੋਂ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਇਕ ਕੁਸੈ ਜਾਗਤੈ ਦੀ ਕਡਮਾਈ ਹੋਈ ਸੀਕੇਂ ਗੀ ਪਤਾਲਗਾ, ਓਹ ਸੂਹ ਲੈਨੇ ਦੀ ਕੋਣਿਖ ਕਰਨ ਲਗੀ ਪੇ ਜੇ ਕਡਮਾਈ ਆਈ ਕੁਥੁ ਦਾ ਏ? ਇਧਾਂ ਤਾਂਨੋਂ ਓਹ ਕਡਮਾਈ ਤਡਾਈ ਓਡੀ।

ਦੂੰਬਾਰੀ ਤਨੋਂ ਦੂਰ ਫ਼ਾਡੇ ਪਰ ਬੜੀ ਸੁਅਕਲੈ ਜਾਗਤ ਦੀ ਕਡਮਾਈ ਕੀਤੀ। ਪਹੀ ਤਨੋਂ ਸੀਕੋਂ ਗੀ ਪਤਾ ਚਲੀ ਗੇਆ। ਢੂਹੋਨੇ ਕਰੀ ਤਨੋਂ ਕਡਮਾਈ ਤਡਾਨੇ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਕੀਮ ਇਧਾਂ ਬਨਾਈ। ਚਾਰ—ਪੱਧ ਸੀਕ ਦੂਰ ਫ਼ਾਡੇ ਦੇ ਉਸ ਗ੍ਰਾਂ ਪੁਜ਼ੀ ਗੇ, ਜਿਥੈ ਜਾਗਤੈ ਦੀ ਕਡਮਾਈ ਹੋਈ ਦੀ ਹੀ। ਗ੍ਰਾਂ ਪੁਜ਼ੀਯੈ ਤਨੋਂ ਓਹ ਘਰ ਬੀ ਤੁਧੀ ਲੇਆ। ਸਿਦਧੇ ਤਨੋਂ ਦੇ ਘਰ ਗੇ ਆਕਖਨ ਲਗੇ ਜੇਅਸੋਂ ਇਕ ਰਾਤ ਰੌਹਨਾ ਏ ਪਰ ਰੁਟਟੀ ਅਸੋਂ ਥੁਹਾਡੇ ਨੇਈ ਖਾਨੀ। ਤੁਸ ਸਾਫ਼ੇ ਕੋਲਾ ਪੈਸੇ ਲੇਈ ਲੋ ਤੇ ਅਸੋਂਗੀ ਬਟ੍ਟੀ ਹਾਰਾ ਆਟਾ ਦੇਈ ਆਡੇਤੇ ਕਨੈ ਇਕ ਤਵਾ ਬੀ ਦੇਈ ਓਡੇ। ਉਸ ਘਰੈ ਆਹਲੇ ਤਨੋਂਗੀ ਆਟਾ ਤੇ ਤਵਾ ਬਗੈਰਾ ਦੇਈ ਓਡੇਆ। ਤਨੋਂ ਦੇ ਚਾ ਇਕ ਨੇ ਤ੍ਰਾਬੰਡੀ ਚ ਆਤਮਲਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫ਼ਾਡੇ ਪਕਾਨ ਲਗੀ ਪੇਆ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਚਾਰ ਖਾਨ ਬੇਹੀ ਗੇ। ਜੇਲੈ ਪੈਹਲਾ ਗੈ ਫ਼ਾਡਾ ਤਵੇ ਪਰਾ ਉਤਰੇਆ ਤਾਂ ਲਘਰ—ਲਘਰ ਥੋਡਾ ਲੇਝੈ ਖਾਨ ਲਗੇ ਤੇ ਪਹੀ ਅਗਲੇ ਫ਼ਾਡੇ ਗੀ ਬਲਗਨ ਲਗੀ ਪੇ। ਇਸੈ ਚਾਲੀ ਫ਼ਾਡੇ ਉਤਰਦੇ ਜਾਨ ਤੇ ਖੋਹੀ—ਮੋਹੀ ਖੰਦੇ ਜਾਨ। ਘਰੈ ਆਹਲੇ ਏਹ ਸਬ ਦਿਖਦੇ ਰੇਹ ਤੇ ਖੀਰ ਗਲਾਨ ਲਗੇ ਜੇ ਚਾਰ ਫ਼ਾਡੇ ਪਕਕਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਸ਼ੈਲ ਸਬਰ ਕਨੈ ਖੰਦੇ ਤਾ ਕਨੇਹਾ ਸ਼ੈਲ ਹੋਂਦਾ, ਤੁਸੈ ਕੇਹ ਲਿੰਧਪੁਨਾ ਕੀਤਾ ਏ? ਤੁੰਦਾ ਕੇਹਡਾ ਕੁਤਾ ਗ੍ਰਾਂ ਏ? ਇਨਾ ਗਲਾਨਾ ਹਾ ਜੇ ਤਨੋਂ ਝਾਟਟ ਅਪਨੇ ਗ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂਡਸ਼ੀ ਦਿੱਤਾ ਕਨੈ ਗੈ ਗਲਾਨ ਲਗੇ ਅਸੋਂ ਪਹੀ ਲਘਰ—ਲਘਰ ਖਾਦਧਾ ਏ ਪਰ ਜਿਥੈ ਤੁਸੋਂ ਅਪਨੀ ਕੁਝੀ ਦੀ ਕਡਮਾਈ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ ਓਹ ਤੇ ਗ੍ਰਹ—ਗ੍ਰਾਹ ਖੰਦੇ ਨ। ਇਧਾਂ ਓਹ ਅਪਨੇ ਸੀਕੋਂ ਦੇ ਜਾਗਤੈ ਦੀ ਕਡਮਾਈ ਤਡਾਨੇ ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਜਂਦੇ ਨ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਸੀਕੋਂ ਥਮਾਂ ਸਤੇ ਦੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਇਧਾਂ ਦਸੀ ਦੀ ਏ, ਜੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਸਤੇ ਦੇ ਸੀਕੋਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਆਇਥੈ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਦੇਵਤੇ ਪ੍ਰਸਾਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪੁਛਣ ਲਗੇ, ਮਈ ਕੇਹ ਚਾਹਨਾ ਏ ਤਾਂ ਤਨੋਂ ਪਰਤੇ ਚ ਸਾ ਧਨ ਮਗੇਆ ਦੇਵਤੇ ਆਕਖ ਲਗੇ ਠੀਕ ਏ ਤੁਗੀ ਧਨ ਥਹੋਈ ਜਾਹਗ ਪਰ ਸ਼ਾਤ ਏਹ ਏ ਜੇ ਜੇਹਡੀ ਬੀ ਚੀਜ ਥਹੋਗ ਤੇਰੇ ਸੀਕੋਂ ਗੀ ਕੂੰੀ ਥਹੋਈ ਜਾਹਗ। ਤਨੋਂ ਬਡਾ ਸੋਚੀ—ਸਮਝਿਥੈ ਗਲਾਯਾ ਜੇ ਮੇਰਿਆਂ ਦੋ ਗਲਲਾਂ ਮਨੀ ਲੈਓ, ਪੈਹਲੀ ਏਹ ਜੇ ਤੁਸ ਮੇਰੀ ਇਕ ਅਕਖ ਕਡੀ ਲੇਓ ਤਾਂ ਸੀਕੋਂ ਦਿਧਾਂ ਦੋਏ ਨਿਕਲੀ ਗੇਇਆਂ ਓਹ ਅਨੇ ਹੋਈ ਗੇ। ਦੂੰਬ ਏਹ ਜੇ ਸਾਫ਼ ਬੇਹੁਡੇ ਖੂਹ ਹੋਈ ਜਾ ਤਾਂ ਸੀਕੋਂ ਦੇ ਦੋ—ਦੋ ਖੂਹ ਨਿਕਲੀ ਗੇ। ਇਧਾਂ ਉਸਦੇ ਸੀਕ ਅਨੇ ਹੋਏ ਦੇ ਖੂਹੋਂ ਚ ਡਿਗੀ—ਡਿਗੀ ਗੈ ਸੀਕ ਗੇ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਭੈਨੈ—ਬਾਏ ਦਾ ਹਿਰਖ ਦਸਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਜੇ ਘਰੈ ਚ ਭੈਨੈ—ਬਾਏ ਦਾ ਇਨਾ ਹਿਰਖ ਸਮੇਧ ਛੁੱਡੋ ਏ। ਇਕ—ਦੁਏ ਬਾਗੈ ਇਕ ਪਲ ਨੇਈ ਰੱਹਦੇ ਪਰ ਛੋਨੇ ਦੀ ਦੇਰ ਹੋਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਆਪੂ ਚੋ ਸੀਕ ਬਨੀ ਜਾਂਦੇ ਨ ਖੁਆਨ ਬੀ ਹੈਨ ਜੇ “ਅਖੋਂ ਔਨ ਪਰਾਇਆਂ ਜਾਇਆਂ ਤੇ ਨਖੇਡਨ ਸਕਕੈ ਭਾਇਆਂ” ਪਰਾਇਆਂ ਉਸ ਘਰੈ ਚ ਆਇਥੈ ਇਨ੍ਹੀ ਬਕਹਾਓ—ਬਕਹਾਓ ਕਰਦਿਆਂ ਨ ਜੇ ਸੀਕਾਚਾਰੀ ਬਦਧੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਛਿਡੇ ਪੌਂਦੇ ਗੈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਸੀਕਾਚਾਰੀ ਪੀਡੀ ਦਰ ਪੀਡੀ ਗਾਡੀ ਗੈ ਹੋਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਚ ਦੁਸ਼ਮਨੋਂ ਤੇ ਸੀਕੋਂ ਚ ਫ਼ਰਕ ਦਸਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਦੁਸ਼ਮਨ ਇਨੈ ਬੁਰੇ ਨੇਈ ਹੋਂਦੇ ਜਿਨੈਕੇ ਸੀਕ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੈ ਕੁਸੈ ਗੀ ਮਾਰਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਿੜਾ ਗੋਲੀ ਮਾਰਿਥੈ ਖਤਮ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਏ ਪਰ ਸੀਕੋਂ ਇਨ੍ਹੀ ਸਖਲਲੀ ਮੌਤ ਨੇਈ ਦਿੱਤਾ, ਓਹ ਅਗਲੇ—ਪਿਛਲੇ ਬਦਲੇ ਲੈਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਸੀਕੋਂ ਗੀ ਦੁਖੀ ਕਰਦਾ ਏ ਪਹੀ ਤਨੋਂਗੀ ਦੁਖੀ ਦਿਕਖੀ—ਦਿਕਖੀ ਖੁਸ਼ ਬੀ ਹੋਂਦਾ ਏ।

ਦੂੰਬ ਕਖਾਂ ਸ਼ਾਨੇ ਸੀਕ ਕਖਤ ਦਾ ਮਕਾਬਲਾ ਬੜੀ ਚਤੁਰਾਈ ਕਨੈ ਕਰਦਾ ਏ ਓਹ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਭਾਮੋ ਮੁਕਖਾ ਸਰੀ ਜਾਪਰ ਦੁਏ ਅਪਨੇ ਸੀਕ ਗੀ ਅਪਨੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਕਦੋਂ ਨੇਈ ਦਸਦਾ ਏ, ਓਹ ਅਪਨੀ ਇਸੈ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਗੀ ਹਥਿਧਾਰ ਬਨਾਇਥੈ ਅੰਬਰ ਤਾਰੇਵੀ ਦਸੀ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਬਾਰੈ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਕ ਕਹਾਨੀ ਇਧਾਂ ਦਸੀ ਦੀ ਏ ਜੇ ਇਕ ਬਾਰੀ ਏਂਠੀ ਸੀਕ ਹਾ। ਓਹਦੇ ਅਪਨੇ ਗੈ ਸੀਕੋਂਦੇ ਬਧਾ ਜੁਝੀ ਗੇਆ, ਓਹਦੇ ਕੋਲ ਉਸੀ ਬੁਹਾਡਾ ਦੇਨੇ ਆਸਟੈ ਪੈਸੇ ਨੇਈ ਹੋ ਪਰ ਓਹ ਤਨੋਂ ਦੇ ਸਾਮਨੇ ਜਾਹਰ ਨੇਈ ਹਾ ਕਰਨਾਚਾਹਦਾ। ਖੀਰ ਤਨੋਂ ਇਕ ਸਬੀਲ ਸੋਚੀ, ਅਪਨੇ ਘਰਾ ਦੇ ਕੋਠੇ ਪਰਾ ਬਧਾ ਆਹਲੋਂ ਦੇ ਘਰ ਗੀਹਟਿਆਂ ਮਾਰਨ ਲਗੀ ਪੇਆ ਤਾਂ ਦੂਰ ਬਧਾ ਆਲੋ ਘਰੈ ਦਿਧੇ ਜਨਾਨਿਧੀ ਰੈਲਾ ਪਾਧਾ ਜੇ ਬੇਹੁਡੇ ਕਾਈ ਬਟ੍ਟੇ ਮਾਰਾ ਕਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਸੰਦ ਆਏ ਤਨੋਂ ਆਖੇਆ, ਕੇਹਡਾ ਏ ਜੇਹੁਡ ਬਟ੍ਟੇ ਮਾਰਾ ਕਰਦਾ ਏ? ਓਹ ਝਾਟਟਪਟ ਅਪਨੇ ਕੋਠੇ ਪਰਾ ਬੋਲੀ ਪੇਆ, ਅਚਾ ਤੇ ਅਜ਼ ਅਸ ਕੇਹੁਡੇ ਹੋਈ ਗੇ, ਇਧਾਂ ਉਸੀ ਰੁਸ਼ਨੇ ਦਾ ਵਾਨਾ ਲਕੀ ਗੇਆ।

ਆਮਤੌਰਾ ਪਰ ਬਧਾਂ—ਕਾਰਜੇਂ ਚ ਸੀਕ ਕੋਈ ਨਾਂ ਕੋਈ ਬਾਣਾ ਬਨਾਇਥੈ ਰੁਸੀ—ਰੁਸੀ ਬੌਹਦੇ ਨ ਤੇ ਤਾਨੋਂਗੀ ਮਨਾਈ—ਮਨਾਈ ਆਹਨਾ ਇਨਾ ਗੈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜਿਨਾ ਤ੍ਰਕਡੀ ਦੇ ਫੇਕਡੇ ਚ ਡਿਡੂ ਕਿਟੇ ਕਰਿਥੈ ਤੋਲਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਇਕ ਸੀਕਗੀ ਮਨਾਓ ਤੇ ਦੁਏ ਦੀ ਮੁੰਡੀ ਤ੍ਰੇਡੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਜੇਕਰ ਮਨੀ—ਮਨੋਇਥੈ ਸਾਰੇ ਕਿਟੇ ਬੀ ਹੋਈ ਜਾਨ ਤਾਂ ਬੀ ਬਧਾਂ ਆਹਲੇਗੀ ਇਨਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦੇ ਨ ਘਰੇਆਹਲੋਂ ਗੀ ਸਭਨੇ ਦੇ ਤਰਲੇ—ਮਿਨਤਾਂ ਕਰਦੇ ਗੈ ਸਮਾਂ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜੇਹਡਾ ਕੋਈ ਰਾਜੇ—ਪੁਜੇ ਦਾਸ਼ੀਕ ਹੋਂਦਾ ਏ ਓਹ ਕਦੋਂ ਬੀ ਨੇਈ ਚਾਹਨਦਾ ਜੇ ਉਸਦਾ ਸੀਕ ਖਰਾ ਲਾ, ਪਾ ਤੇ ਉਸਦੇ ਗੈ ਸਾਮਨੈ ਤਭਡਾ ਹੋਇਥੈ ਚਲੈ।

ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਬਡੀ—ਬਡਿਆਂ ਕਵਿਤਾਂ ਤੇ ਗੀਤ ਬੀ ਲਿਖੇ ਗੇਦੇ ਨ, ਤਾਨੋਂ ਕਵਤਾਏਂ ਚ ਕਵਿ ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਕੁਟਲਤਾ ਦਾ ਵਰਣ ਛੇ ਗੈ ਸਨਹਾਕਡੇ ਢੰਗੈ ਕਨੈ ਕਰਦਾ ਏ। ਡੋਗਰੀ ਕਵਿ ਹਰਦਤ ਸ਼ਾਸ਼੍ਰੀ ਹੋਰੋਂ “ਦਾਲਤੀ ਦਾ ਧੰਦਾ” ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪੂਰੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸੀਕੋਂ ਪਰ ਲਿਖੀ ਏ। ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਬੋਲ ਨ :—

“ਸੀਕ ਦਿੰਦੇ ਨੇਇਥੋਂ ਜੀਨ

ਸਾਰੀ ਖੂਸੀ ਲੇਈ ਜਮੀਨ”

ਲੋਕਗੀਤੋਂ ਚ ਬੀ ਸੀਕੇਪੁਨੇ ਦੀ ਕੁਟਿਲ ਵ੃ਤਿ ਬਡੀ ਤੀਗ੍ਰਤਾ ਕਨੈ ਤੁਭਰਿਥੈ ਸਾਮਨੇ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਜਿ'ਧਾਂ :—

ਬੇਹੱਡੈ ਕਡਫਿਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਟਾਂ, ਬੇਹੱਡੈ ਕਡਫਿਨਿਆਂ ਪ੍ਰਾਟਾਂ

ਬੇਹਡਾ ਮਲਲ ਲੇਆ ਸੀਕਾਂ, ਬੇਹਡਾ ਮਲਲ ਲੇਆ ਸੀਕਾਂ

ਲੋਕ—ਗੀਤੋਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਖੋਆਨੇ ਤੇ ਮੁਹਾਵਰੋਂ ਚ ਬੀ ਸੀਕੋਂ ਦੇ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਰੂਪ ਦਿਕਖੇ ਜਾਈ ਸਕਦੇ ਨ। ਜਿ'ਧਾਂ :—

ਸੀਕ ਮੋਆ ਬੇਹਡਾ ਮੌਕਲਾ

ਸੀਕ ਸੀਕੈ ਗੀ ਇ'ਧਾਂ ਮਿਲਦਾ ਏ ਜਿ'ਧਾਂ ਘੱਡੇ ਗੀ ਬਟਟਾ।

ਇਕ ਖੋਆਨ ਚ ਜਨਾਨੀ ਦੇ ਘਰੇ ਆਹਲੇ ਗੀ ਉਸਦਾ ਸਭਨੇ ਥਮਾਂ ਬਡਾ ਸੀਕ ਇਸ ਆਸਤੈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ, ਜੇਲਲੈ ਕੋਈ ਖਸਮ ਹਰ ਬੇਲਲੈ ਅਪਨੀ ਗੈ ਜਨਾਨੀ ਗੀ ਬੇਥਵੀ ਟੋਕਾ—ਟਾਕੀ ਜਾਂ ਲੌਹਕੀ—ਲੌਹਕੀ ਗਲਿੰ ਪਰ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨਕਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਜਨਾਨਿਆਂ ਖੋਆਨ ਪਾਦਿਆਂ ਨ, “ਸੌ ਸੀਕ ਪਾਇਥੈ ਇਕ ਖਸਮ ਸੀਕ” ਹੋਂਦਾ ਏ।

ਮੁਹਾਵਰੇ ਚ ਲੋਕ ਇ'ਧਾਂ ਗਲਾਂਦੇ ਨ :—

ਸੀਕ ਜਮੀਨ ਪੈਨਾ

ਸੀਕ ਬਨੀ ਬੌਹਨਾ

ਸੀਕਾਚਾਰੀ ਕਰਨਾ ਮਾਹਨੁ ਦੇ ਸਭਾ ਚ ਏ ਜੇਹਡਾ ਦੁਨਿਆ ਦੇ ਹਰ ਮਨੁਕਖੈ ਚ ਨਜ਼ਰੀ ਔਂਦੀ ਏ। ਸੀਕਾਚਾਰੀ ਅਸੱਗੀ ਹਰ ਥਾਹਰਾ ਪਰ ਬੀ ਨਜਰ ਔਂਦੀ ਏ ਚਾਹੇ ਬਪਾਰ, ਚਾਹੇ ਨੌਕਰੀ, ਦੋ ਹਮ—ਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕ ਬੀ ਸੀਕਜਨ ਬਨੀ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਓਹਇਕ—ਦੁਏ ਦੇ ਖਲਾਫ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਗੁਜ਼ਿਧਾਂ ਚਾਲਿਆਂ ਖੇਫਦੇ ਹੋਈ ਸਟਾਂ ਕਰਾਈ—ਕਰਾਇਥੈ ਗੈ ਖੁਸ਼ ਹੋਂਦੇ ਨ।

ਖੀਰ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝੇ ਗਲਿੰਗੀ ਸੀਕਾਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾ ਗੀ ਇਧਾਂ ਮੁਕਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਸ਼ੀਕ ਭਾਸੇ ਕੁਝੈ ਰੂਪੈ ਚ ਬੀ ਹੋਏ ਪਰ ਕਥਾਂ ਲਿਖੇ ਦਾ ਬੀ ਮਾਨ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਏ।

10.1.3 "ਨਿਬਨਧ ਸੂਰਵੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ" ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੁ

ਸ਼੍ਰੀ ਭਗਵਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਾਠੇ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇ ਗੇਵੇ ਨਿਬਨਧ "ਸੂਰਵੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ" ਚ ਇਹ ਸਿਦਧ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਅਜ਼ਜਕਲ ਲੋਕ—ਕਥਾਂ ਸੁਨਨੇ—ਸਨਾਨੇ ਦੀ ਪਿਰਤ ਖਤਮ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਨ੍ਹੈ ਗੈ ਅਜ਼ਜਾ ਦੇ ਜਸਾਨੇ ਚ ਲੋਕ—ਕਥਾਂ ਬੀ ਲੋਪ ਹੋਂਦਿਆਂ ਜਾਂ ਰਦਿਆਂ ਨ। ਲੋਪ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਬਾਰੈ ਇਧਾਂ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਲੋਕੋਂ ਕਥਾ ਇੱਨਾ ਸਮਾਂ ਗੈ ਨੇਈ ਜੇ ਸਾਰੇ ਪਰੋਅਰੈ ਦੇ ਲੋਗ ਕਿਟਠੇ ਹੋਇਥੈ ਬੈਹਨ ਤੇ ਇਕ—ਦੁਏਂ ਗੀ ਕਥਾਂ ਸਨਾਨ, ਇਸਦੇ ਬਾਰੈ ਚ ਤੁਨ੍ਹਾਂ ਆਕਥੈ ਦਾ ਏ ਜੇ ਬਾਹ ਹੋਂਦੇ ਸਾਰ ਗੈ ਜਾਗਤ ਅਧਨੇ ਪਰੋਆਰੈ ਸ਼ਾ ਬਕਥ ਹੋਇਥੈ ਰੌਹਨਾ ਮਤਾ ਪਸਿੰਦ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਇਧਾਂ ਬਚੇ ਦਾਦੀ—ਦਾਦੇ ਸ਼ਾ ਖਿਡਿਯੈ ਕਥਾਂ ਸੁਨਨੇ ਸ਼ਾ ਬਚਿਤ ਰੋਈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਜਾਗਤ ਜੇਕਰ ਪਰੋਆਰ ਚ ਰੌਹਦਾ ਬੀ ਹੋਏ, ਦਾਦਾ—ਦਾਦੀ ਚ ਬਚੋਂ ਗੀ ਕਥਾਂ ਸਨਾਨੇ ਦੀ ਸਮਰਥ ਬੀ ਹੋਏ ਪਰ ਲੌਹਕੇ ਬਚੋਂ ਕਥਾ ਇੱਨਾ ਸਮਾਂ ਗੈ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਲੌਹਕੇ—ਲੌਹਕੇ ਯਨਾਨੇ ਗੀ ਸ਼ਕੂਲ ਭਰਥੀ ਕਾਰੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਦਾਦਾ—ਦਾਦੀ ਅਧਨੇ ਪੋਤਰੋਂ ਕਨ੍ਹੈ ਮਿਲੀ ਬੀ ਨੇਈ ਸਕਦੇ, ਜੇ ਕਦੋਂ ਕਥ ਸਨਾਨੇ ਦਾ ਸੌਕਾ ਮਿਲੀ ਬੀ ਜਾ ਤਾਂ ਤਾਂ ਅਪਨਾ ਗੈ ਜਾਗਤ ਸ਼ਕੂਲੈ ਤੇ ਪਢਾਈ ਵੀ ਦੋਹਾਈ ਦਿੱਦੇ ਹੋਈ ਅਧਨੇ ਮਾਂ—ਬਕੈ ਗੀ ਨਿਕਖਰਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦੇ ਨ, ਜੇ ਤੁੰਦਾ ਸਮਾਂ ਹੋਰ ਹਾ ਅਜ਼ਜਕਲ ਮੈਨਟ—ਮੈਨਟ ਦਾ ਮੁਲਲ ਏ। ਸ਼ਕੂਲੈ ਚ ਫੀਸ ਭਰਨੇਆਂ ਸਮਾਂ ਕਥਾਂ—ਕਹਾਨਿਆਂ ਚ ਨੇਈ ਗੋਆਈ ਸਕਦੇ। ਦੋਆ ਕਾਰਣ ਰੇਡਿਓ ਟੀ. ਵੀ. ਤੇ ਕਮਾਈਟਰ ਦਾ ਬਚੋਂ ਪਰ ਅਸਰ ਬਚੋਂ ਗੀ ਕਥਾਂ ਕਹਾਨਿਆਂ ਸ਼ਾ ਦੂਰ ਕਰੀ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਏ। ਸ਼ੈਹਰੋਂ—ਗ੍ਰਾਂ ਦੌਨੋਂ ਥਾਹਰੋਂ ਦੀ ਲੋਕ ਕਥਾਂ—ਸੁਨਨੇ—ਸਨਾਨੇ ਪਰ ਜਕੀਨ ਨੇਈ ਕਰਦੇ ਸਗੂਆਂ ਵਕਤ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਸਮਝਾਦੇ ਨ, ਗ੍ਰਾਏਂ ਥਾਹਰੋਂ ਦੇ ਲੋਗ ਜਾਦਾਤਰ ਰੇਡਿਓ, ਟੀ. ਵੀ. ਪਰ ਕਨ੍ਹੈ ਸਰਵਂਧਤ ਨਮਿਆਂ—ਨਮਿਆਂ ਗਲਾਂਸੁਨਦੇ ਰੌਹਦੇ ਨ।

ਲੇਖਕ ਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਥਾਂ ਗੀ ਅਸ ਨਜ਼ਰ ਅਂਦਾਜ ਕਰਾ ਕਰਨੇ ਆਂ ਤੁਂਦੇ ਚ ਸਾਡੇ ਸੰਸਕਾਰ ਛਘੇ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਕਾਰੋਂ ਗੀ ਬਚਾਈ ਰਕਖਨੇ ਆਸਤੈ ਕਥਾਂ ਸੁਨਦੇ—ਸਨਾਂਦੇ, ਕਥਾਂ ਗੀ ਨਜ਼ਰ ਅਂਦਾਜ ਕਰਨੇ ਕਰੀ ਸੰਸਕਾਰ ਅਧਨੇਪੈਰੋਂ ਪਰ ਨੇਈ ਖਡਾਂਦੇ ਸਗੂਆਂ ਲੱਡਖੜਾਈ ਡਿਗਾ ਕਰਦੇ ਨ, ਓਹ ਸੰਸਕਾਰ ਕਿਧਾਂ ਖਡੋਈ ਸਕਦੇ ਨ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾਂਦੇ ਹੋਈ ਸੰਸਕਾਰ ਕਨ੍ਹੈ ਸਰਵਨਿਧਿ ਇਕ ਕਥ ਇਧਾਂ ਸੁਨਾਈ ਦੀ ਏ ਜੇ ਇਕ ਸ਼ਾਹਿਰਾਜਾ ਦੇ ਦੋ ਜਾਗਤ ਹੋਏ, ਮੈਹਲੋਂ ਦੇ ਚੌਨੋਂ ਪਾਸ੍ਤੈ ਖੁਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਾਹ ਛਾਈ ਗੇਈ। ਜਾਗਤੈ ਬਡੈ ਹੋਇਥੈ ਪਢਨਿਖਿਖਨਾ ਤੇ ਧਨਖ ਚਲਾਨਾ ਸਿਕਖੀ ਲੇਆ ਪਰ ਬਡੇ ਗੈ ਸ਼ਾਰਤੀ ਹੈ, ਮੈਹਲੋਂ ਥਮਾਂ ਬਾਹਰ ਆਇਥੈ ਪਾਨੀ ਲੈਨ ਆਈ ਦਿਧੋਂ ਜਨਾਨਿਆਂ ਗੀ ਬੜਾ ਤਾਂਗ ਕਢੇ। ਜਿਸਲੈ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਰਾਜੇ ਗੀ ਪਤਾ ਚਲੀ ਤਾਂ ਤੁਨੋਂਗੀ ਦੱਡ ਦੇਨੇ ਦੀ ਗਲ ਕੀਤੀ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਅਧਨੇ ਗੈ ਜਾਗਤੈ ਗੀ ਦੱਡ ਦੇਨੇ ਲੇਈ ਕੇਈ ਸਬੀਲਾ ਕੀਗਿਆਂ ਪਰ ਜਾਗਤ ਤਨ੍ਹੇ ਸਮਝਾਂ ਔਕਖੋਂ ਚਾ ਗੁਜਰਦੇ ਹੋਈ ਦੂਰ ਪੁਜੀ ਗੇ ਤੇ ਦੁਏ ਰਾਜਿ ਚ ਜਾਇਥੈ ਉਸ ਰਾਜੇ ਗੀ ਰਹਾਈ ਓਡੇਆ ਤੇ ਇਕ ਝੌਜਨੇਹੀ ਬਨਾਈ ਲੈਤੀ। ਸਮਝਾਂ ਦੀ ਬਾਹ ਤਥੂਂ ਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰਿਆਂ ਕਨ੍ਹੈ ਹੋਈ ਗੇ ਛਡਾ ਇਕ ਗੈ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਗੀ ਛਡਕਾਈ ਉਸ ਕਨ੍ਹੈ ਬਾਹ ਸ਼ੀ ਲੈਤਾ। ਰਾਜਕੁਮਾਰਿਆਂ ਤੇ ਅਧਨੇ ਸਮਝਾਂ ਲਿਖਰੋਂ ਗੀ ਲੇਇਥੈ ਜਿਸਲੈ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਵਾਪਸ ਅਧਨੇ ਨਗਰ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਰਾਜਾ ਕਿਥ ਡਰੀ ਓਾ ਪਰ ਜੇਲੈ ਰਾਜਾ ਗੀ ਇਹ ਪਤਾ ਚਲੇਆ ਜੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਪਰਤੋਈ ਆਏ ਨ ਤਾਂ ਨਗਰੈ ਚ ਖੁਸ਼ਿਆਂ ਮਨਾਇਆਂ ਗੇਇਆਂ। ਸਭੈ ਔਕਖੋਨੈ ਨਿਪਟਨੇ ਪੱਤੇ ਰਾਜਕਮਾਰੋਂ ਸਥ ਦਿਕਖੀ ਲੇਆ, ਇਧਾਂ ਓਹ ਜਨਤਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਚ ਰਾਜ-ਕਾਜ ਚਲਾਨ ਲਗੀ ਪੇ।

ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਕਥ ਰਾਹੋਂ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਸਾਡਿਆਂ ਕਥਾਂ ਚ ਸੂਰਵੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂ ਰੂਪੀ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਜਿਸਲੈ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਅਧਨੇ ਨਗਰੈ ਥਮਾਂ ਬਾਹਰ ਗੈ ਉਥੈ ਤੁਨ੍ਹਾਂ ਬਡੀ ਸੂਰਵੀਰਤਾ ਕਨ੍ਹੈ ਸਮਝਾਂ ਔਕਖੋਂ—ਅਡਚਨੋਂ ਦਾ ਮਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ

ਚਾਲੀ ਦੇ ਅਨੁਭਵੋਂ ਕਨੈ ਨਿਆਂਡ ਤੇ ਆਚਰਣ ਪੈਦਾ ਹੋਏ। ਡੋਗਰੋਂ ਚ ਸੂਰਵੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂਡ ਕਰਨੇ ਦੀ ਇਕ ਪਰਾਪਰਾ ਚਲੀਆਂਵਾ ਕਰਦੀ ਐ। ਇਥੈ ਪਰਾਪਰਾ ਸਾਫ਼ਿਯੋਂ ਲੋਕ—ਕਥਿੰ ਦੀ ਧਕਕੀ ਨਿੱਹ ਤੇ ਮੁਕਖ ਅੰਗ ਐ। ਲੋਕ ਕਥਿੰ ਚ ਸਭੈ ਸਾਂਕਾਰ ਸੌਜੂਦ ਨ, ਡੋਗਰੋਂ ਦੇ ਸਭਾਡ ਉਪਰ ਘੜੀ ਦਿਧਾਂ ਹੋਂਦਿਧਾਂ ਨ। ਸੂਰਵੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਆਂਡ ਇੰਦੇ ਚ ਰਚੇ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਨ।

10.14 ਵਿਦਿਆਰਥਿਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਸਤੈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਨਿਬਨਥ “ਤੁਆ ਫਚਾਂ ਸਾਫ਼ੀ ਬੋਲੋ” ਪਾਫਿਧੈ ਤੁਸਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਂਕਿਤ ਵਰਣਨ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਚ ਕਰੋ?
 2. “ਸ਼ਤ੍ਰੀਕਾਂ ਦੀ ਦੁਨਿਧਾਂ” ਨਿਬਨਥ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸੀਕਾਂ ਬਾਰੈ ਕੇਹ—ਕੇਹ ਗਲਾਏ ਦਾ ਐ। ਸਂਕਿਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਓ?
 3. “ਮਨੁਕਖ ਕੈਹਦੇ ਤਾਈ ਜੀਂਦਾ ਐ” ਸਾਂਸਾਚਾਤਮਕ ਨਿਬਨਥ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਮਜ਼ਾਡੀ ਦੇ ਪਹਾਡੀ ਸੌਂਦਰਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਚ ਕਰੋ।
 4. ਸੂਰਵੀਰਤਾ ਦੇ ਨਿਆਂਡ ਨਿਬਨਥ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕੇਹ ਸਿਦਧ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਥਿਕਾ ਕੀਤੀ ਦੀ ਐ।
-

रूपरेखा

11.0 उद्देश्य

11.1 पाठ—परिचे

11.1.1 श्री शिवनाथ हुंदा परिचे

11.1.2 श्री विश्वनाथ खजूरिया हुंदा परिचे

11.1.3 प्रो. चम्पा शर्मा हुंदा परिचे

11.1.4 विद्यार्थिये दे अभ्यास आस्तै प्रश्न

11.0 उद्देश्य

इस पाठ गी पढ़ियै विद्यार्थी त्र'ऊं निबन्धकारें दा परिचे हासल करी सकडन | निबन्धकार न श्री शिवनाथ, श्री विश्वनाथ खजूरिया, प्रो. शर्मा |

11.1 पाठ—परिचे

“निबन्धकारें दा परिचे ते उंदा जोगदान” इस विशे पर त्र'ऊं निबन्धकारें दा परिचे दिता गेदा ऐ।

11.1.1 श्री शिवनाथ हुंदा परिचे

11.1.2 श्री विश्वनाथ खजूरिया हुंदा परिचे

11.1.3 प्रो. चम्पा शर्मा हुंदा परिचे

11.1.4 विद्यार्थिये दे अभ्यास आस्तै प्रश्न

11.1.1 श्री शिवनाथ

डोगरी दे नामवर आलोचक ते लेखक श्री शिवनाथ हुंदी डोगरी साहित्य—जगत च टकोहदी पन्धान ऐ। डोगरी

ਲੇਖਕ ਤੋਂ ਆਲੋਚਨਾ ਚ ਨੁਮਾਯਾ ਥਾਹਰ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੁੰਦਾ ਜਨਮ 18 ਫਰਵਰੀ 1925 ਈ. ਗੀ ਹੋਣਾ। ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੋਰ ਅਪਨੀ ਮਾਤਾ ਸ਼੍ਰੀ ਟੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਤੇ ਪਿਤਾ ਕਾਸ਼ੀਨਾਥ ਹੁੰਦੀ ਇਕੱਕੀ ਇਕ ਸੰਤਾਨ ਹੈ। ਅਪਨੇ ਮਾਝ—ਬਬੈ ਦੀ ਇਕਕਲੀ ਸੰਤਾਨ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਪਢਾਈ—ਲਖਾਈ ਤੇ ਹੋਰਨੇ ਖੇਤਰੋਂ ਚ ਅਗ੍ਰੇ ਬਧਨੇ ਲੇਈ ਹਰ ਚਾਲੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਮਿਲਦੇ ਰਹ ਪਰ ਫਹੀ ਬੀ ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਚ ਕੇਈ ਚਾਲੀ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਤਜਰਬੇ ਕਨ੍ਹੈ ਨਿਭੜਨਾ ਪੇਆ। ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੁੰਦੀ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਨ੍ਹੈ ਬਨਤਰ ਨੇਈ ਹੀ ਪਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਨ੍ਹੈ ਬਡੀ ਗੈਹਰੀ ਮਿਤਰਾ ਹੀ। ਹਰ ਚਾਲੀ ਦੀ ਗਲ ਅਪਨੀ ਮਾਤਾ ਕਨ੍ਹੈ ਕਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਕੇਈ ਪਢਾਏਂ ਗੀ ਬਡੀ ਬੁਦਿਧਮਾਨੀ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਨ੍ਹੈ ਪਾਰ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੋਰੋਂ ਦਸਮੀਂ ਸ਼੍ਰੀ ਰਣਵੀਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਥਮਾਂ 1941 ਈ. ਚ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਬੀ. ਏ. ਗਾਂਧੀ ਮੈਮੋਰਿਯਲ ਕਾਲੇਜ ਥਮਾਂ ਕੀਤੀ। ਇੰਟਰ ਮੀਡਿਯੇਟ ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀ ਸਟੇਟ ਚ ਸੱਬਨੇਂ ਥਮਾਂ ਮਤੇ ਨੰਬਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਬੀ. ਏ. ਚ ਪੂਰੀ ਸਟੇਟ ਦੇ ਮਤੇ ਹਾਨਿਧੇਂ ਚ ਪੈਹਲੀ ਪੋਜਿਸ਼ਨ ਹਾਸਲ ਕਰਿਥੈ ਅਪਨਾ ਨਾਂ “ਰੋਲ—ਆਫ ਆਨਰ” ਚ ਦਰਜ ਕਰੋਆਧਾ। ਜੇਹਡੇ ਬੋਰਡ ਚ ਏਹ ਨਾਂ ਦਰਜ ਏ ਓਹ ਸਾਈਸ ਕਾਲੇਜ ਦੇ ਮੇਨਹਾਲ ਦੀ ਕਥਾ ਪਰ ਅਜ਼ਜ ਬੀ ਟਾਂਗੋਏ ਦਾ ਏ। ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੋਰੋਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ—ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਏਮ. ਏ. ਪੰਜਾਬ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਇਕ ਪ੍ਰਸਿਦਧ ਸੱਸਥਾਨ ਗੈਰਮੈਂਟ ਕਾਲੇਜ ਲਾਈ ਥਮਾਂ 1945—47 ਚ ਮੁਕਮਲ ਕੀਤੀ ਹੀ। ਦੂਜੀ ਬਕਖੀ ਲਿਫੈਂਸ ਸਕੂਲ ਅਫ ਲੈਂਗਵੇਜਿਜ ਚ ਫ੍ਰੈਂਚ ਭਾਸ਼ਾ ਬੀ ਸਿਕਖੀ ਦੀ ਸੰਭਾਨ ਬੀ ਪਾਸ ਕੀਤੇ। ਖੇਡੈ ਦੇ ਬੀ ਬਡੇ ਸ਼ਕੀਨ ਹੈ, ਆਸਤੌਰਾ ਹਾਕੀ, ਫੁਟਬਾਲ ਤੇ ਚਿੰਡੀ ਛਿਕਕਾ ਖੇਡਦੇ ਰੌਂਹਦੇ ਹੋ। ਹਾਕੀ ਖੇਡਨੇ ਦੀ ਇੰਦੀ ਬਡੀ ਰੁਚਿ ਰੌਂਹਦੀ ਹੀ ਪਰ ਇਕ ਬਾਰੀ ਹਾਕੀ ਖੇਡਦੇ ਹੋਈ ਮਤੇ ਪਰ ਲਗਦੀ ਤਾਂ ਇੰਦੀ ਮਾਤਾ ਹੋਰੋਂ ਹਾਕੀ ਖੇਡਨਾ ਛਡਕਾਈ ਦਿਤਾ ਹਾ।

ਜਿਤਥੁੰ ਤਗਰ ਨੌਕਰੀ ਦਾ ਸੋਆਲ ਏ, ਨੌਕਰੀ ਦਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਕਾਰਧਾਲਿਯੋਂ ਚ ਅਪਨਿਧਾਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਦਿਯਾ ਨ। ਸੱਬਨੇਂ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੇ 1947 ਈ. ਚ ਰੇਡਿਯੋ ਸਟੇਸ਼ਨ ਜ਼ਮ੍ਮੁ ਖੁਲਲਨੇ ਪਰ ਡੋਗਰੀ ਟ੍ਰਾਂਸਲੇਟਰ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਨ੍ਯੂਯਾਰਿਕ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਕਮ ਕੀਤਾ। ਮੀਨਾ ਭਰ ਇਤਥੈ ਕਮ ਕਰਨੇ ਪੱਤੇ ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ ਦਿਲੀ ਸਦਧੀ ਲੈਤਾ ਗੇਆ। ਉਤਥੈ 1947 ਥਮਾਂ 1950 ਤਗਰ ਬ੍ਰਾਡਕਾਸਟਿੰਗ ਹਾਊਸ ਦਿਲੀ ਥਮਾਂ ਡੋਗਰੀ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਯੂਨਟ ਚਾ ਡੋਗਰੀ ਚ ਖੱਬਰਾਂ ਪਢਦੇ ਰਹੇ। ਡੋਗਰੀ ਨ੍ਯੂਯਾਰਿਕ ਜਨੇਹੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਕਨ੍ਨੇਕਨ੍ਹੀ ਆਈ. ਏ. ਏਸ. ਦੀ ਤੇਆਰੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਏਹ ਸ਼ਤੇਹਾਨ ਤਾਂ ਨੇ 18ਮੀਂ ਪੋਜਿਸ਼ਨ ਹਾਸਲ ਕਰਿਥੈ ਪਾਸ ਕੀਤਾ। ਇਧਾਂ 1950 ਈ. ਚ ਭਾਰਤੀ ਡਾਕ ਤਾਰ ਵਿਮਾਗ ਚ ਲਗਾਂ ਤੇ ਜਿਤਥੈ ਬਕਖੋ—ਬਕਖ ਔਹਦੋਂ ਪਰ ਅਪਨਿਧਾਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਿਆਂ। ਨੌਕਰੀ ਦਰਾਨ ਇਨ੍ਹੋਂਗੀ ਯੂਨਿਕਾਲ ਪੋਸਟਲ ਯੂਨਿਯਨ ਐਕਸਪੱਟ ਬਨਿਧੈ ਬਦੇਸ਼—ਜਾਤਰਾਂ ਕਰਨਿਧਾਂ ਪੇਇਆਂ।

ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੋਰ ਸਾਹਿਤਿ—ਅਕਾਦਮੀ ਕਨ੍ਹੈ ਬੀ ਜੁਡੇ ਦੇ ਨ। ਤਾਂ ਨੇ ਪੈਹਲੇ ਦਸ ਬਾਰੋਂ ਤਗਰ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਏਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮਿਕਾਰ ਤੇ ਫਹੀ ਏਡਵਾਇਜ਼ਰੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕਨ੍ਵੀਨਰ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਅਪਨਿਧਾਂ ਸੇਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਿਆਂ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਓਹ ਕੇਇਥੇ ਮੇਟਿਂਗਾਂ ਦੇ ਮਿਕਾਰ ਤੇ ਕੇਇਥੈ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਬੀ ਕਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਰਾ ਬੀ ਕਰਦੇ ਨ।

ਬਾਹ ਇੰਦਾ 12 ਮਈ 1950 ਈ. ਚ ਲਕਸੀ ਹੁੰਦੇ ਕਨ੍ਹੈ ਹੋਆ। ਇੰਦੀ ਪਲੀ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਲਕਸੀ ਹੋਰੋਂ ਬੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਿਵਿਸ਼ੇ ਚ ਏਮ. ਏ. ਕੀਤੀ ਦੀ ਹੀ ਤੇ ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਇਕ ਕਾਲੇਜ ਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦਿਧਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਹਿਧਾਂ ਪਰ ਬਾਹ ਪੱਤੇ ਨੌਕਰੀ ਛੋਡਿਥੈ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰੀਕਟਸ ਰੁਜ਼ੀ ਗੇਇਆਂ। 1951 ਈ. ਚ ਇੰਦਾ ਲਵੀ ਨਾਂ ਦਾ ਬੇਟਾ ਪੈਦਾ ਹੋਆ ਜੇਹਡਾ ਸੈਂਟ ਕਾਲਿਬਿਯਾ ਸਕੂਲ ਚ ਪਢਦਾ ਰੇਹਾ। ਪਰ ਓਹਦਾ ਕਲੱਬੈ ਇਸ ਸੱਸਾਰਾ ਥਮਾਂ ਚਲੀ ਜਾਨਾ ਤੰਦੇ ਲੇਈ ਬਡਾ ਬਡਾ ਸਦਮਾ ਰੇਹਾ ਏ। ਉਸੇ ਸਦਮੇਂ ਚ ਸਨ् 1984 ਈ. ਲਕਸੀ ਹੁੰਦਾ ਬੀ ਕਾਲ ਹੋਈ ਗੇਆ। ਇਧਾਂ ਲਕਸੀਰ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੋਰੋਂ ਇਕਲੇ ਛੋਡਿਥੈ ਚਲੀ ਗੇਇਆਂ। ਜਾਂ ਕਾਲ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੁੰਦੀ ਰਟੈਰਮੈਂਟ ਪੱਤੇ ਗੈ ਹੋਆ ਹਾ। 1989 ਈ. ਚ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੋਰੋਂ ਅਪਨੀ

ਪਲੀ ਤੇ ਜਾਗਤੈ ਦੇ ਚੇਤੈ ਚ “ਲਵੀ ਲਕਸੀ” ਨਾਂਡ ਦੀ ਇਕ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟ੍ਰਸਟ ਬਨਾਈ। ਜਿਸਦੀ ਆਂਦਨ ਗੀ ਬੰਡੀ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਤੁਂਦੇ ਚੇਤੈ ਚ “ਲਵੀ ਲਕਸੀ” ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਦੀ ਵਿਕਾਸਥਾ ਤੁਨੈਂ ਵਿਦਾਰਥੀਂ ਲੇਈ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ ਜੇਹਡੇ ਡੋਗਰੀ ਤੇ ਭੇਂਗੀ ਰਲਾਇਥੈ ਸਮਨੋਂ ਚ ਛੁਟ ਨਮਰ ਲੈ। ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੋਰ ਇਕਕਲੇ ਭਜਨ—ਪਾਠ ਚ ਰੁਜ਼ੇ ਰੌਂਡੇ ਨ ਤੁਂਦੇ ਮਤਾਬਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਲੇਈ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮ, ਭਜਨ ਪਾਠ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮ ਵਿਖਲੇਸ਼ਨ ਬੱਡੀ ਸਾਡੇ ਕਰਦੇ ਨ। ਤੁਨੈਂ ਇਸ ਚਾਲੀ ਦੇ ਸਮਨੋਂ ਨਿਧਮੋਂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਆਪਾ ਪਰ ਲਾਗੂ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਪਿੰਨਕਖ ਪਨਾਨ ਬਨਾਈ ਦੀ ਏ।

ਰਚਨਾਂ :-

1. ਹਿੱਸਟ੍ਰੀ ਆਂਫ ਡੋਗਰੀ ਲਿਟ੍ਰੇਚਰ (1976 ਚ ਸਾਹਿਤ्य—ਅਕਾਦਮੀ ਨਮੀਂ ਦਿਲ੍ਲੀ ਪਾਸੇਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ)
2. ਡੋਗਰੀ—ਸਾਹਿਤਿਆ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ (ਅਨੁਦਿਤ) 1990 ਚ ਸਾਹਿਤ्य—ਅਕਾਦਮੀ
3. ਭਗਵਤਪ੍ਰਸਾਦ ਸਾਠੇ (ਮੋਨੋਗ੍ਰਾਫ)
4. ਚੰਨਿਗ ਆਂਫ ਚ ਸਿਟੀ ਓ. ਪੀ. ਸ਼ਰਮਾ ਸਾਰਥੀ ਹੁਂਦੇ ਨਂਗਾ ਰੁਕਖ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ
5. ਇਕੋਯਾ ਏਣਡ ਸ਼ੈਡੋਯ (ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਸੰਕਲਨ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ (Echoes and Shadows))
6. ਗੋਲਡਨ ਵਰ्ड (ਡਾਂ. ਓਮ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁਂਦੇ ਕਹਾਨੀ—ਸੱਗੈਹ ਸੁਨ੍ਹੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ)
7. ਡੋਗਰੀ—ਸਾਹਿਤਿਆ ਦਰਸ਼ਨ (ਡੋਗਰੀ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਸੰਕਲਨ ਤੇ ਸੰਪਾਦਨ ਹਂਸਰਾਜ ਪੰਦੋਤ੍ਰਾ ਹੁਂਦੇ ਸਾਥੋਂ)।
8. ਸਾਹਿਤਿਆ ਪਰਚੋਲ (ਵਿਸ਼ ਸਾਹਿਤਿਆ, ਆਲੋਚਨਾ ਸਿਦਧਾਂਤ ਤੇ ਡੋਗਰੀ—ਸਾਹਿਤਿਆ ਬਾਰੇ ਨਿਬੰਧਾਂ ਦਾ ਸੱਗੈਹ)
9. ਚੇਤੋਂ ਦੀ ਚਿਤਕਬਰੀ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧ ਸੱਗੈਹ
10. ਏ ਹੈਂਡਫੁਲ ਆਂਫ ਸਨ (ਸਾਹਿਤਿਆ ਅਕਾਦਮੀ ਪਾਸੇਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਡੋਗਰੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇੰਦੇ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਆ ਬਾਰੈ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਹਿੰਦੀ, ਡੋਗਰੀ ਆਦਿ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਚ ਲੇਖ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਪਤ੍ਰਿਕਾਏਂ ਚ ਛਪੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ।

ਸਮਾਨ :— ਸ਼੍ਰੀ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਹੋਰੋਂ ਗੀ “ਚੇਤੋਂ ਦੀ ਚਿਤਕਬਰੀ” ਨਾਂਡ ਦੀ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧ ਪੋਥੀ ਪਰ 2004 ਬਾਰੋਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਿਆ—ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਕਨੈ ਸੰਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ।

ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆ—ਜਗਤ ਚ ਅਪਨੇ ਲਲਿਤ ਨਿਬੰਧਾਂ, ਸਮਾਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖਾਂ, ਕਵਿਤਾਏਂ, ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਦੇ

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਿਏ ਖਾਸਾ ਬਾਦਧਾ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। 2001 ਚ ਡੋਗਰੀ ਸੱਥਾ ਜਮ੍ਹਾ ਪਾਸੇਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਸੇ ਆਹਲਿਧਾਂ ਦੌਂ ਪੁਸ਼ਟਕਾਂ “ਸਾਹਿਤਿਧ ਪਰਚੋਲ” ਤੇ “ਚੇਤੋਂ ਦੀ ਚਿਤਕਬਰੀ” ਦਾ ਬੀ ਟਕੋਹਦਾ ਧੋਗਦਾਨ ਏ। ਸਾਹਿਤਿਧ ਪਰਚੋਲ ਚ ਵਿਸ਼ਵ—ਸਾਹਿਤਿਧ, ਆਲੋਚਨਾ ਸਿਦਧਾਂਤ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਧ ਬਾਰੈ 29 ਨਿਬਨਧ ਸੰਕਲਨ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਨ। ਪੈਹਲੇ ਭਾਗ ਚ 9 ਲੇਖ ਵਿਸ਼ਵ ਸਾਹਿਤਿਧ ਦੀ ਪਂਛਾਨ ਕਰਾਨੇ ਆਹਲੇ ਨ। ਜਿੰਦੇ ਚ ਤੈ ਜਾਪਾਨੀ ਉਪਨਿਆਸ, ਨਾਈਜੀਰਿਆਈ ਸਾਹਿਤਿਧ, ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਲੋਕਗੀਤ, ਪਾਬਲਾ ਨਕਦਾ ਦੀ ਕਕਿਆ, ਸ਼ੀਡਨ ਚ ਲਖਾਰੀ ਤੇ ਲੇਖਨ ਆਦਿ ਲੇਖ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਿਥ ਮੁਲਖੋਂ ਚ ਲੇਖਨ ਪਰਿਪਰਾ ਤੇ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਸੂਖਮ ਜਾਨਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਨ।

ਦੁਏ ਭਾਗ ਸਾਹਿਤਿਧ—ਸ਼ਾਸਤਰ ਚ ਸਾਹਿਤਿਧ ਆਲੋਚਨਾ ਬਾਰੈ 6 ਲੇਖ ਨ ਜਿੰਦੇ ਚ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਤੇ ਉਤਤਰ—ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਤੇ ਤਤਕਾਲੀ ਤੇ ਕਾਲਜਿਆ ਸਾਹਿਤਿਧ ਕਨੈ ਸਰਬਾਂਧ ਲੇਖ ਬਡੇ ਜ਼ਾਨਵਰਧਕ ਸਿਦਧ ਹੋਂਦੇ ਨ।

ਤ੍ਰਿਧੇ ਭਾਗ ਚ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਧ ਪਰਚੋਲ ਚ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਧ—ਸਿਰਜਨਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲੇਖਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਧ—ਆਲੋਚਨਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਚ ਲਾਭਦਾਯਕ ਲੇਖ ਨ।

“ਚੇਤੋਂ ਦੀ ਚਿਤਕਬਰੀ” ਨਾਂਡ ਦੀ ਦੂੜੀ ਨਿਬਨਧੋਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਚ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੁੰਦੇ ਸੰਸਮਰਣੋਂ ਪਰ ਅਧਾਰਤ 12 ਲੇਖ ਨ। ਜਿੰਦੇ ਚ ਰਿਟਾਯਰ ਹੋਨੇ ਪਰ, ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਅ'ਊਂ, ਸ਼ਿਮਲਾ ਤੇ ਅ'ਊਂ, ਢੁਗਗਰ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਤੇ ਅ'ਊਂ ਨਿਬਨਧੋਂ ਚ ਲੇਖਕ ਦੇ ਨਿਜੀ ਅਜੂਵੋਂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਬਡੇ ਸਨਹਾਕਡੇ ਢੰਗ ਕਨੈ ਹੋਏ ਦਾ ਏ। ਤੁਂਦੇ ਜਾਤਰਾ ਲੇਖੋਂ ਚ ਜਾਤਰਾ—ਜੀਵਨ ਜਾਤਰਾ, ਸਿਰੀਨਗਰ ਥਮਾਂ ਅਮਰਨਾਥਤੇ ਦਿੱਲੀ ਥਮਾਂ ਲੇਗਾਸ, ਹਘੂਗੇਲ ਦੀ ਢੁਗਗਰ ਧਾਤ੍ਰਾ ਆਦਿ ਚ ਧਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਦਾ ਨਰੋਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ।

“ਜਮ੍ਹੂ—ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਚੌਖੜੇ ਚ” ਨਿਬਨਧ ਚ ਜਮ੍ਹੂ ਤੇ ਇਸਦੇ ਆਲੋ—ਦੁਆਲੈ ਰਾਜ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਰਾਜਾਏਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਜਾਨਕਾਰੀ ਮਿਲਦੀ ਏ। ਤਿਤਥੋਂ—ਤਰੀਕੇਂ ਸਮੇਤ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਰਾਜੋਂ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨਕਾਲ ਬਾਰੈ ਜਾਨਕਾਰੀ ਥਹੋਂਦੀ ਏ। ਨਿਬਨਧ ਦੇ ਖੀਰਾ ਚ ਤੁਨੈਂ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ ਜੇ “ਡੋਗਰੇ ਸ਼ਵਾਭਿਮਾਨੀ, ਆਜਾਦੀ ਪਸਿੰਦ ਰੇਹ ਨ। ਅਪਨੇ ਕੋਲਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਾਕਤਵਰ ਹਮਲੇ ਕਰਨੇ ਆਹਲੈਂ ਦੇ ਬਰੁੜ ਲਡਾਈ ਚ ਖਡਾਂਦੇ ਰੇਹ, ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਚ ਤੁਂਦੀ ਤਾਬੇਦਾਰੀ ਬੀ ਮਨਦੇ ਰੇਹ ਪਰ ਸੌਕਾ ਪਾਂਦੇ ਗੈ ਬਗਾਵਤ ਚ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਲੰਝੇ ਤੁਫ਼ੀ ਖਡਾਂਦੇ ਰੇਹ ਨ।”

“ਮੇਰੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਜਮ੍ਹੂ” ਨਾਮਕ ਨਿਬਨਧ ਚ ਪੁਰਾਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਧਾਦ ਤਾਜਾ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਮੰਦਰੇ ਆਹਲਾ ਸ਼ੈਹਰ ਖੋਆਨੇ ਅਹਲੇ ਜਮ੍ਹੂ ਸ਼ੈਹਰੇ ਚ ਕੋਈ ਪੱਜਾਏਂ ਕੋਲਾ ਬੀ ਮਤੇ ਮੰਦਰ ਏ, ਸ਼ਿਖੋਂ ਪਰ ਸੁਨ੍ਹੇ ਦੇ ਪਾਨੀ ਮਢਾਏ ਦੇ ਜਾਂ ਪਿੱਤਲ ਦੇ ਸ਼ੈਹਰੀ ਗੋਲ ਕਲਸ਼ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੂਪਾ ਚ ਬਡੇ ਲਿਖਕਦੇ ਹੋ। ਹਰ ਥਾਹਰ ਰੈਨਕ ਗੈ ਬਕਖਰੀ ਹੋਂਦੀ ਹੈ, ਤੁਂਦੇ ਸਤਾਬਕ ਪੁਰਾਨਾ ਜਮ੍ਹੂ ਅੜ੍ਹੈ ਦੇ ਜਮ੍ਹੂਦੇ ਭੀਡ—ਭਡਕੇ ਤੇ ਰੈਲੇ ਚ ਢੁਕੇ ਦਾ ਲਭਦਾ ਏ।

ਇਸ ਪੋਥੀ ਦਾ ਨਿਬਨਧ “ਚੇਤੋਂ ਦਾ ਚਿਤਕਬਰੀ” ਉਚਕਾਓਟਿ ਦਾ ਨਿਬਨਧ ਏ। ਇਸ ਲੇਖ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਪਨੇ ਘਰ ਤੇ ਬਸ਼ੀ ਦਾ ਨੇਹਾ ਚਿਤਰ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਜਿਸ ਕਨੈ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਪਾਰਦੇ ਉਪਰ ਨੇਹੀਂ ਚਤੁਰੋਂਦੇ ਨ ਉਤਰਨੇ ਦਾ ਨਾਂਡ ਗੈ ਨੇਈਲੈਂਦੇ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਕਲਲੇਪਨੇ ਤੇ ਵੇਦਨਾ ਬਕਖੀ ਸ਼ਾਰਾ ਬੀ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

“ਮਾਂ ਦੁਰਗਾ” ਨਿਬਨਧ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਨਾਰੀ ਗੀ ਸ਼ਕਿਤ ਦਾ ਸਾਮਧਾਮ ਮੁਜਸ਼ਸਮਾ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ। ਇਸ ਬਾਰੈ ਲੇਖਕ ਦਾ ਮਨਨਾ ਏ

जे दुर्गा दा असली रूप भारती नारी दे ठेठ रूपै दे उल्ट ऐ। भलेआं आधुनिक, इकदम नारी वादी, जेहड़ा हिंदू समाज च प्रतिश्ठित सीता—सवित्री दे स्टीरियो टाइप गी नकारदा ऐ। इस रूपा च दुर्गा कुसै पुरश दे अधीन कुसै उपर निर्भ नेई, कुसै दे आक्खे पर चलने लेई मजबूर नेई। ओह घरै दा कम्म—काज, चौका बर्तन, फंड—बुहार नेई करदी ते ज्ञि कम्मा गी यानी युद्ध च भिड़ने दी परम्परा च मर्दं दा कम्म समझेआ जंदा ऐ। ओह मर्दं कोला बधी—चढ़ियै छादरी दा प्रदर्शन करदी ऐ। इस कम्मा च ओह कुसै मरदा दी मदद नेई लैंदी। मददा दी लौड़ पौने पर ओह अपने चा गै नारी योद्ध ऐदा करदी ऐ। शुभ—निशुभ्दे बरुध लड़ाई च ओह काली गी अपने मथे दियें त्रयूँडियें चा पैदा करदी ऐ ओह पूरीचाली सुतैंतर योदधा ऐ पूरी चाली आत्मनिर्भार ऐ।

इ'यां दिक्खेआ जां तां शिवनाथ हुंदियां दोए निबन्ध पोथियां डोगरी निबन्ध—साहित्य च मानै आहला झहर रखदियां न।

11.1.2 विश्वनाथ खजूरिया

डोगरी गद्य लेखकें च विश्वनाथ खजूरिया हुंदा इक टकोहदा थाहर ऐ। एह प्रसिद्ध लेखक पद्मश्री प्रो. रामनाथ शास्त्र ते स्व. श्री नरेन्द्र खजूरिया हुंदे बड़डे भ्रात हे। जिंदी रचनाएं च गरीब ते कमजोर वर्ग प्रतिसच्ची हमदर्दी दे दर्शन होंदे न। विश्वनाथ खजूरिया हुंदा जन्म 25 दिसम्बर 1906 ई. गी रियासी कश ग्रांड माडी च होआ हा। नन्याल इंदे पैथल हे पर आपूं एह जम्मू च आई बस्सै। इत्थे गै शिक्षा हासल करने परैत्त अध्यापक लग्गी गे। अपनी अध्याक्षी दोरान 27 बरें जम्मू शैहरा थमां बाहर डुगर दे केर्ई नगरें ग्राएं च रेहियै उत्थुआं दे बसनीके ने मिलने वा मौका थ्होआ। खजूरिया होर उनें गिने चुने लेखकें चा इक हे जिंनें अजादी शा पैहलें गै लिखना शुरू कीता हा। इनेंगी डोगरी नाटक दा जनमदाता बी आखेआ जंदा ऐ। अपने लम्मे अध्यापक जीवन च डुगर दे केर्ई थाहरें फिरदे रौंहदे ते कम्म करदे होई समाजे च फैली दियें कुरीतियें गी नमीं सेंध ते नमां आकार देने दा जतन कीता। खजूरिया हुंदा आखना ऐ जे शिक्षा मालू दे जीवन च इंकलाबी तब्दीली आहनदी ऐ। रामनगर च नौकरी दे दरान स्कूला च सांस्कृतक कार्यक्रमें च हरिजन जयाने दे हत्थे मठैऱ्यां बंडाने दा जतन उंदे मनै च दलित वर्ग प्रति मजूद आस्था दा प्रतीक ऐ पही इनें वर्ग दे शोशन गी अधार बनाइयै “अछूत” नांड दा पैहला एकांकी 1935 च लखोआ ते खढोआ। ओह इक अनथक साधक हे ते बरोबर लिखदे रौहना उंदी आदत च शामल हा। इंदे केर्ई नाटक ते आलोचनात्मक लेख बक्ख—बक्ख पत्र—पत्रिकाएं च छपदे रौंहदे हे ते रेडियो फ्लासारत बी होंदे रौंहदे हे। खजूरिया होर लोक—कलाएं दे पारखी ते रंगमंच दे कलाकार बी हे। सेवानिवृत्त होनेरैस लगातार साहित्य—सिरजना च रुज्जे रेह।

रचनां

1. डुगर दा जीवन—दर्शन (निबन्ध—संग्रह)
2. सप्तक (”)
3. नीलकंठ (एकांकी—संग्रह)

सम्मान

“दुग्गर दा जीवन दर्शन” नांड दी पोथी पर 1968 ब'रे दा रियासती कल्वरल अकादेमी पासेआ पुरस्कार मिली चुके दा ऐ।

विश्वनाथ खजूरिया हुंदा “दुग्गर दा जीवन दर्शन” 1967 च छपने आहला निबन्ध-संग्रहै दुग्गर दे जन जीवन, डोगरा संस्कृति ते लोककलाएं पर अधारत नौ निबन्धे दा संग्रहै ऐ।

जीवन ते दरेआ दोऐ लगभग इकै साई चलदे न, इस करी ते मता इसकरी जे चन्द्रभागा दुग्गर दे बकख-बकख हिस्सें गी एकता च परोंदा ऐ। “दुग्गर दा जीवन दर्शन” दा श्री गणेश “चन्द्रभागा दी आत्मकथा” कन्नै कीते दाए। जिस च दस्सेआ गेदा ऐ जे चनाब दरेआ कुत्थुआं चलेआ किंयां उसदा नांड पेआ। उसदे सफरै च केहडे-केहडे थाहर आए किन्नियां औकड़ां आइयां, किन्ना शलैपा ऐ, इस चाल्ली दी सारी जानकारी किठी करियै लेखक ने अपने पाठकं तगर पजाने दी कोशिश कीती दी ऐ। दरेआ पैहले छडा चन्द्र हा ते पही भागा कन्नै मिलियै दो रंगा चन्द्रभागा बनेआ। प्हाडें च सुगडे दा एह तेज बनने आहला दरेआ मदानी लाके च हाथी दी चाला आहला लेखा मददम गति च आई गेआ ते फलां बी बधी गेआ। एह निबन्ध ललित निबन्ध ऐ ते वर्णनात्मक शैली च लिखेआ गेदा ऐ।

“मेरी डायरी दे किश पत्तरे” नांड दे दूर लेख च लेखक ने अपनी नौकरी दे किश चेते रामगढ़ खिरडी नंद दे ग्रां च जेहडे गजारे ते अपनी कारकरदगी कन्नै उत्थूं दे स्कूले च, ग्रां च जेहडे सधार कीते। उंदा लेखा-जोखा लिखे दा ऐ। उत्थे ओह बतौर हैडमास्टर रेह। लेख च ग्रां दी आम आलता च जायजा लैने दे इलागा समाजी शिक्षा-अंगरीने ते खासकरी जुराइम पेशा लोकं गी शिक्षित बनाने दी जरुरतै बारै गल्ल-कथ्य कीती गेदी ऐ, एह संस्मरणात्मक लेख ऐ।

त्रीआ लेख “प्हाडी यात्रा” बी इक संस्मरण ऐ ते विवरणात्मक लेख ऐ। इस निबन्ध च लेखक दी एह भावना ऐ जे “यात्रा करने दे संस्कार मते करियै मनुक्खे गी जमांदरु गै होंदे न ते जीवन गी रसमय बनाने लेई जरुरी ऐ जे आदमी जीवनै च गति आहन्नै इकै थाहर नेई थळेआ रवै” इस लेख च दुड्डू बसैंतगढ़ दी यात्रा दा लेखा-जोखाए। लेखक ने आखै दा ऐ जे आमतौरै पर उत्थूं दे घर सज्जे-खब्बे फैलने दे बजाए उपरोतली बने दे न। खेतरे-खुम्बैआंगर ते उत्थे पिस्सू बडे न, खट्टा हेठ रातीं त्राम्बडी च पानी ते देसी तेल पाइयै रक्खेआ जा तां त्राम्बडी बड्डलै पिस्सुएंकन्नै भरोची दी मिलदी ऐ। लेखक मताबक कुदरत दा जिन्ना शलैपा इत्थै ऐ लोक उन्नै गै गरीब न।

इस पोथी च अगला लेख गरसाल कोठी ऐ जिस च ढौंदी कोठी मतलब इक बजुर्ग इसान बड़भाई दे जीवन दी झांकी दर्शाई गेदी ऐ। जेहडा बुड्डें कन्नै बुड्डा बनियै ते जागतं कन्नै जागत बनियै जींदा ऐ ते अपनेदिन कटदा ऐ। किश अपनियां मौलिक आदतां दर्शादा ऐ ते पाठकं दी रोचकता दा कारण बनदा ऐ। बड़भाई जनेह लोकं बारै लेखक आखदा ऐ जे इंदा पराना समां हुन आई नेई सकदा। नां गै एह लोक आत्मघात करी सकदे न। इयै जनेह लोक कुसै नांकुसै चाल्ली अज्जै दी दुनिया कन्नै समझौता करी लैंदे न। बड़भाई हुंदे नांड दे बारे च लेखक लिखदा ऐ जे ओह अपनानांड अपनी जनानी दे फुल्ले कन्नै गै गंगा प्रवाही आए ते हुन उंदा जगत प्रसिद्ध नांड बड़भाई गै चलदा ऐ। एह इक भरके मनुक्खै दा

ਜੀਵਨ—ਚਿੱਤਰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਡਾ ਗੈ ਸ਼ੈਲ, ਸਜੀਵ ਤੇ ਜ਼ਾਨ ਚ ਬਾਦਧਾ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਸੰਸਾਰਣਾਤਮਕ ਨਿਬੰਧ ਹੈ।

“ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਦੇ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ” ਨਾਮਕ ਲੇਖ ਸ਼ੁਦਧ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖ ਹੈ ਜਿਸ ਚ ਦਿਨਬਾਰ ਦੀ ਭਾਗਾਂ, ਮੁੜ੍ਹੁ ਦਾ ਕੁਰਤਾ ਦੀ ਬੁਆ, ਪਛਾਡੀ ਕਾਂ ਦੀ ਪੂਰਣੀ, ਕਾਸ਼੍ਟੂ ਦਾ ਕਾਲਾ ਤਿੱਤਰ ਦੀ ਕਾਸ਼੍ਟੂ, ਬਦਨਾਮੀ ਦੀ ਛਾਂ ਦੀ ਸੀਤਾ ਆਦਿ ਨਾਰੀ ਪਤਾਂ ਦਾ ਅਧੂਰਾ ਜਨੇਹਾ ਚਹਿਰਾਤਰ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੋਏ ਦਾ ਹੈ। ਨਾਰੀ ਪਾਤਰੋਂ ਦੀ ਗਲਲ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਓਹ ਆਖਦੇ ਨ—ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਚ ਜਿਥੋਂ ਨਾਰੀ ਦੀ ਗਮਯੋਰ ਤੇ ਮਮਤਾ ਭਰੋਚਾ ਰੂਪ ਖਰਾ ਉਮਰੇਆ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਕੁਤੈ—ਕੁਤੈ ਚੌਂਡਾ ਆਹਲਾ ਰੂਪ ਬੀ ਲਭਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੋਥੀ ਦਾ ਅਸਲੀ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਖੀਰੀ ਲੇਖ “ਜ਼ਮ੍ਮੂ ਦਾ ਪੁਰਾਨਾ ਜਨਜੀਵਨ” ਸੰਸਾਰਣਾਤਮਕ ਲੇਖ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਪੁਰਾਨੇ ਸ਼ੈਖ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਬਜਾਰ, ਖਾਨੇ—ਲਾਨੇ ਦੀ ਸ਼ੌਂਕ, ਲਾਬਾ, ਗੈਹੁਨੇ—ਬਨ੍ਧੇ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਦੀਏ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇੱਥੀ ਗਲਾਏ ਦਾ ਹੈ ਜੇ ਜ਼ਮ੍ਮੂ ਦੇ ਉਸ ਜਨ—ਜੀਵਨ ਗੀ ਦਿਕਖਨੇ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਪਰ ਪੁਜ਼ਜਨੇ ਆਂ ਜੇ ਅਜੈ ਦੇ ਸੁਕਾਬਲੇ ਚ ਓਹ ਜੀਵਨ ਬਡਾ ਸੂਧ, ਧਰਮਭੀਰੂ ਹਾ। ਅਦੂ ਅਜੈ ਜਨੇਹਾ ਭ੍ਰਾਤਾਚਾਰ ਨੇਈ ਹਾ। ਤਾਨੇਂਗੀ ਅਪਨੀ ਸੱਕ੍ਰਿਤੀ ਕਨੈ ਬਡਾ ਸੋਝ ਹਾ।

ਖਜੂਰਿਆ ਹੁੰਦਾ “ਸਪਤਕ” ਨਾਂਡ ਦਾ ਦੂਆ ਸੰਗ੍ਰਹੈ 1968 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਆ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਚ ਸਤ ਲੇਖ ਨ ਜਿਵੇਂ ਚ ਫੈਲੇ ਛੇ ਨਿਬੰਧ ਮਨੋਵਿਜਾਨ ਕਨੈ ਸਰਬਂਧਤ ਨ ਤੇ ਸਤਮਾਂ “ਕੁਤੈ” ਨਿਬੰਧ ਪਸੁ—ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਅਪਨੀ ਗੈ ਕਿਸਮਾਂ ਦਾ ਨਿਬੰਧ ਹੈ।

“ਸਪਤਕ” ਚ ਪੈਹਲਾ ਨਿਬੰਧ “ਖਤੋਲਾ” ਹੈ ਜਿਸ ਚ ਲੇਖਕ ਗੀ ਇੱਛਾ ਹੋਂਦੀ ਹੈ ਜੇ ਓਹ ਜਾਨੀ ਸਕੈ ਜੇ ਓਹਦੇ ਮਰਨੇ ਪੱਤੇ ਓਹਦੇ ਬਾਰੈ ਚ ਲੋਕ ਕੇਹ ਸੋਚਣਨ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕਲਪਨਾ ਚ ਮਰਿਯੈ ਸੋਚਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਸਦਿੱਧੇ ਕਾਰਕਰਦਿੱਧੇ ਬਾਰੇ ਲੋਕ ਗਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨ।

ਇਸ ਪੋਥੀ ਦਾ ਦੂਆ ਲੇਖ ਬੈਹਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਚ ‘ਬੈਹਮੋਂ’ ਦਿਯਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਦਸ਼ੀ ਦਿਯਾਂ ਨ। ਬੈਹਮ ਬਾਰੈ ਨਿ਷ਕ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਧਾਂ ਗਲਾਏ ਦਾ ਹੈ “ਜੇ ਇਹ ਰੋਗ ਮਾਰੂ ਭਾਏ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਬ ਜਾਂਦਾ ਸਨੇ ਜਿੰਦੂ ਗੇ।”

ਅਗਲਾ ਲੇਖ ਹੈ “ਮਨੋਕਾਮਨਾ” ਤੱਥਰੇ ਤੱਥਰੇ ਚਕਾਨੇ ਦੀ ਇੱਛੇਆ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਕਦੋਂ ਤੇ ਤਾਰਾਏ ਆਂਗਰ ਚੁਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਖਾਲੀ ਧਕੇਲਦੀ ਹੈ। ਇਸੈ ਆਕਾਂਕਸ਼ਾ ਗੀ ਅਤੇ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ। ਲੇਖ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸੋਆਲ ਪੁਟਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਹੈ “ਸਾਡਿਆਂ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਕਦੋਂ ਘੋੜੇ ਹੋਂਦਿਆਂ” ਤਾਂ ਸੋਆਲੈ ਦਾ ਪਰਤਾ ਇਧਾਂ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਜੇ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਘੋੜੇ ਹੋਂਦਿਆਂ ਤਾਂ ਹਰ ਮਾਂਗਤਾ ਘੋੜੇ ਪਰ ਚਹਿਰੈ ਮਿਕਖ ਮਾਂਗਦਾ ਆਮਤੌਰ ਪਰ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਦਿਯਾਂ ਤ੍ਰੈ ਕਿਸਮਾਂ (1) ਧਨ ਦੌਲਤ ਦੀ (2) ਸਤਾਨ ਦੀ ਤੇ (3) ਇਜ਼ਜ਼ਤਮਾਨ ਦਿਯਾਂ ਦਸ਼ੀ ਦਿਯਾਂ ਨ। ਖੀਰਾ ਚ ਗਲਾਏ ਦਾ ਹੈ ਜੇ ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਗੈ ਮਾਹਨੂ ਸ਼ਾ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਬੁਰੇ ਕਰਮ ਕਰੋਆਂਦਿਆਂ ਨ।

ਤੁਆਈ “ਛਾਯਾ—ਚਿੱਤਰ” ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸੁਖਨੇਂ ਦੀ ਗਲਲ ਕੀਤੀ ਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਨੇ ਔਨੇ ਦੇ ਬਾਰੈ ਚ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਰਾਂਡ ਦਿੱਤੀ ਦਿਯਾਂ ਨ।

“ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾਂ” ਨਾਂਡ ਦੇ ਲੇਖ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਹੈ ਜਿਧਾਂ ਹਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਚਾਲ—ਢਾਲ ਤੇ ਸ਼ਕਲ—ਸੂਰਤ ਚ ਫਰਕ ਹੋਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੈ ਚਾਲੀ ਤੁਂਦੀ ਅਕਖੀਂ ਚ ਬੀ ਫਰਕ ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਸੈ ਦਿਯਾਂ ਅਕਖੀਂ ਦਿਯਾਂ ਪੁਤਲਿਆਂ ਨਸ਼ੂਡ ਕਾਲਿਆਂ ਹੋਂਦਿਆਂ ਨ। ਇਧਾਂ ਗੈ ਕੁਸੈ ਦਿਯਾਂ ਅੰਖੈ ਦਿਧੇ ਫਾਡਿਧੇ ਆਂਗਰ ਤ੍ਰਿਕਿਖਿਆਂ ਹੋਂਦਿਆਂ ਨ।

ਇਸ ਪੋਥੀ ਦਾ ਖੀਰੀ ਤੇ ਸਤਮਾਂ ਲੇਖ “ਕੁਤੈ” ਪੋਥੀ ਚ ਬਡਾ ਆਪਰਾ ਬੜ੍ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇਬਚਾਰੋਂ ਮਤਾਬਕ ਕੁਤੈ ਪਾਲਨੇ ਦੇ ਲਾਹ ਦਸ਼ੇ ਦੇ ਨ। ਕਨੈ ਗੈ ਕੁਤੈ ਦਿਯਾਂ ਕੇਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦਸ਼ੀ ਦਿਯਾਂ ਨ। ਤਗਡੇ ਮਿਡ੍ਡੂ ਜਨ ਪਛਾਡੀ ਕੁਤੈ,

ਨਿਕਕੇ—ਨਿਕਕੇ ਗੋਲ—ਮਟੋਲ ਕੁਤੇ, ਘੁੰਘਰਾਲੇ ਬਾਲੇ ਆਹਲੇ, ਪਪਿਧਰ ਹੈਰਿਧਰ ਅਲਸੇਸ਼ਨ ਤੇ ਲਸ਼੍ਵੇ ਕਨ੍ਹੇ ਆਹਲੇ ਨੰਬਿਜਧਨ ਸ਼ਕਾਰੀ ਕੁਤੇ। ਲੇਵਰੇਡਰ ਆਦਿ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਅਵਾਰਾ ਫਿਰਨੇ ਆਹਲੇ ਢਾ ਪਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਦੋਗਲੇ ਕੁਤੇ।

ਖਯੂਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਲਿਖੀ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ ‘ਪਗਡਿਧਿਆਂ’ ਪੈਹਲਾ ਤੇ ਮੌਲਿਕ ਪ੍ਰਯਾਸ ਸਰਾਹਨੇ ਜੋਗ ਏ। ਇਹ ਪੋਥੀ 1985 ਦੀ ਬਸੈਤ ਪੈਂਚਮੀ ਆਹਲੇ ਧਾਡੇ ਗੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਜਾਨਿ ਇਸੀ ਲਿਖਨੇ ਲੇਈ ਪੂਰੇ ਦੋ ਬਰੋਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲਗਾ ਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੀ ਇਸ ਪੋਥੀ ਬਾਰੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਮੇਰੀ ਇਸ ਆਤਮਕਥਾ ਲੇਈ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਰਾਹੁਲ ਸਾਂਕੜਤਾਧਨ ਹੁੰਦਿਧਿਆਂ ਜੀਵਨਿਧਿਆਂ ਪ੍ਰੇਰਕ ਰੇਹਿਧਿਆਂ ਨ।

ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖਯੂਰਿਆ ਹੋਰ ਇਕ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਿਠਿਤ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿਵਾ ਵਿਕਿਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਗਡਿਧਿਆਂ ਨਾਂ ਦੀ ਪੋਥੀ ਚ ਸਾਂਸਾਂਮਣਾਤਮਕ ਥੈਟੀ ਰਾਹੋਂ ਅਪਨੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੌਡੇ—ਮਿਟ੍ਰੇ ਅਨੁਮਵਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ—ਜੋਖਾ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਤਾਂ ਜੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਪ੍ਰੇਣਾ ਥਹੋਈ ਸਕੈ। ਇਧਾਂ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਂਸਾਂਮਣੇ ਰਾਹੋਂ ਅਪਨੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਰੈ ਦੱਸੇ ਦਾ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਗੈਝਾਈ ਚ ਢੁਕਿਧੈ ਬੈਠੀ ਦਿਧੇਂ ਖਾਮਿਧੇਂ—ਨਕਾਮਾਇਧੈ ਤੇ ਤਲਖਿਧੈ ਗੀ ਚੀਰਦੇ ਹੋਈ ਸਚਵਾਈ ਗੀ ਬਾਹਰ ਕਢਾਵੇ ਦਾ ਏ। ਖਯੂਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਭਾਸਾ ਸਰਲ ਤੇ ਸਭਨੇਂ ਦੀ ਸਮਜ਼ਾ ਚ ਅਨੈ ਆਹਲੀ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿਬਚੇਂ ਚ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਬਡੇ ਰੋਚਕ ਢਾਂਗ ਕਨ੍ਹੇ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਕੁਤੈ—ਕੁਝੈ ਸ਼ਬਦ ਚਿਤਰ ਇਨ੍ਹੈ ਸਜੀਵ ਨ ਜੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਅਕਲਿਂ ਅਗੇ ਆਈ ਖਡਾਂਦਿਧਿਆਂ ਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਦਧੇ—ਸਾਦਧੇ ਜੀਵਨੇਂ ਗੀ ਸਿਦਧੇ—ਸਾਦਧੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਥਾਹਰੋਂ—ਥਾਹਰੋਂ ਪਰ ਖੋਆਂ ਮੁਹਾਵਰੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਨ੍ਹੇ ਭਾਸਾ ਮਤੀ ਜਾਨਦਾਰ ਬਨੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਕੇਈ ਥਾਹਰੋਂ ਅਪਨੀ ਗਲਲ ਕੁਸੈ ਨਾਂ ਕੁਸੈ ਅਲੰਕਾਰ ਚ ਆਖਨੇ ਦੀ ਕੋਝਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਭਾਸਾ ਚ ਰਖਾਨੀ ਹੋਨੇ ਕਲਾਣ ਪਾਠਕ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਖੀਰ ਤਗਰ ਬਨੀ ਦੀ ਰੌਂਹਦੀ ਏ।

ਖੀਰਾ ਚ ਇਹ ਆਖਿਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਖਯੂਰਿਆ ਹੋਰ ਇਕ ਕੁਸ਼ਲ ਅਧਿਆਪਕ, ਪ੍ਰੌਢ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ, ਸਿਧਾਸੀ ਨੇਤਾ ਹੈ। ਅਸੱਗੀ ਅਜੋਂ ਹੋਰ ਬੀ ਮੇਦਾਂ ਹਿਧਿਆਂ ਪਰ 26 ਜਨਵਰੀ 1996 ਗੀ ਅਪਨੀ ਜੀਵਨ ਜਾਤਰਾ ਸਪੂਰੀਕਰੀ ਗੇ। ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ—ਜਗਤ ਚ ਇੰਦੇ ਘਾਟਟੇ ਗੀ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਨਾਮੁਸਕਨ ਗੈ ਨੇਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਬੀ ਏ।

11.1.3 ਪ੍ਰੋ. ਚਮਧਾ ਸ਼ਰਮਾ

ਡੋਗਰੀ ਭਾਸਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੁਦਦਮੀ ਸਾਧਕਾਂ ਅਪਨਾ ਜੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚ ਪ੍ਰੋ. ਚਮਧਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਅਪਨਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਹਰ ਏ। ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਜਗਤ ਚ ਪ੍ਰੋ. ਚਮਧਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦੀ ਪਞਾਨ ਇਕ ਵਿਦੁਸ਼ੀ, ਆਲੋਚਕ ਤੇ ਸ਼ੋਧਕਾਰਤਾ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਚ ਮਤੀ ਟਕੋਹਦੀ ਏ। ਇੰਦੀ ਦਾ ਜਨਮ 9 ਜੂਨ 1941 ਈ. ਚ ਸਾਂਬਾ ਤਸੀਲ ਦੇ ਡਾਗਹੋਡ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਪੈਂ. ਦੀਵਾਨ ਚਂਦ ਸ਼ਰਮ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਹੋਆ ਸ਼ਕੂਲੀ ਜਮਾਤਾਂ ਥਮਾਂ ਲੇਇਧੈ ਏਮ. ਏ., ਪੀ. ਏਚ. ਡੀ. ਤਗਰ ਦੀ ਪਢਾਈ ਜਮ੍ਮੂ ਸ਼ੈਹਰੇ ਚ ਗੈ ਹੋਈ। ਇਹ ਬਚਪਨ ਝਾਂ ਗੈ ਬਡਿਧਿਆਂ ਪ੍ਰਭੁਦਵਾਂ ਤੇ ਹੋਨਹਾਰ ਹਿਧਿਆਂ। ਪਢਾਈ ਦੇ ਕਨ੍ਹੇ—ਕਨ੍ਹੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਤੇ ਸਾਂਕੜਤਿਕ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਚ ਬਦੀ—ਚਾਫਿਧੈ ਹਿਸ਼ਾ ਲੈਂਦਿਧਿਆਂ ਹਿਧਿਆਂ।

ਪ੍ਰੋ. ਚਮਧਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਵਿਕਾਸ ਯੀਤੀ ਜੀਵਨ ਰਿਪਲਕ ਕਾਲੇਜ ਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਸਾ ਸਾਂਸਥਾ ਥਮਾਂ ਰਖ ਹੋਆ। 1969 ਈ. ਇੰਦੀ ਨਿਯੁਕਿਤ ਸਹਿਲਾ ਕਾਲੇਜ ਗੱਧੀ ਨਗਰ ਚ ਸਾਂਕੜਤ ਲੇਕਚਰਰ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਹੋਈ ਫਹੀ 1975 ਈ. ਥਮਾਂ 1980 ਈ. ਤਗਰ ਜਮ੍ਮੂ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਾਂਕੜਤ ਵਿਭਾਗ ਚ ਸਾਂਕੜਤ ਲੇਕਚਰਰ ਦੇ ਰੂਪਾਂ ਚ ਸੇਵਾਰਤ ਰੇਹਿਧਿਆਂ। ਦਿਸ਼ਵਰ 1980 ਚ ਡੋਗਰੀ ਰਿਸਚਰ ਸੈਂਟਰ ਜਮ੍ਮੂ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਚ ਸੀਨਿਯਰ ਫੈਲੋ ਤੇ ਡਾਯਰੈਕਟਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਇਆਂ ਤੇ ਫਹੀ ਸ਼ਨਾਤਕੋਤਰ ਡੋਗਰੀ ਵਿਭਾਗ ਚ ਰੀਡਰ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ 1988 ਈ. ਥਮਾਂ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇ ਪਦ ਪਰ ਸੇਵਾਰਤ ਰੇਹਿਧਿਆਂ। ਏਮ. ਏ. ਡੋਗਰੀ, ਸੈਂਕਡੀ, ਹਾਧਰ ਸੈਂਕਡੀ ਤੇ ਡਿਗ੍ਰੀ ਸ਼ਨਾਤਕੋਤਰ ਡੋਗਰੀ ਵਿਭਾਗ ਚ ਕਲਾਸਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋਆਨੇ ਚ ਇੰਦੀ ਸਰਾਹਨੇ ਜੋਗ ਹਵਥ ਰੇਹਾ ਏ।

ਜਿਤਥੁੰ ਤਗਰ ਇੰਦੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗਲਲ ਏ। ਇੰਦਾ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਬੀ ਬੜਾ ਸੁਖੀ ਏ। ਇੰਦੇ ਪਤਿ ਸ਼ਵ. ਪ੍ਰੋ. ਬਦੀਨਾਥ ਸ਼ਰਮਾ ਬੱਡੇ ਨੇਕ ਦਿਲ ਰਸਾਧਨ—ਆਸਤਰ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ ਜਿਂਦੇ ਸੈਹਯੋਗ ਕਨੈ ਇਨੋਂਗੀ ਕੋਈ ਬੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨੈਂਡਾਈ। ਇੰਦੇ ਦੋ ਸਪੁਤ੍ਰ ਤੇ ਸਪੁਤ੍ਰੀ ਏ। ਸਬੈ ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਖੇਤਰੋਂ ਚ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟ ਪਦੋਂ ਪਰ ਕਾਰਘਰਤ ਨ। ਸੇਵਾਨਿਵ੃ਤ ਹੋਨੇ ਪੱਰੈਤ ਸ਼ਿਕਾਣ, ਸ਼ੇਧ—ਸਾਹਿਤਿਧ ਸਿਰਜਨਾ ਆਦਿ ਖੇਤਰੋਂ ਚ ਸੰਘਰਸ਼ਰਤ ਰੌਹਨੇ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਸਮਾਜਿਕ ਕਮੇਂ ਚ ਬੀ ਅਪਨਾ ਸੈਹਯੋਗ ਦਿੰਦਿਆਂ ਰੱਖਿਆਂ ਨ।

ਪਢਨੇ—ਲਿਖਨੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਇਨੋਂਗੀ ਵਿਦਾਰਥੀ ਜੀਵਨ ਥਮਾਂ ਗੈ ਰੇਹਾ। ਇੰਦੀ ਪੈਹਲੀ ਕਥਿਤਾ ‘ਪੁਕਾਰ’ ਕਾਲੇਜ ਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕ ‘ਫਿਗਰਟ’ ਚ ਛਹੀ ਹੀ ਪਹੀ ਢੋਗਰੀ ਸੱਥਾ ਦੇ ਸਮਾਰਕ ਚ ਔਨੇ ਪਰ ਇੰਦੀ ਕਾਨੀ ਗੀ ਮੁਸਲਸਲ ਖਾਨੀ ਜ਼ਹੇਈ ਗੇਈ। ਇਧਾਂ ਇੰਦਿਆਂ ਡੇਡ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪੁਸ਼ਟਕਾਂ ਛਹੀ ਚੁਕੀ ਦਿਯਾਂ ਨ।

ਰਚਨਾਂ

1. ਡੋਗਰੀ ਕਾਵਿ—ਚੰਚਾ	1969
2. ਇਕ ਝਾਂਕ	1976
3. ਭੁਗਰ ਧਰਤੀ	1979
4. ਭੁਗਰ ਦਾ ਲੋਕ ਜੀਵਨ	1985
5. ਅਨੁਵਾਦ ਵਿਜ਼ਾਨ (ਕੋ—ਆਥਰ)	1985
6. ਗੂਢੇ ਧੁੰਘਲੇ ਚੇਹਰੇ	1988
7. ਕਾਵਿ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੇ ਡੋਗਰੀ ਕਾਵਿ ਸਮੀਕਸ਼ਾ 1988	
8. ਠਾਕੁਰ ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਹ ਸਮਾਲ	ਮੋਨੋਗ੍ਰਾਫ 1991
9. ਜੇ ਜੀਂਦੇ ਜੀ ਸੁਰਗ ਦਿਕਖਨਾ	ਗੀਤ—ਸੱਗੈਹ 1991
10. ਜਮ੍ਮੂ ਕੇ ਪ੍ਰਸੁਖ ਪਰਵ—ਤ੍ਯਾਹਾਰ	(ਹਿੰਦੀ ਚ)
11. ਡੋਗਰੀ ਭਾਸਾ ਮੈਂ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਸੰਕ੍ਰਮ ਸ਼ਬਦਾਂ ਕਾ ਅਰਥ ਵਿ਷ਯਕ ਅਧਿਧਿਨ;	ਸ਼ੇਧ ਪ੍ਰਬਨਧਕ
12. ਸਾਕ ਸੁਨਾ ਪ੍ਰੀਤ ਪਿੱਤਲ	ਕਹਾਨੀ—ਸੱਗੈਹ 1996
13. ਨਿਹਾਲਪ	ਗਜ਼ਲ—ਸੱਗੈਹ 2001

ਅਨੁਵਾਦ

1. ਕਥਾਸਰਿਤ ਸਾਗਰ ਤ੍ਰੀਆ ਖੰਡ
2. ਠਾ. ਰਘੁਨਾਥ ਸਿੰਹ ਸਮਾਲ (ਹਿੰਦੀ ਥਮਾਂ)
3. ਡੋਆਰੀ ਕਬੂਤਰੋਂ ਦੀ (ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਥਮਾਂ)

ਇੰਦੇ ਇਲਾਵਾ ਉਂਦੇ ਕੋਈ ਲੇਖ ਤੇ ਸ਼ੋਧ ਪੜ ਡੋਗਰੀ, ਹਿੰਦੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਆਦਿ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਦੀ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਪਤ੍ਰਿਕਾਏਂ ਚ ਛੇ ਦੇ ਨ ਤੇ ਲਗਭਗ ਦੋ ਵਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਾਹਿਤਿਕ ਤੇ ਪਾਠਿਆਂ ਦੀ ਸੱਕਲਨ ਤੇ ਸਂਪਾਦਨ ਦਾ ਸ਼ੇਯ ਬੀ ਇਨੋਂਗੀ ਜਂਦਾ ਐ।

ਸਮਾਨ

1. 1992 ਈ. ਚ ਦੀਵਾਨਨੀ ਵਿਦਾਵਤੀ ਡੋਗਰੀ ਅਵਾਰਡ ਕਨੈ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ।
2. ਲਕਸੀ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਅਵਾਰਡ 1993 ਈ. ਚ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ।
3. ਧਾਰਮਕ ਯੁਵਕ ਮੰਡਲ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ 1994 ਈ. ਚ ਥਹੋਆ।
4. ਡੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਸਵਾਰਣ ਜੁਬਲੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ 1995 ਈ. ਚ ਥਹੋਆ।
5. ਨਮੀਂ ਡੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਰਲਾਂ ਅਵਾਰਡ 2000 ਈ. ਚ ਮਿਲੇਆ।
6. ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਯ ਹਿੰਦੀ ਸੇਵੀ ਸਹਰਤਰਾਵਦੀ ਸਮਾਨ (ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ) 2000 ਈ. ਗੀ ਥਹੋਆ।
7. ਜਸਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਵਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਪਾਸੇਆ ਪਲੈਕ ਑ਫ ਆਨਰਸ 2001 ਈ. ਚ ਮਿਲੇਆ ਤੇ ਫ਼ੀ।
8. ਜਸਮੂ ਵਿਸ਼ਵਵਿਦਾਲਾਲ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਪਾਸੇਆ ਅਵਾਰਡ ਑ਫ ਆਨਰਸ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਪ੍ਰਮੁਖ ਨ।

ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਏਂ ਕਨੈ ਸਾਕਿਧਾ ਤੌਰ ਪਰ ਜੁਡੀ ਦਿਖਾਂ ਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਖੇਤਰੋਂ ਚ ਇੰਦਿਧੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੇਵਾਏਂ ਲੰਝੇ ਇਨੋਂਗੀ ਕੋਈ ਮਾਨੈ—ਸਮਾਨੈ ਕਨੈ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ।

ਬਹੁਮੁਖੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਆਹਲੀ ਮਹਿਲਾ ਲੇਖਿਕਾ ਪ੍ਰੋ. ਚਮਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹਰ ਖੇਤਰਾ ਚ ਨੁਮਾਯਾ ਥਾਹਰ ਐ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੀ ਕਾਨੀ ਰਾਹੋਂ ਕਵਿਤਾ, ਗਜ਼ਲ, ਕਹਾਨੀ, ਨਿਬੰਧ ਆਦਿ ਦੇ ਖੇਤਰਾ ਚ ਅਪਨਾ ਕਲਾ—ਕੌਸ਼ਲ ਦਸ਼ਤੇ ਦਾ ਐ।

“ਡੁਗਗਰ ਧਰਤੀ” ਤੇ “ਜੇ ਜੰਦੇ ਜੀ ਸੁਰ੍ਗ ਦਿਕਖਨਾ” ਨਾਂਡ ਦਿਖਾਂ ਕਾਵਿ ਰਚਨਾਂ ਨ ਤੇ ਨਿਹਾਲਪ ਨਾਂਡ ਦਾ ਗਜ਼ਲ—ਸੰਝ੍ਹ ਮਿਲਦਾ ਐ। ਇੰਦਿਧੇ ਰਚਨਾਏਂ ਗੀ ਪਟਿਧੈ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਐ ਜੇ ਕਵਿਤੀ ਗੀ ਅਪਨੀ ਜਨਮਭੂਮੀ ਡੁਗਗਰ ਧਰਤੀ ਕਨੈ ਅਨਸ਼ੰਬ ਪਿਰ ਐ। ਇਸਕਾਰੀ ਲੇਖਿਕਾ ਦਾ ਮਨ ਡੋਗਰੇ ਦੇਸਾ ਚ ਗੈ ਬਸ਼ਨੇ ਗੀ ਕਰਦਾ ਐ। ਗੀਤੈ ਦੇ ਬੋਲ ਨ :—

“ਦੇਖੋ ਬਿਚਾ ਦੇਸ ਡੋਗਰਾ, ਉਦ੍ਘੋ ਬਸ਼ਨੇ ਗੀ ਮਨ ਕਰਦਾ
ਚਲ—ਚਲ ਸ਼ੈਹਰ ਜਸਮੂਆ, ਤੁਗੀ ਦਸ਼ਨੇ ਗੀ ਮਨ ਕਰਦਾ”

ਇੰਦਿਧੇ ਗਜ਼ਲੋਂ ਚ ਜਿੰਦਗੀ ਦਿਖਾਂ ਓਹ ਸਚਾਇਆਂ ਅਮਿਵਕਤ ਹੋਈ ਦਿਖਾਂ ਨ ਜਿਨੋਂਗੀ ਸਮਕਾਲੀਨ ਪਰਿਸਥਿਤਿਯੋਂ ਚ ਬਢੀ ਪੈਨੀ ਨਜ਼ਰੀ ਕਨੈ ਦਿਕਖੇ ਭਾਲੇ ਤੇ ਅਨੁਮਤ ਕੀਤੇ ਦੇ ਨ। ਇਕ ਸ਼ੇਡਰ ਚ ਆਖੇਆ ਗੇਦਾ ਐ ਜੇ ਅਜ਼ਾ ਦੀ ਦੁਨਿਆ ਚ ਤੇਏਬਡਾ ਸਚਜ਼ਲ ਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਸਮਝੇਆ ਜਂਦਾ ਐ ਜਿਸੀ ਕਿਸ਼ ਬੀ ਨੇਈ ਔਂਦਾ ਹੋਏ। ਜਿ'ਧਾ :—

“ਤਾਂਏ ਅਜ਼ਾ ਐ ਬਡਾ ਸਚਜ਼ਲ
ਜਿਸਗੀ ਕੋਈ ਚੜ੍ਹ ਨੇਈ ਐ”

ਪ੍ਰਾ. ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੋਂ ਕਹਾਨੀ ਦੇ ਖੇਤਰਾ ਚ ਬੀ ਅਪਨੀ ਸਿਰਜਨ ਪ੍ਰਤਿਆ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਏ। ਇੰਦਾ 25ਏ ਕਹਾਨਿਧੀਂ ਦਾ ਸਾਂਗੈਂਹ
 “ਸਾਕ ਸੁਨਾ ਪ੍ਰੀਤ ਪਿੱਤਲ” 1996 ਬਰੇ ਚ ਛਘੇਅ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਂਹ ਦਾ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ—ਯਾਹਾਂ ਚ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਥਾਹਰ ਏ। ਜਿਥ ਦਿਧਾਂ
 ਔਸਤਨ ਕਹਾਨਿਧੀਂ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਿਧਾਂ ਨ। ਕਹਾਨਿਧੀਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਮਨੋਂ ਦੇ ਸਾਝੇਤੇ ਸ਼ਬਦਾਕਾਰ ਵਿਸ਼ੇ
 ਨ, ਜੇਹੁਡੇ ਲੇਖਕਾ ਨੇ ਅਪਨੇ ਅਗੇ—ਪਿਛੇ ਦੇ ਮੌਜੂਦ ਚਾ ਅਪਨੇ ਜਾਨੇ—ਭਾਖੇ ਦੇ ਭੋਗੇ ਦੇ ਧਰਥਾਰਥ ਚਾ ਲੈਤੇ ਦੇ ਨ।

ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਗਦ ਲੇਖਨ ਚ ਕਾਫੀ ਮਹਾਰਤ ਏ। ਡੋਗਰੀ ਗਦ ਲੇਖਨ ਖਾਸਕਰੀ ਨਿਬਾਨ੍ਧੋਂ, ਰੇਖਾ ਚਿਤਰੋਂ, ਸਾਹਿਤਿਕਲੇਖਾਂ
 ਆਦਿ ਚ ਇੰਦੀ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਤਿਆ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਇੰਦਾ 12ਏ ਨਿਬਾਨ੍ਧੋਂ ਦਾ ਸਾਂਗੈਂਹ ਜੇਹੜਾ ਸਨ 1985 ਈ. ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ ਹਾ। ਇਸ
 ਨਿਬਾਨ੍ਧ ਸਾਂਗੈਂਹ ਦੇ ਨਿਬਾਨ੍ਧ ਢੁਗਗਰ ਦੇ ਲੋਕ—ਜੀਵਨ, ਲੋਕ—ਸੰਖਕ੃ਤਿ ਤੇ ਲੋਕ—ਕਥੋਂ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਨ। “ਡੋਗਰੇ ਪਕਵਾਨ ਤੇ ਅੰਨ”
 ਬਦਲਦਿਧਾਂ ਰੱਤਾਂ ਤੇ ਢੁਗਗਰ ਦਾ ਜਨ—ਜੀਵਨ ਆਦਿ ਲੇਖ ਢੁਗਗਰ ਸੰਖਕ੃ਤਿ ਦੇ ਚੇਚੇ ਪੈਹਲੁਏਂ ਗੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਨ।

ਇੰਦਾ ਦੂਆ 17ਏ ਰੇਖਾ ਚਿਤਰੋਂ ਦਾ ਸਾਂਗੈਂਹ “ਗੂਢੇ ਧੁਧਲੇ ਚੇਹਰੇ” ਸਨ 1988 ਈ. ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਜਿਨ੍ਹੇ ਚ ਮਾਮਾ
 ਸ਼ਹਾਬਦੀਨ, ਬੁਆ ਫਚਾਂ, ਮੈਨ ਸ਼ਵਾਤੀ ਤਾਈ ਜੈਂਤੀ ਆਦਿ ਰੇਖਾ ਚਿਤਰ ਨ, ਜੇਹੁਡੇ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨਾ ਉਪਰ ਅਪਨੀ ਛਾਪ ਛੋਡੀ ਜਾਂਦੇ
 ਨ। ਸਾਂਗੈਂਹ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਰੇਖਾਚਿਤਰ “ਸਾਡਿਧਾਂ ਨਾਨਿਆਂ ਦਾਦਿਆਂ” ਨਾਂਡ ਕਨੈਂ ਏ ਜੇਹੁਦੇ ਚ ਦਸ਼ਤਾ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਨਾਨਿਆਂ—ਦਾਦਿਆਂ
 ਅਪਨੇ ਦੋਹਤਰੋਂ ਪੌਤਰੋਂ ਕਨੈਂ ਕਿਨਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦਿਧਾਂ ਨ ਤੇ ਜਧਾਨੋਂ ਬੀ ਤੰਦੇ ਅਗੇ—ਪਿਛੇ ਫਰਾਟਿਆਂ ਲਾਂਦੇ ਰੌਹੁਦੇ ਨ ਤਾਂ ਜੇ
 ਤੁਨੋਂਗੀ ਕਿਥ ਨਾ ਕਿਥ ਥਹੋਂਦਾ ਰਵੈ ਜਾਂ ਫਹੀ ਕੋਈ ਕਹਾਨੀ ਸੁਨਨੇ ਗੀ ਥਹੋਈ ਜਾਂ ਦੂਰੂ ਬਕਖੀ ਜਧਾਨੋਂ ਦਿਧਾਂ ਮਾਂ ਦਿਧਾਂ ਬਡ੍ਹੇਗਿ ਇਧੈ
 ਸ਼ਕਤਾਂ ਨ ਜੇ ਏਹ ਜਧਾਨੋਂ ਗੀ ਚੌਡੇ ਕਰ ਦਿੰਦਿਧਾਂ ਨ।

ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਸਾਡੀ ਬੋਵੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰੇਖਾਚਿਤਰ ਏ। ਇਸ ਚ ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਇਕ ਹਠੀ ਜਨ ਕਲਿਆਣ ਤੇ ਤਧਾਗ ਦੀ
 ਸੂਰਤ ਜਨ ਬੜੋਂਦੀ ਏ। ਜੇਹਦਾ ਅਸਲੀ ਨਾਂਡ ਰਥੋਧਨੂ ਹਾ ਤੇ ਬਿਗਡਿਯੈ ਏਹ ਰੂਪ ਪ੍ਰਬੋਧਨੀ ਬਨੀ ਗੇਆ ਹਾ। ਪਰ ਪੂਰਾ ਸਾਂਭਾ ਤੁਨੋਂਗੀ ‘ਬੁਆ
 ਫਚਾਂ’ ਨਾਂਡ ਕਨੈਂ ਗੈ ਜਾਨਦਾ ਹਾ। “ਬੁਆ ਫਚਾਂ” ਦਾ ਰੋਹਬ ਛੱਡ—ਗੋਅਾਂਡ ਤੇ ਸਾਬੇ ਦਿਧਾਂ ਮੰਡਿਧਾਂ ਚ ਹਾ। ਉਤ੍ਥੂ ਦੇ ਅਫਸਰ ਬੀ ਬੁਆ
 ਦੀ ਇੱਤਜ਼ਤ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਸਿਰ ਨੁਆਇਥੈ ਗੈ ਚਲਦੇ ਹੇ। ਬੁਆ ਫਚਾਂ ਦਾ ਰੋਹਬਦਾਰ ਖਾਕਾ ਕਿਥ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਚਿਤਰ ਕੀਤੇ ਦਾਏ:—
 “ਸ਼ੈਲ ਉਚੀ—ਲਮ੍ਮੀ ਜਨੀ, ਕਂਢੀ ਦੀ ਜਨਾਨਿਧੀਂ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਗਢੋਈ ਪੁੱਖੀ ਦੇਹ। ਤ੍ਰਿਮੰਦੀ—ਤ੍ਰਿਮੰਦੀ ਘੱਡੇ ਦੇ ਨਕਸ਼ ਪੱਤਰ”।

ਸਾਂਗੈਂਹ ਚ ਹੋਰ ਬੀ ਕਿਥ ਰੇਖਾ—ਚਿਤਰ ਚ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਚਤਰੋਏ ਦੇ ਨ ਜਿਧਾਂ ਤਾਈ ਜੈਂਤੀ, ਮੈਨ ਸ਼ਵਾਤੀ, ਮਾਸੀ ਵਕੀਲੀ
 ਆਦਿ ਅਨਪਥ ਹੋਂਦੇ ਹੋਈ ਬੀ ਬਡਿਧਾਂ ਸੁਚਾਂਜਲ ਸੋਹਗਿਆਂ ਸੇਅਨਿਆਂ ਨ। ਓਹ ਲੋਕਾਚਾਰ ਤੇ ਨਾਰੀ ਮਰਧਾ ਦਾ ਪ੍ਰਾਂ—ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ
 ਰਖਦਿਧਾਂ ਨ।

“ਛਾਲਦਾਰਨੀ” ਰੇਖਾਚਿਤਰ ਲਾਡੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬਥਕਾਰ ਹੋਨੇ ਆਹਲੀ ਖੁਢਕੋ—ਖੁਢਕੀ ਗੀ ਦਰਸ਼ਦਾ ਏ ਕੀ ਜੇ ਇਸ ਚ ਛਿਸ਼ਟੀ
 ਦੀ ਗੁਢਕੀ ਗੀ ਅਗੇ ਟੋਰੇਨੇ ਆਸਤੈ ਦੌਨੋਂ ਪੇਹਿਧਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕਕੈ ਗੀ ਘੜਸੋਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ।

“ਮਾਸੀ ਵਕੀਲਨੀ” ਰੇਖਾਚਿਤਰ ਉਨੋਂ ਮਹਿਲਾਏਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦਾ ਏ ਜੇਹਡਿਧਾਂ ਸਾਰੀ ਧਾਡੀ ਕਨੈਂ ਦੇ ਖਲਾਰੈਚ
 ਰੁਝੀ ਦਿਧਾਂ ਰੌਹੁਦਿਧਾਂ ਨ।

“ਸੁਨਤੀ ਮੈਨ” ਇਕ ਕਰਮਟਠ ਤੇ ਹਿਮਤੀ ਜਨਾਨੀ ਏ ਜੇਹਡੀ ਸਮਾਜ ਦਿਧਾਂ ਚਨੌਤਿਧਾਂ ਕਨੈਂ ਸਾਂਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਨੀ ਬਤ
 ਕਡੁਡੀ ਲੈਂਦੀ ਏ।

ਲੇਖਿਕਾ ਦੇ ਨਿਬਾਨ੍ਧੋਂ ਤੇ ਰੇਖਾਚਿਤਰੋਂ ਦੀ ਭਾਸਾ ਬੱਡੀ ਬਨਕਦੀ—ਫਕਦੀ ਮੁਹਾਵਰੇਦਾਰ ਏ, ਜੇਹਡੀ ਕਿਰਦਾਰੋਂ ਦੇ ਰੂਪ—ਸੁਰੂਪ ਗੀ
 ਗੋਹਾਡੁਨੇ ਚ ਬੱਡੀ ਮਦਦਗਾਰ ਸਿਦਧ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਤੰਦੇ ਗਦ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਕ ਟਕਾਹੁਦ ਏਹ ਏ ਜੇ ਪਾਠਕ ਗੀ ਜਕੜੀ ਲੈਂਦੇ ਏ। ਭਾਸਾ ਚ
 ਇਕ ਜਾਦੂਈ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਏ। ਮੌਕੇ ਮਤਾਬਕ ਬਨਦੇ—ਫਕਦੇ ਮੁਹਾਵਰੋਂ ਤੇ ਸਮਾਸ ਸ਼ਬਦੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੋਏ ਦਾ ਏ। ਇੰਦੀ ਸੋਚਦਾ ਚੇਚਾ ਗੁਣ

ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮਭਾਵ, ਭਾਈਚਾਰਾ ਤੇ ਮਨੁਕਖਤਾ ਗੀ ਧਾਰ ਕਰਨੇ ਦਾ ਜਾਂਬਾ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਲਭਦਾ ਏ।

ਪ੍ਰੋ. ਸ਼ਰ्मਾ ਹੋਰ ਇਕ ਸੋਹਗੀ, ਸਾਨੀ ਕਵਿਤੀ, ਕੁਸ਼ਲ ਕਹਾਨੀ ਲੇਖਕਾ ਅਪਨੀ ਮਸਰੂਫ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਿਧਾਂ ਸੇਵਾ ਚ ਰੁਜ਼ੀ ਦਿਧਾਂ ਰੌਹਿਦਿਧਾਂ ਨ। ਕਾਰਘਰਤ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਰਤ ਰੋਹਨਾ ਗੈ ਇੰਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਕਸਦ ਏ ਅਤੇ ਸੋਗੀ ਉਮੀਦ ਏ ਜੇ ਇੰਦਾ ਸਾਹਿਤਿਧ ਪੜਨੇ ਗੀ ਮਿਲਦਾ ਰੈਹਾਂ।

11.1.4 ਵਿਦਿਆਰਥਿਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਸਤੈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੁੰਦਾ ਜੀਵਨ—ਪਰਿਚੇ ਦਿੰਦੇ ਹੋਈ ਤਾਂਦੀ ਨਿਬੰਧ ਪੋਥੀ ‘ਚੇਤੋਂ ਦੀ ਚਿਤਕਬਰੀ’ ਪਰ ਇਕ ਟਿੱਪਣੀ ਲਿਖੋ?
 2. ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਗਦ੍ਯ ਲੇਖਕ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖਜੂਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਥਾਹਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੋ?
 3. ਪ੍ਰੋ. ਚਮਾ ਸ਼ਰ्मਾ ਹੁੰਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਨਿਬੰਧ—ਸਾਹਿਤਿਧ ਗੀ ਤੁਂਦੇ ਧੋਗਦਾਨ ਪਰ ਅਪਨੇ ਸ਼ਾਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ?
-

रूपरेखा

12.0 उद्देश्य

12.1 पाठ परिचे

12.1.1 डॉ. बाल कृष्ण शास्त्री हुंदा परिचे।

12.1.2 श्री तारा स्मैलपुरी हुंदा परिचे।

12.1.3 श्री नीलाम्बर देव शर्मा हुंदा परिचे।

12.1.4 विद्यार्थियें दे अभ्यास आस्तै प्रश्न।

12.0 उद्देश्य

इस पाठ गी पढ़िये विद्यार्थी त्र'ऊं निबन्धकारें दा परिचे हासल करी सकडन। एह निबन्धकार न डॉ. बालकृष्ण शास्त्री, श्री तारा स्मैलपुरी ते श्री नीलाम्बर देव शर्मा। इसदे इलावा डोगरी दे प्रसिद्ध उपन्यासकारें वेद राही, नसिंह देव जम्बाल, ओ.पी. शर्मा सार्थी, वत्सविकल देशबंधु डोगरा नूतन ते तारा दानपुरी हुंदे उपन्यासें दे प्रुख रुझानें, जीवन परिचे ते साहित्य जोगदान बारे चर्चा कीती गेदी ऐ। हर पाठ च द'ऊं-द-ऊं उपन्यासकारें गी रक्खेआ गेदा ऐ। झसदे लावा खीरले पाठ च किश होर प्रसिद्ध उपन्यासकरें दे परिचे दित्ते गेदे न-

12.1 पाठ परिचे

"निबन्धकारें दा परिचे ते उंदा जोगदान।" इस विशे पर त्र'ऊं निबन्धकारें दा परिचे दित्ता गेदा ऐ।

12.1.1 डॉ. बाल कृष्ण शास्त्री हुंदा परिचे।

12.1.2 श्री तारा स्मैलपुरी हुंदा परिचे।

12.1.3 श्री नीलाम्बर देव शर्मा हुंदा परिचे।

12.1.4 विद्यार्थियें दे अभ्यास आस्तै प्रश्न।

12.1.1 ਡਾਂ. ਬਾਲ ਕ੃ਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ

ਡੋਗਰੀ ਭਾਸਾ ਸੱਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸਾਹਿਤ्य-ਜਗਤ ਚ ਡਾਂ. ਬਾਲਕ੃ਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁੰਦਾ ਨੁਮਾਯਾ ਥਾਹਰ ਐ। ਇੰਦਾ ਜਨਮ ਸਮਵਤ् 1976 (20 ਫਰਵਰੀ, 1920) ਈ. ਚ ਜਮ੍ਮੂ ਕਸ਼ਾ 15 ਮੀਲ ਦੂਰ ਅੰਖ ਗਰੋਹਟੇ ਗ੍ਰਾਂਡ ਚ ਹੋਆ। ਇੰਦੇ ਪੁਰਖੇ ਦਾ ਪੇਸ਼ਾ ਖੇਤੀਬਾਡੀ ਹਾ ਪਰ ਸਾਮਨਤਾਹੀ ਆਦੇਸ਼ ਕਰਸਾਨੇ ਪਰ ਅਤਿਆਚਾਰ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਗ੍ਰਾਂਡ ਛੋਡਿਏ ਰੋਜੀ ਰੁਟਟੀ ਦੀ ਤਪਾਸ਼ ਚ ਸ਼ੈਹਰੇ ਚ ਗੈ ਬਸ਼ਾ ਪੇਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੀ ਪਢਾਈ ਜਮ੍ਮੂ ਚ ਗੈ ਕੀਤੀ। ਸੱਕ੍ਰਿਤ ਚ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਚ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਦਿਧਾਂ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਪਾਸ ਕਰਿਏ ਏਮ. ਏ. ਹਿੰਦੀ ਚ ਕੀਤੀ। ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਫ਼ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ "ਹਿੰਦੀ-ਡੋਗਰੀ ਸਾਮਘ ਤੇ ਵੈ਷ਮਘ" ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਚ ਪੀ. ਏਚ. ਡਿਗ੍ਰੀ ਲੇਈ ਲੈਤੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਦਾ ਗੈ ਕਮਮ ਕੀਤਾ। ਸਭਨੇ ਥਮਾਂ ਪੈਹ੍ਲੇ ਸ਼੍ਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਲਗੇ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਕਾਲੇਜ ਚ ਅਧਿਆਪਨ ਕਾਰਧ ਕੀਤਾ। ਵਿਦਾਰਥਿਯੇ ਗੀ ਬਡੇ ਰੋਚਕ ਫ਼ਾਈ ਕਨ੍ਨੇ ਪਢਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਗੈ ਵਿਦਾਰਥੀ ਇੰਦੀ ਜਸ਼ਾਤਾ ਚ ਬਡੀ ਰੁਚਿ ਕਨ੍ਨੈ ਪਢਾਂਦੇ ਹੋ। 1975 ਈ. ਚ ਕਾਲੇਜ ਥਮਾਂ ਰਟੈਰ ਹੋਨੇ ਪਰ ਜਮ੍ਮੂ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਡੋਗਰੀ ਸੈਂਟਰ ਚ ਸੀਨਿਯਰ ਫੈਲੋ ਤੇ ਡਾਬੈਕਟਰ ਦੇ ਔਹਦੇ ਪਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ ਤੇ ਫਰਵਰੀ 1980 ਤਕਰ ਕਮਮਾ ਗੀ ਸੱਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਨ੍ਨੈ ਗੈ ਸ਼ੋਧ-ਕਮਮ ਕਰਵਾਨੇ ਦਾ ਸ਼੍ਰੀਗਣੇਸ਼ ਬੀ ਕੀਤਾ। ਤੁਂਦੇ ਗੈ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਨ ਚ ਡਾਂ. ਵੀਣਾ ਗੁਪਤਾ ਹੋਰੋਂ ਤੇ ਡਾਂ. ਗਣੇਸ਼ ਭਾਰਗਵ ਹੋਰੋਂ ਪੀ. ਏਚ. ਦੀ ਡੀਗ੍ਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ।

ਡੋਗਰੀ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ ਜਮ੍ਮੂ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਥਮਾਂ ਰਟੈਰ ਹੋਨੇ ਪੱਤੇ ਰਘੁਨਾਥ ਸੱਕ੍ਰਿਤ ਲਾਯਕੇਰੀ ਚ ਨਿਰੰਦੇਸ਼ਕ ਦੇ ਤੈਸਾ ਪਰ ਸੇਵਾਰਤ ਰੇਹ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਇਤਥੂੰ ਦਾ ਗੈ ਉਨ੍ਹਾਂਗੀ ਬੀਰਪੁਰ ਸੱਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਾਲਾਲ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸਿਪਲ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ ਪਰ ਡੋਗਰੀਦੀ ਗੈ ਕਿਸਮਤ ਮਾਡੀ ਹੀ ਜੇ ਸਿਤਮਾਰ 1986 ਗੀ ਬੀਰਪੁਰ ਚ ਗੈ ਸਭਕ ਹਾਦਸੇ ਚ ਉਂਦਾ ਸੁਰਗਵਾਸ ਹੋਈ ਗੇਆ।

ਬਾਲ ਕ੃ਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੋਰ ਬਡੀ ਸਾਦਾ ਤਬੀਧਤ ਆਹਲੇ ਵਕਿਤ ਹੋ। ਸਭਾਤ ਥਮਾਂ ਮਿਲਨਸਾਰ ਤੇ ਰੈਨਕੀ ਹੋ। ਬਨਾਨੇ-ਖਲਾਨੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਬੀ ਖਾਸਾ ਹਾ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੋਰ ਮਨ ਔਨੇ ਪਰ ਅਪਨੇ ਹਤਥੋਂ ਪਦਾਰਥ ਬਨਾਇਥੈ ਅਪਨੇ ਸਾਥਿਯੇ ਗੀ ਖਲਾਂਦੇ ਹੋ।

ਰਚਨਾਂ

1. ਡੋਗਰੀ ਨਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਕਾਸ
2. ਹਿੰਦੀ -ਡੋਗਰੀ : ਸਾਮਘ ਤੇ ਵੈ਷ਮਘ (ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ)
3. ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਲਾਬ ਸਿੱਹ ('ਜੀਵਨੀ' ਹਿੰਦੀ ਚ)
4. ਮਹਾਕਵਿ ਕਿਸੇਨ੍ਦ੍ਰ ਦੀ ਰਚਨਾਏਂ "ਦੇਸ਼ੋਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਨਰਮਾਲਾ" ਦਾ ਡੋਗਰੀ ਅਨੁਵਾਦ ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸ਼ ਨਿਵਾਰਣ, ਸ਼ੋਧ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਲੇਖ ਆਦਿ ਮਿਲਦੇ ਨ। ਜੇਹੜੇ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਡੋਗਰੀ ਦਿਧਿਆਂ ਪਤ੍ਰਿਕਾਏਂ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ ਦੇ ਨ।

ਡੋਗਰੀ ਚ ਤੁਂਦੀ ਸ਼ਾਖਾਵਿਤ ਇਨ੍ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੰਦ੍ਧ ਨੇਈ ਰੇਝੀ ਪਰ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਕਵਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰਾ ਚ ਤੁਂਦੇ ਜੋਗਦਾਨ ਗੀ ਬਿਸਸਰੇਆ ਨੇਈ ਜਾਈ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁੰਦਿਧਾ ਦੀ ਕਵਤਾਂ "ਝੁਨਕ" ਤੇ "ਦੇਸਾ ਦੀ ਬੇਡੀ" ਜਾਗੇ ਢੁਗਗਰ ਨਾਮਕ ਪੁਸ਼ਕ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਜਿਸਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਡੋਗਰੀ ਸੱਖਾ ਜਮ੍ਮੂ ਪਾਸੇਆ 1950 ਬਾਰੇ ਚ ਕੀਤਾ ਗੇਆ ਹਾ। ਕਾਵਿ ਦੇ ਖੇਤਰਾ ਚ ਇੰਦਿਆਂ ਰਚਨਾਂ ਨੇਈ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਗੈ ਨ।

ਸਾਸਤ੍ਰੀ ਹੋਰ ਸੱਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਜ਼ਾਤਾ ਹੋ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਭਾਸਾ-ਵਿਜਾਨ ਤੇ ਉਸਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸੰਚਨਾਤਮਕ ਪੈਹ੍ਲੁਏ ਪਰ ਖਾਸ ਪਕਢ ਹੀ। "ਡੋਗਰੀ ਨਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਕਾਸ" ਨਾਂਡ ਦਾ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਖੋਜ ਕਮਮ ਜਮ੍ਮੂ ਵਿਸ਼ਵਵਿਦਾਲਾਲ ਦੇ ਡੋਗਰੀ ਰਿਸਰਚ ਸੈਂਟਰ

ਪਾਸੇਆ ਦ'ਊ ਖੰਡੇ ਚ ਤਧਾਰ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਹਾ, ਪਰ ਹੁਨ 2000 ਬਾਰੋਂ ਚ ਸਨਾਕੋਤਰ ਡੋਗਰੀ ਵਿਭਾਗ ਆਸੇਆ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰੇਅਈ ਦਿੱਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸਦੀ ਬੰਡ-(13) ਤੇਹੜੇ ਧਧਾਏਂ ਚ ਸਮਾਨ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਏ।

ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਜ਼ਾਨ ਕਨੈ ਸਰਬਥਤ ਵਿਸ਼ੁਤ ਅਧਿਧਨ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬੀ ਕਿਥ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਲੇਖ ਛਹੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ। ਜਿਂਦੇ ਚ ਜਾਮ੍ਹੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ : ਇਕ ਭਾਸ਼ਾਈ ਪਰਿਚੇ ਲੇਖ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਜ਼ਾਨਕ ਸਰੋਂ ਉਪਰ ਅਧਾਰਤ ਸਰਲ ਤੇ ਰੋਚਕ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਏ। ਲੇਖ ਚ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀ ਹੋਰੋਂ ਜਾਮ੍ਹੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਖੇਤਰ ਗੀ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਦੀ ਦਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਅਨੇਕਾਨੇਕ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਬੋਲਿਲਿਧੋਂ ਆਹਲੇ ਵਿਸ਼ਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਕ ਨਿਕਕਾ ਨੇਹਾ ਸੰਸਕਰਣ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜਿਸਦੇ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਖੇਤਰੋਂ ਚ ਡੋਗਰੀ, ਚੰਭਾਲੀ ਪੁੱਛੀ, ਪੋਠੋਹਾਰੀ, ਸਿਰਾਜੀ, ਭਦਰਵਾਹੀ, ਰਾਮਬਨੀ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ, ਲਵਾਖੀ, ਸ਼ਿਨਾ ਬਾਲੀ ਆਦਿ ਕੇਈ ਭਾਸ਼ਾਂ-ਬੋਲਿਲਿਧੋਂ ਬੋਲਿਧਾਂ ਜਾਂਦਿਧਾਂ ਨ।

‘ਡੋਗਰੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਚ ਵੈਦਿਕ ਤੇ ਪੌਰਾਣਿਕ ਸੰਸਕ੃ਤਿ’ ਨਾਂਡ ਦਾ ਲੇਖ ਸਾਂਸਕ੃ਤਿਕ ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਿਪੇਕ਼ ਚ ਅਪਨੀ ਬਹੁਪਕਖੀ ਮਹਤਾ ਰਖਦਾ ਏ। ਤਾਂਨੇ ਢੁਗਰ ਸੰਸਕ੃ਤੀ ਗੀ ਵੈਦਕ ਤੇ ਪੌਰਾਣਕ ਅਧਾਰ ਪਰ ਪਰਖੇ-ਯੋਖੇ ਦਾ ਬੀ ਲਭਦਾ ਏ। ਲੇਖ ਚ ਅਰਧਾ, ਵਰਣ ਸ਼ੈਂਕਰ, ਪਿੰਡ, ਹਾਰਿਹਰ ਬਤਨੀ, ਚੌਕਕਾ, ਸ਼ਵਾਹਾ ਤੇ ਤਰਕਾਲਾਂ ਸ਼ਬਦੋਂ ਗੀ ਅਧਾਰ ਬਨਾਏ ਦਾ ਏ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਸ਼ਬਦੋਂ ਦੇ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਸਮੇਂ ਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਬਕਖ-ਬਕਖ ਸੰਦਰਭੋਂ ਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਤੰਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਕ੍ਰਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਫਹੀ ਡੋਗਰਾ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਚ ਤੰਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਡੇ ਯੁਕਿਤ-ਯੁਕਤ ਤੇ ਸਰਲ ਅਂਦਾਜ ਚ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ।

“ਡੋਗਰੀ : ਨਿਕਾਸ ਤੇ ਵਿਕਾਸ” ਤੇ “ਵਿਸ਼ਵ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰਿਵਾਰ ਚ ਡੋਗਰੀ” ਦੋਏ ਲੇਖ ਲਗਭਗ ਇਕੱਕੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਟਿਕੇ ਦੇ ਨ। ਦੌਨੋਂ ਦਾ ਸਰਬਥਤ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਚ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਫਹੀਂ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਉਸਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਕ੍ਰਮਿਕ ਪਰ ਯੁਕਿਤਾਧੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣੋਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਬਾਂਧਾ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕਰਨਾ ਏ। ਤੰਦੇ ਮਤਾਬਕ ਡੋਗਰੀ ਭਾਰੋਪੀਧ ਪਲਿਗਰ ਦੀ ਨਨੀ ਜਾਨਿ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਏ ਜੇਹਡੀ ਮਧਕਾਲ ਚ ਸ਼ੌਰਸੇਨੀ ਪ੍ਰਾਕੂਤ ਤੇ ਫਹੀਂ ਅਪਭ੍ਰਾਂਸ਼ ਕਾਲ ਚ ਸ਼ੌਰਸੇਨੀ ਪ੍ਰਾਕੂਤ ਥਮਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਅਪਭ੍ਰਾਂਸ਼ ਦੇ ਰਾਹੋਂ ਦਸਸੀ ਰਾਹੀਂ ਰਾਹੀਂ ਸਦੀ ਈ। ਚ ਮਜੂਦਾ ਦੌਰ ਚ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟ ਹੋਈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਲੇਖੋਂ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਲੋਕਸਾਹਿਤ੍ਯ, ਡੋਗਰੀ ਲੋਕਕਲਾ, ਡੋਗਰੀ ਲੋਕਸਾਹਿਤ੍ਯ, ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਗਦ ਦਾ ਤਦਗਮ ਤੇ ਵਿਕਾਸ, ਮੁੱਸ਼ੀ ਪ੍ਰੇਮਚਨਦ ਤੇ ਸਮਾਜ, ਅਲਕਾਰ ਸਿਦ਼ਾਂਤ ਆਦਿ ਲੇਖ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਗੈਹਰਾਈ ਤੋਤਤਥੈ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੁਮਭਵੋਂ ਦੀ ਅਕਕਾਸੀ ਕਾਰਣ ਡੋਗਰੀ ਲੇਖ ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਚ ਅਪਨੀ ਉਪਯੋਗਿਤਾ ਸਿਫ਼ਵ ਕਰਦੇ ਨ। ਇਸਦੇ ਕਨੈ ਗੈ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਸਿਰਜਨਤਮਕ ਗਦ ਚ ਤੰਦੇ ਕਲਿਧੁਗੀ ਰਾਮਰਾਜ, ਦੁਕਖ, ਮਝਕਰੀ, ਬੈਹਮ, ਖਿੰਚ ਆਦਿ ਡੋਗਰੀ ਨਿਵਾਨ ਅਪਨੀ ਹੱਤਾ ਰਖਦੇ ਨ।

“ਆਤਮਧਾਤ ਬਨਾਮ ਬੈਕੁਣਠ” ਨਿਵਾਨ ਯੁਕਿਤਾਧੋਂ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੋਂ ਕਨੈ ਬੈਕੁਣਠ ਪ੍ਰਾਪਿ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਰੁਢੀਗਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰ ਦਾ ਖਲਾਸਾ ਕਰਦਾ ਦੇ। ਧਾਰਮਿਕ ਪੁਰਾਣੋਂ ਚ ਬਖਾਨਤ ਤਤਿਆਂ ਦੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚ ਪੀਢੀ ਦਰ ਪੀਢੀ ਅਗੋਂ ਬਧਦੇ ਸਮਾਜਚ ਕੁਨੈ-ਕੁਨੈ ਸੰਦਰਭੋਂ ਚ ਗੈਹੜਣ ਕੀਤਾ ਏ। ਇਸ ਨਿਵਾਨ ਚ ਤੰਦੇ ਹਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹੋਂ ਸਥਾਪਨਾ ਨ ਜਿਸ ਕਨੈ ਰੋਚਕਤਾ ਦਾ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਹੋਂਦੇ ਏ।

ਦੁਕਖ ਨਿਵਾਨ ਚ ਸ਼ਾਸ਼ਤ੍ਰੀ ਹੁੰਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜੇ ਦੁਕਖ ਮਨੈ ਦੀ ਇਕ ਵ੃ਤਿ ਏ, ਇਕ ਬੇਦਨ ਏ, ਇਕ ਪੀਡੇ ਏ, ਮਨੈ ਵੈ ਪਿਰਸ਼ਲਿਧੋਂ ਉਥਲਨੇ ਦੀ ਇਕ ਸਥਿਤਿ, ਇਕ ਮਨਾ ਏਹਸਾਸ ਏ, ਇਕ ਪੀਡੇ ਭਰੋਚਾ ਵਿਕਾਰ ਏ, ਇਕ ਕੌਡੀ ਅਨੁਮੂਤਿ ਏ। ਦੁਕਖ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਭਾਵ ਗੀ ਬੱਡੀ ਗੈਹਰਾਈ ਕਨੈ ਉਸ ਦਿਧਿਆਂ ਬੁਹੁਪਕਖੀ ਪਰਤੋਂ ਗੀ ਖੋਲ੍ਹਨਾ ਏ। ਏਹ ਇਕ ਵਿਚਾਰ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਵਾਨ ਏ।

‘ਬੈਹਮ’ ਨਿਵਾਨ ਬੀ ਗੂਢ ਤੇ ਗੱਭੀਅਰ ਵਿਚਾਰੋਂ ਦੀ ਲਡੀ ਚ ਬਜ਼ੇ ਦਾ ਸੁਨਦਰ ਸਾਹਿਤਿਕ ਅਲਕਾਰ ਯੁਕਤ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਪ੍ਰਾਹਪੂਰਣ

ਸੈਲੀ ਚ ਵਿਸੇ ਗੀ ਪਰਤ ਦਰ ਪਰਤ ਖੋਲਦਾ ਜਂਦਾ ਏ। “ਬੈਹਮੈ ਪਰ ਕਾਬੂ ਪਾਨੇ ਲੇਈ ਸ਼ਰੀਰਾ ਦੇ ਮਕਾਬਲੇ ਮਨਾ ਦਾ ਨਰੋਆ ਹੋਨਾ ਮਤਾ ਜਰੂਰੀ ਏ ਪਰ ਬੈਹਮਾ ਗੀ ਪਰੇ ਰਕਖਨੇ ਆਸਟੈ ਸ਼ਰੀਰੈ ਦਾ ਨਰੋਆਪਨ ਬੀ ਲਾਜਮੀ ਏ” ਬਡੀ ਵਜਨਦਾਰ ਯੁਕਿਤ ਦਿਤੀ ਗੇਤੀ ਏ।

“ਮਥਕਰੀ” ਨਿਬੰਧ ਬੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਿਬੰਧ ਏ। ਵਿਚਾਰ ਪੈਨੈ ਤੇ ਛੂਂਹਗੇ ਨ। ਵਿਚਾਰ ਲਡੀ ਬਡੀ ਪੁਖਤਾ ਏ ਜਿਸ ਚ ਮਥਕਰੀ ਦਾ ਸੁਆਤਮ, ਉਸਦਾ ਉਤਪਤਿ ਸ਼੍ਰੋਤ, ਮਥਕਰੀ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਗੀ ਮਸਕਰਾ ਗਲਾਨਾ ਤੇ “ਮਸਖਰਾ” ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਉਤਪਤਿ ਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਾਹਿਤਿਕ ਚ ਮਸਕਰੇ ਵਿਦੂਸ਼ਕ ਦਾ ਥਾਹਰ ਏ।

ਵਿਦ੍ਵਾਨ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਥਕਰੀ ਗੀ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮਨ੍ਨੇ ਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਇਸੀ ਸੁਖੈ ਦੇ ਚ'ਊਂ ਵਰਗ ਪ੍ਰੇਮ, ਉਤਸਾਹ, ਚਾਭਾਤ ਤੇ ਮਥਕਰੀ ਚਾ ਇਕ ਮਨਦਾ ਏ। ਸਾਂਕ੍ਰਤ ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਵਿਦੂਸ਼ਕ ਦਾ ਇਧੈ ਕਮਮ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਮਥਕਰਿਆਂ ਕਿਰਿਧੈ ਫੁੱਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇ। ਹਾਸ਼ਸਾ ਜੀਵਨ ਆਸਟੈ ਬਡੀ ਜਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਏ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਾਂਕ੍ਰਤ-ਸਾਹਿਤਿਕ ਗੀ ਅਧਾਰ ਮਨਿਯੈ ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਿਇਆ ਛੇ ਕਿਸਾਂ ਦਸ੍ਤੀ ਦਿਇਆਂ ਨ। ਸਿਮਤ, ਹਸਿਤ, ਵਿਹਸਿਤ, ਅਵਹਸਿਤ, ਅਪਹਸਿਤ ਤੇ ਅਤਿਹਸਿਤ। ਹਾਸ਼ਸੈ ਕਨੈ ਮਥਕਰੀ ਦਾ ਸਰਬਂਧ ਹਾਸੇ ਦੇ ਕਨੈ ਝੂਠ, ਵਧਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲਿਤ ਬਗੈਰਾ ਨੇਕੋਂ ਪੈਹਲੁਏਂ ਬਾਰੈ ਲੇਖਕ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਗੀ ਸਰੂਪ ਦਿੰਦੇ ਨ।

ਸਾਸਤੀ ਹੋਰੋ ਮਥਕਰੀ ਬਾਰੈ ਬਡੇ ਸੁਲੜੇ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ “ਸਚੀ ਮਥਕਰੀ ਤਾਂਏ ਜੇਹੜੀ ਕੁਸੈ ਦੇ ਮਨੈ ਗੀ ਗੈਹਰੀ ਚੋਟ ਨੇਈ ਪਜਾਇ ਤੇ ਦਿਕਖਨੇ ਸੁਨਨੇ ਆਹਲੋਂ ਗੀ ਗੁਢਕਦੇ ਬਦਲੋਂ ਆਂਗਰ ਖਿੜ-ਖਿੜ ਰਖੀ ਦੇਏ।”

“ਕਲਿਊਗੀ ਰਾਮਰਾਜ਼” ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਹ ਨਿਬੰਧ ਹਾਸ਼-ਵਧਾਂਤਮਕ ਏ ਤਾਂਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਚ ਹਾਸ਼ ਮਦਦਮ ਤੇ ਬਧਾਂ ਦੇ ਬਾਣ ਬਡੇ ਤ੍ਰਿਕਖੇ ਤੇ ਪੈਨੇ ਨ। ਜੇਹੜੇ ਸੌਜੂਦਾ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਇਕ-ਇਕ ਨੀਤਿ ਪਰ ਛੂਂਹਗਾ ਬਾਰ ਕਰਦੇ ਨ। ਤਾਂਦੇ ਮਤਾਬਕ ਇਸ ਰਜੈ ਚ ਸਾਂਦੋਖ, ਖੁਦਗੁਰਜੀ ਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦਗਾਬਾਜੀ ਚ ਮਜ਼ਾ ਲੁਟਟ-ਧੂਡ ਚ ਬਗੈਰਾ-ਬਗੈਰਾ ਆਕਿਖਿਧੈ ਨੇਕੋਂ ਇਖਲਾਕੀ ਅਸਾਂਗਤਿਧੈ ਗੀ ਟਨਕਾਰੇਆ ਗੇਦਾ ਏ।

“ਖਿੰਡੀ” ਨਾਮਕ ਨਿਬੰਧ ਚ ਡਾਂਡੀ ਬਾਲ ਕ੃ਣ ਸ਼ਾਸਤੀ ਹੋਰੋਂ ਖਿੰਡੀ ਦੇ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਭਾਵ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਖਿੰਡੀ ਦੇ ਅੰਤਰ ਤੇ ਖਿੰਡੀ ਦੇ ਭੇਦੋਂ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਨੇ ਦੀ ਕੋਥਿਅਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ਸਾਸਤੀ ਹੋਰੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਜਾਨਕ ਲੇਖ, ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖ, ਸ਼ੋਧਪਰਕ ਲੇਖ ਤੇ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਗਦਾ ਲੇਖਿੰਦੇ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਾਂਕ੍ਰਤ ਦੇ ਮਹਾਕਵਿ ਕਿੱਮੇਨਦ੍ਰ ਹੁਂਦੀ ਹਾਸ਼-ਵਧਾਂ ਸਰਬਾਂਧੀ ਦ'ਊਂ ਲਘੁ ਰਚਨਾਏਂ “ਦੇਸ਼ੋਪਦੇਸ਼” ਤੇ ਨਰਮਾਲਾ’ ਦਾ ਭਾਗੀ ਅਨੁਵਾਦ ਬੀ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

ਇਧਾਂ ਡਾਂਡੀ ਬਾਲ ਕ੃ਣ ਸ਼ਾਸਤੀ ਹੁਂਦਾ ਡੋਗਰੀ-ਜਗਤ ਗੀ ਟਕੋਹਦਾ ਧੋਗਦਾਨ ਰੇਹਾ ਏ।

12.1.2 ਤਾਰਾ ਸੰਸਾਰ

ਤਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੁਂਦਾ ਜਨਮ ਸਨ् 1926 ਈ. ਗੀ ਦੁਗਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਗ੍ਰਾਂ ਸੰਸਾਰ ਤਸੀਲ ਸਾਂਬਾ ਚ ਹੋਆ। ਇਂਦੇ ਪਿਤਾ ਪਣਿਤ ਬਦਰੀਨਾਥ ਹੋਰ ਇਕ ਅਧਿਆਪਕ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਕਨੰਦੀ ਦਾ ਗ੍ਰਾਂ ਪਾਂਡ ਤੇ ਜਿਕਕਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਾਨ ਬਾਹੋਂ ਦਾ ਏ। ਇਂਦੀ ਬਚਪਨ ਸੰਸਾਰ, ਸਾਂਬਾ, ਗੁਫਾ ਸਲਹਾਥਿਆਂ ਤੇ ਮੀਰਪੁਰ ਚ ਗੁਜਰੇਆ। ਅਪਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾ ਸੰਸਾਰ ਚੌਮਕ ਦੇ ਸਟੇਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਜਸ਼ੂ ਚ ਪਢੇ। ਅਠਮੀ ਗ੍ਰਾਂ ਗੁਫਾ ਸਲਹਾਥਿਆਂ ਚ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਮੀਰਪੁਰ ਚੌਮਕ ਦੇ ਸਟੇਟ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਚ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਘਰੇਲੂ ਵਧਾਂਤ ਠੀਕ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਾਰਣ ਅਪਨੀ ਪਢਾਈ ਅਗੋਂ ਜਾਰੀ ਨੇਈ ਰਕਖੀ ਸਕੇ। ਨੌਕਰੀ ਆਸਟੈ ਦੌਡ-ਧੂਪ ਕਰਦੇ ਰੇਹਾ। ਪੈਹਲੇ

ਸਟੇਟ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲਾਯਲਪੁਰ ਦੀ ਬਿਰਲਾ ਮਿਲ ਚ ਕਮ ਕਰਨ ਲਗੀ ਪੇ। ਇਕ ਬਰੋ ਤਗਰ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੇ ਪੱਤ ਸਨ 1945 ਚ ਉਥੁਅਂ ਵਾਪਸ ਆਈ ਗੇ। ਸਨ 1956 ਚ ਮੈਕਮਾ ਦੇਹਾਤ ਸੁਧਾਰ ਪੰਚੈਤ ਚ ਸਬ-ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਈ ਗੇ। ਤੇਰਾਂ-ਚੌਦਾਂ ਬਰੇਪੰਚੈਤ ਦੇ ਮੈਕਮੋਂ ਚ ਰੋਹਨੇ ਪੱਤ 1968 ਚ ਜਮ੍ਹ—ਕਸਮੀਰ ਕਲਵਰਲ ਅਕਾਦੇਮੀ ਦੇ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਵਿਭਾਗ ਚ ਪੈਹਲੇ ਰਿਸਚ ਅਸਿਸਟੈਂਟਤੇ ਫ਼ਹੀ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਅਡੀਟਰ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਕਮ ਕਰਨ ਲਗੀ ਪੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਤਾਂਨੇ ਬੀ.ਏ. ਬੀ ਕਰੀ ਲੈਂਤੀ। ਉਤਥੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੈਹਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਹਾਂਸਰਾਜ ਪਦੌਤ੍ਰਾ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਸਕਲਨ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਡੋਗਰੀ—ਹਿੰਦੀ ਸ਼ਬਦਕੋਸ਼ ਚ ਓਹਦੇ ਪੈਹਲੇ ਤੈ ਭਾਗ ਛਪਨੇ ਤਗਰ ਕਮੇ ਕਲਦੇ ਰੇਹ।

ਸੈਲਪੁਰੀ ਹੋਰੋਂ ਸਭਨੋਂ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੀ ਕਵਤਾ ਗੁਢਾ—ਸਲਹਾਥਿਆਂ ਗ੍ਰਾਂਡ ਚ ਅਠਮੀਂ ਪਫ਼ਦੇ ਹੋਈ ਲਿਖੀ ਹੀ। ਤਾਰਾ ਸੈਲਪੁਰੀ ਹੋਰੋਂ ਦੀਨੂ ਭਾਈ ਪਤ ਹੁੰਦੀ ਕਵਤਾਂ “ਸ਼ੇਹਰ ਪੈਹਲੀ—ਪੈਹਲੀ ਗੇ” ਥਮਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਥੈ ਰਚਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿਓ ਹਾ। ਇਸ ਚਾਲੀ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਇਕ ਨਮਾਂ ਸਮਝਦਾਰ, ਸੋਹਗਾ ਤੇ ਸਰੋਖਡ ਕਵਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈ ਗੇਆ।

ਰਚਨਾਂ

1. ਫੌਜੀ ਪਿਨਸ਼ਨਰ (ਕਵਿਤਾ—ਸਾਂਗੈਂਹ)
2. ਜੀਵਨ ਲੈਹਾਰਾਂ (ਕਵਿਤਾ—ਸਾਂਗੈਂਹ)
3. ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਵਤ—ਕੋਸ਼
4. ਡੋਗਰੀ ਮੁਹਾਵਰਾ—ਕੋਸ਼

ਸਮਾਨ

“ਜੀਵਨ ਲੈਹਾਰਾਂ” ਦੁਏ ਕਵਿਤਾ—ਸਾਂਗੈਂਹ ਉਪਰ 1990 ਬਰੋਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤਿ—ਅਕਾਦੇਮੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਕਨੈ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ।

ਤਾਰਾ ਸੈਲਪੁਰੀ ਹੋਰੋਂ ਕਵਤਾਏਂ, ਗਜ਼ਲੋਂ, ਕੁੰਡਲਿਯੋਂ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਨਿਬਲ੍ਹ ਰਚਨਾ ਬੀ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਇਂਦੇ ਇਲਾਵਾ ਰਿਧਾਸਤੀ ਕਲਵਰਲ ਅਕਾਦੇਮੀ ਜਮ੍ਹ ਆਸੇਆ 1962 ਬਰੋਂ ਚ ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਵਤ ਕੋਸ਼ ਤੇ 1966 ਬਰੋਂ ਚ ਡੋਗਰੀ ਮੁਹਾਵਰਾ ਕੋਸ਼ ਦੌਨੋਂ ਕੋਝੋਂ ਦਾ ਸਕਲਨ ਤੇ ਸਮਾਦਨ ਬੀ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

ਫੌਜੀ ਪਿਨਸ਼ਨਰ ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਇੰਦਾ ਪੈਹਲਾ ਕਵਤਾ—ਸਾਂਗੈਂਹ ਸਨ 1956 ਚ ਡੋਗਰੀ ਸਾਂਖਾ ਜਮ੍ਹ ਪਾਸੇਆ ਛਾਪੇਆ ਗੇਆ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਂਹ ਚ ਕੁਲ 12 ਕਵਤਾਏਂ ਨ। ਇੰਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਮੈਹਨਤ ਮਜੂਰੀ ਕਰਨੇ ਆਹਲੋਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਛਾਪ ਜ਼ਰੀ ਆਂਦੀ ਏ। ਸੈਲਪੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਮਾਜ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕਨੈ ਸਰਬਾਂਧਤ ਨ। ਕਢੀ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਤਾ ਬੇਹਤਰੀਨ ਕਵਤਾ ਏ। ਇਸ ਕਵਤਾ ਚ ਦਸ਼ਾਂ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਕਢੀ ਲਾਕੇ ਚ ਰੋਹਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕ ਕਿਧਾਂ ਜੀਂਦੇ ਨ? ਕਵਿ ਨੇ ਕਵਤਾ ਚ ਮੈਹਨਤ ਕਸ਼ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਪਰਸੇ ਦੀ ਬਾਸ, ਹਿੰਮਤ, ਹੌਸ਼ਾਂਲਾ, ਦਲੇਰੀ ਤੇ ਤਾਂਦੀ ਲਾਚਾਰੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬਡੀ ਸੁਨਦਰਤਾ ਕਨੈ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਕਵਿ ਦੇ ਬੋਲ ਨ:-

‘ਚਲੋ ਦਸ਼ਾਂ ਕਾਂਢਿਆ ਦੇ ਲੋਕ ਕਿਧਾਂ ਜੀਂਦੇ ਨ?

ਸੋਹੇ ਆਹਲੀ ਛਾਰੈ ਬਿਚ ਕੇਹੜਾ ਪਾਨੀ ਪੰਦੇ ਨ?

× × × × × × ×

ਡੁੰਗ ਚੁਕਕੇ ਬਿਚ੍ਚੁਏਂ ਰਸਾਲੇ ਆਂਗੂ ਦੋਡੈ ਦੇ
 ਦਿਨੋ—ਰਾਤੀਂ ਮਾਹਨੁਏਂ ਗੀ ਹਤਥੋ—ਪੈਰੋ ਬੋਹਡੇ ਦੇ”
 ਦ੍ਰੂੰ ਬਕਖੀ ਫੌਜੀ ਪਿਨਸ਼ਨਰ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਤਾ ਰਿਟਾਯਰ ਹੋਈ ਗੇਦੇ ਫਟੇ ਹਾਲ ਜਿਨਦਗੀ ਦੀ ਨੁਮਾਧਾਂਦਗੀ ਕਰਦੀ ਐ।
 ਜਿਧਾਂ :—

ਪੈਰੋ ਹਾ ਫਟਟੇ ਦਾ ਫੌਜੀ ਫਲੀਟ

ਲੀਰਾਂ ਜਨ ਹੋਈ ਦੀ ਖਾਕੀ ਕਮੀਜ

ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਹੋਰੋਂ ਹਾਸਥਵਾਂਗ ਕਵਤਾਏਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੀ ਬਡੇ ਸਨਹਾਕਡੇ ਢੁੰਗਾ ਕਨੈ ਕੀਤੀ ਦੀ ਐ। ਜਿਸੀ ਪਿਛੀਧੈ ਹਰ ਕੋਈ
 ਲੋਟ—ਪੋਟ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਐ। “ਏਹ ਕੇਹਡੇ ਸਾਹਬ ਨ ਲਾਂਘੈ ਦੇ” ਤੇ “ਗਲਾਰਾ” ਨਾਂਡ ਕਵਿਤਾਏਂ ਚ ਹਾਸਥ—ਵਾਂਗ ਦਾ ਬੜਾ ਗੈ ਸੁਨਦਰ ਰੂਪ
 ਮਿਲਦਾ ਐ। ਤੱਦੇ ਗੈ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ :—

“ਮੂੰਹ ਬਡੇ ਗੈ ਸੂਹੇ ਹੋਏ ਨ, ਇਨੋਂ ਖਾਦੇ ਕੁਸੈ ਦੇ ਪੋਏ ਨ

ਇਨੋਂ ਮੂੰਡੈ ਖੂਬ ਲੋਆਰੇ ਦੇ, ਕੋਈ ਬਡੇ ਮਾਰ ਨ ਮਾਰੇ ਦੇ

ਗਲਿੰ ਬੀ ਬਡੇ ਤ੍ਰਿਕਖੇ ਨ ਕੁਤਥੋਂ ਦਾ ਗਲਲਾਂ ਸਿਕਖੇ ਦੇ”

ਤਾਰਾ ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਹੁੰਦਾ ਦੂਆ ਕਵਤਾ—ਸਾਂਗੈਂਡ ਜੀਵਨ ਲੈਹਰਾਂ 1988 ਬਾਰੇ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਆ। ਇਸ ਚ ਤਕਰੀਬਨ 60 ਕਵਤਾਂ
 ਨ। ਇਸ ਸਾਂਗੈਂਡ ਦੀ ‘ਡੁਗਰ ਦੇਸ’ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਤਾ ਚ ਦੇਸ਼—ਪ੍ਰੇਮ ਝਲਕਦਾ ਐ। ਡੁਗਰ ਧਰਤੀ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੈਲ ਤੇ ਸਨਹਕੜਾ ਵਰਣ
 ਇਧਾਂ ਐ :—

ਏਹ ਧਰਤੀ ਅਮਨੈ ਦੀ ਧਰਤੀ, ਭੁੰਜਾ ਐ ਰਿਸ਼ਿਧੈ—ਮੁਨਿਧੈ ਦੀ

ਕਲਾਕਾਰ ਤੇ ਰਣ—ਬਾਂਕੇ ਦੀ, ਹਿੱਖੀ ਗਿਆਨੀ ਗੁਨਿਧੈ ਦੀ॥

“ਫਫਡ ਤਾਲੀ ਬਾਵੋਂ”, “ਏਹ ਠਾਕਕੇ ਜਾਂ ਭਾਕਕੇ” ਨਾਂਡ ਦਿਧਾਂ ਕਵਤਾਂ ਗੂਢੇ ਤੇ ਤ੍ਰਿਕਖੇ ਵਾਂਗ ਕਨੈ ਗੈਹਰੀ ਕੇਉ ਕਰਾਨੇ
 ਆਹਲਿਧਾਂ ਨ। “ਫਫਡ ਤਾਲੀ ਬਾਵੋਂ” ਕਵਤਾ ਚ ਤੱਨੋਂ ਬੇਹਲੇ ਰੇਹਿਧੈ ਖਾਨਾ ਪਸਿੰਦ ਕਰਨੇ ਆਹਲੋਂ ਦਾ ਪਡਦਾਫਾਸ਼ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ,
 ਜੇਹਡੇ ਸਮਾਜ ਗੀ ਲੁਟਟੀ—ਲੁਟਟੀ ਐਂਸ਼ ਕਰਦੇ ਨ। ਜਿਧਾਂ :—

‘ਚਾਂਗੇ—ਚਾਂਗੇ ਚੁਟਟ ਚਟੀਸਰ, ਦੋਹਰੇ—ਦੋਹਰੇ ਥੈਲੇ ਲੇਦੇ

ਬਡਲੈ ਦਿਕਖੌ ਮਾਂਗੈ ਕਰਦੇ, ਸਾਂਝਾਂ ਦਿਕਖੌ ਠੇਕੇ ਗੇਦੇ”

ਤਾਰਾ ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਹੋਰ ਮਨੁਕਖੀ ਕਦਰੋਂ ਬਾਰੈ ਬੀ ਬਡੇ ਸੋਹਗੇ ਨ। ਅਜਜੈ ਦੇ ਵੈਜ਼ਾਨਕ ਧੁਗੈ ਚ ਮਸ਼ੀਨੀ ਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਖੇਤਰੋਂ
 ਚ ਤਰਕੀ ਕਰਦਾ ਮਾਹਨੂ ਕੁਤੈ ਮਾਨਵਤਾ ਦੀ ਸੀਮਾ ਰੇਖਾਏਂ ਗੀ ਗੈ ਨੇਈ ਲੋਆਂਧੀ ਜਾ, ਜਿਸ ਕਨੈ ਸਮਾਜੀ ਮੁਲਲੋਂ ਗੀ ਗੈਨੇਰੇਈ ਲੋਆਂਧੀ
 ਜਾ, ਜਿਸ ਕਨੈ ਸਮਾਜੀ ਮੁਲਲੋਂ ਗੀ ਠੇਸ ਪੁਜ਼੍ਜੈ। ‘ਮਹਾਰਥੀ’ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਵਤਾ ਚ ਕਵਿ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨਿਆ ਦੇ ਅਮਨ ਕਰਦਾ ਐ ਤੇ
 ਇਸ ਬਕਖੀ ਸ਼ਾਰਾ ਕਰਾਂਦੇ ਹੋਈ ਆਖਦਾ ਐ :—

‘ਰੋਕ ਰਥੈ ਗੀ ਓਹ ਮਹਾਰਥਿਆ, ਕਿਸ਼ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ

ਅਜ਼ ਛੋਡਿਧੈ ਜੀਵਨ ਬਤਾ ਕੁਦਧਰ ਹੋਆ ਤਾਰ’

ਕਵਤਾਂ ਤੇ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾਂ ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਹੋਰੋਂ ਕਿਸ਼ ਕੁੰਡਲਿਆਂ ਬੀ ਲਿਖੀ ਦਿਯਾਂ ਨ। ਕੁੰਡਲਿਆਂ ਵਿਦਾ ਚ ਖਾਸੇ ਸਫਲ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕੀਤੇ ਦੇ ਨ। ਇੰਦੇ ਮਤੇ ਸਾਰੇ ਲੇਖ, ਰੇਖਾ ਚਿਤਰ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਕਤਾਬੋਂ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ।

ਤਾਰਾ ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਹੁੰਦਾ ਨਿਬਨ੍ਧੋਂ ਦਾ ਕੋਈ ਬੀ ਸਾਂਗੈਹ ਨੇਈ ਛਪੇ ਦਾ ਏ। ਤੱਦੇ ਆਸੇਆਂ ਲਿਖੇ ਦੇ ਜੇਹੜੇ ਬੀ ਸਿਬਨ੍ਧ ਮਿਲਦੇ ਨ ਓਹ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਪਤ੍ਰਿਕਾਏਂ ਚ ਗੈ ਛਪੇ ਦੇ ਨ। “ਅੰਬਰ ਛੂਹਦੇ ਕੰਗਰੇ” ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਝੈਲ ਨਿਬਨ੍ਧ ਏ। ਜਿਸ ਚ ਪਾਡੇਂ ਦੀ ਗੋਦਾ ਬਸ਼ਨੇ ਆਹਲੇ ਗ੍ਰਾਂਡ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਹ ਜਾਤ੍ਰਾ ਆਓ—ਜਾਈ ਦੇ ਖੜਨ ਹੋਨੇ ਤੇ ਊੰਗਿਧੋਂ—ਤ੍ਰੇਡਿਧੋਂ, ਪਤਲਿਧੋਂ—ਲਮਿਧੋਂ ਪਗਡਾਂਡਿਧੋਂ ਕਾਰਣ ਕਠਨ ਬਸ਼ਕਕ ਏ ਪਰ ਸੁਹਾਮੀ ਬੀ ਏ। ਪਾਡੇ ਦਿਧਾਂ ਚੋਟਿਆਂ ਇਧਾਂ ਲਗਦਿਆਂ ਨ ਅਥਕੋਂ ਗਾਸੈ ਗੀ ਛਹਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਨ।

“ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ” ਹਾਸ਼ ਲੇਖ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਲੇਖ ਰਾਹੋਂ ਤੱਨੇ ਸਮਾਜ ਚ ਰੋਹਨੇ ਆਹਲੇ ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬੱਦੇ ਕਲਾਤਮਕ ਢੰਗੇ ਕਨ੍ਹੇ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਤੱਦੇ ਮਤਾਬਕ ਸਮਾਜ ਚ ਸੀਕ ਇਸ ਡਰੋਨਾ ਸ਼ਬਦ ਏ ਜਿਸੀ ਸੁਨਦੇ ਗੈ ਮਨੈ ਦੀ ਸਿਥਿਤਿ ਕਿਸ਼ ਅਜੀਬ ਨੇਹੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਸੀਕ ਗੈ ਨੇਹ ਹੋਂਦੇ ਨ ਜੇਹੜੇ ਅਪਨੇ ਦ੍ਰਾਵ ਸੀਕ ਦੀ ਇੱਜਤ ਸਿਵੀਂ ਚ ਮਲਾਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਾਂ ਚ ਲਗੇ ਦੇ ਗੈ ਰੌਹੜੇ ਨ।

ਲੇਖਕ ਮਤਾਬਕ ਮੌਕੇ ਥਹੋਨੇ ਪਰ ਓਹ ਦ੍ਰਾਵ ਸੀਕ ਗੀ ਸਟ੍ਰਟ ਕਰਾਨੇ ਥਮਾਂ ਬਾਜ ਨੇਈ ਆਂਦਾ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਨੁਕਖੈ ਗੀ ਇਕ ਫਟਟ ਦੇਇਧੈ ਜਾਂ ਮਾਰਿਧੈ ਚਿਤ ਕਰੀ ਓਡਦਾ। ਪਰ ਸੀਕ ਸੀਕੇ ਗੀ ਸਖਲੀਂ ਮੌਤ ਨੇਈ ਦਿੰਦਾ। ਓਹ ਸੀਕੈ ਗੀ ਬਲਲੈ—ਬਲਲੈ ਤੁੰਬਾਂ ਦੇਈ—ਦੇਈ ਮਾਰਦਾ ਤੇ ਅਗਲੇ ਪਿਛਲੇਂ ਦੇ ਗਿਨੀ—ਗਿਨੀ ਬਦਲੇ ਲੈਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਇਹ ਇਕ ਸਥਾਨ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਰਾਮਲੀਲਾ ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਅਮਿਨਿਧ ਕਰਨੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਬੀ ਰਕਖਦੇ ਨ। ਇੰਨੋਂ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਦਧ ਨਾਟਕ “ਨਮਾ ਗ੍ਰਾਂਡ” ਤੇ “ਸਰਪਂਚ” ਚ ਅਮਿਨਿਧ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਇਧਾਂ ਇਹ ਇਕ ਕੁਸ਼ਲ ਅਮਿਨੇਤਾ ਬੀ ਖੇਡਾਂਦੇ ਨ।

ਖੀਰਾ ਚ ਇਹ ਆਕਖਨਾ ਬਧੀਕ ਨੇਈ ਹੋਗ ਜੇ ਤਾਰਾ ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਹੁੰਦਾ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ—ਜਾਗਤ ਚ ਖਾਸਾ ਜੋਗਦਾਨ ਰੇਹਾ ਏ।

3.12.1.3 “ਨੀਲਾਮ੍ਬਰ ਦੇਵ ਸ਼ਰਮਾ”

ਪ੍ਰੋ. ਨੀਲਾਮ੍ਬਰ ਦੇਵ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਡੋਗਰੀ—ਸਾਹਿਤਿ ਖੇਤਰਾ ਚ ਬਡਾ ਮਾਨੈ ਆਹਲਾ ਥਾਹਰ ਏ। ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਦੇ ਤਰਕੀ ਬਾਦ੍ਯੇ ਚ ਇਕ ਅਨਥਕ ਜਤਨ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਸਾਧਕ ਆਹਲਾ ਥਾਹਰ ਹਾਸਲ ਹੋਏ ਦਾ ਏ। ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਇਕ ਸੋਹ੍ਗੇ ਆਲੋਚਕ ਤੇ ਲੋਕ—ਸਾਹਿਤਿ ਪਾਰਖੀ ਨ। ਇਹ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਚ ਬੀ ਲਿਖਦੇ ਨ। ਇੰਦਾ ਜਨਮ 1931 ਈਂਚ ਹੋਆ। ਇੰਨੋਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਚ ਏਮ੦ ਏਂ ਦੀ ਡਿਗ੍ਰੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਕਿਸ਼ ਚਿਰ ਜੀ੦ ਜੀ੦ ਏਮ੦ ਸਾਈਸ ਕਾਲਜ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੇਹ ਤੇ ਬਾਦ ਚ ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਵਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਕਨ੍ਹੇ ਜੁੜੀ ਗੇ ਜਿਥੁਆਂ ਓਹ ਬਤੌਰ ਸੈਕਟਰੀ ਰਟੈਰ ਹੋਏ।

ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਚ ਕਿਸ਼ ਕਹਾਨਿਆਂ ਬੀ ਲਿਖੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਡੋਗਰੀ ਲੋਕਗੀਤਾਂ ਤੇ ਲੋਕਕਥਾਂ ਦੇ ਕੋਈ ਸਂਕਲਨਨੇਂਦਾ ਸਮਾਦਨ ਬੀ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। | An Introduction to Modern Dogri Literature ਨਾਂਡ ਦੀ ਕਤਾਬ 1965 ਚ ਛਪੀ

ਹੀ। ਇਸ ਪੋਥੀ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਡੋਗਰੀ, ਹਿੰਦੀ, ਉਰ੍ਦੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਚ ਬੀ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ। ਏਹਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਬੀ ਕੇਈਸਮਾਜੀ ਤੈ ਸ਼ੈਕਾਣਿਕ ਸੱਥਾਏਂ ਕਨੈ ਜੁੜੇ ਦੇ ਨ। ਅਜ਼ਜਕਲ ਬੀ ਓਹ ਸਾਹਿਤਿ ਸਾਧਨਾ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਚ ਰੁਜ਼ੇ ਰੌਹਦੇ ਨ।

ਰਚਨਾਂ :-

1- An Introduction to Modern Dogri Literature

2. ਸ਼੍ਰੀਕਾਂਤ (ਸ਼ਰਤ ਚਨਦ ਦੇ ਮੂਲ ਬਾਂਗਲਾ ਉਪਨਿਧਾਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ)
3. ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤਿ (ਮੂਲ ਸਾਹਿਤਿ ਅਕਾਦਮੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦਾ ਡੋਗਰੀ ਅਨੁਵਾਦ)
4. ਚੇਤੇ ਕਿਥ ਖਵੇਂ ਕਿਥ ਮਿਛੇ ਨਿਬਨਧ—ਸੰਗ੍ਰਹ
5. ਰਿਖਤੇ ਨਿਬਨਧ—ਸੰਗ੍ਰਹ

‘ਚੇਤੇ ਕਿਥ ਖਟਟੇ ਕਿਥ ਮਿਟਟੇ’ ਪ੍ਰੋ. ਨੀਲਾਮਿਵ ਦੇਵ ਸ਼ਰਮਾ ਫੁੰਦਾ ਜਾਧਰੀ, ਸਾਂਸਕਰਣ ਤੇ ਆਤਮਕਥਾ ਬਾਗੈਰਾ ਦਾ ਸ਼ੇ—ਮਿਲੇ ਦਾ ਰੂਪ ਐ। ਇਕ ਪੁਸ਼ਟ ਚ ਦੋ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਨਿਬਨਧ ਸੰਕਲਤ ਕੀਤੇ ਗੇਂਦੇ ਨ। ਪੈਹਲਾ ਨਿਬਨਧ ‘ਸਾਡਾ ਕਲਵਰਲ ਟ੍ਰਿਪ 1963–64’ ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਐ। ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰੋਂ ਉਸ ਨਿਬਨਧ ਚ ਰਿਧਾਸਤੀ ਕਲਵਰਲ ਟ੍ਰਿਪ ਜੇਹੜਾ ਧੂ. ਪੀ. ਤੇ ਬਿਹਾਰ ਗੇਆ ਹਾ ਤੇ ਉਥੋਂ ਤਾਂਨੋਂ ਭਾਤ ਸਭਾਤੇ ਨੇਕਾਂ ਕਾਰਜਕਰਮ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤੇ ਹੈ, ਤਾਂਦਾ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਵਰਣ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਐ। ਤਾਂਨੋਂ ਇਸ ਚ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੈਯਾਰ ਕਰਦੇ ਬੇਲੈ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਏਹ ਸੋਆਲ ਹਾ ਜੇ ਕਿਧਾਂ ਅਪਨੀ ਰਿਧਾਸਤਾ ਦੀ ਸੰਸਕ੃ਤੀ ਦਾ, ਜਸ਼੍ਮੂ ਕਥਮੀਰ ਤੇ ਲਦਾਖ ਦੀ ਸੰਸਕ੃ਤੀ ਦਾ ਰੂਬੰਦ ਨਮੂਨਾ ਕਿਧਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ? ਨਿਬਨਧ ਚ ਟ੍ਰਿਪ ਚ ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਸਭੈ ਕਲਾਕਾਰੋਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਨੇ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਰਿਹਾਰਸਲ ਦਿਧਾਂ ਤਰੀਕਾਂ ਬੀ ਦਸ਼ੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਸਾਰਾ ਟ੍ਰਿਪ ਇਤਥਾਂ ਕਿਧਾਂ ਗੇਆਂ, ਉਥੋਂ ਕਿਸ ਚਾਲੀ ਪੁਜ਼ੜੀ ਹਰ ਦਿਨੈ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਦਿਨ ਕੁਝ ਨ ਕੇਹੜਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤਾ ਇਸਦੀ ਚੰਚਾ ਬਾਂਬਾਰ ਕੀਤਾ ਗੇਦੀ ਏ।

ਤਾਂਨੋਂ ਅਪਨੇ ਖਟਟੇ—ਮਿਟਟੇ ਅਨੁਭਵੋਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਟ੍ਰਿਪ ਇਕ ਸਦਸਥਾ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਦੀ ਏਕਸੀਡੈਂਟ ਦੇ ਕਾਰਣ ਮ੃ਤ੍ਯੁ ਤਗਰ ਦਾ ਲੇਖਾ—ਜੋਖਾ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ।

‘ਕਹਾਨੀ ਇਕ ਸਫਰ ਦੀ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਥਮਾਂ ਲੰਡਨ’ ਤਗਰ ਚ ਤਾਂਨੋਂ ਅਪਨੇ ਇਸ ਸਫਰ ਦੀ ਤਥਾਰੀ ਤੇ ਉਥੈ ਪੁਜਿਯੈ ਜੇਹੜੇ ਅਨੁਭਵ ਕਠੇ ਰੂਪ ਦਾ ਕਲਾਤਮਕ ਵਿਵਰਣ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲੰਡਨ ਜਾਨੇ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੇ ਪੇਸ਼ ਔਨੇ ਅੜ੍ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲਿਆਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਤਾਂਨੋਂ ਮੁਸ਼ਕਲਿਆਂ ਦਾ ਹਲ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਪਰ ਦੂਆ ਫਿਕਰ ਲਗੀ ਪੇਆ। ਤਾਂਅਾਂ ਦਿਕਖਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਫਿਕਰ ਕਦੇਂ ਬੀ ਪੂਰੀ ਚਾਲੀ ਖਤਮ ਨੇਈ ਹੋਂਦੇ। ਲੇਖ ਦੇ ਦੁਏ ਹਿਸ਼ੇ ਚ ਲੰਡਨ ਪੁਜ਼ਜਨੇ ਤੇ ਉਥੈ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਥਹੜੇ ਰੈਹਨੇ ਬਾਰੈ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ। ਸੁਖ ਵਿਖਿਤ ਸ਼੍ਰੀ ਮੈਨਲੇ ਫੁੰਦੇ ਕਨੈ ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹੇ ਦਸ਼ੇਆ ਜੇ ਓਹ ਭਾਰਤ ਚ ਕਾਫੀ ਬਾਰੋਂ ਤਗਰਰੇਹ ਦੇ ਨ। ਤਾਂਦੀ ਮਲਾਟੀ ਪੁਰਾਨੇ ਆਈ.ਸੀ.ਏ.ਸ. ਅਫਸਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਲਾ ਪਾਰਖੀ ਲੱਡਲਾਈ.ਜੀ. ਆਰਚਰ ਫੁੰਦੇ ਕਨੈ ਬੀ ਹੋਈ। ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਤਾਂਦੀ ਪਾਡੀ ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ ਬਾਰੈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਤੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਕੋਲਾ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ।

ਥੋਹੜੇ ਦਿਨੈ ਤਗਰ ਇੰਡਿਆ ਆਫਿਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਜਾਂਦੇ ਰੇਹ। ਉਥੈ ਤਾਂਨੋਂ ਇਤਿਹਾਸ, ਭਾਸਾ ਵਿਜ਼ਾਨ, ਸਾਹਿਤਿ ਹੋਰ ਨੈਕਾਂ ਵਿਖੇ ਪਰ ਕਤਾਬਾਂ ਤੇ ਪਾਂਡੁਲਿਪਿਆਂ ਦਿਕਿਖਿਆਂ। ਜਿਂਦੇ ਚ ਤਾਂਨੋਂ ਜਸ਼੍ਮੂ—ਕਥਮੀਰ ਤੇ ਖਾਸਕਾਰੀ ਕਥਮੀਰ ਤੇ ਕਥਮੀਰੀ ਸੰਸਕ੃ਤਿ ਕਨੈ ਸੰਬੰਧਤ ਕਿਥ ਕਤਾਬਾਂ ਤੇ ਹਥੈ ਲਿਖੀ ਦਿਧਾਂ ਪੋਥਿਆਂ ਦਿਕਿਖਿਆਂ। ਪਾਡੀ ਚਿਤ੍ਰਕਲਾ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਬੀ ਦਿਕਖੈ ਤੇ ਫਹੀ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਗੀ

ਵਾਪਸੀ ਲੇਈ ਦਿਲ੍ਲੀ ਦੀ ਟਿਕਟ ਕਟਾਈ ਲੇਈ।

‘ ਸ਼ਾਮਾ ਹੁੰਦਾ “ਰਿਖਤੇ” ਨਿਬਨਧ—ਸੰਗ੍ਰਹ 1998 ਬਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ ਇਸ ਚ ਕੁਲ 7 ਨਿਬਨਧ ਨ ਜਿਂਦੇ ਚ ਟਰੁਨਂਦ ਰੇਖਾ—ਚਿਤਰ ਏ। ਇਸ ਚ ਹਾਸਥ—ਵਾਂਗ ਦਾ ਪੁਟਟ ਖਾਸਾ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਦਾ ਏ। ਇਸੀ ਵਿਚਾਰਾਤਮਕ ਨਿਬਨਧ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਵ ਏ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਨੁਹਾਰੇਂ ਤੇ ਟੋਰੈ ਆਂਗਰ ਗੈ ਕੇਝੀਂ ਮਾਹਨੁਏਂ ਦੇ ਸੁਭਾਤ ਬੀ ਪਥੁਏਂ ਆਂਗਰ ਟੈਂਟੈਂ ਲਾਈ ਰਖਦਾ ਏ ਤੇ ਕੋਈ ਕੁਤੇ ਆਂਗਰ ਟੌਂ—ਟੌਂ ਇਸ੍ਤੇ ਚਾਲੀ ਕੋਈ ਮਾਹਨੂ ਕਮ ਜਧਾਦਾ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਗਲਾਂ ਘਟਟ ਤੇ ਕਈ ਗਲਾ ਸ਼ਹਿਆਂ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਕਮ ਘਟਟ। ਇਨੋਂਗੀ ਗਪੋਡ ਸੌਂਖ ਆਖੇਆ ਜਂਦਾ ਏ। ਜਿਦਿਧੇ ਗਲਿੰ ਚ ਛੜਾ ਝੂਠ ਜਾਂ ਕਲਧਨਾ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜਾਨਿ ਟਰ ਲਾਨੇ ਆਹਲੇ। ਇਸ ਚ ਸ਼੍ਰੀ ਆਹੂ—ਚਸਮ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਧ ਦੀ ਟਰੁਨਂਦੇਂ ਦਾ ਰੇਖਾ—ਚਿਤਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਇਕ ਗੀ ਟਰੁਨਂਦ ਤੇ ਦੁਏ ਗੀ ਪਰਮ ਟਰੁਨਂਦ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ।

“ਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਤਾ” ਨਿਬਨਧ ਚ ਵਿਚਾਰਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਰਾਹੋਂ ਨਾਂਡ ਦਾ ਮੂਲ ਭਾਵ ਇਕ ਗੀ ਦੁਏ ਸ਼ਾ ਨਖੇਡਨਾ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ ਸ਼ਵਸ਼ਕ ਪੈਹਲੇ ਏਹ ਮਨੁਕਖੈ ਗੀ ਜੋਡਨੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਰੇਹਾ ਹੋਗ ਪਰ ਅਜ਼ਜ ਇਸਦੀ ਆਡ ਚ ਸਮਾਜ ਗੱਡੇਨੇ ਦੀ ਬਜਾਏ ਤੁਟਟਾ ਦਾ ਏ। ਉਂਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜੇ ਜੇਹੜਾ ਮਾਹਨੂ ਅਪਨੇ ਆਪੈ ਗੀ ਸ਼ਿਵਟੀ ਦੀ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾ ਉਚਚੀ ਰਖਨਾ ਆਖਦਾ ਏ ਓਹ ਖੁਦਗਰਜੀ ਸਭਾਤ ਕਾਰਣ ਘਟਿਆ ਥਮਾਂ ਘਟਿਆ ਕਮ ਕਰਨੇ ਗੀ ਤੈਧਾਰ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਅਸ ਧਰਮ, ਜਾਤਿ, ਭਾਸਾ ਰੰਗ ਜਾਂ ਦੇਨੇ ਵ ਨਾਂਡ ਬਦਨਾਮ ਨੇਈ ਕਰਾਰਦੇ? ਤੇ ਜੇਹੜੇ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਗੀ ਨੇਈ ਮਨਦੇ ਓਹ ਬੀ ਸੋਚਨ ਤੇ ਕਿਆ ਇਸ ਚਾਲੀ ਅਸ ਮਨੁਕਖਤਾ ਤੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਪਰ ਕਲਕਣ ਨੇਈ ਲਾ ਕਰਦੇ? ਤਾਂਨੋਂ ਇਸ ਚ ਆਖੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਅਸੋਂਗੀ ਅਪਨੇ ਆਪਾ ਗੀ ਪਛਾਨਨੇ ਦੀ ਲੋਡ ਏ।

“ਟਰਕਾਊਨਂਦ” ਚ ਮਨੁਕਖੈ ਦੀ ਦਬਾਜ਼ਰੀ ਸਿਥਤਿ ਤੇ ਕਿਸੇਂ ਦਾ ਉਲਲੇਖ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਤਾਂਨੋਂ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਟਰਕਾਨਾ ਬੀ ਇਕ ਕਲਾ ਏਕ ਟਰਕਾਨੇ ਦੀ ਕਮੈ ਗੀ ਕਲਾਤਮਕ ਫੰਗੈ ਕਨੈ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਗੀ ਓਹਦੇ ਗੁਣੋਂ ਤੇ ਕਲਾ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੋਂ ਟਰਕਾਊਨਂਦ, ਮਹਾਟਰਕਾਊਨਂਦ ਤੇ ਪਰਮ ਟਰਕਾਊਨਂਦ ਗਲਾਈ ਸਕਨੇ ਆਂ। ਤਾਂਨੋਂ ਟਰਕਾਊਨਂਦੋਂ ਦਿਧਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬੀ ਬਖਾਨੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਜਿਂਦੇ ਜਾਂਹਦਰੂ ਟਰਕਾਊ, ਬੇਥਵੇ ਟਰਕਾਊ, ਡੰਗ ਟਪਾਊ ਤੇ ਮੌਸਮੀ। ਇਧਾਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਟਰਕਾਊਨਂਦੋਂ ਦਾ ਬੀ ਟਕੋਹਦਾ ਤੇ ਸ਼ਹਤਵ ਆਹਲਾ ਥਹਰ ਮਨੇ ਦਾ ਏ।

“ਕਿਥ ਅਪਨੇ ਨਾਂ ਬਾਰੈ” ਨਾਮਕ ਨਿਬਨਧ ਸ਼ਾਮਾ ਹੁੰਦਾ ਇਕ ਆਤਮ—ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਨਿਬਨਧ ਏ। ਜਿਸ ਚ ਤਾਂਨੋਂ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਬਸੀ ਦਿਧੇਂ ਹੀਨ ਭਾਵਨਾਏਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਬਾਰੇ ਇਧਾਂ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ “ਮੇਰੇ ਚ ਹੀਨ ਭਾਵਨਾ ਹੋਨੇ ਦੇ ਕੋਈ ਕਾਰਣ ਹੈ ਇਕ ਚਾਹਲਿਧੇਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਚ ਸਾਡੀ ਖਸਤਾ ਜਾਂ ਸ਼ੈਲ ਆਰਥਿਕ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਨੇਈ ਹੋਨਾ। ਦੂਆ ਕਾਰਣ ਨਿਕਕੀ ਉਮਰੀ ਚ ਮੇਰੀ ਸਜ਼ੀ ਬਾਹੂ ਦਾ ਭਜੀ ਜਾਨਾ। ਤ੍ਰੀਆ ਮੇਰੀ ਨੁਹਾਰ ਜਿਸਦੇ ਚ ਮੇਰਾ ਰੰਗ ਬੀ ਸ਼ਾਮਲ ਏ। ਚੌਥਾ ਕਾਰਣ ਹਾ ਮੇਰਾ ਨਾਂਡ ਜਿਸਗੀ ਪਢਿਧੈ ਕੋਈ ਹਸ਼ਨ ਲਗੀ ਪੈਂਦਾ ਤੇ ਕੋਈ ਨਕਕ—ਮੂਹੂ ਚਾਫ਼ਨ ਲਗਦਾ” ਇਨੋਂ ਸਭਨੋਂ ਕਾਰਣਾਂ ਕਰੀ ਗੈ ਹੀਨ ਭਾਵਨਾਏਂ ਤੁਂਦੇ ਅੰਦਰ ਥਾਹਰ ਬਨਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਲੈਤਾ। ਖੀਰਾ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਜਿਸਲੈ ਮਿਗੀ ਮੇਰੇ ਨਾਂਡ ਆਹਲਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਮਿਲੇਆ ਮਿਗੀ ਇਧਾਂ ਸੇਹੀ ਹੋਆ ਜਿਧਾਂ ਮੇਰੀ ਜਦਾਦੂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਨਿਕਲੀ ਆਯਾ ਏ।

“ਮਰਹਕਖੇ” ਨਿਬਨਧ ਚ ਸ਼ਾਮਾ ਹੋਰੋਂ ਮਰਹਕਖੇਂ ਦਿਧੇਂ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਕਿਸੇਂ ਪਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਂਦੇ ਹੋਈ ਪਰਿਥਿਤਿਂ ਅਨੁਸਾਰ ਢਲਨੇ ਆਹਲੇ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਰਾਜਨੀਤਿਜ਼ੋਂ ਗੀ, ਬਚ੍ਚੇ ਗੀ ਵਿਦਾਰਥਿਯੋਂ ਗੀ ਨੇ ਨਾਰੋਂ ਗੀ ਮਰਹਕਖੇਬਾਜ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ। ਇਸਦੇਕਨੈ ਗੈ ਤਾਂਨੋਂ ਇੱਥੀ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ‘ਮਰਹਕਖੇ ਸਾਡੇ ਚਾ ਹਰ ਕੋਈ ਲਾਂਦਾ ਏ ਪਰ ਕੋਈ ਜਨੋਂ ਇਨੋਂਗੀਂ ਸ਼ੌਕ ਜਾਂ ਖੇਡ ਸਮਝਿਧੈਇਨਾ ਚਿਰ ਲਾਈ

ਰਕਖਦੇ ਨ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਓਹ ਇਸਦੀ ਲੋਡ ਮਸੂਸ ਕਰਦੇ ਨ।”

‘ਰਿਖਤੇ’ ਸ਼ਬਦ ਨਿਵਾਰਣਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਇਕ ਸਫਲ ਨਿਵਾਰਣ ਏ ਜਿਸ ਚ ਤਾਂਨੋਂ ਖੂਨੋਂ ਦੇ ਰਿਖਤੇ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਰਿਖਤੇ ਤੇ ਝੁੱਦੇ ਥਮਾਂ ਬਦਵ ਧਾਰ ਦੇ ਰਿਖਤੇ ਦੀ ਚੰਗਾ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਰਿਖਤੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚ ਬਡਾ ਚੇਚਾ ਥਾਹਰ ਏ ਏਹ ਖੁਡੁਤ ਪਾਨੀ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਖੁਡੁਤ ਨੇਈ ਰੇਹੀ ਸਕਦੇ ਪਰ ਰਿਖਤੇ ਦਿਯਾਂ ਤਾਂਦਾ ਇਸਦੇ ਚ ਸਥਿਰਤਾ ਆਹਂਨਿਧਿਆਂ ਨ। ਰਿਖਤੇ ਬੀ ਸਮੇਂਦੇ ਕਜ਼ੈ—ਕਜ਼ੈ ਬਦਲਦੇ—ਬਿਗਡੇ ਨ। ਇਧਾਂ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾਂ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜਾ ਭ੍ਰਾਹਮਾਂਡ ਕਿਸ ਨਿਯਮੇ ਤੇ ਰਿਖਤੇਂ ਚ ਬਜੜੇ ਦਾ ਏ।

‘ਮੇਰੀ ਕਹਾਨਿਯੋਂ ਚ ਕਿਨਾ ਸਚਵ ਤੇ ਕਿਨਾ ਝੂਠ’ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਪਨੀ ਪੂਰ੍ਵ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਹਾਨਿਯੋਂ ਦਾ ਸਮਰਥਾ ਤੇ ਪਾਤਰੇ ਚ ਕੀਤੇ ਗੇਦੇ ਅਪਨੇ ਨਿਵਾਰਣ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਬਨਾਏ ਦਾ ਏ। ਤਾਂਨੋਂ ਇਕ—ਇਕ ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਜਿਕ੍ਰ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਇਥੀ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਕਹਾਨੀ ਕੇਵਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਖੋਈ ਦੀ ਏ ਤੇ ਏਹ ਕਹਾਨਿਧਿਆਂ ਕਿਸ ਥਮਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਥੈ ਲਖੋਈ ਦਿਯਾ ਨ?

ਨੀਲਾਮ਼ਰ ਦੇਵ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦੇ ਨਿਵਾਰਣੋਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਦਾ ਤੇ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਏ। ਮੁਹਾਵਰੇ ਆਦਿ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਤਾਂਨੋਂ ਅਪਨੇ ਨਿਵਾਰਣੋਂ ਚ ਬਡੇ ਕਲਾਤਮਕ ਢੰਗ ਕਜ਼ੈ ਕਿਤੇ ਦਾ ਏ। ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਫੋਗਰੀ ਨਿਵਾਰਣ ਜਗਤ ਚ ਸ਼ਰਮਾ ਛੌਂਦਾ ਟਕੋਹਦਾ ਜੋਗਦਾਨ ਏ।

12.1.4 ਵਿਦਾਰਥਿਯਾਂ ਦੇ ਅੰਧਾਸ ਆਸਤੈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

1. ਡਾਂ. ਬਾਲ ਕ੃ਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁੰਦਾ ਜੀਵਨ—ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿ ਗੀ ਤਾਂਦੇ ਜੋਗਦਾਨ ਪਰ ਇਕ ਟਿਧਣੀ ਲਿਖੋ?
2. ਤਾਰਾ ਸੈਲਪੁਰੀ ਹੁੰਦੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਈ ਨਿਵਾਰਣ “ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ” ਚ ਸ਼ੀਕ ਕਿ’ਧਾਂ—ਕਿ’ਧਾਂ ਸਟਟ ਕਰਾਂਦੇ ਨ।
3. ਨੀਲਾਮ਼ਰ ਦੇਵ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਜੀਵਨ—ਪਰਿਚੇ ਦਿੰਦੇ ਹੋਈ ਤਾਂਦੀ ਨਿਵਾਰਣ ਪੋਥੀ ‘ਰਿਖਤੇ’ ਦੀ ਸਂਕਿਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਓ?

ਰੂਪਰੇਖਾ

13.0 ਉਦਦੇਸ਼ਯ

13.1 ਪਾਠ—ਪਰਿਚੇ

13.1.1 ਲੈਸਨ ਨਂ. 13 ਚ ਉਪਨਿਆਸ ਵਿਦਾ ਦੇ ਮੁੰਢ ਤੇ 1969 ਤਗਰ ਛਪੇ ਸਭਨੋਂ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਣਨ।

13.1.2 ਵਿਦਾਰਥਿਯੋਂ ਦੇ ਅੰਧਾਸ ਲੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

13.0 ਉਦਦੇਸ਼ਯ

ਇਨ੍ਹੋਂ ਪਾਠੋਂ ਗੀ ਪਢਿਥੈ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੈ ਪੂਰੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਣਨ। ਇਸ ਬਾਰੈ ਪਢਿਥੈ ਇਸ ਵਿਸ਼ੈ ਕਨੌ ਸਰਬਧਤ ਸਮਨੋਂ ਦੇ ਪਰਤੇ ਬੀ ਦੇਈ ਸਕਣਨ।

13.1 ਪਾਠ—ਪਰਿਚੇ

13.1.1 ਲੈਸਨ ਨਂ. 13 ਚ ਉਪਨਿਆਸ ਵਿਦਾ ਦੇ ਮੁੰਢ ਤੇ 1969 ਤਗਰ ਛਪੇ ਸਭਨੋਂ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਣਨ।

13.1.2 ਵਿਦਾਰਥਿਯੋਂ ਦੇ ਅੰਧਾਸ ਲੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

13.1.1 ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਮੁੰਡ ਤੇ 1959 ਕੋਲਾ 1969 ਤਗਰ ਦਾ ਸਫਰ

ਉਪਨਿਆਸ ਮਨੁਕਖ ਦੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਾਲਘਨਿਕ ਕਥਾ ਏ। ਇਸਗੀ ਲਿਖਨੇ ਆਸਟੈ ਮਤੇ ਜ਼ਾਨ, ਤਜਰਬੇ ਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋਡ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਏਹਦਾ ਕੈਨਵਸ ਬੀ ਮਤੇ ਵਿਸ਼ਾਰ ਆਹਲਾ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਬੀ ਉਪਨਿਆਸ ਵਿਧਾ ਦਾ ਮਹਤਾਆਹਲਾ ਥਾਹਰ ਏ। ਅਜ਼ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਬੀ ਇਨੈ ਉਚਚ ਕੋਟਿ ਦੇ ਉਪਨਿਆਸ ਲਿਖੇ ਜਾਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ, ਜਿਨੋਂਗੀ ਭਾਰਤ ਦਿਧੋਂ ਦੂਝੇ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਦੇ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਸਾਮਨੇ ਖ਼ਡੇਰੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਤਾਂਤੇ ਡੋਗਰੀ ਚ ਉਪਨਿਆਸ ਵਿਧਾ ਦਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗਣੇਸ਼ ਦੂਰੀ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਦੇ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਦੇ ਮਕਾਬਲੇ ਕਿਥ ਚਿਰਕਾ ਹੋਆ ਪਰ ਇਸ ਗਲਲਾ ਦੀ ਬਡੀ ਤਸਲੀ ਏ ਜੇ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਹਿੰਦੀ ਆਂਗਰ ਜਸੂਸੀ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਦੇ ਕਥਾਨਕੋਂ ਸ਼ਾ ਨੇਈ ਹੋਈ।

ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ—ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਸਨ् 1960 ਦਾ ਬ'ਰਾ ਬਡਾ ਭਾਗਲਾ ਮਨੇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਕੀ ਜੇ ਇਸ ਅਰਸੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਤੈ ਉਪਨਿਆਸ ਧਥਾਰਥਵਾਦੀ ਰੁਜ਼ਾਨ ਕਨੈ ਸਰਬਵਧਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੈਨ੍ਹੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ ਡੋਗਰੀ ਫਾਡੀ ਜੀਵਨ ਚਿਤ੍ਰਤ ਹੋਏ ਦਾ ਏ। ਉਤਥੂਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਅਂਧ—ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਸੂਦਖੋਰੀ, ਦੋਹਰੀ, ਅਨਮੇਲ ਬਾਹ ਆਦਿ ਬੁਰਾਇਂ ਥਮਾਂ ਮੁਤਾਸਰ ਹੋਇਥੈ ਗੈ ਉਫ਼ਧਾਸਕਾਰੋਂ ਅਪਨੀ ਲੇਖਨੀ ਰਾਹੋਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦਾ ਮੁੰਢ ਪਾਧਾ। ਫਲਸਰੂਪ ਸ਼ਾਨੋ, ਹਾਡ ਬੇਡੀ ਪਤਨ ਤੇ ਧਾਰਾਂ ਤੇ ਧੂਡਾ ਤੈ ਉਪਨਿਆਸ ਸਾਮੈਨਾਏ।

ਧਾਰਾ ਤੇ ਧੂਡਾਂ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੈਨ੍ਹੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚਾ ਧਾਰਾ ਤੇ ਧੂਡਾਂ ਸਮਨੋਂ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੇ ਸਫੇ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਸਤਨ ਮੋਹਨ ਸ਼ਰਮਾ ਹੋਰ ਹੈ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਾਮੰਤਵਾਦੀ ਸ਼ਕਿਤਿਯੋਂ ਦੇ ਜੁਲਮ ਜਾਬਰ ਦਾ ਵਰਣ ਏ ਤੇ ਦੁਏ ਪਾਸ੍ਸੈ ਆਜਾਦੀ ਬਾਦ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤਿਯੋਂ ਤੇ ਲੋਕਤਂਤਰ ਦੇ ਨਿਮਾਰਣ ਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਨੇ ਆਹਲੇ ਦ੍ਰਾਹਿਤਿਆਂ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਹੋਏ ਦਾ ਏ। ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵ ਦਿਆਲ, ਰਾਜਾ ਦਾ ਚੌਲਾ ਤੋਆਇਥੈ ਏਮ. ਏਲ. ਏ. ਚੌਲਾ ਪਾਈ ਲੰਦਾ ਏ। ਆਹੁ ਰਸਾਲ ਸਿੱਹ ਗੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਚ ਖੜਾਨੇ ਸ਼ਾ ਰੋਕਨੇ ਤਾਈ ਅਪਨੀਨਿਗੜੀ ਰਾਨੀ ਕਮਲੋਂ ਗੀ ਬੀ ਰਾਤੀਂ ਦੇ ਨਹੋਰੇ ਚ ਰਸਾਲ ਕੋਲ ਮੇਜਨੇ ਸ਼ਾ ਨੇਈ ਕਤਰਾਦਾਂ। ਤੁਆਈ ਤੁਲਸੀ ਘਰ ਭਾਕਾ ਪੁਆਇਥੈ ਤੇ ਅਪਨੇ ਪਾਸੇਆ ਉਸੀ ਮਰੋਆਇਥੈ ਖੜਕਾ ਚ ਸਟਾਂਦਾ ਏ ਤਾ ਜੇ ਆਹੁ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਚ ਅਪਨੇ ਕਾਗਦ—ਪਤਰ ਦਾਖਲ ਨੇਈ ਕਰੀ ਸਕੈ। ਅਪਨੇ ਫਾਧਦੇ ਆਸ਼ਤਹਰ ਚਾਲੀ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲਦਾ ਏ ਤੇ ਇਸ ਚਾਲੀ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਜਿਤੀ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕੌਮੀ ਜਾਗੂਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਟਕੋਹ੍ਦੀ ਝਲਕਦੀ ਏ। ਰਸਾਲ ਸਿੱਹ ਨਿਡਰ, ਸਚਾ ਪਕਕੇ ਨਿਸਚੇ ਆਹੂਲਾ ਵਧਿਤ ਏ। ਤੁਲਸੀ ਰਾਮ ਪਢਾ—ਲਿਖਾ, ਸੂਝ—ਬੂਝ ਆਹਲਾ ਤੇ ਗ੍ਰਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਇਛਨੇ ਆਹਲਾ ਨੌਜਵਾਨ ਏ। ਨਥੂ ਰਸਾਲ ਸਿੱਹ ਦਾ ਦੋਸਤ ਭਲੋਕਾ ਮਾਹਨੂ ਏ। ਕਮਲੋਂ ਤੇ ਰੁਕਮਣੀ ਬੁਜ਼ਾਦਿਲ ਕਿਰਦਾਰ ਨ। ਤਾਰੇ ਅਨਮੇਲ ਬਾਹ ਦੀ ਸ਼ਕਾਰ ਏ। ਹੁਕਮੀ ਸ਼ਵਭਿਮਾਨੀ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਮੁਕਖ ਉਦਦੇਸ਼ ਪਿਛੇ ਦੇ ਗ੍ਰਾਂਏ ਚ ਜਾਗੂਤੀ ਆਹਨਾਨਾ, ਅਪਨੇ ਹਕਕ ਇੰਸਾਫ, ਇੱਜਤ ਗੈਰਤ ਖਾਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਤੇ ਹੋਰ ਦੂਈ ਸਮਾਜੀ ਬੁਰਾਇਂ ਬਕਖੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਨਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਚਾਹਦਾ ਏ ਜੇ ਅਜਾਦੀ ਦੀ ਲੋਡ ਸਾਰੇ ਬਰਬੇਰ ਪੁਜ਼ੈ। ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਇਕ ਸਫਲ ਉਪਨਿਆਸ ਏ।

ਸ਼ਾਨੋ

“ਧਾਰਾਂ ਤੇ ਧੂਡਾਂ” ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਥੋਹੜੇ ਚਿਰੈ ਬਾਦ ਗੈ ਧਾਨਿ ਇਸੈ ਦਹਾਕੇ ਚ ਨਰੇਨਦ੍ਰ ਖਜੂਰਿਆ ਹੁਂਦਾ “ਸ਼ਾਨੋ” ਉਪਨਿਆਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਆ। ਏਹ ਨਾਯਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਧਥਾਰਥਵਾਦ ਰੁਜ਼ਾਨ ਦਾ ਦੂਆ ਉਪਨਿਆਸ ਮਨੇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਆਹਲੀ ਸ਼ਕਿਤਿਯੋਂ ਮੜਾਟੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਰਨੂਸ਼ਾਹ ਜਨੇਹ ਸੂਦਖੋਰਬਜਿਧੋਂ ਦੇ ਕਰਜੇ ਹੇਠ ਦਬੋਏ ਦੇ ਭੋਲੇ—ਭਲਾਕੇ ਲੋਕ ਕੇਹ—ਕੇਹ ਨੇਈ ਭੋਗਦੇ। ਇਸ ਚ ਸ਼ਾਨੋ ਇਕ ਛਾਦਰ, ਦਲੇਰ ਤੇ ਖੀਰੈ ਤਗਰ ਸੰਕਾ ਕਰਨੇ ਆਹਲੀ ਨਾਰੀ ਦਰਸੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਸ਼ਾਨੋ ਦਾ ਪਤਿ ਸ਼ੈਂਕਰ ਪਿੰਡਨੀ ਹੋਇਥੈ ਘਰ ਪਰਤੋਂਦੇ ਹੋਈ ਦਿਲੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਰ ਇਕ ਲੌਹਕੀ ਕੁਡੀ ਗੀ ਬਚਾਂਦੇ ਮੌਕੇ ਆਪੂ ਲਟਟਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਆਹੁ ਕੋਈ ਬੀ ਕਮਕ ਕਰਨੇ ਜੋਗੜਾ ਨੇਈ ਰੌਂਫਦਾ ਏ। ਉਸਨੇ ਅਪਨੇ ਬਾਹ ਤੇਬਬੈ ਦੀ ਮੌਤੀ ਦੀ ਫ਼ੀ ਆਹਦੀ ਚਬਰੀ ਪਰ ਸਰਨੂਸ਼ਾਹ ਤੇ ਮੈਹਤੇ ਬਜਿਯੈ ਸ਼ਾ ਪੈਸੇ ਦੁਹਾਰ ਲੈਤੇ ਹੋ ਕਰਜਾ ਮਕਾਨੇ ਦੀ ਕੋਈ ਬੀ ਸਬੀਲ ਨੇਈ ਲਖੀ ਤਾਂ ਸ਼ਾਨੋ ਮੈਹਨਤ ਮਜੂਰੀ ਕਰਦੀ ਏ, ਰਾਹੀ—ਬਾਹੀ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਰਾਤ—ਦਿਨ ਮਥੀਨ ਚਲਾਇਥੈ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਟਲਲੇ ਸੀਦੀ ਏ। ਫਲਦਾਰ ਬੂਹੇਟਲਾਇਥੈ ਬਾਗ ਬਨਾਂਦੀ ਏ।

ਪਰ ਸ਼ਹੁਕਾਰੋਂ ਸ਼ਾ ਏਹ ਜਰੋਂਦਾ ਨੇਈ ਇਸਕੀ ਆਹੁ ਸ਼ੈਂਕਰ ਪਰ ਮੈਹਿੰਗੀ ਮਾਰਨੇ ਦਾ ਝੂਠਾ ਅਰੋਪ ਲਾਂਦਾ ਏ ਸ਼ਾਨੋ ਦੇ ਬਂਧੇ—ਗੈਹ੍ਰੋਂ ਤੇ ਆਹਦੀ ਮਥੀਨ ਤਗਰ ਖੂਸੀ ਲੰਦਾ ਏ। ਝੂਟੇ ਅਰੋਪ ਥਮਾਂ ਕਰੀ ਹੋਨੇ ਆਸਤੈ ਉਸੀ ਅਪਨੀ ਜਿਮੀਂ ਬੈਂਕ ਰਕਖਨੀ ਪੈਂਦੀ ਏ।

ਖੀਰ ਮਜਬੂਰਨ ਤਾਂਨੇਗੀ ਗ੍ਰਾਂਡ ਛੋਡਨਾ ਪੈਈ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਗ੍ਰਾਂਡ ਛੋਡਿਥੈ ਸ਼ੈਹਰਾ ਚ ਸ਼ਾਨੋ ਨਮੀ ਸ਼ਿਡਕਾ ਗੀ ਬਨਾਨੇ ਲੇਈ ਮਜੂਰੀ ਕਰਦੀ ਏ। ਸ਼ੌਂਕਰ ਦਰਜਿਧੈ ਦਾ ਕਮ ਕਰਨਲਗਦਾ ਏ। ਉਤਥੈ ਸ਼ਾਨੋ ਪਢਨਾ—ਲਿਖਨਾ ਬੀ ਸਿਕਖੀ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਇਤਥੈ ਓਹ ਪੈਸਾ ਜੋਡਿਥੈ ਜਿਮੀਂ ਗੀ ਛੁਡਕਾਨੇ ਦੇ ਕਾਬਲ ਵੱਡੇ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਪੈਸਾ ਦੇਇਥੈ ਘਰ ਬਾਹਰ ਛੋਡਿਥੈ ਗੈ ਗ੍ਰਾਂਡ ਪਰਤਾਂਦੇ ਨ।

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕੁਲ ਇਕੀ ਪਾਤਰ ਨ। ਸ਼ੌਂਕਰ ਅਂਗਹੀਨ ਏ ਤੇ ਬੇਬਸੀ ਦਾ ਸ਼ਕਾਰ ਏ ਤੇ ਸ਼ਾਨੋ ਓਹਵੀ ਲੋਡ ਏ, ਓਹਵੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਕਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ। ਦੈਨੋਂ ਇਕ—ਦੁਏ ਪਰ ਨਿਰਮਾਨ।

ਹਾਡ ਬੇਡੀ ਪਾਤਨ

ਸਫ਼ੁ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਚ ਗੈ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਤ੍ਰੀਧਾ ਉਪਨਿਆਸ “ਹਾਡ—ਬੇਡੀ ਪਤਨ” ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁਂਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ 1960 ਚ ਛਪਿਥੈ ਸਾਮਨੈ ਆਯਾ। ਇਸਦਾ ਕਥਾਨਕ ਬਬੌਰ ਕਥਾ ਗ੍ਰਾਂਡ ਮਨੇਹ ਕਨੈ ਸਰਬਥ ਰਕਖਦਾ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਜੇਹਡਿਧੈ ਸਮਸਥਾਏ ਗੀ ਲੈਂਦੇ ਦਾ ਏ ਓਹ ਢੁਗਗਰ ਸਮਾਜ ਚ ਵਾਪਟ ਸਾਂਝਿਆਂ ਸਮਸਥਾਂ ਨ। ਇਸ ਚ ਬੇਮੇਲ ਬਾਹ ਦੀ ਪਰਾਪਰਾ ਕੇਂਦ੍ਰ ਬਿਨੁ ਏ। ਏਹ ਨੇਹ ਵਾਤਾਕਣ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਏ ਜਿਥੈ ਆਜਾਦੀ ਦੇ ਬਾਦ ਬੀ ਲੋਡ ਦਿਯਾ ਰਿਸਮਾਂ ਨੇਈ ਪੁਜ਼ੀ ਦਿਯਾਂ।

ਮਾਧਾ, ਕੁਨਤੀ, ਅਮਰੂ ਤੇ ਖੈਰੂ ਇਸਦੇ ਸੁਕਖ ਪਾਤਰ ਨ। ਮਾਧਾ ਇਕ ਸੋਹਗੀ ਸਥਾਨੀ ਤੇ ਮੈਂਹਨਤੀ ਜਨਾਨੀ ਏ। ਕੁਨਤੀ ਜੁਲ ਦੇ ਖਲਾਫ ਸੰਘਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ। ਮਾਧਾ ਦਾ ਬਾਹ ਤੇਹੋਂ—ਚੌਹਦੇਂ ਬਾਰੋਂ ਦੇ ਰੁੱਜੇ ਰਸਮਾਲੂ ਕਨੈ ਸਤ ਸੌ ਰਣੋਂਦੇ ਬਦਲੇ ਚ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜਿਸੀ ਓਹਦਾ ਦਾਦਾ ਜੀਂਦੇ ਜੀ ਨੇਈ ਮਕਾਈ ਸਕੇਆ। ਓਹਦੇ ਮਾਂਡ ਬਨਦੇ ਗੈ ਰਸਮਾਲੂ ਦੀ ਸੌਤ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਜੁਆਨ ਮਾਧਾ ਤੇ ਨਿਕਕਾ ਜਧਾਣਾ ਰੇਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਸ਼ਾਰੂਆਤ ਖੀਰਲੇ ਸਾਹ ਗਿਰਨਦੇ ਮਾਧਾ ਸ਼ਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜੇਹਡੀ ਅਫੇ ਪਿਛੋਂ ਨਮੋਂ ਬਾਰੋਂ ਦਾ ਜਾਗਤ ਰਣੂ ਛੋਡੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਬਮਾਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਚ ਦੁਆ—ਦਾਰੂ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਇਕ ਦਿਨ ਓਹਦਾ ਕਾਲ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾਏ। ਉਸ ਮੌਕੇ ਪਰ ਓਹਦੇ ਕੋਲ ਨਾਂ ਤੇ ਕੁਤੋ ਹੀ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਖੈਰੂ। ਤਵੀ ਚ ਹਾਡਾ ਕਾਰਣ ਰਣੂ ਸ਼ੈਹਰਾ ਦਾ ਡਾਕਟਰ ਸਦਦੀਆਹਨਨੇ ਚ ਮਜਬੂਰ ਹਾ।

ਮਾਧਾ ਦੇ ਮਰਦੇ ਗੈ ਸ਼ਰੀਕ ਅਮਰੂ ਰਣੂ ਦੀ ਜਿਮੀਂ ਜੈਦਾਦ ਹਥਿਧਾਨਾ ਚਾਹਂਦਾ ਏ। ਕੁਤੋ ਗੀ ਏਹ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾਤੇ ਇਧਾਂ ਓਹ ਅਮਰੂ ਦਾ ਘਰ ਛੋਡੀ ਰਣੂ ਦੀ ਪਾਲਮਾਂ ਤੇ ਜੈਦਾਦੂ ਦੀ ਰਕਖੇਆ ਖਾਤਰ ਰਣੂ ਕੋਲ ਰੈਹਨ ਲਗਦੀ ਏ। ਮਨੌਧੈਨਿਕ ਤੌਰ ਪਰ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਮਾਧਾ ਤੇ ਕੁਤੋ ਦੀ ਆਪਸੀ ਹਮਦਰੀ ਸਭਾਵਕ ਏ। ਦੈਨੋਂ ਦੇ ਦੁਕਖ ਸਾਂਝੇ ਹੋ— ਮਾਧਾ ਬੇਮੇਲ ਬਾਹਤੇ ਕੁਤੋ ਦੋਹਰੀ ਦੀ ਸ਼ਕਾਰ ਏ। ਦੈਨੋਂ ਪੂਰੇ ਸਮਾਜ ਕਨੈ ਟਕਕਰ ਲੈਂਦਿਆਂ ਨ। ਤੁਆਈ ‘ਗ੍ਰਾਮ ਸੇਵਕ ਰਸੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਂਡ ਦੀ ਜਾਗ੍ਰਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ ਰਸੇਸ਼ ਗੈ ਰਣੂ ਦੀ ਪਫ਼ਾਈ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰੇ ਚ ਕਰਦਾ ਏ।

ਤ੍ਰੀਨੋਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੀ ਭਾਸਾ ਸਰਲ ਸਾਦਾ ਤੇ ਮਹਾਵਰੇਦਾਰ ਏ। ਸੰਵਾਦ ਜਾਨਦਾਰ ਨ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦਾ ਉਦਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਏ—ਗ੍ਰਾਏ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲੋਕਿਂ ਚ ਜਾਗ੍ਰਤਿ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਏ। ਕਥਾਨਕ ਸਜੀਵ ਤੇ ਗਤਿਸ਼ੀਲ ਨ। ਸ਼ਿਲਾ ਤੇ ਕਲਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਬੀ ਸ਼ੈਲ ਊਨ੍ਧਾਸ ਨ। ਇਸ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਤ੍ਰੀਨੋਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦਾ ਸ਼ੁਮਾਰ ਪਰਪਾਵਾਦੀ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ ਕੀਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਸਮਾਜਕ—ਯਥਾਰਥਵਾਦ ਕਨੈ ਸਰਬਥਤ ਤ੍ਰੀਨੋਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ ਲੇਖਕ ਬਿਜਨ ਕੁਸੈ ਫਰ—ਤ੍ਰਾਹ ਦੇ ਹਰ ਚੰਗੀ—ਮਾਡੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਸ਼ਵੇਈ ਅਕਕਾਸੀ ਕ੃ਤਿ ਚ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਅੰਤਗਤ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਵਰਗੋਂ ਦਾ ਉਲਲੇਖ ਕਰਦੇ ਵਰਗ—ਸੰਘਰਥ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਇਨ੍ਹੋਂ ਤ੍ਰੀਨੋਂ ਮੂਲ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕਿਥ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਕਮੀ ਗੀ ਪੂਰਦੇ ਨ।

13.1.2 ਵਿਦਿਆਰਥੀਂ ਦੇ ਅੰਧਾਸ ਲੇਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :-

1. ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਮੁੰਦਲਾ ਉਪਨਿਆਸ ਕੇਹਡਾ ਮਨੋਆ ਜਾਂਦਾ ਏ?

2. ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਸਾਹਿਤ੍ਯ ਚ 1960 ਦਾ ਬ'ਰਾ ਬੜਾ ਭਾਗਲਾ ਕੀ ਮਨੋਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸਹਿਜੇ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਓ?
 3. ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਂਦੇ ਉਪਨਿਆਸ ਹਾਡ ਬੇਡੀ ਪੱਤਨ ਦੀ ਕਥਾ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖੋ?
-

ਲੁਪਰੇਖਾ

14.0 ਉਦਦੇਸ਼ਯ

14.1 ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਨਮੋਂ ਦੌਰ ਦੇ ਉਪਨਿਆਸ

14.1.1 ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਸਫਰ 1970 ਕੋਲਾ 1979 ਤਗਰ

14.1.2 ਵਿਦਾਰਥਿਹਿੰਦੇ ਅੰਧਾਸ ਆਸਟੈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

14.0 ਉਦਦੇਸ਼ਯ

ਇਨ੍ਹੋਂ ਪਾਠੋਂ ਗੀ ਪਢਿਯੈ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਵਿਕਾਸ ਧਾਰਾ ਬਾਰੈ ਪੂਰੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਡਨ। ਇਸ ਬਾਰੈ ਪਢਿਯੈ ਇਸ ਵਿਸ਼ੈ ਕਨ੍ਹੈ ਸਰਬਧਤ ਸਮਨੋਂ ਦੇ ਪਰਤੇ ਬੀ ਦੇਈ ਸਕਡਨ।

14.1 ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਨਮੋਂ ਦੌਰ ਦੇ ਉਪਨਿਆਸ

14.1.1 ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਸਫਰ 1970 ਕੋਲਾ 1979 ਤਗਰ

14.1.2 ਵਿਦਾਰਥਿਹਿੰਦੇ ਅੰਧਾਸ ਆਸਟੈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

14.1.1 1970 ਥਮਾਂ 1979 ਤਗਰ ਦਾ ਸਫਰ

ਡੋਗਰੀ—ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਆਸਟੈ 1960 ਦਾ ਬਾਚਾ ਬੜਾ ਭਾਗਲਾ ਮਨੋਆ ਜਾਂਦਾ ਏ ਕੀ ਜੇ ਇਸ ਦਰਾਨ ਤੈ ਉਪਨਿਆਸ ਛਪਿਥੈ ਸਾਮਨੈ ਆਏ ਜਿੰਦਾ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਬੱਦਮੂਲਾ ਜੋਗਦਾਨ ਏ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਬਾਦ ਮਤੈ ਵਿਰੋਂ ਤਗਰ ਕੋਈ ਬੀ ਮੌਲਿਕ ਉਪਨਿਆਸ ਨੈਈ ਛਹੇਆ। ਤ੍ਰੌਨੋਂ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰੋਂ ਜਿਥੋਂ ਬੱਡੇ ਉਤਸਾਹ ਕਨ੍ਹੈ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦਾ ਮੁੰਡ ਪਾਧਾ ਹਾ ਉਥੋਂ ਇੰਦਾ ਜੋਸ਼ ਬੀ ਠੰਡਾ ਪੇਈ ਗੇਆ। ਸਜ਼ਾਮੋਂ ਦਫ਼ਾਕੇ ਚ ਜਾਨਿ ਸਨ् 1970 ਈ. ਚ ਨਮਾਂ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨਮੋਂ ਉਪਨਿਆਸ ਗੀ ਲੇਝਿਧੈ ਸਾਮਨੈ ਆਧਾ ਇਧਾਂ 'ਫੁਲ ਬਿਨਾ ਡਾਲਲੀ' ਨਾਂਦ ਦਾ ਚੌਥਾ ਉਪਨਿਆਸ "ਵਤਸ ਵਿਕਲ" ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਆ। ਜੇਹੜਾ ਆਕਾਰ ਵਿਸ਼ੈ—ਵਸਤੁ ਤੇ ਕਲਾ—ਕੌਸ਼ਲ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਤ੍ਰੌਨੋਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਸ਼ਾ ਸਿਰ ਕਢਦਾ ਹਾ। ਉਪਨਿਆਸ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸੁਧਾਰਗਾਦੀ ਉਵਰਵਾਦੀ ਉਦਦੇਸ਼ਯ ਗੀ ਲੇਝਿਧੈ ਲਿਖੇ ਦਾ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਗੀ ਸਾਹਿਤਿ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸ਼ਕਾਰ ਕਨ੍ਹੈ ਸਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗੇਆ।

उपन्यास च कुल जारां पुरश पात्तर न ते चौहदां नारी पात्तर न। नायका प्रधान उपन्यास होने करी एहदा केंद्र बिंदु उपन्यास दी नायका सोमा ऐ। सारे कथानक दा ताना—बाना सोमा दे आले—दुआले बनाए दा ऐ। इस उपन्यास च सस्स—नूंह दे सरबंधे पर आधारत इक मध्यवर्गी परोआर दा यथार्थ चित्रण लभदा ऐ।

सोमा सुन्दर, सुशील, सचज्जी ते स्यानी मां—म्हेटर कुड़ी ऐ। सोमा पूरा जीवन संघर्ष च बतांदी ऐ जिसदारंभ सस्स—नूंह दे संघर्ष कोला शुरु होंदा ऐ। साढे अहसास बी नुहाडे कन्नै जुड़े दे रौंहदे न। ओहदे कन्नै—कम्मैअस बी ओहदा दुक्ख—सुख भोगन लगी पौने आं। सोमा अपने पैहले पति बृज गी जेहदी बमारी कारण मौत होई जंदी ऐ उसीङ्क कदे बी नई भुली सकदी। बृज इक नेहा आदर्श पात्तर ऐजेहदे मनै च नारी आस्तै आदर ऐ तां गै मरदे मौके—जुआन सोमा गी दुए ब्याह लेइ प्रेरित करदे होई बंधन मुक्त करी जंदा ऐ। अपने गै घरै च सस्सू ते जठानी दे करखा व्यवहार कशा तंगपेइयै घर छोड़ियै माढ़तै ग्रांड च माश्टरैनी लगी जंदी ऐ। इत्थै ओहदा सम्पर्क बी॥१॥ पढ़दे स्वदेश कन्नै होई जंदारे। उसदे प्रोत्साहन कन्नै बी॥२॥ करी लैंदी ऐ। स्वदेश दे प्यार, रमेश दी कोशिश ते बृज दे खीरी बचनें गी चेते करदे होई स्वदेश कन्नै ब्याह करी लैंदी ऐ। उपन्यास च दस्सेआ गेदा ऐ जे नां गै बृज दी मां अपनांदी ऐ ते नां गै स्वदेश दी मां उसदे झर्तै खरा सोचदी ऐ। सोमा गी अपने संघर्ष भरोचे जीवना च कई चालीं दियें औक्खें दा सामना करना पेआ, भंडी पैईपर ओह डगमगाई नई। उपन्यास दी भाशा सरल ते सादा ऐ।

इस अस्से दे दरान 1972 ई० च 'बदसीस' ते 'जिसलै न्हेरा पैई गेआ' उपन्यास डोगरी उपन्यासे दी गिरतरी च बादधा जरुर करदे न पर कथा ते शिल्प दे अधार पर कोई खास मान—मुल्ल नई रखदे।'

2. बदसीस : शकुंतला शर्मा बीरपुरी हुंदा उपन्यास बदसीस 1972 ई० छपेआ। एह इक असफल प्रेम कहानी पर अधारत उपन्यास ऐ। नायिका शकुन स्कूल मास्टर वेद कन्नै हिरख करदी ऐ पर वेद दाज—दानै दे लालच च इक दूर्द कुड़ी सतीश कन्नै ब्याह करी लैंदा ऐ। शकुन पढ़ी—लिखियै डाक्टर बनदी ऐ। किश चिरै परैत वेद दा कार—ऐक्सिडेंट होई जंदा ऐ। जख्मी हालतै च ओह डा। शकुन कोल पुजदा ऐ उत्थै गै खीरी साह लैंदा ऐ। उपन्यास च संघर्ष होर कोई जानदार समस्या नई। इस च शैहरी जीवन मध्यवर्गीय नारी दी समस्या दिक्खी जाई सकदी ऐ। कथानक कमजोर होने करी आखेआ जाई सकदा ऐ जे एह उपन्यास डोगरी साहित्य—जगत च कोई मानमुल्ल जां म्हता आहला थाहर नई रखदा ऐ।

3. जिसलै न्हेरा पैई गेआ : सन् 1972 ई० गै "जिसलै न्हेरा पैई गेआ" नां१ दा उपन्यास पशोरी लाल गुप्ता "शरर" हुंदे आसेआ लिखे दा प्रकाशत होआ। उपन्यास दी शुरुआत फौजी पिंशनर शामू दे घर परतोने कै शुरु होंदा ऐ। घर पुजदे गै न्हेरा पैई गेदा हा उत्थै ओह अपनी माऊ दी लोथ दिखदै। उसी बड़ा दुक्ख बझोंदा ऐ ते अपने आपै गी बेआसरा मसूस करदा ऐ।

रामू ओहदा बचपन दा दोस्त ऐ। इक दिन उसी अपनी भाबी नई लभदी पर उसी अंदरा उसदे डुसकने दी बाज आैदी ऐ रामू ते माऊ दी गैरहाजरी च उंदे घर जंदा ऐ। भित्त भन्नियै भाबी गी आजाद करांदा ऐ। मां१—पुत्र इस गल्ला बड़े शर्मसार हुंदे न। तुआई शाम दी प्रेमिका मालती गी उसदा बब्ब उसी दौ सौ

ਅਸਿਸ਼ਨ ਵੱਖੋਂ ਚ ਬੇਚੀ ਓਡਦਾ ਏ। ਇਸ ਗਲਲਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦੇ ਗੈ ਨਹੇਰਾ ਪੌਂਦੇ ਸਾਜ਼ਾਂ ਡਬਰੀ ਚ ਛਾਲ ਮਾਰੀ ਆਤਮਹਤਿਆ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਏ।

ਕਥਾਨਕ ਉਪਰ ਢੀਗੇ—ਤ੍ਰੇਹਡੇ ਤਰੀਕੇ ਕਨੈ ਬੁਨਿਯੈ ਕਰਦਾਰੋਂ ਗੀ ਜਬਰਦਸ਼ੀ ਡੁਗਗਰ ਧਰਾਤਲ ਪਰ ਖਡੇਰਨੇ ਦੀ ਕੋਣਿਅਤ ਕੀਤੀ ਗੇਂਦੀ ਏ। ਅਗ੍ਗੇ—ਪਿਛੇ ਜੋਡਨੇ ਚ ਕਥਾਨਕ ਸਤਾ ਗੈ ਖਿਲਲਰੀ ਗੇਂਦਾ ਏ।

4. ਦਰੇਡ : ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ਦਰੇਡ 1972 ਈ. ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਇਸ ਚ ਪਰਿਵਾਰਕ ਫੁੰਦ ਅਗਡੇ ਬਧਦਾ ਨਿਜੀ ਫੁੰਦ ਚ ਬਦਲਿਯੈ ਦਰੇਡ ਜਨ ਬਨੀ ਜਂਦਾ ਏ। ਕਥਾਨਕ ਛੰਬ ਜਾਇਡਿਯੋਂ ਦੇ ਭਾਕਨੈ ਸਰਬਨਧ ਏ। ਧਿਆਨ ਸਿੱਹ ਜੋਆਨ ਗਮਰੂ ਕਰਸਾਨ ਏ ਲਾਜੋ ਉਸਦੀ ਘਰੇਆਹਲੀ ਹਿਰਖੀ ਸਮਝ ਦੀ ਏ। ਲਾਜੋ ਮਾਂ ਬਨਨੇ ਆਹਲੀ ਹੌਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸ਼ਟਾਨ ਕਨੈ ਲਡਾਈ ਛਿੜੀ ਜਂਦੀ ਏ। ਗ੍ਰੰਥ ਖਾਲੀ ਹੌਈ ਜੰਦੇ ਨ। ਪਰ ਲਾਜੋ ਕੁਤੈ ਜਾਨੇ ਦੀ ਹਾਲਤੀ ਚ ਨੈਈ ਏ। ਧਿਆਨਸਿੱਹ ਨਾਂ ਉਸੀ ਛੋਡਿਯੈ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਇਕਕਲਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਪਰ ਓਹ ਉਸੀ ਇਕਕਲੀ ਗੈ ਛੋਡਿਯੈ ਨਸੀ ਜਂਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਲਡਾਈ ਠੰਡੀ ਹੌਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਘਰ ਪਰਤੋਈ ਆਂਦਾ ਏ ਉਸਲੈ ਤਗਰ ਲਾਜੋ ਗੀ ਜਧਾਣਾ ਹੌਈ ਗੇਂਦਾ ਹੌਂਦਾ ਏ ਮਨੈ ਦੇ ਦੂਰੈ ਤਗੇਡੂ ਥੇਈ ਗੇਂਦੀ ਹੌਂਦੀ ਏ। ਮਨੁਕਖੀ ਵੇਦਨਾ ਦੀ ਛਾਤੀ ਪਰ ਪੇਦੀ ਦਰੇਡ। ਧਿਆਨ ਸਿੱਹ ਦੇ ਅਤਫੁੰਦ ਤੇ ਲਾਜੋ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਚਿਤਰਣ ਚ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਸਫਲ ਰੇਹ ਦਾ ਏ। ਕਲਮ—ਪਕਖ ਤੇ ਭਾਵ—ਪਕਖ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਇਕ ਸਫਲ ਉਪਨਿਆਸ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ।

5. ਸਾਂਝੀ ਧਰਤੀ ਬਖਲੈ ਮਾਹਨੂੰ : ਸਜ਼ਮੇਂ ਦਹਾਕੇ ਚ “ਸਾਂਝੀ ਧਰਤੀ ਬਖਲੈ ਮਾਹਨੂੰ” ਸਿਰਲੇਖ ਦਾ ਉਪਨਿਆਸ 1976 ਚ ਛੇਪੇਆ। ਏਹ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰਸਿੱਹ ਦੇਵ ਜਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਲਿਖੇ ਦਾ ਏ। ਸਮਨੋਂ ਥਮਾਂ ਬਡਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਇਸ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੇ ਲੇਖੇ ਆਹਲੇ ਸਬੈ ਉਪਨਿਆਸ ਗ੍ਰਾਈ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਕਨੈ ਜੁੜੇ ਦੇ ਹੇ ਪੱਖੇਤਰੋਂ—ਖਲਾਡੇ ਸ਼ਾ ਬਾਹਰ ਹੋਰ ਬੀ ਕੇਈ ਸਮਸਥਾ ਨ।

“ਸਾਂਝੀ ਧਰਤੀ ਬਖਲੈ ਮਾਹਨੂੰ” ਉਪਨਿਆਸ ਸਮਨੋਂ ਉਪਨਿਆਸ ਸ਼ਾ ਕਿਥ ਹਟਿਯੈ Socio Political ਜਾਨਿ ਸਮਾਜਿਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਗਤਿਵਿਧਿਯਾਂ ਗੀ ਲੇਇਧੇ ਲਿਖੇਆ ਗੇਂਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੇਸੈ ਦੀ ਬੰਡ ਸਰਥੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਗਤਿਵਿਧਿਯਾਂ ਗੀ ਲੇਇਧੈ ਲਿਖੇਆ ਗੇਂਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਅਧਾਰ ਸਨ 1947 ਈ. ਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਜਾਨੀ ਰਿਖਤੋਂ ਦੀ ਬੰਡ ਏ। ਇਕੱਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਯਸੈ—ਪਲੈ ਬਸਨੀਕ ਬਖਲੋਂ ਸਾਈ ਬਰਤਾਡ ਕਰਦੇ ਨ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਰੰਜੀਤ ਤੇ ਅਕਰਮ ਪਾਤਰ ਅਖੱਡ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾ ਸੰਥਾਨੋਂ ਚ ਕਿਟ੍ਰੇ ਪਢੇ—ਲਿਖੇ ਤੇ ਨੌਕਰ ਹੋਏ, ਬੰਡ ਪੱਤੇਤ ਇਕ—ਦੁਏ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਆਪਰਾ ਬਰਤਾਡ ਕਰਦੇ ਚਿਤਰਤ ਨ। ਧਰਤੀ ਨੇ ਮਾਹਨੂੰ ਦੀ ਬੰਡੈ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਘ੃ਣਾ ਤੇ ਮਨੁਕਖੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਦਾ ਭਾਵ ਜਗਾਨਾ ਗੈ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਮੁਖ ਉਦਦੇਸ਼ਧ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਨਾਯਕ ਰੰਜੀਤ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪਰ ਕਿਥ ਸ਼ਰਮੈਕਲ ਸਭਾਡ ਦਾ ਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਓਹ ਅਪਨੀ ਪ੍ਰੇਮਕਾ ਅਗੇ ਅਪਨੇ ਪਾਰ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਨੈਈ ਕਰੀ ਸਕੇਅਾ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਲਾਜਵੈਂਤੀ ਲੈਈ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਬਰੋਧ ਕਰੀ ਸਕੇਅਾ। ਬਾਦ ਚ ਰੰਜੀਤ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪਾ ਚ ਫਰਾਖ ਦਿਲ ਸਾਬਤ ਹੋਆ।

ਦੂਝ ਬਕਰੀ ਅਕਰਮ ਜਿਂਦਾਦਿਲ ਖੁਸ਼ ਤਬੀਧਤ ਤੇ ਹਾਜਰ ਜਬਾਬ ਕਿਰਦਾਰ ਏ, ਉਸਦੀ ਲਾਡੀ ਜੁਬੈਦਾ ਇਕ ਰੂਪਵਤੀ ਤੇ ਇਕ ਸਚਜ਼ੀ ਨਾਰ ਏ। ਰੰਜੀਤ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਲੀਪ ਸਿੱਹ ਹੋਰ ਫੌਜਿਯੋਂ ਆਂਗਰ ਅਟਲ ਤੇ ਪਕਕੇ ਫੈਸਲੇ ਆਹਲੇ ਬੁਜੁਰਗ ਨ ਰੰਜੀਤ ਦੀ

ਮਾਂ ਰੁਫ਼ੀਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਏ। ਓਹ ਨਿਤ—ਨੇਮ ਕਰਨੇ ਤੇ ਛੁਆਛਾਤ ਪਰ ਵਿਖਾਸ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਏ। ਗਜਰਾਜ ਇਕ ਹਿੰਸਤੀ ਜੋਆਨ ਤੇ ਗਿਰਿਆਜ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਮਹਾਤ ਕਹਿ ਦੇ ਰੱਖੈ ਚ ਸਾਮਨੈ ਆਂਦਾ ਏ। ਗਿਰਿਆਜ ਦੀ ਪਲੀ ਕਲਘਨਾ ਸੁਤੌਰ ਵਿਚਾਰੋਂ ਆਹਲੀ ਕਲਾਕਾਰ ਪਲੀ ਏ ਜੇਹੜੀ ਬਾਦ ਚ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਸ਼ਾ ਤਲਾਕ ਲੋਈ ਲੈਂਦੀ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ, ਸੰਵਾਦ, ਐਨ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮਤਾਬਕ ਨ। ਜੁਦ੍ਵ ਦੇ ਸਜੀਵ ਵਿਤਰੋਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬਢਾ ਸਨਾਕਡਾ ਏ।

6. **ਤੁਟ੍ਠੀ ਦੀ ਡੋਰ :** ਸ਼੍ਰੀ ਵੇਦਰਾਹੀ ਹੁੰਦਾ “ਤੁਟ੍ਠੀ ਦੀ ਡੋਰ” ਸਾਮਾਜਿਕ ਉਪਨਿਆਸ 1978 ਈ। ਚ ਛਪੇਆ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਮਹਾਨਗਰੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਮਸ਼ਾਏਂ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਮੁਕਖ ਤੈ ਪਾਤਾਰ ਨ ਪਤਿ ਸਤਧੇਨ, ਪਤਨੀ ਅਰੂਣਾ ਤੇ ਤੁੰਦੀ ਧੀਡ ਡਾਲੀ। ਸਤਧੇਨ ਤੇ ਅਰੂਣਾ ਦੋਏ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਨ। ਦੌਨੋਂ ਚ ਕਿਥ ਮਿਸ ਅੰਡਰਸਟੈਡਿੰਗ ਕਹਿਯੈ ਅਨਬਨ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਇਧਾਂ ਦੌਨੋਂ ਚ ਤਲਾਕ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਅਰੂਣਾ ਡਾਲੀ ਗੀ ਲੇਇਧੈ ਬਕਖ ਹੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਅਪਨੀ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਬੰਬੈਂ ਸ਼ਾ ਦਿਲਲੀ ਕਰਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ।

ਡਾਲੀ ਜਿ'ਧਾਂ ਗੈ ਬੜ੍ਹੀ ਹੋਂਦੀ ਏ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਾਪਾ ਕਨੈ ਮਿਲਨੇ ਲੋਈ ਉਤਸੁਕ ਰੌਹਣੀ ਏ। ਉਸਲੈ ਓਹਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਠਕਾਨਾ ਨੈਈ ਰੌਹਣਾ ਜਦੂਂ ਏਹ ਸੁਨਦੀ ਏ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰ ਪਰਤਿਯੈ ਬਮੰਡ ਹੋਈ ਗੇਈ ਏ। ਬੰਬੈਂ ਪੁਜਿਯੈ ਪਾਪਾ ਦੀ ਤਪਾਸ ਚ ਲਗੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਖੀਰ ਓਹ ਅਪਨੇ ਸਾਥਿਯੋਂ ਤੇ ਨੀਰਜ ਦੀ ਮਦਦੀ ਕਨੈ ਅਪਨੇ ਪਾਪ ਗੀ ਤੁਧੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਨੀਰਜ ਅਰੂਣਾ ਦੀ ਸ਼ੇਲੀ ਗੀਤਾ ਦਾ ਪੁਤਰ ਏ ਤੇ ਓਹ ਡਾਲੀ ਕਨੈ ਬਾਹ ਕਰਨਾ ਚਾਹਂਦਾ ਏ। ਬਾਹ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੇ ਮਾਊ—ਬਬੈ ਗੀ ਮਲਾਨੇ ਦਿਧਾਂ ਸਬੀਲਾਂ ਸੋਚਦੀ ਰੌਹਣੀ ਏ। ਜਿਸ ਚ ਨੀਰਜ ਓਹਦਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਨਾਟਕ ਦਾ ਉਦਦੇਸ਼ ਡਾਲੀ ਗੀ ਏਹ ਦਸ਼ਨਾ ਹਾ ਜੇ ਤੁੰਨੋਂ ਦੌਨੋਂ ਆਪੂਂ ਚੇ ਕਿਟ੍ਰੇ ਰੌਹਨੇ ਦਾ ਸਮਯੋਤਾ ਕਰੀ ਲੇਆ। ਏ। ਬੜੀ ਗੈ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਨੈ ਨਾਟਕ ਗੀ ਖੇਡਦੇ ਨੇ। ਡਾਲੀ ਦਾ ਬਾਹ ਨੀਰਜ ਕਨੈ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਓਹ ਦੋਏ ਅਮਰੀਕਾ ਟੁਰੀ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਅਰੂਣਾ ਤੇ ਸਤਧੇਨ ਇਕ ਸਮਯੋਤੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜੀਨ ਲਗਦੇ ਨ।

ਤਲਾਕ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੌਨੋਂ ਮਸ਼ਾਟੇ ਇਕ ਗੁਜ਼ੀ ਖਿਚਵ ਜਰੂਰ ਰੌਹਣੀ ਏ ਤਾਂ ਗੈ ਇਕ ਬੀ ਦ੍ਰੂ ਬਾਹ ਆਸਟੈ ਨੈਈ ਸੋਚਦੇ। ਉਪਨਿਆਸ ਤੁਟ੍ਠੀ ਦੀ ਡੋਰ ਸ਼ੈਹਰੀ ਜੀਵਨ, ਨਿਜੀ ਸਂਘਰਸ਼ ਤੇ ਪਰਿਸਥਿਤੀਯੋਂ ਦੀ ਇਕ ਧਰਾਵ ਤਸਵੀਰ ਏ। ਤਕਨੀਕੀ ਅਧਾਰ ਪਰ ਬੀ ਇਕ ਸਫਲ ਉਪਨਿਆਸ ਏ।

7. **ਤ੍ਰੇਹ ਸਮੁੱਦਰ ਦੀ:** ਓ. ਪੀ. ਸ਼ਰਮਾ ਸਾਰਥੀ ਹੁੰਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ‘ਤ੍ਰੇਹ ਸ਼ੰਖੂਰ ਦੀ’ ਬੀ 1978 ਬੇਰੇ ਚ ਛਪਿਯੈ ਸਾਮਨੈ ਆਯਾ। ਮਨੋਵਿਜਾਨਿਕ ਰੁਝਾਨ ਗੀ ਲੇਇਧੈ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦਦੇਸ਼ ਏਹ ਏ ਜੇ ਮਨੁਕਖੈ ਗੀ ਅਗੋਂ ਬਧਨੇ ਦੀ ਤਾਹਂਗ ਮ੍ਹੇਸ਼ਾ ਬਨੀ ਰੌਹਣੀ ਚਾਹਿਦੀ ਏ। ਸਮੁੱਦਰ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ ਸ਼ਿਕਾ ਦਾ। ਇਕ ਮਨੁਕਖ ਗੀ ਜਿਨਾ ਚਿਰ ਸ਼ਿਕਾ ਰੂਪੀ ਸਮੁੱਦਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਚਾਲੀ ਅਨੁਭਵ ਨੈਈ ਏ ਉਸੀ ਅਧਿਆਪਕ ਨੈਈ ਬਨਨਾ ਚਾਹਿਦਾ। ਭਾਨੁ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਨਾਯਕ ਏ ਜੇਹੜਾ ਦਸਮੀਂ ਪਾਸ ਕਹਿਯੈ ਕਲਰਕ ਲਗੀ ਜਾਂਦਾ ਏਕ ਤੇ ਪਹੀ ਬਾਦ ਚ ਇਕ ਪ੍ਰਾਇਵੇਟ ਸਕੂਲ ਚ ਮਾਸ਼ਟਰੀ ਪਰ ਸਕੂਲੈ ਦੇ ਕਨੂਨ ਉਸੀ ਰਸ ਨੈਈ ਆਂਦੇ ਇਧਾਂ ਓਹ ਨੌਕਰੀ ਛੋਡੀ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਗੁਰੂ ਸੋਮਦਤਤ ਹੁੰਦਾ ਓਹਦੇ ਪਰ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਏ।

ਭਾਨੂ ਏਮ. ਏ. ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਏ ਤੇ ਕਾਲੇਜ ਚ ਲੇਕਚਰਾਰ ਲਗੀ ਜਂਦਾ ਏ। ਉਥੈ ਓਹਦੀ ਝੜਤ ਉਸਦੇ ਗੈ ਸ਼ਕੂਲੀ ਮਿਤਰ ਜੀਤ ਕਨੈ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜੇਹਦੇ ਮਾਤਾ—ਪਿਤਾ ਬਡੇ ਅਮੀਰ ਨ। ਓਹ ਬੀ ਉਥੈ ਲੇਕਚਰਾਰ ਲਗੇ ਦਾ ਏ। ਬਚਾਰੇਂ ਚ ਤਾਤਿਸੇਲ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਦੌਨੋਂ ਮੜਾਟੈ ਖੁੜਗੇ—ਖੁੜਗੀ ਲਗੀ ਰੌਹਦੀ ਏ। ਦੂਰ੍ਵ ਬਕਖੀ ਭਾਨੁ ਅਪਨੇ ਉਦਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਿ ਆਖਾਲੇਜ ਦੇ ਜਾਗਤੋਂ ਗੀ ਪਢਾਨੋਂ, ਸੁਧਾਰਨੇ ਪਾਸੈ ਕਿਸਾ ਮਤਾ ਗੈ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਕਾਲੇਜ ਚ ਗੈ ਇਕ ਪ੍ਰਭਾ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕੁੜੀ ਏ ਛੁੱਕੀ ਤਸੀ ਚਾਂਹਦੀ ਏ ਤੇ ਓਹਦੇ ਵਿਚਾਰੋਂ ਥਮਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਦਰਾਨ ਭਾਨੁ ਜੀਤ ਪਰ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਨੇ ਚ ਸਲ੍ਹ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਇਧਾਂ ਤ੍ਰੈ ਕਾਲੇਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਛੋਡਿਧੈ ਗੁਰੂ ਸੋਮਦਤ ਹੁੰਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਚਲੀ ਜਂਦੇ ਨ ਤੇ ਉਥੋਂ ਗਰੀਬ ਟੈਪਿਛੜੇ ਵਰਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਗਤੋਂ ਗੀ ਸੁਫ਼ਤ ਪਢਾਂਦੇ ਨ।

ਧਰਮਾਵਾਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸਵਾਂਦ ਲੌਹਕੇ—ਲੌਹਕੇ ਤੇ ਸਾਰਥਕ ਨ। ਆ. ਪੀ. ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦਾ ਨਮੀ ਚਾਲੀ ਦਾ ਸਫਲ ਪ੍ਰਯਾਸ ਏ।

8. ਨਾਂਗ ਰੁਕਖ : ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਰਥੀ ਹੁੰਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ਨਾਂਗ ਰੁਕਖ ਬੀ 1978 ਈ. ਚ ਛਪੇਆ ਮਨੋਵਿਜ਼ਾਨਕ ਰੁਝਾਨ ਕਨੈ ਲਖੋਨੇ ਆਹਲੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਬਡੀ ਸਫਲਤਾ ਕਨੈ ਅਜੈਂ ਦੇ ਮਾਹੂਨਦੇ ਮਨੁਕਖੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਆਖਾਏਂ ਸ਼ਾ ਛੁੜਕਨੇ, ਮਾਨਾਏਂ ਸ਼ਾ ਕਠੋਨੇ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਠੋਸ ਸਚਾਇਯੋਂ ਥਮਾਂ ਖਿੰਡਨੇ ਦੇ ਧਰਮਾਵਾਦੀ ਚਿੱਤਰੋਂ ਗੀ ਰੁਭਾਰੇ ਦੋ ਏਮਾਹਨੂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਰੂਪ, ਮਾਨਸਿਕ ਸਥਿਤਿਯਾਂ ਤੇ ਰੋਜ ਨਿਤ ਨਮੋਂ ਬਰਤੋਨੇ ਆਹਲੇ ਮਰਹਕਿਖੋਂ ਦਾ ਪਢਦਾ ਪ੍ਰਾਣਾਡਦਾ ਏ। ਮਾਹਨੂ ਦਾ ਮਾਹਨੂ ਸ਼ਾ ਛਿੰਡਾ, ਇਕਕਲਾਪਨ, ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਤੇ ਰਾਜਨੈਤਕ ਚਾਲਿਆਂ ਸਾਮਨੈ ਔਦਿਧਾਂ ਨ।

ਪੂਰੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕੁਲ ਦੋ ਪਾਤਰ ਨ ਜੇਹਕੇ ਬਸਤੀ ਚ ਫਿਰੀ—ਫਿਰਿਧੈ ਉਸਦਾ ਸੁਆਇਨਾ ਕਰਦੇ ਨ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਇਕ ਚੇਤਨਾ ਕਮ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਧਰਮਾਵਾਦੀ ਹੋਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਪ੍ਰਤੀਕੇਂ ਰਾਹੋਂ ਵਾਂਗ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਖੋਏ ਦਾ ਇਹ ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਅਧਾਰ ਪਰ ਇਕ ਸਫਲ ਉਪਨਿਆਸ ਏ।

9. ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀਡੇ : ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀਡੇ ਉਪਨਿਆਸ ਬੀ ਆ. ਪੀ. ਸ਼ਰਮਾ ਸਾਰਥੀ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਤ੍ਰੀ'ਆ ਉਪਨਿਆਸ 1979 ਬ'ਰੇ ਚ ਛਹਿਧੈ ਸਾਮਨੈ ਆਯਾ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਪਰ ਉਨੋਂਗੀ ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਕਲਚਰਲ ਅਕਾਦਮੀ ਪਾਸੇਆ ਪੁਰਸਕਾਰ ਬੀ ਸ਼ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਦਸ਼ਤੇਆ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਸਮਾਜ ਚ ਹਰ ਮਾਹਨੂ 'ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀਡੇ' ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਸੁਆਰੀ ਏ। ਓਹ ਅਪਨੇ ਗੈ ਸੁਆਰੀ ਚ ਧਿਰੇਆ ਰੌਹਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਏ ਤਸੀ ਕੁਸੈ ਦੁਏ ਦੀ ਚਿੱਤਾ, ਫਿਕਰ ਨੇਈ।

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਦ'ਊ ਵਰਗ ਰਾਹੋਂ ਦ'ਊ ਵਿਚਾਰਧਾਰੋਂ ਗੀ ਲੈਤੇ ਦਾ ਏ ਇਕ ਵਰਗ ਓਹ ਏ ਜੇਹਡਾ ਆਖਥਾ, ਆਚਰਣ, ਵਿਸ਼ਵਾਸੋਂ ਤੇ ਮਾਨਿਆਏ ਗੀ ਨਕਾਰਦੇ ਹੋਈ ਅਪਨੀ ਈਨ—ਮਰਧਾ ਬਨਾਈ ਰਕਖਨੇ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਚ ਫਸੇ ਦਾ ਏ ਤੇ ਇਸੈ ਵਰਗ ਗੀ ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀਡੇ ਗਲਾਧਾ ਗੇਦਾ ਏ ਕੀ ਜੇ ਇਹ ਵਰਗ ਅਪਨੇ ਸੋਆਰਥ ਦੀ ਖੁਬਟੀ ਚ ਫਸੇ ਦਾ ਏ।

ਦੂਆ ਵਰਗ ਸ਼ੋਸ਼ਕੋਂ ਦਾ ਏ। ਇਹ ਚਲਾਕ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਬੁਦਿਸ਼ਮਾਨ ਬੀ। ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਦਿਧਾਂ ਨਮਿਧਾਂ—ਨਮਿਧਾਂ ਸਬੀਲਾਂ ਬਨਾਦ ਰੌਹਦੇ ਨ। ਖੁਬਟੀ ਆਹਲੋਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਏ ਜੇ ਸਾਰੋਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਸੋਚ ਕਨੈ ਸਮਾਜ ਤਰਕੀ ਦੀ ਬਤਾ ਪਰ ਅਗਡਾ ਬਧੀ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਵਰਗ ਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜੇ ਅਪਨੇ ਨਿਜੀ ਵੇ ਸੋਆਰਥ ਦੀ ਅੰਦਰਾ ਕਿਡਿਧੈ ਪੂਰੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੋਆਰਥ ਲੇਈ ਕਮ ਕਰੋ। ਮੱਚ ਆਹਲੋਂ ਗੀ ਲੇਖਕ ਨੇ ਦਮੁਹਾ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ— ਜਾਨਿ ਮਤਲਬ ਪ੍ਰਸ਼ਤ ਤੇ ਅਵਸਰ ਵਾਦੀ।

ਬਸ਼ੀ ਦਾ ਹਰ ਮਨੁਕਖ ਦੁਖਧਾ ਚ ਫਂਸੇ ਦਾ ਏ। ਹਰ ਮਨੁਕਖ ਖੁਬਟੀ ਤੇ ਮਂਚ ਦੌਨੋਂ ਵਰ੍ਗ ਸ਼ਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਏ। ਮਂਚ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨ ਜੇ ਲੋਕ ਪੈਹਲੇ ਤੱਨੋਂ ਗੀ ਸਮਰਪਤ ਹੋਈ ਜਾਨ, ਅਪਨੇ ਦਿਕਖਨੇ, ਸੁਨਨੇ ਬੋਲਨੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਤੱਨੋਂਗੀ ਸੌਂਪੀ ਦੇਨੀਂ ਹੋਏ ਵਿਧਾਨ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਦੇਨ। ਤੁਆਈ ਖੁਬਟੀ ਆਲੇ ਚੁਝੇਨ ਜੇ ਖੁਬਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਛਘੇ ਦੇ ਸ਼ੇਹ ਗੀ ਲੋਕ ਸੁਨਨ, ਸਮਝਨ ਤੇ ਫਹੀ ਵਿਧਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਆਪੂਰ੍ਵ ਗੈ ਕਰਨ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਅਨੰਤ ਸੁਆਵਾਤਮਕ ਏ। ਤੱਦੋਂ ਮਤਾਬਕ ਪਖਿਰਤਨ ਮਗਰਾ ਸਮਾਜ ਚ ਜੇਹੜਾ ਪਖਿਰਤਨ ਹੋਂਦਾ ਏ, ਓਹ ਅਪਨੇ ਚ ਇੜਕਿਧਾ ਦਾ ਰੂਪ ਬਨਦਾ ਏ।

10. ਮਕਾਨ : ਇਸ ਦਹਾਕੇ ਦਾ ਖੀਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਤੇ 1979 ਬਾਰੇ ਚ ਸਾਰਥੀ ਹੁੰਦਾ ਦੂਆ ਉਪਨਿਆਸ ਮਕਾਨ ਬੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਇਸਦਾ ਮੂਲ ਧਰਾਤਲ ਅਧਿਆਪਕ ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਏ। ਅਜੈ ਦੇ ਮਾਹਨੂ ਚ ਹਿਰਖ, ਪਾਰ, ਹਮਦਰੀ ਆਦਿ ਲੋਪ ਹੋਂਦਾ ਜਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਹਰ ਕੋਈ ਇਕਲਸੋਖੀ ਹੋਂਦਾ ਜਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਪਤਤਰ – ਮਾਧਾ, ਚੇਤਨ, ਸੂਰ੍ਯ ਤੇ ਜਗਤ। ਸਾਰੇ ਪਾਤਰ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਨ।

ਇਕ ਮਕਾਨ ਓਹ ਏ ਜੇਹਦੇ ਚ ਅਸ ਰੈਹਨੇਂ ਆਂ। ਦੂਆ ਓਹ ਜੇਹਦਿਧਾਂ ਕਂਧਾਂ ਛਤ ਲਭਦੇ ਨ – ਓਹ ਜ਼ਾਨ ਜਾਂ ਬਿਕ ਦਾ ਮਕਾਨ ਏ। ਤ੍ਰਿਧਾ ਮਕਾਨ ਸ਼ਰੀਰ ਏ ਜੇਹਦੇ ਚ ਮਾਹਨੂ ਰੈਹਨਾ ਏ ਤੇ ਚੌਥਾ ਓਹ ਮਕਾਨ ਏ ਜਿਸੀ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਅਵਰ ਬਨਾਏ ਦਾ ਏ। ਜੇਹੜਾ ਕਦੋਂ ਬਦਲਨਾ ਨੇਈ ਪੈਂਦਾ ਏ, ਕਦੋਂ ਨਿਕਲਨਾ ਨੇਈ ਪੈਂਦਾ ਕਰਾਯਾ ਨੇਈ ਦੇਨਾ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਚੌਨੋਂ ਮਕਨਾਂ ਲੇਈ ਬਕਖਰੇ–ਬਕਖਰੇ ਬਿੰਬ ਬਰਤੋਏ ਦੇ ਨ, ਇਕੱਕੇ ਪ੍ਰਤੀਕ, ਇਕੱਕੇ ਰੂਪਕ ਦੇ ਰਾਹੋਂ ਚੌਨੋਂ ਮਕਾਨੋਂ ਗੀ ਗਲ ਹੋਆ ਕਰਦੀ ਏ। ਏਹਦੇ ਚ ਸ਼ਬਦਾਰ੍ਥ ਮੂਲ, ਅਰਥ ਤੇ ਭਾਵ ਅਰਥ ਦੇ ਕਨੈ–ਕਨੈ ਚਲਦੇ ਨ।

ਚੇਤਨ ਅਨੱਤਸ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ। ਮਾਧਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਪਰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ, ਮਾਧਾ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਤੇ ਜਗਤ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਵਿਵਹਾਰ ਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨ। ਮਾਧਾ ਦਾ ਪਿਤਾ ਬ੍ਰਹਮ ਹਰ ਮਕਾਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਏ ਧਾਨੀ ਹਰ ਸ਼ਰੀਰ ਰੂਪੀ, ਪਦਾਰਥ ਰੂਪੀ ਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਰੂਪੀ ਮਕਾਨੋਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਏ। ਓਹ ਜੀਵ ਗੀ ਇਸ ਕਹਿੰਦੀ ਸ਼ਰੀਰ ਮਕਾਨ ਦਿੰਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਸੁਡਿੰਦੀ ਉਸ ਨਗਰ ਪੁਜ਼ੀ ਸਕੈ। ਪੁਜ਼ਨੇ ਤੇ ਨੇਈ ਪੁਜ਼ਨੇ ਦੇ ਬਖ਼ਕਾਰ ਦੇ ਸੰਘਰ੍ਸ ਦਾ ਨਾਂਡ ਜੀਵਨ ਏ। ਜੇਕਰ ਏਹ ਅਚੇਤ ਰੈਹਨਾ ਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣ, ਪ੍ਰਾਣ ਚ ਜਾਈ ਰਲਦਾ ਏ ਤੇ ਸ਼ਰੀਰਖਤਮ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਚੇਤਨ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ ਜਗਤ ਦਾ ਤੇ ਜਗਤ ਚ ਰਮੀ ਦੀ ਏ – ਮਾਧਾ ਜੇਹੜਾ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਗਰ ਦਾ ਮੰਥਨ ਏ – ਚੇਤਨਾ। ਇਸ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਜਾਤਿਗ ਮੂਲ ਤੌਰ ਪਰ ਸ਼ੂਨ੍ਧ ਚ ਆਇਧੈ ਸ਼ੂਨ੍ਧ ਚ ਗੈ ਸਮਾਈ ਜਾਨਾ ਏ।

ਚੇਤਨ ਇਕ ਸਚੇਤ ਆਦਮੀ ਏ ਜੇਹੜਾ ਇਟਟ, ਮਿਟੀ ਪਥਰੋਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥਕ ਮਕਾਨੋਂ ਚ ਫਿਰੀ–ਫਿਰਿੰਦੀ ਤੱਗ ਪੈਂਦਾ ਏ ਤੇ ਸਾਂਕਾਰਵਸ਼ ਉਸੀ ਐਸਾ ਮਾਲਕ–ਮਕਾਨ ਲਭੀ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਜਿਸਨੇ ਸਾਰੇ ਤਤਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਧਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਮਕਾਨ–ਮਾਲਕ ਗੀ ਦਿਕਖੇ ਚ ਉਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ੋਧਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਮਨੁਕਖੀ ਜੀਵਨ ਕਨੈ ਸਭਨੋਂ ਥਮਾਂ ਬਢ਼ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਐਜਿਸਲੈ ਬੀ ਓਹ ਤਭਡਾ ਚਕਾਨੇ ਦੀ ਤੇ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੂਲ ਤੁਪਣੇ ਦੀ ਸੋਚਦਾ ਏ। ਮਾਧਾ ਜਾਨੈ ਆਈ ਖਡਾਂਦੀ ਏ। ਮਾਧਾ ਦੇ ਪੰਜੈ ਸਪਾਹੀ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਸੋਹ, ਲੋਭ, ਅਹੰਕਾਰ ਥਾਹਰ–ਥਾਹਰ ਪਰ ਰਸਤਾ ਭਨਨ ਲਗਦੇ ਨ।

ਇਸੈ ਸੰਘਰ੍ਸ ਚ ਰੇਹਿੰਦੀ ਜਿਸਲੈ ਚੇਤਨ ਏਹ ਮਨੀ ਜਾਂਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਜ਼ਾਨ ਤੇ ਅਜ਼ਾਨ ਬਖ਼ਕਾਰ ਫਸੇ ਦਾ ਏ ਤਾਂ ਅਪਨੇ ਨਾਂਡ ਗੀ ਸਾਰਥਕ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਵਿਖੇ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਚ ਪੁਜ਼ੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸੱਤਮੇਂ ਦਹਾਕੇ ਚ ਕੋਈ ਦਸ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਨਤਾ ਚ ਜਨਿਆਸ ਬਕਖ–ਬਕਖ ਰੁਝਾਨੋਂ ਕਨੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਏ। ਇਸ ਅਰਸੇ ਦੇ ਦਰਾਨ ਤੈਤ ਰੁਝਾਨ ਗੈ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਪੈ ਚ ਉਥਰਦੇ ਲਭਦੇ ਨ। ਪੈਹਲੀ–ਪੈਹਲ ਔਨੇ ਆਲੇ ਉਪਨਿਆਸ ਸਮਾਜਕ ਧਰਾਤਲਾਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨ ਗੀ ਲੇਇਧੈ ਲਿਖਾਏ ਗੇਂਦੇ ਨ। ਇਸ ਚਾਲੀ ਦੇ ਧਰਾਤਲਾਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਅੰਤਗਤ

ਬਕਖ—ਬਕਖ ਵਰ੍ਗ ਦਾ ਉਲਲੇਖ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਵਰਗ ਸਂਘਰਸ਼ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਨਿਆਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਮਾਰਾ ਪਰਾਪਰਵਾਦੀ ਉਪਨਿਆਸ਼ਾਂ ਚ ਕਰਨੇ ਆਂ।

ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ਼ਾਂ ਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਰੁਜ਼ਾਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮਵਾਲ ਹੁਦੇ ਉਪਨਿਆਸ “ਸਾਂਝੀ ਧਰਤੀ ਬਖਲੈ ਮਾਹਨੂ” ਥਮਾਂ ਮਨੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਉਸ ਦਫ਼ਾਕੇ ਚ ਗੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇਸੈ ਦੀ ਬੰਡ ਸਰਬਨਧੀ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਗਤਿਵਿਧਿਆਂ ਗੀ ਲੇਝਿੱਧੈ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਅਧਾਰ ਸਨ् 1947 ਈ. ਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸੇ ਇੰਸਾਨੀ ਰਿਖ਼ਤੇ ਦੀ ਬੰਡ ਏ।

ਇਸੈ ਦਫ਼ਾਕੇ ਦੇ ਖੀਰਲੈ ਬਾਰੋਂ ਚ ਇਕ ਰੁਜ਼ਾਨ ਹੋਰ ਉਭਾਰਿਧੈ ਆਯਾ, ਓਹ ਮਨੌਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਰੁਜ਼ਾਨ ਹਾ। ਓ. ਪੀ. ਸ਼ਰਮਾ “ਸਾਰਥੀ” ਹੋਰੋਂ ਕੇਵ ਸਮੁੱਦਰ ਦੀ, ਨਾਂਗ ਰੁਕਖ, ਰੇਸ਼ਮ ਦੇ ਕੀਡੇ ਤੇ ਮਕਾਨ ਨਾਂਡ ਦੇ ਮਨੌਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਉਪਨਿਆਸ਼ਾਂ ਰਾਹੋਂ ਮਾਹਨੂ ਦੇ ਅੰਦਰਾ ਦੀ ਖੌਦਲ ਗੀ ਬਢੀ ਸੂਖਮਤਾ ਕਨ੍ਹੈ ਪਾਠਕਾਂ ਸਮਾਨੈ ਪ੍ਰਸ਼ੁਤ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਸਮਾਜ ਚ ਵਾਪੈ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਤਤਕਾਂ ਦਾ ਧਾਰਾਵਾਂ ਚ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਹਰ ਕਨ੍ਹੈ ਸੁਤੱਤਰ ਦਿਕਖਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏ। ਤੰਦੇ ਮਤਾਬਕ ਅਜ਼ਾ ਦਾ ਮਾਹਨੂ ਝੂਠੇ ਦਿਖਾਵੈ ਚ ਅਪਨੇ ਆਪੈ ਗੀ ਬੰਦ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਦਾ ਏ। ਏਹ ਸਭੈ ਮਨੌਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਰੁਜ਼ਾਨ ਆਹਲੇ ਉਪਨਿਆਸ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਿਖੇ ਗੇਦੇ ਨ।

ਇਧਾਂ ਇਸ ਦਫ਼ਾਕੇ ਚ ਗਿਨਤਰੀ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੈ ਕਾਫੀ ਉਪਨਿਆਸ ਛਪੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਨੋਂ ਉਪਨਿਆਸ਼ਾਂ ਕਨ੍ਹੈ ਡੋਗਰੀ ਚ ਮਤਾ ਗੈ ਬਾਦਧਾ ਹੋਆ।

14.1.2 ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਲੇਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ :

1. 1970 ਕੋਲਾ 1979 ਤਗਰ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਜਗਤ ਚ ਕੁਝ ਨੇ ਉਪਨਿਆਸ਼ਾਂ ਬਾਵਦਾ ਕੀਤਾ ਸਂਖਿਤ ਲੇਖ ਲਿਖੋ?
 2. ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ਼ਾਂ ਚ ਕੇਹੜੇ—ਕੇਹੜੇ ਨਮੋਂ ਰੁਜ਼ਾਨ ਆਏ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਓ।
 3. ਡੋਗਰੀ ਚ ਮਨੌਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਰੁਜ਼ਾਨ ਗੀ ਲੇਝਿੱਧੈ ਲਖੋਏ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਉਪਨਿਆਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਦੇਓ।
-

ਰੂਪਰੇਖਾ15.0 **ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਉਪਨਿਆਸ**

15.1.1 ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਸਫਰ 1980 ਕੋਲਾ 1990 ਤਗਰ

15.1.2 ਵਿਦ्यਾਰ्थੀਂ ਦੇ ਅੰਭਿਆਸ ਆਸਟੈਂਸੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

ਉਦੱਦੇਸ਼15.1 **ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਆਧੁਨਿਕ ਉਪਨਿਆਸ**

15.1.1 ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਸਫਰ 1980 ਕੋਲਾ 1990 ਤਗਰ

4.15.1.2 ਵਿਦ्यਾਰ्थੀਂ ਦੇ ਅੰਭਿਆਸ ਆਸਟੈਂਸੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ

15.1.1 ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਸਫਰ 1980 ਥਮਾਂ 1990 ਤਗਰ ਦਾ ਸਫਰ

ਸਾਹਿਤਿ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਆਪੁਂ ਚੇ ਅਨਤ੍ਰੁਹ ਨਾਤਾ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਸਮਾਜ ਚ ਜੇ ਕਿਸ ਹੋਂਦਾ ਬਰਤੋਂਦਾ ਏ, ਇਕ ਕਥਾਕਾਰ ਉਸੀ ਅਪਨੀ ਲੇਖਨੀ ਰਾਹੋਂ ਲੋਕੋਂ ਅਗੋਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦਾ ਏ, ਤਾਂ ਜੇ ਸਮਾਜ ਗੀ ਕੋਈ ਦਿਸ਼ਾ ਥਹੋਈ ਸਕੈ ਤੇ ਕਨ੍ਹੈ ਗੈ ਏਹ ਏਹਸਾਸ ਹੋਈ ਜਾ ਜੇ ਓਹ ਲੋਗ ਕੇਵਲ ਦੌਰ ਚਾ ਗੁਜਰਾ ਕਰਦੇ ਨ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਪਛਾਂਦੇ ਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਅੜਾਨਤਾ, ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਰਾਨਿਧੀਂ ਰਿਸਮੇਂ ਥਮਾਂ ਨਿਕਲਿਐ ਧਾਨਿ ਪਰਾਪਰਾਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਥਮਾਂ ਨਿਕਲਿਐ ਵਰਤਮਾਨ ਯੁਗ ਤਗਰ ਪੁਜੀ ਗੇਆ। ਜਿਸ ਚ ਮਾਹਨੂੰ ਦੇ ਸੰਝੀ ਦੀ ਖੌਦਲ ਗੀ ਬੜੀ ਸੂਖਮਤਾ ਕਨ੍ਹੈ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿਦਾ ਦਾ ਅਠਮਾ ਦਫ਼ਾਕਾ ਧਾਨਿ 1980 ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਦੌਰ ਮਨੋਆਂ ਜਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਦੌਰ ਦੀ ਸ਼ਰੂਆਤ ਨਮੋਂ ਰੁਝਾਨੋਂ ਕਨ੍ਹੈ ਹੋਈ ਤਾਂ ਗੈ ਏਹ ਦਫ਼ਾਕਾ ਉਪਨਿਆਸ ਰਚਨਾ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਨਜ਼ਰੀ ਕਨ੍ਹੈ ਬੜੀ ਟਕੋਹਦ ਰਖਦਾ ਏ। ਜੇਹੜਾ ਰੁਝਾਨ ਇਸ ਦੌਰ ਚ ਆਧਾ ਓਹ ਹਾ ਆਂਚਲਿਕ। ਦੇਸ਼ਬੰਧੂ ਡੋਗਰਾ ਨੂਤਨ ਹੁੰਦੇ ਉਪਨਿਆਸ ਕੈਂਦ੍ਰੀ ਚ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਤੌਰ ਪਰ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਦੇ ਅੰਤਗਤ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਚਿਤ੍ਰਤ ਪਛਾਂਦੇ ਚ ਬਸਦੀ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਗੁਰਥਤ, ਅਨਪਢਤਾ, ਬੇਸੇਲ, ਬਾਹੁ ਤੇ ਜਿਸੀਦਾਰੇਂ ਪਾਸੇਆ ਕੀਤੇ ਗੇਦੇ ਜੁਲਸ, ਜੋਰ-ਜਬਰੀ ਕਥਾ ਬਚਨੇ ਆਸਟੈਂਜਤਨ, ਹੀਲੇ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਧਥਾਰਥ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ।

ਕੈਂਦ੍ਰੀ :— ਅਠਮੇਂ ਦਫ਼ਾਕੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਆਹਲੇ ਬਾਰੇ ਜਾਨਿ 1980 ਚ ਦੇਸ਼ਬੰਧੂ ਡੋਗਰਾ ਨੂਤਨ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ

416 सफें दा बड्डा उपन्यास “कैददी” प्रकाशित होगा। जेहड़ा कलेवर दे स्हाबें बड्डा उपन्यास ऐ। इस उपन्यास पर लेखक गी 1982 बरें दा साहित्य—अकादेमी थमां पुरस्कार बी थ्होर्इ चुके दा ऐ। कैददी उपन्यास दा मुक्ख कथानक दी नायिका भागां दे यथार्थ पर अधारत ऐ। ओहदे जीवन कन्नै सरबन्धत ऐ। भागां दा ब्याह लौहकी बरेसा च मनसुख नांड दे बुझखरे कन्नै होई जंदा ऐ। भागा जिसलै किश बड्डी होई तां बुड्डा बमार पेआ ते मरी गेआ। उसलै भागां आत्महत्या बी नई ही करी सकदी की जे ओह मां बनने आहली ही। मनसुखे दी मौती परेंत नुआडै घर जयाना होंदा ऐ। घरै ते बाहरै दे सभै कम्म ओह आपूं करदी ऐ। ओह अजाद ख्याल दी ऐ पर समाज आजादी गी नई झल्लदा ऐ। कोई बी उसी जीन नई दिंदा ऐ। सभां थमां ओह बड़ी दलेर, जिददल ते समझदार ऐ। कोहदी मजाल ऐ जे नोहाडी इज्जतु पर हथ पाई जा। ओह हालात कन्नै समझौता करने दी बजाए मुश्कलें कन्नै लड़दी ऐ।

उपन्यास च खलनायक दी भूमिका नभाने आहला मीरचंद भागां गी धमकी दिंदा ऐ जे रातीं उसने उसदे घर आौए। रातीं जिसलै ओह उसदे घर आौदा ऐ तां उसदा धर्म भ्रात कृष्ण बी उत्थें गै होंदा ऐ। पैहले ते मीरचीन्होऱ्ह लत्ते—लत्ते मारदा ऐ तही तलवार कडिफ्हयै मीरचंदे दी मुंडी धडै शा बक्खरी करी दिंदा ऐ। अपनी गै कोठी च लून पाइयै दब्बी दिवैदेजैमुश्क नई उट्ठै।

मीरचंद गी मारने दा जुर्म इकबाल करने पर उसी सजा होई जंदी ऐ ते ओहदा जागत सरबन ग्रां दे पंडे कोल पलन लगी पौंदा ऐ। जेहला च बी भागां कन्नै केह नई बीती। उत्थुआं दा गै सुपरीडैंट मेटन दी मदद कैदेंगी बासना दा शकार बनांदा ऐ। भागां बी उसदी शकार होई जंदी ऐ। भागां दी उत्थै पेश नई चलदी पर ओह मनोमन उसदे कन्नै बदला लैने दा ध्याई लैंदी ऐ। उस कन्नै हिरखै दा नाटक करदे होई उसदा कतल करी ओड़दी ऐ। उत्थैं बी ओह आना जुर्म कबूली लैंदी ऐ। ओह पुलिस आहले दे कतल गी पाप नई पुन्न समझदी ऐ। अपने आपा गी बचाने लेई ओहदे गर्भ च पला दा डिप्टी दा बच्चा हा। इ'यां अदालत उसगी बा—इज्जत बरी करी दिंदी ऐ। भागां अपने जयाने गी लेई ग्रां परतोंदी ऐ। ग्रां पुजजदे गै ओहदे प्राण निकली जंदे न ते इ'यां ओहदी खीरी कैद खत्म होई जंदी ऐ।

मुक्ख कथानक दे कन्नै—कन्नै लौहकियां—लौहकियां प्रासंगिक कथां चलदियां न। कैददी दुग्गर दा इक सशक्त, दिलचस्प उपन्यास ऐ जेहड़ा डुग्गर दे ग्रां—फ्हाड़े दे जन—जीवन दी अकाकासी करदा ऐ।

2. पत्थर ते रंग :- ओ. पी. शर्मा सारथी उंदा उपन्यास पत्थर ते रंग 1981 ई. च प्रकाशित होआ। मनोविज्ञानिक रुझान गी लेइयै लिखे गेदे उपन्यास च कलात्मक ते विचारात्मक भावें दा समन्य होए दा ऐ। पत्थर ते रंग नांड प्रतीकात्मक न। पत्थर सोसाइटी, समाज, वातावरण दा प्रतीक ऐ जद के रंग प्रतीक ऐ ललित कलाएं दा।

उपन्यास च मूर्तिकार, चित्रकार, संगीतकार, विज्ञानिक, दार्शनिक, कवि ते अध्यापक मुक्ख पात्र न। इ'नें सभनें दा समाज च बड़ा रुतबा ऐ। ओह मसूस करदे न जे उंदा आदरमान उन्नै तगर गैरे जिन्नै तगर इंदी समाज गी लोड़ ऐ। अपने इस अस्थाई समान गी दिक्खदे होई चाहदे न जे इ'नेंगी कोई शाश्वत मान्यता थ्होनी चाहिदी ऐ। एह सभै अपने—अपने तौरा पर अपना—अपना धर्म नभांदे होई अपना मूल्यांकन आपूं गै करदे न। इस नतीजे पर पुज्जदे न ते निराश होंदे न जे इंदी कला दी समाज च कोई मानता नई बल्कि इंदी छड़ी जरूरत ऐ। सब किट्ठे होइयै इक संस्था बनांदे न। किट्ठे होइयै फैसला करदे न जे विरोध कीता जा। इ'यां

ओह ਹਡਤਾਲ ਕਰਦੇ ਨ, ਪੈਹਲੇ ਤੇ ਸਮਾਜ ਗੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨੇਈ ਪੌਂਦਾ। ਫਿੰ ਜਿਸਲੈ ਕੋਈ ਨਮੀ ਕਲਾਕ੍ਰਤਿ ਸਾਮਨੇ 'ਨੇਵੀ ਆਂਦੀ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਚ ਹਲ—ਚਲ ਮਚੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਪਾਤਰ ਦਾਰਾਨਿਕ ਐ ਜੇਹਡਾ ਬਸ਼ੀ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਸਮਝਾਂਦਾ ਐ ਜੇ ਜਿ'ਧਾਂ ਨਹੋਰੇ ਦੇ ਬਾਦ ਸਵੇਰਾ ਛੇਂਡਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ ਬਤੀ ਚ ਪਰਤੋਈ ਔਡਨ। ਦਾਰਾਨਿਕ ਖੁਲਲੇ ਮਦਨਾ ਚ ਸਾਰੀ ਕਲਾਏਂ ਦਾ ਆਧੋਜਨ ਕਰਦਾ ਏ ਤੈਕਾਂਗੀ ਆਖਦਾ ਏ ਜੇ ਸਬੈ ਲੋਕ ਗਲਤ ਠੀਕ, ਝੁੱਦ—ਅਥੁੱਦ, ਸੁਰ—ਬੇਸੁਰ, ਰੰਗ—ਬੇਰੰਗ ਜੇ ਜੇ ਕਿਥ ਬਨਦਾ ਏ ਬਨਾਂਦੇ ਜਾਓ। ਕਲਾਕਾਰੇਂ ਥਮਾਂ ਇਹ ਅਪਮਾਨ ਸੈਹਨ ਨੇਈ ਹਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਸਾਰੇ ਆਧੋਜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਕਿਧਿਆ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਓਹ ਅਪਨੀ—ਅਪਨੀ ਕਲਾਏਂ ਗੀ ਸੰਮੋਖਸ਼ ਮਜਬੂਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਓਹ ਪਛਤਾਂਦੇ ਨ ਜੇ ਇਸ ਚਾਲੀ ਚ ਫਹੀ ਰੰਗੋਂ ਦੀ ਭਾਵਰ ਰੈਨਕ ਪਰਤੋਈ ਆਂਦੀ ਏ। ਜਿ'ਧਾਂ ਰੁਕਖ—ਬੂਹਟੇ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਨੇਈ ਛੋਡੀ ਸਕਦੇ ਤ'ਾਂ ਗੈ ਸੂਰਜ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਨੇਈ ਛੋਡਦਾ, ਇ'ਧਾਂ ਗੈ ਸਮਰਪਤ ਕਲਾਕਾਰ ਅਪਨਾ ਧਰਮ ਨੇਈ ਛੋਡੀ ਸਕਦਾ। ਮਾਨੂ ਸਮਾਜ ਥਮਾਂ ਸੌਂਦਰਘਾਦੀ ਏ। ਰੰਗ ਗੈ ਜੀਵਨ ਨ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਦਾ ਉਦਦੇਸ਼ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਸਾਂਕ੍ਰਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਮੁਡਿਧੈ ਸਚੇਤ ਕਰਨਾ ਏ।

4. **ਧੌਕੈ ਭੇਯੋ :-** ਇਸ ਅਰਸੇ ਦੇ ਦਰਾਨ ਦੇਸ਼ਬਨ੍ਧ ਢੋਗਰਾ ਨੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਆਂਚਲਿਕ ਰੁਸ਼ਾਨ ਗੀ ਲੇਇਧੈ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ‘‘ਧੌਕੈ ਭੇਯੋ’’ ਉਪਨਿਆਸ ਸਨ 1984 ਈ। ਚ ਛੇਪੇਆ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਉਪਰ ਰਿਖਾਸਤੀ ਕਲਚਰਲ ਅਕਾਦਮੀ ਸ਼ਾਦੀ ਜ਼ਹਾਰ ਰਪੋਤ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਬੀ ਬਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਏ। ਇਸ ਚ ਬੀ “ਕੈਂਦੀ” ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਨਾਰੀ ਸਮਸਥਾ ਗੀ ਲੈਤੇ ਦਾ ਏ। ਉਥੋਂ ਜੁਲਮੈ ਦੀ ਸ਼ਕਾਰ ਭਾਗਾਂ ਹੀ ਜਦ ਕੇ ਇਸ ਚ ਗਾਧਤੀ ਜੇਹਡੀ ਗ੍ਰਾਈ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਧਰਮਾਂ ਤਥਾਰਥ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਏ। ਇਸਦਾ ਕਥਾਨਕ ਧੁਰਤੀ ਗ੍ਰਾਂ ਦੀ ਲੁਕਾਈ ਦੀ ਰੈਹਤ—ਬੈਹਤ ਤੇ ਬਰਤਨ ਕਨ੍ਨੇ ਸਰਣਾਤ ਏ।

ਭਾਗਰਾਮ ਬਡਾ ਸ਼ਰੀਫ ਤੇ ਭਲਾ ਲੋਕ ਏ ਜਦ ਕੇ ਉਸਦੀ ਲਾਡੀ ਉਸਦੇ ਮਕਾਬਲੇ ਚ ਰੁਕਖੇ ਸਮਾਜ ਆਹਲੀ ਏ ਗਾਧਤੀ ਨਾਂਡ ਦੀ ਤੱਦੀ ਧੀਊ ਦਾ ਲੌਹਕੀ ਤਮਰੀ ਚ ਬਾਹ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ ਦੂਰੀ ਬਕਖੀ ਅਮਰਤੁ ਨੇ ਚੇਤੁ ਤੱਦੋਂ ਸ਼ਰੀਕ ਅਪਨੀ ਚਲਾਕ ਤੇ ਬੁਰੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਣ ਖਾਮਖਾਹ ਖੁੱਤਾ ਲੈਂਦੇ ਰੈਂਹ੍ਹਦੇ ਨ। ਦੌਏ ਸ਼ਰੀਕ ਗਾਧਤੀ ਦੇ ਬਾਹ ਚ ਵਿਘਨ ਪਨੇ ਦੀ ਬੋਹਰੀ ਕੋਣਿਕਾ ਕਰਦੇ ਨ ਪਰ ਪੁਲਸਾ ਕਨ੍ਨੇ ਵਾਕਫੀ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਮਾਮਲਾ ਰਫਾ—ਦਫਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਬਾਹ ਨਿਰਿਘ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਦੂਰੀ ਬਕਖੀ ਅਮਰਤੁ ਦੀ ਧੀਊ ਲਕਸ਼ੀ ਦੀ ਜਾਨੀ ਪੈਸੇ ਨੇਈ ਥਹੋਨੇ ਪਰ ਪਰਤਾਨੇ ਦੀ ਗਲਲ ਹੋਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਜਾਗਰੈ ਆਹਲੇ ਗੀ ਬੇਬਸ ਦਿਕਖੀ ਲਕਸ਼ੀ ਅਪਨੇ ਅਂਦਰਾ ਚੋਰੀ ਕਰਿਧੈ ਪੈਸੇ ਆਹਲਾ ਮਸਲਾ ਹਲ ਕਰੀ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਅਮਰਤੁ ਚੋਰੀ ਦਾ ਇਲਿਆਮ ਅਪਨੇ ਭਾਏਂ ਪਰ ਲਾਂਦਾ ਏ ਪਰ ਥੋਹੜੇ ਦਿਨੋਂ ਪਰੈਨਤ ਜੇਲੈ ਲਕਸ਼ੀ ਪਰਤੈਹਨੀ ਹਤਥੋਂ ਸੌਹਰੇਆ ਪੂਰੈ ਬਾਹੋਂ ਕਿਟਾਂ ਭੇਜਨੀ ਏ ਤਾਂ ਜਾਇਧੈ ਸੂਕੋ ਤੇ ਮਾਡੂ ਦੀ ਖਲਾਸੀ ਹੋਂਦੀ ਏ।

ਤੁਆਈ ਗਾਧਤੀ ਮਾਂ ਬਨਨੇ ਆਹਲੀ ਏ ਤੇ ਓਹਦੀ ਸਸ਼ ਤਸੀ ਧਿੱਧੇ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਧਾਰ ਕਰਦੀ ਏ ਪਰ ਓਹਦਾ ਬੱਲੇਮਬਡਾ ਜਾਲਮ ਆਦਮੀ ਏ। ਅਮਰਤੁ ਗਾਧਤੀ ਗੀ ਸੁਖੀ ਨੇਈ ਰੈਹਨ ਦਿਦਾ ਏ। ਉਸਦੇ ਪਤਿ ਦੇ ਕਨ੍ਨ ਭਰਦਾ ਏ ਜੇ ਗਾਧਤੀ ਚੰਸ਼ਿਤਬੰਧ ਆਹਲੀ ਕੁਡੀਨੇਈ ਏ। ਇਸ ਪਰ ਉਸਦਾ ਘਰੇਆਹਲਾ ਬਡਾ ਮਾਰਦਾ ਏ। ਉਸਦੇ ਘਰੇਆਹਲੇ ਗੀ ਬੱਡਾ ਦੇ ਸਮਝਾਨੇ ਪਰ ਉਸੀ ਜਕੀਨ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਗਾਧਤੀ ਚੰਗੀ ਕੁਡੀ ਏ। ਅਮਰਤੁ ਜਿਸਲੈ ਇ'ਧਾਂ ਕਾਮਯਾਬ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਤਾ ਬਾਕਾ ਡੁਆਂਦਾ ਏ ਜੇ ਗਾਧਤੀ ਤੇ ਕਿਥ ਸਾਥਿਧੋਂ ਰਲਿਧੈ ਬਿਸ਼ੋ ਦਾ ਲੱਕੜੀ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਅਣਟਗੈਹੀ ਮੰਡਲੀ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਤਨੋਂ ਪਢੇ—ਲਿਖੇ ਨੌਜੁਆਨੋਂ ਦੀ ਮੰਡਲੀ ਏ ਜੇਹਡੇ ਬੇਨਿਆਈ ਖਲਾਫ ਲਡਦੇ ਨ, ਸਂਘਰਥ ਕਰਦੇ

ਨ। ਮੰਡਲੀ ਦਾ ਸਦਸਥ ਜੇਹੜਾ ਪੇਸ਼ੇ ਦਾ ਵਕੀਲ ਐ, ਗਾਧੀ ਤੇ ਅਪਨੇ ਸਾਥਿਯੋਂ ਗੀ ਬਰਾਮਦ ਕਰੋਆਨੇ ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈਜਾਂ ਏ। ਜੀਵਨ ਚ ਨੇਹ ਹਾਲਾਤ ਗੀ ਦਿਕਖਦੇ ਹੋਈ ਭਾਗਰਾਮ ਹੋਰ ਬਾਂਛੋਡਿਧੈ ਉਠੀ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਅਮਰਤੁ ਤੇ ਚੇਤੂ ਬੀ ਬਡਾ ਟੁਕੁ ਭੋਗਦੇ ਨ। ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਨ ਜੇ ਭਾਗਰਾਮ ਹੋਰ ਸਰੀ ਗੇਦੇ ਨ। ਛਾਂਆਹਲੇ ਆਖਦੇ ਨ ਜੇ ਤੁਂਦਾ ਮੋਹਾ ਬਨਾਇਧੈ ਥਾਪੇਆ ਜਾ।

ਉਦੱਧਰ ਬਿਸ਼੍ਵੋ ਭਲੇਖੇ ਨੇ ਬਾਡਰ ਟਣੀ ਪਾਕਿਸ਼ਟਾਨ ਪੁਜ਼ੀ ਗੇਦਾ ਹੋਂਦਾ ਐ ਤੇ ਭਾਗਰਾਮ ਬੀ ਜੀਂਦਾ ਹੋਂਦਾ ਐ। ਏਹ ਗਲਤਸ਼ੁਜੀ ਦੀ ਧੀਓ ਆਨੀ ਸੁਨਾਂਦੀ ਐ ਜੇਹੜੀ ਕੇਇਂ ਬਾਰੋਂ ਪੱਰੈਂ ਧੀਕੇ ਔਂਦੀ ਐ। ਅਮਰਤੁ ਨੇ ਚੇਤੂ ਜਗ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਭਾਗਰਾਮ ਬੀ ਸਦਦੀ ਮੇਜਦੇ ਨ। ਅਜੋਂ ਨਵੇਦ ਲਗਨ ਗੈ ਲਗਾ ਹੋਂਦਾ ਐ ਜੇ ਬਿਸ਼੍ਵੋ ਬੀ ਆਈ ਪੁਜ਼ਦਾ ਐ।

ਨੂੰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਤੁਂਦੇ “ਕੈਂਦਰੀ” ਉਪਨਿਆਸ ਕੋਲਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਐ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਸਰੋਖਡ ਠੇਠ ਢੋਗਰੀ ਐ।

5. **ਸਰਕਾਂਡੇ** :— ਇਸ ਦਰਾਨ ਗੈ ਕੇਵਲ ਕ੃ਣ ਸ਼ਾਕਿਰ ਹੁੰਦਾ 120 ਏ ਸਫੇ ਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ਸਰਕਾਂਡੇ ਛਪਿਧੈ ਸਾਮਨੈ ਆਯਾ। ਇਸਦਾ ਕਥਾਨਕ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਕਨ੍ਨੈ ਲਗਦੇ ਗ੍ਰਾਂ ਏ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਵਰਗ ਕਨ੍ਨੈ ਸਰਬਾਂਧਤ ਐ। ਇਤਥੁੰ ਦੀ ਆਮ ਲੁਕਾਈ ਜਿਮੰਦਾਰੋਂ ਤੇ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰੋਂ ਦੇ ਕਹੋਂ ਹੇਠ ਦਬੋਈ ਦੀ ਐ। ਏਹ ਬਡੇ ਲੋਕ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚ ਬਡੇ ਮਾਹਿਰ ਨ। ਇੰਦੇ ਖਲਾਫ ਬੋਲਨੇ ਦੀ ਹਿਮਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਜ਼ਲੂਮ ਲੋਕਾਂ ਚ ਨੇਈ ਐ। ਸ਼ੇਰ ਸਿੱਹ ਗ੍ਰਾਂਡ ਦਾ ਜਿਮੰਦਾਰ ਐ। ਓਹ ਗ੍ਰਾਂਡ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਨਪਦੜਤਾ ਦਾ ਪੂਰਾ—ਪੂਰਾ ਲਾਹ ਲੈਂਦਾ ਐ। ਕਾਈ ਜੇਕਰ ਉਸ ਥਮਾਂ ਚਾਰ ਸੌ ਰਧੇਂ ਦਾਹਾਰ ਲੈਂਦਾ ਐ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਮਨੀਸ ਅਪਨੀ ਗੈ ਮਰੀ ਕਨ੍ਨੈ ਚ'ਊ ਸਵੇਂ ਥਮਾਂ ਬਦਧ ਰਧੇਂ ਝਾੜਦਾ ਰੌਹਦਾ ਐ। ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਏਹ ਕਰਜਾ ਪੀਛੀ ਦਰ ਪੀਛੀ ਕਾਮ੍ਹੇ ਰੋਹਨੇ ਤੇ ਪੂਰੀ—ਪੂਰੀ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਨਾਜ ਦੇਝੈ ਬੀ ਨੇਈ ਸੁਕਦਾ। ਸ਼ੇਰ ਸਿੱਹ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਏ ਆਪੂੰ ਏਸ਼ ਕਰਦਾ ਐ ਤੇ ਛਾਂ ਦੀ ਧੀਏ—ਮੈਨੋਂ ਤੁਘਰ ਮਹੇਸ਼ਾਂ ਗੈ ਬੁਰੀ ਨਜ਼ ਰਕਖਦਾ ਐ। ਸ਼ੇਰ ਸਿੱਹ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਕੁਸੈ ਬੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰੈ ਗੀ ਟਿਕਨ ਨੇਈ ਦਿੰਦਾ ਐ। ਓਹ ਜਾਨਦਾ ਐ ਜੇਕਰ ਛਾਂ ਚ ਕੋਈ ਰਿਸਮ ਆਈ ਗੇਈ ਤਾਂ ਤੁਨੋਂ ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਬੀ ਸਮਝ ਆਈ ਜਾਨੀ ਐ ਜਿਸਕਾਰੀ ਓਹ ਛਾਂ ਚ ਸ਼ਿਡਕ ਨੇਈ ਬਨਨ ਦਿੰਦਾ ਐ।

ਮਾਸਟਰ ਕ੃ਣ ਸਿੱਹ ਇਕ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਸੋਚ ਆਹਲਾ ਪਾਤਰ ਐ। ਕ੃ਣ ਸਿੱਹ ਜ਼ਰੂਰ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਨਿਧੈ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਆਂਦਾ ਐ। ਕ੃ਣ ਸਿੱਹ ਬਾਂਚ ਆਇਧੈ ਪੱਚਾਤ ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਕਰੋਆਂਦਾ ਐ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਤੁਨੋਂ ਸ਼ੋਸ਼ਕ ਸ਼ਕਿਤਿਧੈ ਕਨ੍ਨੈ ਸੰਬੰਧ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਪ੍ਰੇਰਤ ਕਰਦਾ ਐ। ਕੁਝਿਧੋਂ ਤੇ ਜਾਗਤੋਂ ਗੀ ਪਢਨੇ ਪਰ ਬੀ ਜੋਰ ਪਾਂਦਾ ਐ।

“ਬਿਦਦਾਂ” ਉਪਨਿਆਸੈ ਦਾ ਪਾਤਰ ਬੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੱਹ ਦੇ ਜੁਲਮੈ ਕਰੀ ਢਾਕੂ ਬਨੀ ਜਾਂਦਾ ਐ। ਅਪਨੀ ਮੈਨੂ ਦਾ ਬਦਲਾ ਲੈਨੇ ਆਸਤੈ ਸ਼ੇਰ ਸਿੱਹ ਦੀ ਹਤਿਆ ਕਰੀ ਓਡਦਾ ਐ। ਬਾਦ ਚ ਬਿਦਦਾਂ ਅਪਨੇ ਆਪੈ ਗੀ ਕਾਨੂੰਨੈ ਦੇ ਹਵਾਲੈ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਐ। ਇਧਾਂ ਜੁਲਮੈ ਦਾ ਅਨਤ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਐ ਤੇ ਗ੍ਰਾਂਡ ਦੇ ਲੋਕ ਸੁਖੇ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈਨ ਲਗਦੇ ਨ।

6. **ਕਾਂਧੇ ਬਿਨ ਕੋਠਾ** :— ਨਰਸਿੱਹ ਦੇਵ ਜਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ‘ਕਾਂਧੋਂ ਬਿਨ ਕੋਠਾ’ 1985 ਈ. ਚ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਚ ਮੁਸਲਿਸਲ ਤ੍ਰਾਂ ਕਿਥਤੋਂ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਏਹ ਜਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਤ੍ਰੀਆ ਮਨੋਵਿਜ਼ਾਨਕ ਉਪਨਿਆਸ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਐ। ਇਸਦੇ ਮੁਕਖ ਪਾਤਰ ਬੁਡਾ, ਫੇਰੀ ਆਹਲਾ, ਫਣੀਦਾਰ ਕਮੀਜ਼ ਆਹਲਾ, ਜਨਾਨੀ ਤੇ ਮੁਢੂ ਆਦਿ ਛੂਡੇ ਮੁਕਦਦਮੋਂ ਚ ਫਸੇ ਦੇ ਏਹ ਸਭੈ ਪਾਤਰ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਜੁਲਮੈ ਦੀ ਸਜਾ ਭੋਗਨੇ ਆਸਤੈ ਜੇਹਲਾ ਚ ਕੈਂਦ ਨ। ਬੁਡਾਤਾਕਾਰਣ ਦਿਧਾ ਅਕਖੀ ਖੋਲਦਾ ਐ ਤੇ ਤੁਨੋਂਗੀ ਸ਼ੋਸ਼ਕਾਂ ਦੱਸੋਂ ਥਮਾਂ ਛੁਡਕਨੇ ਦੀ ਭਾਂ ਸੁਝਾਂਦਾ ਐ। ਉਸਗੀ ਸ਼ੋਸ਼ਕ ਵਰਗ ਜਨਤਾ ਗੀ

ਮੜਕਾਨੇ ਆਹਲਿਧਿਆਂ ਦਾ ਆਗੂ ਹੋਨੇ ਵੇਲਜਾਮਾ ਚ ਕੈਦ ਕਰੋਅਈ ਓਡਦਾ ਏ। ਫੇਰੀ ਆਹਲੇ ਗੀ ਮਿਟ਼ਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਬਲੈਕ ਬੇਚਨੇ ਦੀ ਤੇਜ਼ਤ ਲਾਈ ਕੈਦ ਕਰੋਅਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਫਣੀਦਾਰ ਕਮੀਜ਼ ਆਹਲਾ ਤੇ ਸੁੰਦੂ ਗੀਕੋਂ ਬੇਕਸੂਰ ਜੇਹਲਾ ਪਾਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਚਲਿਤਰ ਆਦਮੀ ਮੇਥਾ ਐਸ ਦੀ ਜਿੱਗੀ ਬਸਰ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਬੇਦੋਂਸ਼ ਕੋਲਾ ਜੇਹਲ ਚ ਮਤੇ ਸੁਰਖ਼ ਸਮਯਾਦੇ ਨ। ਜਿਸਲੈ ਜੇਹਲੈ ਦੇ ਏਹਲਕਾਰੋਂ ਗੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਏ ਜੇ ਇਤ੍ਥੈ ਬੀ ਏਹ ਸਬੈ ਇਕ ਜੁਟ ਹੋਨੇ ਦੀ ਸਾਜ਼ਖ ਰਖਾਉਣ ਤਾਂ ਇਕ—ਇਕ ਗੀ ਛੂਗਿਧਿਆਂ ਕਥਾ ਫਾਡਿਧਿਆਂ ਬਾਹਰ ਕਢ਼ੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਰਾਜਨੇਤਾ ਜਨਤਾ ਦੇ ਰਖਕ ਹੋਂਦੇ ਨ ਭਕਕ ਨੇਈ ਪਰ ਇਦਾਂ ਅਸਲ ਰੂਪ ਠੀਕ ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਏ। ਉਪਨਿਆਸੈ ਚ ਨੇਤਾ ਲੋਕ ਆਮ ਜਨਤਾ ਪਰ ਅਪਨਾ ਪ੍ਰਭਾਤ ਪਾਨੇ ਆਸਤੈ ਜਿਨ੍ਹੇ ਕਿਸ਼ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਕਮ਼ ਕਰਦੇ ਨ ਓਹ ਛੇ ਅਪਨੇ ਗੈ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਅਜ਼ਜੈ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤਿ ਪਰ ਗੁਜ਼ੀ ਚੋਟ ਕਰਾਈ ਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਦਾ ਏਹ ਉਦੇਸ਼ ਏ ਜੇ ਇਸ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਚੇ ਸੁਲੋਂ—ਕਦਰੋਂ ਕੋਲਾ ਲਗਾਤਾਰ ਡਿਗਦੇ ਜਾ ਕਰਨੇ ਆਂ ਤੇ ਡਿਗਦੇ—ਸੁਲੋਂ ਗੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਜੀਵਨ ਗੀ ਢੋਆ ਨੇ—ਆਂ।

7. **ਮੁਕਖ** :— ਸ਼੍ਰੀ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸੁਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਉਪਨਿਆਸ “ਮੁਕਖ” ਬੀ 1985 ਈ. ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਚੇਤਨਾ ਥਮਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਈ ਲਖਾਨੇ ਆਹਲਾ ਪੈਹਲਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਪ੍ਰਾਂਜੀਪਤਿ ਵਰਗ ਦੀ ਨੁਮਾਂਧਦਗੀ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਪਾਤਰੋਂ ਦੀ ਸ਼ਵਾਰ੍ਥੀ ਵ੃ਤੀ, ਪੈਹੇ ਤੇ ਸਤਾ ਤੇ ਜੋਰੇ ਪਰ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਵਰਗ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਦੀ ਅਕਕਾਸੀ ਹੋਈ ਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਨਾਯਕ ਸ਼ਿਵ ਇਕ ਪਢੇ—ਲਿਖੇ ਦਾ ਤੇ ਬੇਰੋਜਗਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਕਾਰ ਜੋਆਨ ਗਮਰੂ ਏ। ਓਹ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਤੇ ਬੇਨਧਾਈ ਖਲਾਫ ਅਵਾਜ ਤਠਾਂਦਾ ਏ ਜੇਕਰ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵਰਗ ਸਰਮਾਧਾਦਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਰੈਹਾਗ ਤਾਂ ਓਹਦਾ ਕਲਿਆਣ ਨੇਈ ਹਾਈ ਸਕਦਾ। ਓਹ ਜਾਨਦਾ ਏ ਜੇ ਹਕਕ ਲੈਨੇ ਤਾਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਲਾਜਮੀ ਏ। ਓਹ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦਾ ਨੇਤਾ ਬਨੀ ਤੰਦੀ ਰੈਹਨੁਮਾਈ ਕਰਦਾ ਏ। ਠੇਕੇਦਾਰ ਧਨੀਰਾਮ ਸਾਮਂਤਵਾਦੀ ਸ਼ਕਿਤਿਧਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ। ਓਹ ਪੈਸ ਦੇ ਜੋਰੇ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਸਤਾ ਨੇ ਰਲਿਧੈ ਅਪਨੇ ਷ਡਧੰਤ ਚ ਸਫਲ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਸੁਸ਼ੀਲ ਹੋਂਦੇ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਸੋਚ ਧਾਰਾ ਤੇ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਤਕਨੀਕੀ ਖਾਮਿਧਿਆਂ ਬਕਖੀ ਭੀ ਧਿਆਨ ਜਾਂਦਾ ਏ।

8. **ਯਾਂਗਲੀ ਲੋਕ** :— “ਯਾਂਗਲੀ ਲੋਕ” ਦੇਸ਼ ਬਚ੍ਚੁ ਡਾਗਰਾ ਨੂਹਨ ਹੁੰਦਾ 1987 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਨੇ ਆਹਲਾ ਤ੍ਰੀਆਂ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਬੀ ਤੰਦੇ ਪੈਹਲੇ ਦਾਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਆਂਗਰ ਆਂਚਲਿਕ ਸ਼ੈਲੀ ਪਰ ਗੈ ਆਧਾਰਤ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਫਾਲਿੰਦੇ ਚ ਰੈਹਨੇ ਆਹਲੇ ਗੁਜ਼ਰੋਂ ਬਕਕਰਵਾਲਾਂ ਤੇ ਨਿਕਕੀ ਜਾਤਿ ਦੇ ਢਮੋਂ, ਸਰੈਰੋਂ ਤੇ ਚਮੈਰੋਂ ਦੇ ਸਾਂਝੀਆਂ ਜਨ—ਜੀਵਨ ਤੰਦੀ ਰੈਹਤ—ਬੈਹਤ, ਤੌਰ—ਤਰੀਕੋਂ, ਆਸਥਾਂ—ਵਿਸ਼ਵਾਸੋਂ ਤੇ ਅਂਧ—ਵਿਸ਼ਵਾਸੋਂ ਆਦਿ ਦਾ ਲੇਖਾ—ਜੋਖਾ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਨਾਯਕ ਮਾਸਟਰ “ਸਤੀਸ਼” ਜਾਤਿ ਥਮਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਏ ਜੇਹਡਾ ਬਕਕਰਵਾਲਨ ਕੁਝੀ ਕਨ੍ਹੈ ਧਾਰ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਅਪਨੀ ਸੁਸ਼ੀਲ ਸੁਆਤਮ ਕਾਰਣ ਬਕਕਰਵਾਲਾਂ ਦੇ ਮਨ ਭਾਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਅਪਨੇ ਕਬੀਲੇ ਦੀ ਕੁਝੀ ਕਨ੍ਹੈ ਉਸਦੇ ਮਿਲਨੇ—ਜੁਲਸੇ ਪ ਬਕਕਰਵਾਲ ਕੋਈ ਤਰਜ—ਤਰਾਜ ਨੇਈ ਕਰਦੇ ਸਗੁਆਂ ਸਤੀਸ਼ ਗੀ ਅਪਨੇ ਘਰ ਰੈਹਨੇ ਦੀ ਭੀ ਇਜਾਜਤ ਦੇਈ ਦਿੱਦੇ ਨ। ਬਕਕਰਵਾਲ ਕੁਝੀ ਦੇ ਮਾਪੈ ਸ਼ੇਰਾ ਤੇ ਬੇਗਾਂ ਮਰਨੇ ਥਮਾਂ ਪੈਹਲੇ ਇੰਦਾ ਬਾਹ ਕਰਾਨ ਚਾਂਹਦੀ ਏ, ਇਸ ਕਰੀ ਬੋਲੈ ਮਨੀ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਬਾਹ ਹੋਏ ਦੇ ਮਸਾਂ ਇਕ ਧਾਡਾ ਗੈ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਰੋਸ਼ਨ ਫਿਰਕਾਨਦਰਾਨਾ ਗਡ਼ਬਡੀ ਚ ਜਖਮੀ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸੁਧੀ ਜਾਂਦੀ ਰੌਂਹਦੀ ਏ। ਉਸਦੀ ਦਮਾਗੀ ਤਵਾਜਨ ਬਿਗਡੀ ਜਾਂਦਾ ਏ ਉਸੀ ਮੈਂਟਲ ਹਾਸਿਪਟਲ ਚ ਭਰਥੀ ਕਰਾਈ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਏ।

“गौरी” इक जागतै दी मां बनी जंदी ऐ ते दवै मां—पुत्र ‘हसना’ ग्रां च जीवन बसर करन लगी पौंदे न। गौरी दा पुत्र जेहडा बड्डा होइयै गुज्जर यूथ वैलफेयर ऐसोसियेशन दा लीडर बनी जंदा ऐ। भगतु कल्क केस च पुलीस आहले गुज्जरें ते बक्करवालें उपर जुल्म—जबर करदे न। जेलदार ‘भगतु’ लोकें गी बड़ा तंग करदा हा। ओह लोकें गी कुसै नां कुसै केसा च फसाई गै रखदा ऐ बाद च ग्राई सियासती च शामल होई जंदा ऐ। इसदा कम्म इक जाति दे लोकें गी दूई जाति दे खलाफ भड़काना हा। इक दिन बक्करवाले दे खलाफ होई जंदी ऐ। बक्करवाल गुलशन अगै आइयै रडांदे न जे हक्कमत अगे जोर पाइयै पूरी कारवाही कीती जा। धर्म निरपक्ख वकील गुज्जर यूथ वैलफेयर ऐसोसियेशन दे आक्खने पर मुफ्त केस दी पैरवी करदे न। उस लाकै च गै गवें दे दो सिर मिलदे न। जिस कन्नै लोक भड़की पौंदे न। ते इक केसा च गुज्जर यूथ करिदें गी पुलिस आहले फगड़ना शुरू करी दिंदे न। जिस च गुलशन गी बी फगड़ी लैंदे न। कुसै चाली गुलशन जम्मू वकीलें गी सनेहा भेजदा ऐ। जिसकरी वकील सारा केस अपने हत्थें च लैई लैंदे न। केस जम्मू हाई कोर्ट च होंदा ऐ सारे जागत जम्मू गै होंदे न। इसकरी गुलशन दी माऊ गी बी जम्मू औना पौंदा ऐ। सभनें लीडरें गी डाकबगलें च रक्खेआ जंदा ऐ। गुलशन वकील रघुनाथ गी मिलने आस्तै उसदी कोठी जंदा ऐ। उत्थै गै ओहदी मां गोरी बी जंदी ऐ जित्थै ओहदी झात रोशन कन्नै होंदी ऐ। जेहडा हास्पिटल थमां अपने माऊ—बबै दे घर आई गेदा होंदा ऐ। एह दवै इक—दुरें गी पंछानी लैंदे न। गुलशन रहान होए दा उनेंगी दिक्खदा रौंहदा ऐ। रोशन गोरी गी वापस अपनी घाडी दुनिया च चलने आस्तै आखदा ऐ जे एह लोक जांगली न, उनेंगी मनुक्खता दा पता नेई ऐ। कुतै उंदे च ओह परितयै गोआची नई जान ते दवै उत्थुआं चली जंदे न।

9. **जीवनदान** :— तारादानपुरी हुंदा मार्क्सवादी उपन्यास ‘जीवन दान’ 1988 च प्रकाशत होआ। एह उपन्यास समाजी आस्थाएं दी शैल सन्हाकी तस्वीर पेश करदा ऐ। एह उपन्यास नां सिर्फ आर्थिक फर्केफर्की ते समाज विशमता पर गै केन्द्रित ऐ। उपन्यासै दे संघर्ष च हिरख—प्यार, ब्याह ते मनुक्खी जीवनै सरंबी विशे बी मार्क्सवादी वचारें दे चौखटे च टिके दे लभदे न। उपन्यासै दी क्वानी प्रशांत ते सपन नां दे द’ऊं पात्तरी केन्द्रित करियै अगडी चलदी ऐ बाकी दे पात्तरें कन्नै निकियां—निकियां कत्थां जुडी दियां न।

उपन्यासै दे कथानक दा रंभ बेदी च छोने बैठी दी दीपा ते सुधीर दे उल्लेख कन्नै होंदा ऐ। दीपा दा प्रेमी रवि ऐन मौके पर पुजियै ब्याह च रुकावट पाई दिंदा ऐ। नतीजतन ब्याह रुकी जंदा ऐ ते ओह मरी जंदा ऐ। दीपा दे बबै गी टैक होई जंदा ऐ ते तुआई दीपा बी सदमें गी सैहन नेई करदे होई आत्महत्या करी लैंदी ऐ। सुधीरदा बबै सेठ कपूर दीपा दे भ्रां प्रशांत दी कुड़की करी दिंदा ऐ की जे दवै आपूं चें भाईवाल हे। प्रशांत ते उसदी मां द्वने दी मोहताज होई जंदे न।

उपन्यासै दी कत्थ इक होर नारी पात्तर सपन गी सामनै आहनदी ऐ। दीपा दा भ्रां प्रशांत उस कन्नै हिरख

ਕਰਦਾ ਏ। ਇਧਾਂ ਸਪਨ ਅਪਨੀ ਫੈਕਟਰੀ ਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਗੀ ਨੌਕਰੀ ਦੋਆਈ ਓਡ੍ਰੀ ਏ। ਸਪਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਗੀ ਅਪਨਾ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਬਨਾਨਾ ਚਾਂਹਦੀ ਏ ਪਰ ਉਦਸੇ ਘਰਾ ਦੇ ਇਸ ਲੇਈ ਤੇਅਾਰ ਨੇਈ ਹੋਂਦੇ ਖੀਰ ਪਹੀ ਸਪਨ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਗੋਂ ਝੁਕਨ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਸੇਠਕਪੂਰ ਇਸ ਮਾਂਗਨੀ ਥਮਾਂ ਖੁਸ਼ ਨੇਈ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਓਹ ਨੇਈ ਚਾਂਹਦਾ ਏ ਜੇ ਆਹਦੇ ਪੁਤਰੈ ਦਾ ਬਾਹਾ ਸਪਨ ਕਨੈ ਹੋਏ। ਇਸ ਕਰੀਰਵਿ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੋਆਇਥੈ ਰਵਿ ਗੀ ਮਾਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ ਤੇ ਇਲਜਾਮ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਤੁਧਰ ਆਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਪੁਲਿਸ ਆਹਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਗੀ ਜਮ੍ਹਾ ਥਮਾਂ ਕਥਮੀਰ ਜੇਹਲਾ ਚ ਲੇਇਥੈ ਜਾਰੀ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਉਂਦੀ ਗਡ਼ੀ ਡਿਗਗੀ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਸਬੈ ਸਪਾਹੀ ਮਰੀ—ਖਪੀ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਸਪਨ ਦਾ ਬਾਹਾ ਸੁਭਿਰ ਕਨੈ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਨਮਾਂ ਮੋਡ ਉਸਲੈ ਆਂਦਾ ਏ ਜਿਸਲੈ ਸਪਨ ਦੇ ਪੈਹਲੇ ਮਾਂਗੇਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਦਾ ਐਕਸੀਡੈਟ ਕਾਰਣ ਦਮਾਗੀ ਹਾਲਾਤ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਭੱਗ ਸੁਧੀਰ ਤੇ ਭੱਗ ਸਪਨ ਬੀ ਤੁਥੈ ਲਗੇ ਦੇ ਹੋਂਦੇ ਨ। ਸਪਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਗੀ ਪਾਂਛਾਨੀਲੈਂਦੀ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਠੀਕ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਤੇ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਸਪਨ ਦਾ ਬਾਹਾ ਭੱਗ ਸੁਧੀਰ ਕਨੈ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤਚਿਟਟੀ ਬੈਡਫੈ ਪਰ ਧਰਿਥੈ ਆਪੂ ਨਸ਼ੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਦੂਰੀ ਬਕਖੀ ਸੇਠ ਕਪੂਰ ਦੀ ਗਡ਼ੀ ਫੇਠ ਜਲ਼ਹੋਇਥੈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਫਹੀ ਹਸਪਤਾਲੈ ਚ ਪੁਜ਼ੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਲਾਜ ਦੇ ਦਰਾਨ ਸੁਧੀਰ ਅਪਨੇ ਲੌਹਕੇ ਭਾਡ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਕੀ ਪਾਂਛਾਨੀ ਲੈਂਦਾ ਏ ਜੇ ਏਹ ਉਸਦਾ ਅਪਨਾ ਗੈ ਲੌਹਕੇ ਭਾਡ ਏ ਜੇਹਡਾ ਅਮ੍ਰਨਾਥ ਦੀ ਜਾਤਰਾ ਗੇਦੇ ਗੋਆਚੀ ਗੇਆ ਹਾ। ਸੁਧੀਰ ਗੀ ਬਡੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜੀ ਉਸਨੇ ਅਪਨੇ ਗੈ ਲੌਹਕੇ ਭਾਡ ਦੀ ਲਾਡੀ ਕਨੈ ਬਾਹਾ ਕਰੀ ਲੈਤੇ ਦਾ ਏ। ਸੁਧੀਰ ਆਤਮਹਤਿਆ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਏ ਤੇ ਬਾਦ ਚ ਸੇਠ ਕਪੂਰ ਸਪਨ ਦਾ ਬਾਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਂਤ ਕਨੈ ਕਰੀ ਦਿੰਦੇ ਨ।

ਨਿਸ਼ਕਰਥ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਏਹ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਅਠਮੇਂ ਦਫ਼ਾਕੇ ਚ ਕੁਲ ਨੌ ਦੇ ਕਰੀਬ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦਾ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਜਗਤ ਗੀ ਟਕੋਹਦਾ ਜੋਗਦਾਨ ਰੇਹਾ ਏ। 1960 ਦਾ ਦਫ਼ਾਕਾ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ—ਜਗਤ ਲੇਈ ਜਿਥੈ ਬਡੀ ਟਕੋਹਦ ਰਖਦਾ ਏ ਤੁਥੈ ਅਠਮਾਂ ਦਫ਼ਾਕਾ ਜਾਨਿ 1980 ਦਾ ਸਮਾਂ ਉਪਨਿਆਸ ਰਚਨਾ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਨਜ਼ਾਰੀ ਕਨੈ ਟਕੋਹਦਾ ਏ। ਇਸ ਦਫ਼ਾਕੇ ਦੀ ਸ਼ੁਆਤ ਨਮੋਂ ਰੁਝਾਨ ਆਂਚਲਿਕ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਕਨੈ ਮਨੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਅਪਨੇ ਆਂਚਲਿਕ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ ਢੁਗਗਰ ਦਿਯੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਸ਼ਾਤ ਜਨ—ਯਾਤਿਧੀਨੀ ਗੀ ਅਧਾਰ ਬਨਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇਹਡਿਆਂ ਸਮਾਜੈ ਥਮਾਂ ਦੂਰ ਅਪਨੀ ਦੁਨਿਆ ਚ ਗੈ ਸਸਤ ਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ ਨਹੀਂ ਸੰਘਰਥ ਦਿਯਾਂ ਕਿਥ ਗਲ਼ਾਂ ਟਕੋਹਦਿਆਂ ਲਭਦਿਆਂ ਨ। ਜੇਹਡਿਆਂ ਆਮ ਸ਼ੈਹਰੀ ਮਾਹਨੂ ਜਿੰਦਗੀ ਚ ਨੇਈ ਘਟਦਿਆਂ ਨ ਜਿਧਾਂ ਜਨਾਨਿਧੀਂ ਦਾ ਮੁਲਲੇ ਬਿਕਨਾ, ਕੁਸੈ ਜਨਾਨੀ ਗੀ ਨਸਾਇਥੈ ਲੇਈ ਜਾਨਾ ਆਦਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਨੋਂ ਕਬੈਹਤੋਂ ਕਰੀ ਨਾਰੀ ਵਰਗ ਗੀ ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਦਾ ਗੈ ਸ਼ਕਾਰਹੋਨਾ ਪੈਂਦਾ ਏ।

ਇੱਥੋਂ ਦੌਰ ਚ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨ ਉਭਰਿਥੈ ਸਾਮਨੇ ਆਇਆ। ਇਸ ਰੁਝਾਨ ਦੀ ਨੁਮਾਂਧਦਗੀ ਮੁਕਖ ਤੇ ਜੀਵਨਦਾਨ ਉਪਨਿਆਸ ਕਰਦੇ ਨ। ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਮਨੁਖੀ ਜੀਵਨੈ ਦੇ ਦੁਕਖ, ਕਸਾਲੇ ਗੀ ਗੁਹਾਡਾ ਏ। ਓਹ ਝੂਠੀ ਪਰਾਨੀ ਪਰਮਪਰਾਏਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨੇਈ ਕਰਦਾ ਬਲਕੇ ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਹਿੱਤੋਂ ਪ੍ਰਤਿ ਸਚੇਤ ਕਰਦਾ ਏ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁਝਾਨੋਂ ਦੇ ਇਲਾਗ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਮਨੋਵਿਜ਼ਨਿਕ ਰੁਝਾਨੇ ਆਹਲੇ ਉਪਨਿਆਸ ਲਖਿੰਦੇ। ਏਫ਼ਰੁਝਾਨ ਪਥਰ ਤੇ ਰੰਗ, ਕਥੇ ਬਿਨ ਕੋਠਾ ਆਦਿ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ ਸ਼ਾਸ਼ਟ ਲਭਦਾ ਏ। ਇਧਾਂ ਏਹ ਸਬੈ ਉਪਨਿਆਸ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਲੇਈ ਬੜੇਮੁਲਿਆਂ ਨ। ਜਿਂਦੇ ਕਨੈ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ—ਸਾਹਿਤਿ ਸਮੂਦਾ ਹੋਆ।

15.1.2 ਵਿਦ੍ਯਾਰਥਿਧੀਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਆਸਤੈ ਪ੍ਰਸਨ

1. ਦੇਸ਼ ਬਨ੍ਧੁ ਡੋਗਰਾ ਨੂਤਨ ਹੁੰਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਜੋਗਦਾਨ ਦਸਦੇ ਹੋਈ “ਕੈਕ੍ਝੀ” ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾਵਸਤੁ ਦਾ ਸਾਰ ਅਪਨੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ ਲਿਖੋ?

2. ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮਾਲ ਹੁੰਦੇ ਉਪਨਿਆਸ “ਕਿੰਧੋਂ ਬਿਨ ਕੋਠਾ” ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖੋ?
 3. ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ 1980 ਕੋਲਾ 1990 ਤਗਰ ਦੇ ਸਫਰ ਦੌਰਾਨ ਕੇਹੜਾ ਰੁਸ਼ਾਨ ਟਕੋਹਦਾ ਉਮਰਿਧੈ ਸਾਮੈ ਆਇਆ, ਸੱਖਿਅਤ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਓ?
-

ਇਸ ਧੂਨਟ ਦੇ ਪਾਠੋਂ ਗੀ ਪਢਿਏ ਵਿਦਾਰਥੀਯੋਂ ਗੀ ਪਾਠਯਕ੍ਰਮ ਚ ਲਗੇ ਦੇ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰੋਂ ਤੇ ਤੁਂਦੀ ਰਚਨਾਏਂ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦੇਕਨੈ—ਕਨੈ ਤੁਂਦੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਜ਼ਾਨੇ ਬਾਰੈ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹੋਈ ਸਕਗ।

ਪਾਠ—ਗ੍ਰਾਫ਼ੀਕਾ

ਇਸ ਯੁਨਿਟ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਪਾਠ ਗੀ ਤ੍ਰਾਂਝਾਂ ਹਿੱਸੋਂ ਚ ਬੰਡੇਆ ਜਾਹਾਂ:—

- i) ਉਪਨਿਆਸਕਾਰੋਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ
- ii) ਸਾਹਿਤਿਕ ਜੋਗਦਾਨ
- iii) ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਜ਼ਾਨ।

ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਤੇ ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮਾਲ ਹੁਂਦੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਜ਼ਾਨ

1. ਪਰਿਚੇ:—

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਤੇ ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮਾਲ ਹੁਂਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਜੋਗਦਾਨ ਤੇ ਤੁਂਦੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਜ਼ਾਨੇ ਸਰਬਥੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗੇਂਦੀ ਏ।

2. ਉਦਦੇਸ਼ :—

ਇਸ ਪਾਠ ਗੀ ਪਢਿਏ ਵਿਦਾਰਥੀ ਢੋਗਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੰਦ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮਾਲ ਹੁਂਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਤੁਂਦੀ ਕਵਿਤਾਏਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਜ਼ਾਨੋਂ ਬਾਰੈ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਣ।

3. ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਵੇਦਰਾਹੀ ਤੇ ਤੁਂਦੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਜ਼ਾਨ :—**1. ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ:—**

ਢੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰੋਂ ਚ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਪਨਾ ਟਕੋਹਦਾ ਥਾਹਰ ਏ। ਇਂਦਾ ਜਨਮ ਸਨ 1933 ਈ ਚ ਹੋਆ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਢੋਗਰੀ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਉਤ੍ਤੂ ਚ ਬੀ ਲਿਖਦੇ ਨ। ਉਪਨਿਆਸੇ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਤੁਨੋਂ ਨਾਟਕੇ, ਰੇਡਿਓਂ, ਕਵਾਨਿਆਂ, ਗਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਕਿਥ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਲੇਖੋਂ ਦਿਧਾਂ ਕਤਾਬਾਂ ਬੀ ਲਿਖੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਪੈਹਲੋਂ ਰੇਡਿਓਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਲਾਜ਼ਮ ਹੇ, ਤੇ ਪਹੀ

ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਇੰਫਰੋਸ਼ਨ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਚਾ ਨਿਕਲਨੇ ਆਹਲੀ ਪਤਿਆਕਾ 'ਯੋਜਨਾ' ਦੇ ਸਮਾਦਕ ਰੇਹ। ਹੂਨ ਓਹ ਪਿਛਲੇ ਕੱਝ 40 ਏਂ ਬਾਰੋਂ ਥਮਾਂ ਬਮਬੰਡ ਚ ਫਿਲਮੀ ਜਗਤ ਕਨੈ ਸੰਬਨਧਿਤ ਨ। ਫਿਲਮੀ ਦੁਨਿਆ ਦੀ ਵਾਸਤ ਦਿਨਚਰਿਆ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਿਰਜਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਕਡਡੀ ਲੈਂਦੇ ਨ ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਰਚਾ ਕਰਦੇ ਨ।

2. ਸਾਹਿਤਿਕ ਯੋਗਦਾਨ :-

ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਤੇ ਉਪਨਿਆਸ ਸਾਹਿਤਿਕ ਗੀ ਗੁਣਕਤਾ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੋਂ ਸਮੁੱਦਕ ਕਰਨੇ ਆਹਲੋਂ ਸਾਹਿਤਿਕਾਰੋਂ ਚ ਵੇਦ—ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਟਕੋਹਦਾ ਥਾਹਰ ਏ। ਰਾਹੀਂ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਚ ਲਿਖਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਉਸਲੈ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਲੈ ਬਡੇ ਘਟਟ ਲੋਕ ਲਿਖਾ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਕਥਾ—ਸਾਹਿਤਿਕ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਧੈ ਆਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਬਾਕਿ ਭਾਸ਼ਾਏਂ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਬੀ ਅਚ਼ਾ ਤੇ ਉਚਕਾਟਿ ਦਾ ਸਾਹਿਤਿਕ ਰਚੇਆ ਗੇਦਾ ਏ ਤੇ ਰਚੇਆ ਜਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਇੰਦੀ ਰਚਨਾਏਂ ਦਾ ਬਾਵੂਰਾ ਇਸ ਚਾਲੀ ਏ:-

ਕਾਲੇ—ਹਤਥ	(ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ)
ਆਲੇ	(ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ, ਸਾਹਿਤਿਕ ਅਕਾਦਮੀ ਸ਼ਾ ਪੁਰਸ਼ਕ੍ਰਿਤ)
ਘਡੇ, ਬੇਡੀ, ਪਤਨ	(ਉਪਨਿਆਸ)
ਧਾਰੋਂ ਦੇ ਅਤਥਰੂ	(ਨਾਟਕ)
ਦ੍ਰੇਡ	(ਉਪਨਿਆਸ)
ਤ੍ਰੁਟੀ ਦੀ ਭਾਰ	(ਉਪਨਿਆਸ)
ਗਰਮਜੂਨ	(ਉਪਨਿਆਸ)
ਲਲਦਾਇਦ	(ਉਪਨਿਆਸ)

ਇੰਦੇ ਇਲਾਵਾ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਿਧਿਆਂ ਕੱਝ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰੈਸ ਚ ਨ ਤੇ ਤੌਲੇ ਗੈ ਛਪਿਥੈ ਸਾਮਨੈ ਔਡਨ।

3. ਵੇਦ—ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਕ ਰੁਜ਼ਾਨ:-

ਵੇਦ—ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਨੀਂਹ ਪਥਰ ਆਹਲੇ ਤ੍ਰਾਂ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰੋਂ ਚ ਇਕ ਨ। ਇੰਦੇ ਹੂਨੈ ਤਕਕਰ ਪੱਜ ਉਪਨਿਆਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ। ਓਹ ਨ—ਹਾਡੇ, ਬੇਡੀ, ਪਤਨ, ਦ੍ਰੇਡ, ਤ੍ਰੁਟੀ ਦੀ ਭਾਰ, ਗਰਮਜੂਨ ਤੇ ਲਲਦਾਇਦ। ਇੰਦਾ ਬਾਵੂਰਾ ਇਸ ਚਾਲੀ ਏ :—

1. ਹਾਡੇ, ਬੇਡੀ ਪਤਨ :-

ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪੈਹਲਾ ਉਪਨਿਆਸ ਸਨ् 1960 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਭਾਸੇ ਬਾਬੈ ਦੇ ਕੋਲ ਬਸੇ ਦੇ ਗ੍ਰਾਂਡ 'ਮਨੇਹ' ਕਨੈ ਸਰਬੰਧਤ ਏ ਪਰ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਾਮਨੈ ਔਨੈ ਆਹਲਿਧਿਆਂ ਸਮਸਥਾਂ ਸਾਰੇ ਢੁਗਗਰ ਦਿਧਿਆਂ ਸਾਂਝਿਆਂ ਨ। ਏਹ ਇਕ ਸਮਸਥਾ ਮੂਲਕ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰੋਂ ਵਾਵਸਥਾ, ਅਨੁਸਾਸਨ, ਅਨਮੇਲ ਬਾਹ ਤੇ ਨਾਰੀ ਦੇ ਭੁਲਲੋਂ ਬਿਕਨੇ ਜਨੇਹੀ ਸਮਸਥਾਏਂ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਏ। ਜਿਥੋਂ ਅਜਾਦੀ ਦੇ ਮਗਰਾ ਬੀ ਲੋਈ ਦਿਧਿਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਨੇਈ ਪੁਜਿਧਿਆਂ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਰਲ, ਸਾਦਦਾ ਤੇ

ਮੁਹਾਰੇਦਾਰ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਬੇਮੇਲ ਵਾਹ ਗੀ ਕੇਂਦ੍ਰ ਬਿੰਦੁ ਬਨਾਏ ਦਾ ਏ।

ਮਾਧਾ, ਕੁਝਤੋ, ਅਮਰੂ ਤੇ ਖੈਰੂ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸੁਕਖ ਪਾਤਰੇ ਚਾ ਨ। ਮਾਧਾ ਇਕ ਸੌਹੜੀ ਸ਼ਾਨੀ ਤੇ ਮੈਹਨਤੀ ਜਨਾਨੀ ਏ ਕੁਝਤੋ ਜੁਲਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸੰਘਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ। ਇਸਕਾ ਉਦਦੇਸ਼ ਗ੍ਰਾਂਏ ਚ ਪਿਛੇਡੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਚ ਜਾਗ੍ਰਤਿ ਆਹਨਨਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਖੀਰੀ ਭਾਗ ਕੋਰਾ ਆਦਰਸ਼ਗਾਵੀ ਏ। ਜਿਸਦੇ ਕਾਰਣ ਉਪਨਿਆਸ ਰੋਚਕ ਹੋਂਦੇ ਹੋਈ ਬੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪੇਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਪਰ ਕੁਲ ਮਲਾਇਥੈਦਿਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਦੂਰ—ਦਰੇਡੈ ਗ੍ਰਾਂਏ ਚ ਫੈਲੀ ਦੀ ਸਮਸਥਾਏਂ ਗੀ ਬਾਂਦੈ ਕਰਨੇ ਦਾ ਜਲਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

2. ਟ੍ਰੇਡੁ:-

1972 ਚ ਛਪਨੇ ਆਹਲਾ ਏਹ ਦੂਆ ਉਪਨਿਆਸ ਏਂ ਇਸ ਕਥਾਨਕ 'ਛਮਬ—ਯੋਡਿਲਾਂ' ਦੇ ਇਕ ਗ੍ਰਾਂ ਕਨੈ ਸਰਬਂਧ ਰਖਦਾ ਏ। ਏਹਦੇ ਚ ਅਟਠ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਤਰ ਤੇ ਚਾਰ ਨਾਰੀ ਪਾਤਰ ਨ। ਏਹਦਾ ਨਾਥਕ ਧਿਆਨਸਿੱਹ ਤੇ ਨਾਥਿਕਾ ਲਾਜ਼ੀ ਏ। ਏਹ ਦਮੈਂ ਬਡੇਹਿਰਖ—ਸਮੋਧ ਕਨੈ ਰਾਵੇ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਇਨੋਂਗੀ ਇਕਕੈ ਚਿੰਤਾ ਏ ਜੇ ਕਦੂਂ ਨਿਆਨ ਹੋਗਾ। ਕੀ ਜੇ ਲਾਜ਼ੀ ਗਰਮਵਤੀ ਏ। ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸ਼ਟਾਨ ਦੀ ਲਡਾਈ ਛਿੜੀ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਸਾਰੇ ਲੋਗ ਗ੍ਰਾਂਡ ਛੋਡਿਥੈ ਨਨਸੀ ਜਾਂਦੇ ਨ ਤੇ ਖੀਰ ਧਿਆਨਸਿੱਹ ਬੀ ਅਪਨੀ ਲਾਡੀ ਲਾਜ਼ੀ ਗੀ ਛੋਡਿਥੈ ਨਨਸੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਦੂਰੋਂ ਦਿਨ ਹਲਾਤ ਕਿਸ ਸੁਧਰਦੇ ਨ ਤਾਂ ਧਿਆਨਸਿੱਹ ਪਰਤੋਈ ਆਂਦਾ ਏ। ਪਰ ਲਾਜ਼ੀ ਤੇ ਧਿਆਨਸਿੱਹ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਲਕਾਰ ਇਕ ਕਦੇ ਨੇਈ ਮਿਟਨੇ ਆਹਲੀ ਟ੍ਰੇਡ ਪੇਈ ਚੁਕੀ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਰਾਹੋਂ ਇਥੈ ਨੇਹੀਂ ਸਿਥਤਿ ਚ ਲੇਕੇ ਦੇ ਬਿਹਾਰ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਦਾ ਸ਼ੈਲ ਵਰਣਨ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਝਥਾ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ਕਲਾਪਕਖ ਤੇ ਭਾਵਪਕਖ ਦੀ ਟ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਬੀ ਇਕ ਸਫਲ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਪਰ 'ਦਰਾਰ' ਫਿਲਮ ਬੀ ਬਨੀ ਚੁਕੀ ਦੀ ਏ।

3. ਤ੍ਰੁਟ੍ਰੀ ਦੀ ਡੋਰ :-

ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਏਹ ਤ੍ਰਿਧਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏਂ 1978 ਚ ਛਪਿਥੈ ਸਾਮਨੇ ਆਯਾ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਮਹਾਨਗਾਰੀ ਜੀਵਨ ਦਿਇੋਂ ਸਮਸਥਾਏਂ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਏ। ਅੰਦ੍ਰਮਾਵ ਤੇ ਸ਼ਵਾਭਿਮਾਨ ਕਾਰਣ ਮਾਹਨੂ ਦੇ ਸਰਬਾਂਧੇ ਚ ਕਦੇ—ਕਦੇ ਇਨ੍ਹੀ ਲਾਭੀ ਦਰੇਡੁਪੇਈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਜੇ ਆਹਦਾ ਭਰੈਨਾ ਔਕਖਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਸੈ ਸਮਸਥਾਏਂ ਗੀ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਬਾਂਦੈ ਕਰਨੇ ਦਾ ਜਲਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

'ਤ੍ਰੁਟ੍ਰੀ ਦੀ ਡੋਰ' ਉਪਨਿਆਸ ਸ਼ੈਹਰੀ ਜਾਂ ਨਿਜੀ ਸੰਘਰਥ ਤੇ ਹਲਾਤੋਂ ਦੀ ਇਕ ਧਰਮਾਰਥ ਤਸਵੀਰ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਜਾਨਦਾਰ ਏ। ਸਾਰੇ ਗੈ ਪਾਤਰ ਅਪਨੇ—ਅਪਨੇ ਥਾਹਰ ਸ਼ਭਾਵਕ ਨ ਤੇ ਅਪਨਾ—ਅਪਨਾ ਸਚ ਭੋਗਦੇ ਨ। ਏਹ ਇਕ ਸਫਲ ਉਪਨਿਆਸ ਨ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਟ੍ਰੈਂਡ ਸੁਕਖ ਪਾਤਰ ਨ— ਸਤਿਯੇਨ, ਅਰੂਣਾ ਤੇ ਡਾਲੀ।

4. ਗਰਮਜੂਨ :-

ਸਨ् 1944 ਚ ਛਪਨੇ ਆਹਲਾ ਵੇਦਰਾਹੀ ਹੁੰਦਾ ਚੌਥਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਇਕ ਐਹੀ ਨਾਰੀ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਏ ਜਿਸਗੀ ਜਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਐਸਾ ਕਮ ਕਰਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਜਿਸ ਆਸਤੈ ਨਾਂ ਤੇ ਉਸਦੀ ਰੂਹ ਮਨਦੀ ਏ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਸਮਾਜ ਅਨੁਮਤਿ ਦਿਦਾ ਏ। ਤੇ ਇਸ ਦਲਦਲ ਚ ਫਸਨੇ ਪੱਤ ਉਸਦੀ ਆਤਮਾ ਉਸ ਨਕ ਥਮਾਂ ਨਿਗਲਨੇ ਆਸਤੈ ਤਡਫਦੀ ਰੈਹਾਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਬੀ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰੋਂ ਸਮਾਜ ਦੀ ਇਕ ਸਮਸਥਾ ਗੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸਮਾਜਿਕ ਸਰਬਾਂਧੇ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਚ ਆਤਮਕ ਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਸਰਬਾਂਧੇ ਦੀ ਸੁਦੂਰਤਾ ਗੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਜੇਹਦੇ ਚ ਸ਼ਰੀਰ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਕੋਲ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇ਷਼ਟਤਾ ਗੀ ਤਰਜੀਹ ਦਿਤੀ ਗੇਂਦੀ ਏ।

ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਪੰਜਮਾਂ ਉਪਨਿਆਸ 'ਲਲਦਿਅਦ' ਨਾਂਡ ਕਨੈ 2007 ਬਰੇ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਨਾਯਕਾ ਇਕ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਸ਼ਾਖਿਆਸਤ ਐ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾਵਸਤੁ ਗੀ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰੋਂ ਉਸਾਂ ਕਥਾ ਗੀ ਸਿਰਜੇਆ ਐ, ਜੇਹਡੀ ਆਮ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪਾਂਤੋਂ ਚ ਪਰਮਪਰਾ ਥਮਾਂ ਚਲਦੀ ਆਵਾ ਰਦੀ ਏ ਤੇ ਮਤੇ ਥਾਹਰੋਂ ਉਪਰ ਕਲਪਨਾ—ਸ਼ਕਿਤਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬੀ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਕਥਾ ਚ ਮਤਿਆਂ ਗਲਾਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨ ਤੇ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਅਪਨੀ ਕਲਪਨਾ—ਸ਼ਕਿਤ ਕਨੈ ਇਨੋਂਗੀ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲਲੀ ਸੁਆਰੇ ਦਾ ਏ। ਆਸਥਾ— ਚ ਚਮਤਕਾਰੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ ਤੇ ਉਂਦੀ ਗਲਲ—ਬਾਤ ਗੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਵੇਦਾਂਤ ਦੇਅੰਤਗਤ ਲੈਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਧਾ ਗੈ 'ਨੂੰਦ ਰਿਖੀ' ਗੀ ਦੁਢ਼ ਪਿਲੈਨਾ ਬੀ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰੀ ਘਟਨਾ ਏ, ਜਿਸੀ ਵੇਦ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰੋਂ ਮਤੇ ਸ਼ੈਲ ਫੱਗੈ ਕਨੈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਖਾਸੇ ਪਾਤਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨ, ਪਰ ਕਿਸ ਪਾਤਰੋਂ ਦੀ ਸਿਰਜਤਾ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਅਪਨੇ ਤਰੀਕੇ ਕਨੈ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ। ਸਾਰੇ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾ ਸ਼ੈਲ ਸਰੋਖਡੁ ਫੱਗੈ ਕਨੈ ਚਲਦੀ ਏ ਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਗੀ ਬਨੀ ਰਖਦੀ ਏ।

19.4 ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮਾਲ ਤੇ ਉਂਦੇ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਕ ਰੂਜ਼ਾਨ:-

1. ਜੀਵਨ—ਪਰਿਚੇ:-

ਸ਼੍ਰੀ ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਜਨਮ 28 ਫਰਵਰੀ 1931 ਈ ਗੀ ਭਲਵਾਲ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਹੋਆ ਹਾ। ਦਸਮੀਂ ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਪੱਤੌਤ ਫੌਜ ਚ ਭਰੀ ਹੋਈ ਗੈ ਤੇ ਫਹੀ ਰਿਹਾਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਚ ਆਈ ਗੇ। ਜਮਾਲ ਹੋਰ ਰਿਹਾਸ਼ੀ ਪੁਲਿਸ ਥਮਾਂ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਫੌਂਟ ਦੇ ਔਹਦੇ ਪਰਾ ਸੇਵਾ—ਨਿਵ੃ਤ ਹੋਏ ਦੇ ਨ। ਉਨੋਂਗੀ ਅਪਨੀ ਲਾ—ਮਸਾਲ ਸੇਵਾਏਂ ਆਸਤੇ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰਪਤਿ ਪੁਲਿਸ ਮੈਡਲ ਕਨੈ ਸਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਨੌਕਰੀ ਦੌਰਾਨ ਇੰਦਾ ਪਫਨਾ—ਲਿਖਨਾ ਜਾਰੀ ਰੇਹਾ ਤੇ ਇਨੋਂ ਡੋਗਰੀ ਵਿਸ਼ੇ ਪਰ ਎ਮ.ਏ.ਬੀ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

ਜਮਾਲ ਹੋਰ ਬਹੁਮੁਖੀ ਪ੍ਰਤਿਆ ਦੇ ਧਨੀ ਨ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਕਨੈ—ਕਨੈ ਓਹ ਇਕ ਸਫਲ ਪੇਂਟਰ ਤੇ ਮੂਰਿਕਾਰ ਬੀ ਹੈਨ।

2. ਸਾਹਿਤਿਕ—ਯੋਗਦਾਨ:-

ਜਮਾਲ ਹੋਰ ਸ਼ਾਨੇ ਕਵਿ, ਸੋਹਗੇ ਕਵਾਨੀਕਾਰ, ਸਰੋਖਡੁ ਨਾਟਕਕਾਰ, ਸਫਲ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ, ਮੂਰਿਕਾਰ ਤੇ ਚਿਤ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਕੁਸ਼ਲ ਅਮਿਨੇਤਾ ਬੀ ਹੈਨ। ਅਪਨੇ ਚਿਤ੍ਰੋਂ ਦਿਇਆਂ ਕੋਈ ਨੁਮਾਇਸ਼ਾਂ ਕਰੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ। ਜਮਾਲ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਦੀ ਹਰ ਵਿਧਾ ਚ ਅਪਨਾ ਜੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਏ ਤੇ ਅਜ਼ਜ ਬੀ ਦੇਆ ਕਰਦੇ ਨ। ਉਦਿਧੇਂ ਰਖਨਾਏਂ ਦਾ ਬਾਹਰ ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਏ:-

1. ਨਮੀਂ ਕਵਿਤ — ਨਮੋਂ ਰਸਤੇ (ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ)
2. ਸ਼ਮਾਂ ਜਲੈ ਦੀ ਧੜਕੀ—ਧੜਕੀ (ਗਜ਼ਲ ਸਾਂਗੈਹ)
3. ਧੁਖਦੇ ਗੋਟੇ (ਕਵਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ)
4. ਠਾਹਰਮਾਂ ਰੋਜ (ਗਈ—ਪਦ ਸਾਂਗੈਹ)
5. ਚਾਨੀ ਦਾ ਸੇਕ (ਕਵਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ)

6.	ਮਣਡਲੀਕ	(ਸਟੇਜ ਨਾਟਕ, ਰਿਆਸਤੀ ਕਲਚਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਆਸੇਆ ਪੁਸ਼ਟਕੂਤ)
7.	ਕੌਡੇ ਬੁਟਟ	(ਨਾਟਕ)
8.	ਪਿੰਜ਼ਰਾ	(ਨਾਟਕ)
9.	ਅਲਹੜ ਗੋਲੀ, ਬੀਰ ਸਪਾਹੀ	(ਕਾਵਿ-ਨਾਟਕ)
10.	ਸਰਕਾਰ	(ਨਾਟਕ)
11.	ਸਾਂਝੀ ਧਰਤੀ ਬਖਲੇ ਮਾਹਨੂ	(ਉਪਨਿਆਸ, ਸਾਹਿਤਿਕ ਅਕਾਦਮੀ ਸ਼ਾ ਪੁਰਸ਼ਕੂਤ)
12.	ਕੋਰਜ	(ਕਵਿਤਾ ਸੱਗ੍ਰੈਹ)
13.	ਚੌਸਰ	(ਕਵਿਤਾ ਸੱਗ੍ਰੈਹ)
14.	ਕਨੀ ਬਰਸਾਂਤ	(ਉਪਨਿਆਸ)
15.	ਬਿਨ ਕਥੇ ਕੋਠਾ	(ਉਪਨਿਆਸ)
16.	ਮੇਰਾ ਦੇਸ ਮੇਰੇ ਲੋਕ	(ਕਹਾਨੀ ਸੱਗ੍ਰੈਹ)
17.	ਚਰਖਡੀ	(ਉਪਨਿਆਸ)

ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮ਼ਾਲ ਹੋਰ ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਿਰਜਨਾ ਚ ਲਗਣੇ ਦੇ ਨ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਗੀ ਅਧਨਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਅਾ ਕਰਦੇ ਨ।

19.5 ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮ਼ਾਲ ਹੁੰਦੇ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੁਝਾਨ:-

ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਵਿਦਾ ਚ ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮ਼ਾਲ ਹੋਰੋਂ ਚਾਰ ਉਪਨਿਆਸ ਲਿਖਿਤ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਦਾ ਪੈਹਲਾ ਉਪਨਿਆਸ “ਸਾਂਝੀ ਧਰਤੀ ਬਖਲੇ ਮਾਹਨੂ” 1976 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ! ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਕਲੇਵਰ ਤਦੂ ਤੋਡੀ ਛਘੇ ਦੇ ਸਾਰੋਂ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਦੇ ਕਲੇਵਰਾਂ ਕੋਲਾ ਬਢਲਾ ਏ। ਇਹਦੀ ਕਥਾਵਸਤੁ ਤੇ ਘਟਨਾਏਂ ਤੇ ਚਰਿਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਜਾਇਆ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਜਿਤਥੋਂ ਇਕ ਪਾਸ੍ਸੇ ਇਕ ਡੋਗਰਾ ਰਾਜਪੂਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਏ। ਉਥੋਂ ਦੁਏ ਪਾਸ੍ਸੇ ਹਿੰਦੁ ਮੁਸਲਮਾਨੇ ਦੇ ਫਸਾਦੋਂ ਚ ਦੇਸਾ ਦੀ ਬੰਡ ਤੇ ਲਾਮਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂਦੇ ਜੀਵਨ ਉਪਰ, ਮਾਹਨੂ ਸਰਬਾਂਧੇ ਉਪਰ, ਪਰਿਵਾਰੇਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਲੇਖਾ—ਜੋਖਾ ਏ। ਕਥਾਨਕ ਦਿਯਾਂ ਦੋਏ ਧਾਰਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਹ ਚ ਬਗਦਿਧਾਂ, ਅਗਗੋਂ ਬਧਦਿਧਾਂ ਨ, ਇਕ ਨਦੀ ਆਂਗਰ—ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚ ਕਿਸ਼ ਲੋਕ ਰੁਡੀ ਜਾਂਦੇ, ਕਿਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੈ ਚ ਦਰੇਝਾ ਪੇਈ ਜਾਂਦਿਧਾਂ ਨ। ਬੰਡ ਤੇ ਲਡਾਈ ਧਰਤੀ ਗੀ ਗੈ ਨੇਈ ਬੰਡੀ ਮਾਹਨੂਏਂ ਗੀ, ਮਾਹਨੂਏਂ ਦੇ ਮਨੈ ਗੀ ਬੰਡੀ ਟਕਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਮਿਤਰੋਂ ਗੀ ਦੁਸ਼ਮਨ ਬਨੈ ਓਡੁਦੀ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਸੰਕਿਤ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਛਹੀ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ। ਜਮ਼ਾਲ ਹੋਰੋਂ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਦੋ ਦੋਸਤੋਂ ਦੇ ਮਾਥਿਮ ਕਨੈ ਯੁਦ਼ ਦੀ ਸਮਸ਼ਾ ਗੀ ਉਭਾਰਿਥੈ ਏਹ ਦਸ਼ਸਨੇ ਦੀ ਕੋਥਾਂ ਕੀਤੀ ਏ ਜੇ ਆਮ ਮਾਹਨੂ ਕਦੋਂ ਗੀ ਯੁਦ਼ ਨੇਈ ਚਾਂਹਦਾ ਤੇ ਜਦੂ ਬੀਧੁਦ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਬੰਡੀਦੀ ਏ।

ਜਮ਼ਾਲ ਹੁਂਦਾ ਦੁਆ ਉਪਨਿਆਸ 'ਕਨੀ ਬਰਸਾਂਤ' ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਛਪੇਆ। ਤਾਂਦਾ ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਪੈਹਲੋਂ ਉਪਨਿਆਸ 'ਸਾਂਝੀ ਧਰਤੀ ਬਖਲੈ ਮਾਹਨੁ' ਕੋਲਾ ਕਾਫੀ ਹਲਕੀ ਐ। ਏਹਦੇ ਚ ਕਥਾਤਮਕਤਾ ਤੇ ਕਲਪਨਾ ਦੀ ਪੁਟ ਜਾਦਾ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਪੁਟ ਘਟਟ ਲਭਦੀ ਐ। ਕਲੇਵਰ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੋਂ ਬੀ ਲੌਹਕਾ ਐ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਕੇਂਦ੍ਰ ਬਿੰਦੂ 'ਮਾਂਧਰੀ' ਨਾਂਡ ਦੀ ਪਾਤਰ ਐ। ਜਿਸਨੇ ਆਯਾਦੀਦੇ ਪੈਹਲੋਂ ਸ਼ਾਹੀ ਮੈਹਲੋਂ ਦੀ ਰੰਗ—ਰੈਨਕ ਤੇ ਆਯਾਦੀ ਬਾਦ ਦੇ ਰਾਜੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿਵੀ—ਪਰਸ ਬੰਦ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਤਗਰ ਦਾ ਦੌਰ ਦਿਕਖੋਂ ਦਾ ਐ।

ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮ਼ਾਲ ਹੁਂਦਾ ਤ੍ਰਿਆ ਉਪਨਿਆਸ 'ਬਿਨ ਕਂਧੇ ਕੋਠਾ' 1985 ਚ ਰਿਧਾਸਤੀ ਕਲਵਰਲ ਅਕੈਡਮੀ ਦੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਚ ਤ੍ਰੀਂ ਕਿਥੇ ਚ ਛਪੇਆ। ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਆਧੁਨਿਕ ਹਲਾਤੋਂ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਇਕ ਨਮੋਂ ਢੰਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯਾਸ ਐ। ਜਮ਼ਾਲ ਹੁਂਦਾ ਏਹੁੰ ਉਪਨਿਆਸ ਸਾਮੱਤਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ, ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ—ਹੀਨਤਾ ਰਿਖਤਖੋਰੀ ਬਗੇਰਾ ਪਰ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਐ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਤੇ ਸਮਾਜ ਕਨੈ ਨਜਰ ਮਲਾਨੇ ਆਸਤੈ ਨਮੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਮੋਂ ਸ਼ਿਲਿਗ ਤੇ ਨਮੀਂ ਤਕਨੀਕ ਗੀ ਅਪਨਾਏ ਦਾ ਐ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਨਮੀਂ—ਚੇਤਨਾ, ਨਮੋਂ ਭਾਵ—ਬੋਧ ਗੀ ਤੁਮਾਰੇ ਦਾ ਐ।

ਜਮ਼ਾਲ ਹੁਂਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਉਪਨਿਆਸ 'ਚਰਖਡੀ' ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਜਿਸ ਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪੇਚਿਦਾ/ਪੇਚੀਦਾ ਤਾਨੇ—ਬਾਨੇ ਦੀ ਗੱਢੋਂ ਗੀ ਇਕ—ਇਕ ਕਰਿਧੈ ਖਾਊਲੇਆ ਗੇਦਾ ਐ ਤੇ ਹਰ ਪਾਤਰ ਗੜਾਰੀ ਚ ਫਸੇ ਦਾ ਲਭਦਾ ਐ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਰਾਹੋਂ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮ਼ਾਲ ਹੋਰੋਂ ਅਜ਼ਜ ਦੇ ਸਮਾਜ ਦਿਧੋਂ ਹਲਾਤੋਂ ਤੇ ਸਮਸਥਾਏਂ ਗੀ ਸਿਲਸਿਲੇਵਾਰ ਢੰਗੈ ਕਨੈ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ।

ਨਿਸ਼ਕਈ :-

ਇਸ ਸਥ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਨ ਪਰੈਤ ਅਸ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ ਜੇ ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮ਼ਾਲ ਹੋਰੋਂ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਗੀ ਮਤਾ ਸਮੂਦਾ ਕੀਤਾ ਏ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਿਧੈ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਖੇਤਰ ਚ ਬੀ ਤਾਂਦਾ ਜੋਗਦਾਨ ਘਟਟ ਨੇਈ ਐ। ਤਾਂਨੋਂ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਸਮਸਥਾਏਂ ਅਰਥਾਤ ਰੁਜ਼ਾਨੋਂ ਪਰ ਉਪਨਿਆਸ ਲਿਖਿਧੈ ਪਾਠਕਾਂ ਗੀ ਸਮਾਜ ਚ ਵਾਪਸ ਬੰਡ, ਲਡਾਈ ਤੇ ਦੁਇਧੋਂ ਸਮਸਥਾਏਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਨ ਚ ਬਾਦਾ ਗੈ ਨੇਈ ਕੀਤਾ ਸਾਗੁਆਂ ਇਨੋਂ ਸਮਸਥਾਏਂ ਪਰ ਸੋਚਨੇ ਆਸਤੈ ਸੋਹਗਾ ਕੀਤਾ।

UNIT-III LIFE AND CONTRIBUTION OF NOVELIEST

ओ. पी. शर्मा 'सारथी' ते वत्स विकल हुंदे उपन्यासे दे प्रमुक्ख रुझानः—

1. परिचे:-

इस पाठ च ओ.पी. शर्मा 'सारथी' ते वत्स विकल हुंदे जीवन ते साहित्यक जोगदान ते उंदे उपन्यासें दे प्रमुक्ख रुझाने सरबंधी जानकारी दित्ती गेदी ऐ।

2. उद्देश्य :-

इस पाठ गी पढ़िये विद्यार्थी डोगरी दे प्रसिद्ध उपन्यासकारें श्री ओ. पी. शर्मा 'सारथी' ते वत्स—विकल हुंदे जीवन परिचे, साहित्यक जोगदान ते उंदे उपन्यासें दे बारें प्रमुक्ख रुझानें दी जानकारी हासल करी सकडन। ते इन्हें उपन्यासकारें बारें पुछे गेदे सुआलें दे उत्तर देने च समर्थ होई सकडन।

3. उपन्यासकार ओ. पी. शर्मा 'सारथी' ते उंदे उपन्यासें दे प्रमुक्ख रुझान :-

1. जीवन परिचे:-

ओ.पी. शर्मा 'सारथी' हुंदा जन्म 1933 ई. च होआ। मुंदली शिक्षा हासल करने परैत एह रिजिनल रिसर्च लैबाट्री च कलाकार दे तौर पर नियुक्त होए। 'सारथी' होर इक सफल उपन्यासकार दे कन्नै—कन्नै सोहगे कहानीकार, नाटककर, अलोचक, चित्रकार ते संगीतकार बी हे। 'सारथी' हुंदा 2002 ई. च सुर्गवास होई गेआ, पर डोगरी साहित्य जगत उंदे जोगदान करी उंनेगी कदें नेई भुल्ली सकदां

2. साहित्यक जोगदान:-

'सारथी' होरें अपने लेखन दी शुरुआत उर्दू भाशा थमां कीती। 'सारथी' होर ना सिरफ उच्च कोटि दा साहित्य रचेआ बल्के होरनें नमें साहित्यकारें गी बी अच्छा लिखने आस्तै प्रेरत कीता। ओह इक ऐसे उपन्यासकार हे जिनें डोगरी साहित्य च प्रतीकात्मक शैली गी अपनाया। एह शैली इंदियें रचनाएं च टकोहदे तौर पर लभदी ऐ। 'सारथी' हुंदी रचनाएं च मनुक्खी जीवन दे यथार्थ दा सजीव चित्रण होए दा मिलदा ऐ। इंदिये रचनाएं दा ब्यौरा इस चाल्ली ऐ:-

1. उमरें	— (उर्दू कहानी संग्रह)
2. लकीरें	— (" ")

3. सुकका बरुद – (कहानी संग्रैह, रियास्ती कल्वरल अकैडमी शा पुरस्कृत)
4. लोक गै लोक – (कहानी संग्रैह)
5. पागल दा ताजमैहल – (कहानी संग्रैह)
6. तंदां – (लम्मी कविता)
7. परतां – (कविता संग्रैह)
8. मरुस्थल – (हिंदी काव्य)
9. नंगा रुक्ख – (उपन्यास, साहित्य अकादमी शा पुरस्कृत)
10. रेशम दे कीडे – (उपन्यास, रियास्ती कल्वरल अकैडमी शा पुरस्कृत)
11. मकान – (उपन्यास)
12. त्रेह समुन्दर दी – (उपन्यास)
13. पथर ते रंग – (उपन्यास)
14. अपना—अपना सूरज – (उपन्यास)

ओ. पी. शर्मा 'सारथी' हुंदे उपन्यासें दे प्रमुख रुझान :—

डोगरी उपन्यास साहित्य च ओ.पी. शर्मा 'सारथी' हुंदा टकहोध्दा थाहर ऐ। सारथी होरें डोगरी उपन्यास साहित्य गी छे उपन्यास दित्ते। इं'दे उपन्यासें दे प्रमुख रुझान इस चाल्ली नः—

सारथी हुंदा पैहला उपन्यास "त्रेह समुन्दर दी" सन् 1978 च प्रकाशत होआ। एह इक आदशीत्मक उपन्यास ऐ। उपन्यास च लेखक दा विशे पढाई—लखाई दा स्कूली ढांचा ऐ, जेहदे च उपन्यासकार इक आदर्श शिक्षा—व्यवस्था गी सामनै रखियै चरित्रें ते घटनाएं दी रचना करदा ऐ। इस उपन्यास दा कथानक समें कन्नै अगै बधदा ऐ, चरित्र सखंधे दे होरें च अपने—अपने आदर्श, विश्वासें ते सभाऽ दे मताबक अपने किरदार नभांदे न। एह इक प्रतीकात्मक उपन्यास ऐ। इस च 'समुन्दर' प्रतीक ऐ 'शिक्षा' दा ते 'भानू' इसदा मुख्य पातर ऐ। इस उपन्यास दा प्रमुख रुझान प्रगतिवादी ऐ। मनुक्खै दी तांहगं म्हेशां अगं बधने दी होनी चाहिदी। लेखक दे शब्द न— "आदमी दी भाएं सारी उमर तगर नाडू दापानी पीने गी थ्होए जां सूहटे दा, पर उसनै लैह समुन्दर दी रखनी लोड़चदी ऐ।"

सारथी हुंदा दूआ उपन्यास "नंगा रुक्ख" नां कन्नै प्रकाशत होआ। एह उपन्यास बी 1978 च गे छप्पेआ ते एह बी प्रतीकात्मक शैली च लिखेआ गेदा ऐ। एहदे पर सारथी होरें गी साहित्य अकादमी दा पुरस्कार बी प्राप्त होई चुके दा ऐ। इस उपन्यास दा हिंदी, गुजराती, पंजाबी ते अंग्रेजी भाशाएं च अनुवाद बी होई चुके दा ऐ। एह इक यथार्थदा दस्तावेज ऐ। 'नंगा रुक्ख' च लेखक नगर दी सच्ची स्थिति दा जायजा लैदा ऐ। नगर च जौ किश होए दा ऐ जां जो बदलाव आए दा

ऐ, उसी लौहके-लौहके प्रसंगे राहें प्रस्तुत कीते दा ऐ। 'नंगा रुकख' उपन्यास च कोई प्लाट नेई, कोईचरित्र नेई, बस 'ओह' ते ओहरा गोआंदी दिखदे जंदे न ते पुछदे जंदे न, मैहसुस करदे जंदे न ते नगरै दी स्फेर खु'लदी जंदी ऐ—नगर मथोंदा जंदा ऐ। एहदे च बेरोजगारी ऐ, दखावा ते धोखा ऐ, झूठ ऐ, दोगलापन ऐ, इकलापन ऐ, स्यारी चालां न, बेइंसाफी ऐ; मरहक्खें दा बजार ऐ, जिं'दे बगैर गुजारा नेई ते जिं'दे आस्तै माहनु गी अपना दिल, दिमग ते सोच बंद्धे रखना पौंदे न। इस उपन्यास च दार्शनिकता ऐ, इक खास बौद्धकता—परक द्रिश्टीकोण ऐ।

ओ.पी. शर्मा 'सारथी' हुंदा त्रिया उपन्यास 'रेशम दे कीड़े; नां९ कन्नै 1979 च प्रकाशत होआ। इस उपन्यास च दस्सेआ गेदा जे किं'या किश स्वार्थी ते चलाक लोक, आम लोकें गी भुट्ट बनाइयै अपना लाह कढदे न, ते उंदे मुहें, कन्नै, अकिख्यों ती जीहवें गी बंद करोआई छोड़दे न। पर जिसलै जन—शक्ति जागदी ऐ तां सब किश रोढ़दी चलदी ऐ पही फही ओहदे सामनै चलाक लोक बी नेई खड़ोई सकदे। पर जिन्ना चिर आम जनता गी निस्वार्थ नेता नेई थहोंदा जनता दा भला नेई होई सकदा।

इस्सै ब'रे यानि 1979 च इं'दा इक होर उपन्यास छपेआ। इस उपन्यास दा धरातल अध्यात्मक ते दार्शनिक ऐ। इस उपन्यास च उपन्यासकार ने माहनू दी असुरक्षा ते संसारी सरबधे दी अस्थिरता ते सच्च दी तपाशै आस्तै संसारी मोहमाया कोला नकेवले होइयै ध्यान मग्न होने दी गल्ल गलाई दी ऐ।

'सारथी' हुंदा प'जमां उपन्यास 'पथर ते रंग' 1981 च प्रकाशत होआ। इस उपन्यास च कलाकारें दियें परेशानियें, उं'दे इकलेपन दी भावना ते, आम जनता लेर्इ निर्थकता गी दर्शाया गेदा ऐ। नगरै दे चलाक ब्यतावर लोक, कलाकारें गी अपने फायदे आस्तै बरतना चाहंदे न। एहदे पात्तर मूर्तिकार, संगीतकार, विसानक, दार्शनिक, कवि ते अध्यापक न।

'सारथी' हुंदा छेमां उपन्यास 'अपना—अपना सूरज' नां९ कन्नै छपेआ। इस उपन्यास च उपन्यासकार दा उद्देश्य एह दस्सना ऐ जे, अज्ज दा माहनू जिंदगी दे सच्चें मुलें ते कदरें कोला लगातार दूर होंदा जा कस्ता ऐ।

कुल मलाइयै दिक्केआ जा तां, 'सारथी' होरें डोगरी उपन्यास च नर्मी शैली अपनाई ते समाज दी स्थिति गी पाठकें सामनै रखेआ। इं'दे उपन्यासें च बौद्धकता, प्रतीकात्मकता, नगर—बोध ते नर्मी किस्मा दी अभिव्यक्ति शैली दे गुण मजूद न। ओह सामायिक समाजी स्थिति दा बोध कराने दे कन्नै—कन्नै, आत्मबोध बी जगांदे न।

4. वत्स विकल हुंदे उपन्यासें दे प्रमुख रुझानः—

1. जीवन परिचे:-

डोगरी दे प्रसिद्ध उपन्यासकार श्री वत्स विकल हुंदा जन्म 5 जुलाई 1939 ई. च जिला उधमपुर दी रामनगर तसील च होआ। इं'दा सारा जीवन संघर्ष ते मसीबतें आहला रेहा। बचपन च गै इं'दी माऊ दा काल होई गेआ।

रामनगर दे मिडल स्कूल थमां पंजमी पास कीती ते पही संस्कृत च प्राण्य परीक्षा दी तैयारी करा करदे है जे इं'दे

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਬੀ ਸੁਰਗਿਆਸ ਹੋਈ ਗੇਆ। 'ਪ੍ਰਾਣੀ' ਪਾਸ ਕਰਨੇ ਪੱਧੰਤ 1956 ਚ ਇਂਨੇ 'ਵਿਸ਼ਾਰਦ' ਦੀ ਪਰਿਕਿਆ ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਸਨ् 1970 ਈ। ਚ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਸ਼੍ਰੀ ਵਤਸ ਵਿਕਲ ਹੁੰਦਾ ਸੁਰਗਿਆਸ ਹੋਈ ਗੇਆ।

2. ਸਾਹਿਤਿ ਯੋਗਦਾਨ:-

ਸ਼੍ਰੀ ਵਤਸ ਵਿਕਲ ਹੋਰੋਂ ਗੀ ਲਿਖਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਗਤਿਵਾਦੀ ਲੇਖਕ ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨਸਿੰਹ ਭਾਗਵ ਹੁੰਦੇ ਥਮਾਂ ਹੋਈ ਇੰਦੀ ਡੋਗਰੀ ਚ ਪੈਹਲੀ ਕਹਾਨੀ 'ਦ੍ਰਾਟੀ ਦਾ ਫਟਟ' ਜੋਜਨਾ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਚ 1959 ਚ ਛਪੀ ਹੀ। ਇਂਨੇ ਕਿਥ ਹੋਰ ਕਹਾਨਿਆਂ ਬੀ ਲਿਖੀ ਦਿਯਾਂ ਨ, ਜੇਹਡਿਆਂ 'ਸ਼ੀਰਜਾ ਡੋਗਰੀ' ਚ ਛਪੀ ਦਿਯਾਂ ਨ। ਇੰਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਰਚਨਾ 'ਫੁਲ ਬਿਨਾ ਡਾਲੀ' ਉਪਨਿਆਸ ਏ, ਜੇਹਡਾ 1970 ਚ ਛਪੇਆ। ਏਹ ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਪੈਹਲਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ ਜਿਸੀ ਸਾਹਿਤਿ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਆ।

ਸ਼੍ਰੀ ਵਤਸ ਵਿਕਲ ਹੁੰਦੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਜ਼ਾਨ:-

ਸ਼੍ਰੀ ਵਤਸ ਵਿਕਲ ਹੋਰੋਂ ਮਾਹੂਨ ਗੀ ਮਾਹੂਨ ਕਨੈ ਜੋੜਨੇ ਆਹਲੇ ਘਰੇਲੂ ਤੇ ਸਮਾਜੀ ਰਿਖੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਨੂੰ ਦੇ ਔਨੇ ਪਰ ਪੁੱਤਰੈ ਦਾ ਪਾਧਰ ਲਾਡੀ ਤੇ ਮਾਝ ਚ ਬਂਡੋਈ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਮਾਂ ਪੁੱਤਰੈ ਗੀ ਅਪਨੇ ਹਥੈ ਚ ਤੇ ਨੂੰ ਗੀ ਦੈਸੋਂ ਹੇਠ ਰਖਨਾ ਚਾਹਂਦੀ ਏ। ਸਸ਼੍ਵ ਦੇ ਅਨਪਢ ਤੇ ਨੂੰ ਦੇ ਪਢੇ—ਲਿਖੇ ਹੋਨੇ ਕਾਰਣ ਏਹ ਸਮਸਥਾ ਉਠਦੀ ਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਵਤਸ ਵਿਕਲ ਹੋਰੋਂ ਅਪਨੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਇਸ ਰਿਖੇ ਤੇ ਇਸ ਸਮਸਥਾ ਦਾ ਬੜਾ ਸ਼ੈਲ ਵਿਵੇਚਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

'ਫੁਲ ਬਿਨਾ ਡਾਲੀ' ਉਪਨਿਆਸ ਡੋਗਰੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਏ ਵਿਧਵਾ ਬਾਹ ਦੀ ਸਮਸਥਾ ਗੀ ਲੇਇਧੈ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਥਾਨਕ ਗੀ ਗਤਿ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਮੁਕਖ ਪਾਤਰ ਸੋਮਾ ਦੇ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲੀ ਹੋਏ ਦਾ ਏ। ਅੇਹ ਰੂਢਿਆਂ ਤੇ ਪਰਾਨੀ ਪਰਮਪਰਾਏਂ ਕੋਲਾ ਉਪਰ ਉਠਦੀ ਏ। ਓਹ ਲੌਹਕੀ ਬੇਚਾ ਚ ਗੇ ਵਿਧਵਾ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਉਪਰ, ਸਸ਼੍ਵ ਦੇ ਹਥੈ ਸਤੀ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂ ਜਾਇਧੈ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਮੈਹਨਤ ਕਰਿਧੈ ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਫਹੀ ਦੂਆ ਬਾਹ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸੇਮਾ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਇਕ ਛਾਦਰ, ਸਮਝਦਾਰ, ਸ਼ਨੇਹੀ, ਚੜ੍ਹਲ, ਦੁਏਂ ਦਾ ਖਾਲ ਰਖਨੇ ਆਹਲੀ ਆਦਰਸ਼ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਉਮਰਦਾ ਏ।

ਰਹੇਈ ਮੈਹਨੇ ਚ ਦਿਕਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਵਤਸ ਵਿਕਲ ਹੋਰੋਂ ਸਾਫੇ ਢੁਗਰ ਸਮਾਜ ਚ ਉਸ ਬੇਲਲੈ ਵਿਧਵਾ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਵਿਧਵਾ ਬਾਹ ਚ ਔਨੇ ਆਹਲਿਆਂ ਸਮਸਥਾਏਂ ਗੀ ਸ਼ੈਲ ਚਾਲੀ ਬਾਂਦੈ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ ਪੈਹਲੋਂ ਤ੍ਰਾਂ ਉਧਾਸੋਂ ਦੇ ਮਕਾਬਲੇ ਚ ਬਿਤੈ ਚ, ਘਟਨਾ ਵਿਸ਼ਤਾਰ ਚ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਚ, ਸ਼ੈਲੀ ਚ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਪਰਿਪਕਕਤਾ ਤੇ ਗਠਨ ਚ ਇਕ ਗੈਂ ਅਗੈ ਏ।

UNIT-III LIFE AND CONTRIBUTION OF NOVELIEST

देशबंधु डोगरा 'नूतन' ते तारा दानपुरी हुंदे उपन्यासें दे प्रमुख रुझानः—

देशबंधु डोगरा 'नूतन'

1. परिचे:-

डोगरी दे प्रसिद्ध उपन्यासकार देशबंधु डोगरा 'नूतन' हुंदा जन्म 4 नवम्बर 1939 च रामनगर च होआ। 'नूतन' होर शिक्षा हासल करने परेत शिक्षा विभाग च अध्यापक नियुक्त होए। पर सरकार ने इंग्रेजी अति प्रगतिवादी विचारधारा दे होने करी अध्यापक दी नौकरी शा मुअतल करी दित्ता हा। नूतन होर इक सफल उपन्यासकार दे कन्नै-कन्नै कुशल कहानीकार बी न।

2. साहित्यक योगदान :-

नूतन होरे संघर्षपूर्ण जिंदगी च जीवन ते सामाजिक मते नेडेआ दिखने दा जल्ल कीते दा ऐ। हुगर समाज च व्याप्त कुरितियें ते समस्याएं, नारी-संघर्ष बगैरा दे सजीव चित्र इंदियें रचनाएं च लभदे न। इंदे प्रकाशत उपन्यासें दा व्यौरा इस चालली ऐः—

1. कैददी — (उपन्यास, 1982 बरे च साहित्य अकादमी शा पुरस्कृत)
2. घौके भेजो — (उपन्यास, रियास्ती कल्यरल अकादमी शा पुरस्कृत)
3. जांगली लोक — (उपन्यास)
4. भीमू — (उपन्यास)

नूतन हुंदे उपन्यासें दे प्रमुख रुझानः—

सन् 1980 च 'नूतन' हुंदा 416 सर्फे दा उपन्यास 'कैददी' प्रकाशत होआ। कथानक, कला-कौशल ते रोचकता दे स्हाबे डोगरी दे श्रेष्ठ उपन्यासें दी गिनतरी च औंदा ऐ। 'कैददी' डोगरी उपन्यास दे विकास दे सफर च इकम्हतव आहला मील पत्थर ऐ। एह उपन्यास प्रेमचंद दे 'गोदान' दी परम्परा च डोगरी-हाडी समाज दे जीवन दे यथर्थ दा इक मनै गी छुही जाने आहला दस्तावेज ऐ। इसी फणीश्वर रेणु दे उपन्यास 'मैला-आंचल' आडर इक आंचलक उपन्यासबी आखेआ जाई सकदा ऐ। कैददी च ट्रैड तथ्य उभरियै सामने औंदे न— पैहला उपन्यास दी मुक्ख पातर ते नायक भागां दा

ਚਰਿਤ; ਆਹਦੇ ਬਾਹ ਕੋਲਾ ਲੇਇਧੈ ਸੌਤੀ ਤਗਰ ਦੀ ਜੀਵਨ ਕਥਾ, ਦੁਆ ਢੁਗਗਰ ਦੇ ਆਂਚਲ ਰਾਮਨਗਰ ਦੇ ਡੋਗਰਾ ਗ੍ਰਾਂਇਰੈਹਤ—ਬੈਹਤ ਦਾ ਵਰਣਨ, ਤੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਪੁਲਸ ਤੇ ਜੇਲਾ ਚ ਭ੍ਰਾਟਾਚਾਰ ਦਾ ਕਚਾ—ਚਿਟਠਾ। ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਚਰਿਤ ਮਨ ਲਗਨਾ ਹੋਈ ਬੀ ਅਤਿਸ਼ਧੋਕਿਤ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾ ਥਮਾਂ ਨੇਈ ਬਚੀ ਸਕੇਅ। ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਖੀਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਸਤਾ ਝਾਮਾਈ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਏ। ਪੁਲਸ ਤੇ ਜੇਲ ਦੇ ਭ੍ਰਾਟਾਚਾਰ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬੀ ਬਿੰਦ ਸਤਾ ਗੈ ਲਮਾ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਏ ਤੇ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਮੂਲ ਧਾਰਾ ਬੀ ਦਗਾਈ ਦਿੰਦਾ ਏ।

ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੂਤਨ ਹੁੰਦੇ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਡੋਗਰੇ ਗ੍ਰਾਂਇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਬੜਾ ਸ਼ੈਲ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਪੂਰਣ ਏ। ਇਸ ਜੀਵਨ ਚ ਰੁਫ਼ਿਧਿਆਂ, ਅਂਧਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਚ ਕਲੇਸ਼ ਭੋਲਾਪਨ, ਲੌਹਕਾਂ ਤੇ ਗਰੀਬੇਂ ਦਾ ਸ਼ੋਸ਼ਨ, ਅਤਿਆਚਾਰ, ਭ੍ਰਾਟਾਚਾਰ, ਦੁਖ—ਕਸਾਲੇਬਗੈਰਾ ਦਾ ਕਲਾਤਸਕ ਢਗੇ ਕਨੈ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਸਥਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਉਪਲਬਿਖੀ ਏ।

ਨੂਤਨ ਹੁੰਦਾ ਦੂਆ ਉਪਨਿਆਸ “ਧੌਕੇ ਮੇਜੋ” 1984 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਇਹ ਬੀ ‘ਕੈਂਦੀ’ ਆਂਗਰ ਨਾਰੀ ਸਮਸਥਾ ਪਰਕੇਂਦ੍ਰਤ ਏ। ਭਾਗਾਂ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ‘ਗਾਧਤੀ’ ਗ੍ਰਾਂਇ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਧਾਰਾ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਏ। ‘ਧੌਕੇ ਮੇਜੋ’ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਡੋਗਰੀ—ਛਾਡੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਧੰਜੇਂ ਗ੍ਰਾਂਇ ਚ ਬਸਦੇ ਡੋਗਰਾ ਭੈਹਮਣਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜੀ ਜੀਵਨ, ਤੁਹਾਨੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੋਤੁਹਾਨੀ ਆਪ੍ਰੂਵੀ ਚ ਸਰਬਾਂਧੇ ਦੇ ਵਾਸਤਵਿਕ ਧਾਰਾ ਤਸਵੀਰ ਦੀ ਸਤਾ ਸ਼ੈਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਮਿਲਦਾ ਏ।

ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਮੁਕਖ ਪਾਤਰ ਪੂਰਾ ਗ੍ਰਾਂ ਏ, ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਬਸਦੇ ਲੋਕ, ਤੁਹਾਨੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਤੁਹਾਨੀ ਬਰਤਨ—ਵਿਵਹਾਰ ਏ ਤੇ ਇਸ ਮੁਕਖ ਪਾਤਰ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਲੇਖਕ ਨੇ ਬਡੀ ਗੈਹਰਾਈ ਕਨੈ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ‘ਨੂਤਨ’ ਹੋਰੋਂ ਸਿਧਾਸਤ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾਏਂ ਦਾ ਗ੍ਰਾਂਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੁਹਾਰ ਅਸਰ, ਗ੍ਰਾਂਇ ਜੀਵਨ ਚ ਜਾਤ—ਪਾਤ ਤੇ ਰੀਤਿ—ਰਵਾਜ਼ੇ ਮਤਾਬਕ ਵਿਵਹਾਰ ਤੇ ਬੰਧਨ, ਮਹਿਲਾਏਂ, ਗਰੀਬੇਂ ਤੇ ਲੌਛੀ ਜਾਤਿਯੋਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਕਨੈ ਅਨਿਆਧ, ਪਿਛੇਡੇ ਦੇ ਸਮਾਜ ਚ ਅਂਧਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਚਾਲਾਂ ਤੇ ਪੇਂਝ, ਨਾਜਾਧਯ ਸਰਬਾਂਧ, ਲਾਲਚ, ਬੇਕਧਾਸੀ, ਭ੍ਰਾਟਾਚਾਰ ਬਗੈਰਾ ਬਡੇ ਸ਼ਸ਼ਕਤ ਢਗੇ ਕਨੈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਅਰਥਾਤ ਪਿਛੇਡੇ ਦੇ ਗ੍ਰਾਂਇ ਦੀ ਇਕ ਧਾਰਾ ਤਸਵੀਰ ਏ।

ਦੇਸ਼ਬੰਧੁ ਡੋਗਰਾ ‘ਨੂਤਨ’ ਹੁੰਦਾ ਤ੍ਰਿਧਾ ਉਪਨਿਆਸ “ਜਾਂਗਲੀ ਲੋਕ” ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਛਪੇਆ। ਏਹਦਾ ਕਥਾਨਕ ਮੁਸਲਮਾਨ—ਬਕਕਲਾਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪਰ ਅਧਾਰਤ ਏ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਰਾਹੋਂ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਤੈਂਤੈ ਸੂਤਰੇ ਜਾਂ ਸੁਰੋਂ ਗੀ ਤੁਭਾਰੇ ਦਾ ਏ। ਪੈਹਲਾ ਢੁਗਗਰ ਛਾਡੇ ਚ ਬਸਦੇ—ਵਿਚਰਦੇ। ਦੂਆ ਇਕ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਪਫੇ—ਲਿਖੇ ਦੇ ਸਤੀਅਸ ਨਾਂਡ ਦੇ ਇਕ ਗੁਣਵਾਨ ਭਾਵਾਵਾਨ ਮਾਸਟਰੈਂਡ ਦੇ ਇਕ ਅਨਪਫ਼ ਪਰ ਸਮਝਦਾਰ ਤੇ ਸ਼ੈਲ ਬਕਰਖਾਲ ਕੁਝੀ ਗੌਰੀ ਦੇ ਆਪ੍ਰੂਵੀ ਚੋਂ ਦੇ ਹਿਰਖ ਦੀ ਧਾਤਾ। ਤੇ ਤ੍ਰਿਯਾ ਸੁਰ ਤੁਭਾਰੀਧੀ ਸਾਮਨੈ ਔਦਾ ਏ ਓਹਏ ਵਰਗ—ਸੰਘਰਥ ਦਾ ਸੁਰ। ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਖੰਦੇ—ਪੰਦੇ, ਜਿਮੰ—ਜਾਧਦਾਦ ਆਹਲੋਂ ਤੇ ਗਰੀਬ, ਕਰਸਾਨੋਂ, ਮਜੂਰੋਂ ਬਖ਼ਕਾਰ ਦੀ ਤਨੋਤਨੀ ਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਨ।

‘ਨੂਤਨ’ ਹੋਨੇ ਛਾਡੀ—ਗ੍ਰਾਂਇ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦੇ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਰੂਪੋਂ, ਬਸਨੀਕਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੇ ਸੋਚ, ਜੀਵਨ ਬੈਲੀ ਤੇ ਵਰਗ—ਸੰਘਰਥ, ਸ਼ੋਸ਼ਨ ਤੇ ਅਤਿਆਚਾਰੋਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬਡੇ ਮਾਰ੍ਮਿਕ ਢਾਂਗ ਕਨੈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ।

‘ਨੂਤਨ’ ਹੁੰਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਉਪਨਿਆਸ ‘ਮੀਸੂ’ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਕਲੇਵਰ ਦੇ ਸ਼ਹਾਬੇ ਅਜ਼ਜ ਤਗਰ ਰਚੇ ਗੇਦੇ ਉਪਨਿਆਸਾਂ ਚ ਸਭਨੋਂ ਥਮਾਂ ਲਮਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ।

ਤਾਰਾ ਦਾਨਪੁਰੀ ਤੇ ਤੰਦੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਜ਼ਾਨ:-

1. ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ:-

ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿ ਚ ਕਵਿ, ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਤੇ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਦਾ ਥਾਹਰ ਰਖਨੇ ਆਹਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਤਾਰਾ ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁਂਦਾ ਜਨਮ 15 ਅਗਸਤ 1949 ਈ. ਚ ਗ੍ਰਾਂਡ ਦਾਨਪੁਰੀ ਤਸੀਲ ਅਖਨੂਰ ਚ ਹੋਆ! ਏਮ.ਏ. ਤੇ ਬੀ.਎.ਡ. ਦੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨੇ ਪੱਤੇ ਸਿਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਚ ਅਧਿਆਪਕ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਏ। ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਚ ਪਿੰਨਸ਼ਾਨ ਹੋਨੇ ਪੱਤੇ ਸਾਹਿਤਿ ਸਿਰਜਨਾ ਚ ਮਸਰੂਫ ਨ।

2. ਸਾਹਿਤਿਕ ਯੋਗਦਾਨ:-

1. ਜੀਵਨਦਾਨ — (ਉਪਨਿਆਸ)
2. ਲਹੂਏ ਦਾ ਰੰਗ — (ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ)
3. ਕੇਈ ਜਨਮ — (ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ)
4. ਚੇਤਨਾ — (ਉਪਨਿਆਸ)
5. ਮਨੁਕਖ ਤੇ ਮਰਧਾ — (ਉਪਨਿਆਸ)
6. ਸੀਜਫਾਯਰ — (ਉਪਨਿਆਸ)

ਇੰਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇੰਨੋਂ ਮਤਿਆਂ ਸਾਰਿਆਂ ਕਵਿਤਾ ਬੀ ਲਿਖੀ ਦਿਯਾਂ ਨ ਤੋਂ ਇੰਦਾ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਸਾਂਗੈਹ ‘ਸੁਰ-ਬ-ਸੁਰ’ ਛਪਨੇਗੀ ਤੈਆਰ ਏ।

ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁਂਦੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਰੂਜ਼ਾਨ:-

ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁਂਦਾ ਪੈਹਲਾ ਉਪਨਿਆਸ “ਜੀਵਨਦਾਨ” 1988 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਜੀਵਨਦਾਨ ਮਾਕਿਵਾਦੀ ਰੂਜ਼ਾਨ ਗੀ ਲੇਝੈ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਇਹ ਉਪਨਿਆਸ ਸਮਾਜੀ ਆਖਾਰਾਂ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ-ਫਕੱਫਿਕੀ ਤੇ ਸਮਾਜੀ ਵਿਘਤਾਏਂ ਪਰ ਕੇਂਦਰਤ ਏ ਬਲਕੇ ਸੰਘਰਸ਼, ਹਿਰਖ-ਪਾਰ, ਬਾਹ ਤੇ ਮਨੁਕਖੀ ਜੀਵਨ ਸਰਬਾਂਧੇ ਗੀ ਬੀ ਮਾਕਿਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰੋਂ ਰਾਹੋਂ ਫੇਲਾ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਪਨਾ ਨਾਂਡ ਦੇ ਪਾਤਰੋਂ ਗੀ ਕੇਂਦਰਤ ਕਹਿਣੈ ਅਗੇ ਚਲਦੀ ਏ। ਬਾਕਿ ਦੇ ਪਾਤਰੋਂ ਕਨੈ ਨਿੱਕੇ-ਨਿਕਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕਥਾਂ ਜੁੜੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਤਾਰਾ ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੋਰੋਂ ਇੰਨੋਂ ਪਾਤਰੋਂ ਦੇ ਮਾਧਿਮ ਕਨੈ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਤੇਸਮਸ਼ਾਏਂ ਗੀ ਪਾਠਕਾਂ ਅਗੇ ਰਖੇਦਾ ਏ।

ਇੰਦੇ ਨੇਹ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਮਨੁਕਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੁਖ-ਕਸਾਲੇਂ ਗੀ ਗੁਹਾਡਦਾ ਏ। ਓਹ ਝੁਟੀ ਪਰਾਨੀ ਪਰਮਪਰਾਏਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਾ ਨੇਈ ਕਰਦਾ ਬਲਕੇ ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸਚੇਤ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੋਰ ਅਪਨੀ ਸ਼ਾਸ਼ਤ ਸੋਚ ਗੀ ਲੇਝੈ ਜਿਸ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਕਰਦੇ ਨ, ਓਹਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਆਸਤੈ ਓਹ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਅਹਿਸਾ ਦਾ ਸ਼ਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਪਰ ਬਾਦ ਚ ਤੰਦੀ ਅਂਹਿੰਸਾਵਾਦੀ ਸੋਚ ਗੀ ਇਕ ਭਾਰਾ ਝਟਕਾ ਲਗਦਾ ਏ।

ਸ਼੍ਰੀ ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁੰਦੇ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁਕਖ ਰੁਝਾਨ:-

ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁੰਦਾ ਪੈਹਲਾ ਉਪਨਿਆਸ “ਜੀਵਨਦਾਨ” 1988 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਜੀਵਨਦਾਨ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨ ਗੀ ਲੇਇਧੈ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਇਹ ਉਪਨਿਆਸ ਸਮਾਜੀ ਆਸਥਾਏਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲ ਸਨਾਕਡੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਕਥਾਨਕ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਆਰਥਿਕ-ਫਰਕਫਕੀ ਤੇ ਸਮਾਜੀ-ਵਿਸ਼ਮਤਾਏਂ ਪਰ ਕੇਂਦ੍ਰਤ ਏ ਬਲਕੇ ਸਾਂਘਰਸ਼, ਹਿਰਖ-ਪਾਰ, ਬਾਹਾਂ ਤੇ ਮਨੁਕਖੀ ਜੀਵਨ ਸਰਬਂਧੇ ਗੀ ਬੀ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰੋਂ ਰਾਹੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਪਨਾ ਨਾਂਡ ਦੇ ਪਤਰੋਂ ਗੀ ਕੇਂਦ੍ਰਤ ਕਹਿਯੈ ਅਗੇ ਚਲਦੀ ਏ। ਬਾਕਿ ਦੇ ਪਾਤਰੋਂ ਕਨ੍ਨੈ ਨਿਕਕੇ-ਨਿਕਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਾਂ ਤੇ ਕਤਥਾਂ ਜੁਡੀ ਦਿਯਾਂ ਨ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਤਾਰਾ ਵਨਪੁਰੀ ਹੋਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰੋਂ ਦੇ ਮਾਧਿਮ ਕਨ੍ਨੈ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਤੇ ਸਮਸ਼ਾਏਂ ਗੀ ਪਾਠਕਾਂ ਅਗੇਂ ਰਖੇਂਦਾ ਏ।

ਇਂਦੇ ਨੇਹ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਮਨੁਕਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੁਖ-ਕਸਾਲੇਂ ਗੀ ਗੁਹਾਡਾ ਏ। ਓਹ ਝੁਠੀ ਪਰਾਨੀ ਪਰਮਪਰਾਏਂ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨੇਈ ਕਰਦਾ ਬਲਕੋਂ ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਅਪਨੇ ਹਿੱਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਸਚੇਤ ਕਰਦਾ ਏ।

ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁੰਦਾ ਉਪਨਿਆਸ “ਚੇਤਨਾ” ਨਾਂਡ ਕਨ੍ਨੈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਆ। ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਨਮਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਏ। ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੋਰ ਅਪਨੀ ਸਨੌਰਾਂ ਸੋਚ ਗੀ ਲੇਇਧੈ ਜਿਸ ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਕਰਦੇ ਨ, ਓਹਵੀ ਸਿਰਜਨਾ ਆਸਟੈਂ ਓਹ ਗਾਂਧੀਵਾਦੀ ਅਹਿੰਸਾ ਦਾ ਸ਼ਹਾਰ ਲੈਂਦੇ ਨ। ਪਰ ਬਾਦ ਚ ਉਂਦੀ ਅਹਿੰਸਾਵਾਦੀ ਸੋਚ ਗੀ ਇਕ ਭਾਰਾ ਝਾਟਕਾ ਲਗਦਾਏ।

ਓਮ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁੰਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ, ‘ਰਾਜਨੀਤਿ ਦਰਸ਼ਨ ਕਨ੍ਨੈ ਜੁੜੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਬੀ ਕਿਥ ਬਾਦਧੀ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਇਸ ਚਾਲੀ ਇਹ “ਕਥਾਨਕਵਾਦੀ” ਉਪਨਿਆਸ ਘੱਟ ਤੇ ਨਜ਼ਰਿਆਵਾਦੀ ਉਪਨਿਆਸ ਮਤਾ ਏ। ‘ਦੇਸ਼ਬਾਂਧੁ ਡੋਗਰਾ ‘ਨੂਤਨ’ ਹੁੰਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ,’ ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰਿਆ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬਦਲਦਾ ਏ ਤੇ ਜੇਕਰ ਓਹ ਹੋਰ ਕੁਸੈ ਇਕ ਸੋਚ ਜਾਂ ਨਜ਼ਰਿਧੈ ਗੀ ਲੇਇਧੈ ਚਲਦੇ ਤੇ ਕੁਸਵਾ ਏਹ ਨਾਵਲ ਗੀ ਪੂਰਾ ਗੈ ਨਿੰ ਕਰੀ ਸਕਦੇ। ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁੰਦੇ ਪਾਤਰੋਂ ਚ ਸੁਧੀਰ ਤੇ ਮਾਂ ਜੀ ਗੇ ਐਸੇ ਪਾਤਰ ਨ ਜੇਹੜੇ ਥਿ’ਡਕਨੇਈ। ਗੈਰਤਮ ਤੇ ਸ਼ਿਵਾਨੀ ਘਸਟਾਂਦੇ-ਘਸਟਾਂਦੇ ਚਲਦੇ ਨ। ਇਂਦੀ ਥਿ’ਡਕਨਾ ਤੇ ਘਸਟੋਨਾ ਬੀ ਨਾਵਲ ਗੀ ਅਗੇਂ ਪੁਜਾਨੇ ਆਸਟੈਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ। ਕੀ ਜੇ ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੋਰ ਜਿਸ ਨਿਸ਼ਚੇ ਗੀ ਲੇਈ ਅਪਨਾ ਨਾਵਲ ਰਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਉਸਗੀ ਅਤ ਤਗਰ ਪੁਜਾਈ ਦਿੰਦੇ।’

ਸੋਚ ਦੇ ਲਿਹਾਜ ਕਨ੍ਨੈ “ਚੇਤਨਾ” ਇਕ ਉਚਚਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਉਪਨਿਆਸ ਰਾਜਨੀਤਵਾਦੀ –ਆਦਰਸ਼ਵਾਦੀ ਸੋਚ ਏ। ਜੇਹੜਾ ਧਾਰਾਵਾਦ ਜਾਂ ਹਕੀਕਤ ਪਸਾਂਦ ਸੋਚ ਕੋਲਾ ਮੂਲਾ ਬਕਖਰੀ ਏ। ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁੰਦੇ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸੈਨਿ-ਵਿਜਾਨ ਗੀ ਖਾਸ ਕਹਿਯੈ ਖਾਂਗਲੇਂ ਦਾ ਏ। ਓਹ ਬੀ ਅਜੜੈ ਦੇ ਸੈਨਿ-ਵਿਜਾਨ ਗੀ ਜੇਹੜਾ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ ਇਕ ਨਮਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਏ ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੋਰ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਕਥਾ ਗੀ ਅਗੇਂ ਬਧਾਨੇ ਆਸਟੈਂ 1965 ਤੇ 1971 ਦੀ ਜਾਂਗ ਦੇ ਦੌਰ ਚ ਪੁਜ਼ੀ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਮਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਗੈਰਤਮ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤ੍ਰੀ ਦੀ ਹੈਸਿਧਤ ਕਨ੍ਨੈ ਜਾਂਗ ਦਾ ਜਾਧਯਾ ਲੈਨੇ ਆਸਟੈਂ ਜ਼ਹਾਜੈ ਚ ਬੇਇਧੈ ਜਾਨਾ। ਜਾ ਸ਼ਿਵਾਨੀ ਦਾ ‘ਗਰੂਡ’ ਛਾਈ ਜ਼ਹਾਜੈ ਗੀ ਬਰਤਿਯੈ ਅਮਰੀਕੀ ਬੇਡੇ ਗੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਬਾਗੈਰਾ।

ਕੁਲ ਮਲਾਇਧੈ ਦਿਖੇਆ ਜਾ ਤਾਂ ਦਾਨਪੁਰੀ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਉਪਨਿਆਸ ਡੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸ ਸਾਹਿਤਿਕ ਚ ਇਕ ਨਮਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਏ ਤੇ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਅਪਨੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਚ ਸਫਲ ਹੋਏ ਦੇ ਨ।

UNIT-III LIFE AND CONTRIBUTION OF DIFFERENT NOVELIEST

ਇਸ ਪਾਠ ਚ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿਦ्ध ਉਪਨਿਆਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪਰਿਚੇ ਤੇ ਤੁਂਦੇ ਸਾਹਿਤਿਕ ਜੋਗਦਾਨ ਬਾਰੈ ਦੱਸੇਗਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸ ਪਾਠ ਚਜਿ'ਨੇ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਰਿਚੇ ਦਿੱਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਓਹ ਨ ਪ੍ਰੋ. ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਸ਼ਰਮਾ, ਓਮ ਗੋਸ਼ਾਮੀ, ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸੁਸ਼ੀਲ, ਸ਼ਕੁਤਲਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਵੀਰਪੁਰੀ, ਪਸ਼ੋਰੀ ਲਾਲ ਗੁਪਤਾ 'ਸਰਤ'।

ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਂਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਮਨੇ—ਪਰਮਨੰ ਦੇ ਸੁਪ੍ਰਸਿਦਦ ਤੇ ਸਥਾਨ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਂਦਾ ਜਨਮ ਸਨ् 1934 ਈ. ਚ ਹੋਆ। ਤਾਂਨੇ ਅਪਨੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਾ ਪੈਹਲੀ ਕਹਾਨੀ 'ਟਕਡੂ ਕਿ'ਧਾਂ ਚਢਾਂ ਸਨ् 1953 ਚ ਲਿਖੀ ਤੇ ਊਂਦੂ ਸ਼ਾ ਮਤਵਾਤਰ ਲਿਖਦੇ ਆਵਾ ਕਰਦੇ ਨ। ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਦੇ ਲਾਗਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਟੇਜੀ ਤੇ ਰੋਡਿਆਂ ਨਾਟਕ, ਉਪਨਿਆਸ ਤੇ ਕਿਥਾ ਸ਼ੈਲ ਲੇਖ ਬੀ ਲਿਖੇ ਦੇ ਨ। ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਗੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਮੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਬਿਸ਼ਟਾਰ ਦਿੱਤਾ ਏ। ਮਾਨਸਿਕ ਗੁਣਿਧਿਆਂ ਗੀ ਕਲਾਤਮਕ ਫਲਾਂ ਨੇ ਸੁਲਝਾਨੇ ਦਾ ਜਲਨ ਕੀਤਾ ਏ। ਇਂਦੀ ਕਿਥਾ ਕਹਾਨਿਆਂ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦ ਦ੍ਰਿੰਗ ਭਾਰਤੀ ਜੁਬਾਨੇ ਚ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦੇ ਨ।

ਸਿਆਸਾ—ਅਧੀਨੀ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਥਮਾਂ ਦਸਰੀ ਪਾਸ ਕਰਿਏ, ਤਾਂਨੇ 1954 ਚ ਗਾਂਧੀ ਮੈਮੋਰਿਲ ਸਾਈਸ ਕਾਲੇਜ ਥਮਾਂ ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ ਕੀਤੀ। ਫਿਰੀਂ ਬੀ.ਏ.ਡ. ਤੇ 1956 ਚ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲੈ ਚ ਮਾਸਟਰ ਲਗੀ ਗੇ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਯੁਨਿਵਰਸਿਟੀ ਥਮਾਂ ਤਾਂਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਕਿਥੇ ਚ ਏਮ. ਐ. ਕੀਤੀ। 1953 ਚ ਗੈਰਮੈਂਟ ਆਯੁਰਵੇਦਿਕ ਕਾਲੇਜ ਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਲੈਕਚਰਰ ਨਿਯੁਕਤ ਹੋਈ ਗੇ। ਬਕਖ—ਬਕਖ ਕਾਲਜ਼ੋਂ ਚ ਅਫ਼ਜ਼ਿਧਾਂ ਸੇਵਾ ਦਿਤਿਆਂ ਤੇ ਕੋਝ 36 ਬਰੇ ਦੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੇ ਪਰੰਤ ਰਟੈਰ ਹੋਏ। 18 ਜੂਨ 2011 ਗੀ ਇੰਦਾ ਸੁਗਵਾਸ ਛੋਈ ਗੇਆ।

ਰਚਨਾਂ—

1. ਖੀਰਲਾ ਮਾਹਨੂ (ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਂਹ)
2. ਚਾਨੀ ਰਾਤ (ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਂਹ)
3. ਤਾਰੇਂ ਦੀ ਲੋਡ (ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਂਹ)
4. ਦੁਢ਼, ਲਹੁ ਜੈਹ (ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਂਹ)
5. ਨਾਯਕ (ਕਹਾਨੀ ਸਾਂਗੈਂਹ)
6. ਧਾਰਾਂ ਤੇ ਧੜਾਂ (ਉਪਨਿਆਸ)
7. ਜਨੌਰ (ਰੰਗਮਚੀ ਨਾਟਕ)

8.	इक जनम होर	(रेडियो एकांकी)
9.	बंजर	(रेडियो एकांकी)
10.	इक परछामां बदली दा	(रेडियो एकांकी)
11.	यात्र्	(रेडियो एकांकी)
12.	अंगारे दी लोऽ	(रेडियो एकांकी)
13.	अम्बर छूहे धरत नमानी	(रेडियो एकांकी)

जाल, मठेर, मच्छियां (उपन्यास) वगैरा ।

इ'नेंगी इंदे कहानी संग्रह दद्द, लहू जैहर पर 1994 च साहित्य अकादेमी पुरस्कार मिली चुके दा ऐ । एह्दे लावा इ'नेंगी केर्ड पुरस्कारें कन्नै सम्मानित कीता गेता ऐ ।

शकुंतला शर्मा बीरपूरी हुंदा जीवन परिचे

शकुंतला शर्मा बीरपूरी हुंदा जन्म 1951 ई. च होआ । इंदा जन्म 31 मई 1951 गी ग्रांड बीरपूर च होआ । उदे पिता पं. परस राम होर हाई स्कूले दे हैडमास्टर हे । घरे च पढाई-लखाई आहला वातावरण हा ते साहित्य कन्नै रुचि बचपने थमां गै ही । एह बडियां मैहनती ते उद्घमी न । इ'नें एम.ए. अंग्रेजी जम्मू विश्व विद्यालय दा ते एम.एस.सी (नर्सिंग) एस.एन.डी.टी. विमन युनिवर्सिटी मुम्बई शा कीती । उ'नें इक उपन्यास 'बदसीस' दे लावा किश कविता बी लिखी दियां न । इंदा व्याह 24 जून 1981 ई. च श्री उदय चंद शर्मा हुंदे कन्नै होआ । जेहडे उस बेल्लै लैक्चरर हे ते सन 207 च सी.ई.ओ दे ओहदे थमां रटेर होऐ । इंदा इक पुत्र ते इक धीऽ ही । बचपन थमां गै इ'नें गी लिखने-पढ़ने दा शैक्ष हा । बीरपूरी होर मैडिकल असिस्टेंट दे ओहदे पर नियुक्त होइयां । इ'नें किश चिर प्रवीण, शिरोमणि आदि दियें कलासें च फ़ाया बी । इसदे लावा अपना बी ओह साहित्य सिरजना च रुझी दियां न ।

रचनां-

बदसीस	(डोगरी नावल)
लोकाचारियां	(कविता संग्रह) (1995)

पशोरी लाल गुप्ता 'शरर' हुंदा जीवन परिचे

पशोरी लाल गुप्ता 'शरर' हुंदा जन्म 1928 ई. च होआ । पशोरी लाल गुप्ता हुंदा जन्म इक मध्यवर्गीय परिवार च होआ । इ'ने उर्दू विशे च एम.ए. कीता । 'शरर' होर कामयाब अध्यापकें च न ते किश चिर पैहले रियासती शिक्षा विभाग च बतौर लैक्चरर रटेर होए । लिखने दा शैक्ष इ'नेंगी बचपन थमां गै हा । नैकरी दरान डुगर दे केर्ड थाहरेंड'नेंगी कम्म करने

ਦਾ ਸੌਕਾ ਥਹੋਆ। ਡੇਗਰਾ—ਫ਼ਾਡੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਡੇ ਨੇਡੇ ਦਾ ਅਧਿਅਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨੇ ਚਿਤ੍ਰਣ ਦਾ ਜਤਨਬੀ ਕੀਤਾ। ਇੰਦਾ ਡੇਗਰੀ ਨਾਵਲ 'ਜਿਸਲੈ ਨਹੇਰਾ ਪੇਈ ਗੇਆ' ਸਨ् 1972 ਚ ਛਪੇਆ।

ਰਚਨਾ

ਜਿਸਲੈ ਨਹੇਰਾ ਪੇਈ ਗੇਆ (ਡੇਗਰੀ ਉਪਨਿਧਾਸ)

ਓਮ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁਂਦਾ ਜੀਵਨ ਪਰਿਚੇ

ਡਾਂ. ਓਮ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁਂਦਾ ਜਨਮ ਸਤੰਬਰ 1947 ਈ. ਚ ਪਨਤ ਬਲਦੇਵ ਰਾਜ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਹੋਆ। ਘਰੈ ਚ ਮਤੇ ਲਾਡਲੇ ਹੌਨੈਕਰੀ ਪਿਤਾ ਹੁੰਦੇ ਕੋਲਾ ਬਾਕੀ ਭਾਏਂ ਦੇ ਮਕਾਬਲੇ ਚ ਜਧਾਦਾ ਹਿਰਖ ਦੁਲਾਰ ਮਿਲਦਾ ਰੇਹਾ। ਘਰੈ ਚ ਡੇਗਰਾ ਸੌਹਲ ਹੋਨੇ ਕੀਰ ਬਚਪਨ ਥਮਾਂ ਗੈ ਇੰਦੇ ਅੰਦਰ ਅਪਨੀ ਮਾਤ੍ਰ ਭਾਸ਼ਾ ਆਸਟੈਂ ਗਢ ਜ਼ਾਨ ਦਿਯਾਂ ਗਲਾਂ ਪਾਲਨ—ਮਠੋਨ ਲਗੀ ਪੇਝਿਆਂ ਤੇ ਇੰਦੀ ਰੂਚੀ ਦਿਨ—ਬ—ਦਿਨ ਉਸ ਪਾਸੈ ਬਧਨ ਲਗੀ। ਬਚਪਨ ਥਮਾਂ ਗੈ ਲਿਖਨੇ—ਪਢਨੇ ਦੇ ਓਹ ਬਡੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਹੈ ਤੇ ਕਿਥ ਗੀਤ—ਕਥਾਂ ਤਾਂਨੋਂ ਬੀ ਅਪਨਿਆਂ ਫ਼ਾਈ ਲੈਤਿਆਂ। ਓਹ ਕਥਾਂ ਤੇ ਗੀਤ ਲਿਖਿਤ ਏਹ ਆਪੂਂ ਗੈ ਤੱਦਾ ਨਦ ਲੈਂਦੇ ਹੋ। ਕੁਝੈਗੀ ਸਜਾਨੇ ਜਾਂ ਕੁਸੈ ਸਾਮਨੈ ਤਨੋਂਗੀ ਪਢਨੇ ਚ ਸੱਕੜ ਬੁਝਦੇ ਹੋ। ਮੁੰਡਲੀ ਪਢਾਈ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲੈ ਚ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਰਣਵੀਰ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਦਾਖਲਾ ਲੇਈ ਲੈਤਾ। ਸਕੂਲੈ ਦੀ ਪਢਾਈ ਦਰਾਨ ਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੋਰ ਅੰਭਲ ਹੋਂਦੇ ਰੇਹ ਨ।

ਕਾਲੇਜ ਦੀ ਪਢਾਈ ਦੇ ਕਨੱਜੈ—ਕਨੱਜੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਤੌਰਾ ਪਰ ਹਿੰਦੀ ਚ ਪ੍ਰਮਾਕਰ ਦਾ ਇਸਤੇਹਾਨ ਬੀ ਪੈਹਲੇ ਨਾਬੈਰੈ ਪਰ ਪਸ ਕਰੀ ਲੇਆ। ਕਾਲੇਜ ਦੀ ਪਢਾਈ ਪੂਰੀ ਹੋਨੇ ਪਰੈਂਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮ੍ਮੂ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਚ ਦਾਖਲਾ ਲੇਆ। ਬੀ.ਏਸ.ਸੀ ਦਾ ਇਸਤੇਹਾਨਪਾਸ ਕਰਨੇ ਪਰੈਂਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇੰਗਲਿਖ ਲਿਟ੍ਰੇਚਰ ਦਾ ਇਸਤੇਹਾਨ ਬੀ ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੈਤਾ। ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁੰਦੇ ਸਕੂਲ, ਕਾਲੇਜ ਤੇ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪਰ ਜੇਕਰ ਨਜ਼ਰ ਪਾਈ ਜਾ ਤਾਂ ਲਗਦਾ ਏ ਜੇ ਸਰਖਤੀ ਦੀ ਕ੃ਧਾ ਇੰਦੇ ਪਰ ਸ਼ੇਸ਼ਾਂ ਬਨੀ ਦੀ ਰੇਹੀ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਂਦੂ ਬੀ ਜੇਹਕਾ ਬੀ ਇਸਤੇਹਾਰ ਦਿਤਾ, ਏਹ ਓਹਦੇ ਚ ਅੰਭਲ ਆਂਦੇ ਰਹੇ। ਡਾਂ. ਓਮ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਹੁਂਦਾ ਕ੃ਤਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਏ ਜੇ ਓਹਦੇ ਪਰ ਇਕ ਬਡਾ ਅਤੇ ਲਖਾਈ ਸਕਦਾ ਏ।

ਰਚਨਾਂ

1. ਨੈਂਹ ਤੇ ਪੋਟੇ (1971) ਕਵਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ
2. ਹਾਂਥਿਦੇ ਦੇ ਨੋਟਸ (1972) ਕਵਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ
3. ਨਹੈਰੇ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰ (1974) ਕਵਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ
4. ਸੁਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ (1983) ਕਵਾਨੀ ਸਾਂਗੈਹ (ਸਾਹਿਤਿ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿਲੀ ਥਮਾਂ ਪੁਰਸ਼ਕ੍ਰਤ)
5. ਨਹੈਰੇ ਘਿਰੀ ਦੀ ਇਕ ਪੁਲੀ (1988)
6. ਪਗਡਾਂਡੀ ਦਾ ਸੂਰਜ (1989)

ਉਪਨਿਆਸ-

1. ਪਲ—ਖਿਨ (1996) ਕਲਚਾਰ ਅਕਾਡਮੀ ਦੁਆਰਾ ਪੁਰਸ਼ਕੂਤ
2. ਕਮਾਲਪੂਰੈ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ (1999)
3. ਨਾਨ੍ਹ ਪੀਰ ਦੀ ਜਾਂਗ ਦਾ ਆਖਰੀ ਕਿਲਾ – (2009)
4. ਸਫ਼ਰਾਂ ਪੌਂਗਰੀ ਪੇਝਧਾਂ – (2010)
5. 1947 – (2010)

UNIT-IV SHORT ANSWER QUESTIONS FROM MATTEREAN NOVEL**ਰੂਪਰੇਖਾ****ਉਦਦੇਸ਼**

ਵਿਦਿਆਰਥੀਂ ਚ ਵਿਸ਼ੇ ਸਰਬਾਂਧੀ ਤੀਵਰ ਅਮਿਕਵਿਤ ਦੀ ਸਮਰਥ ਜੁਟਾਨੇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਕਨੈ ਲੌਹਕੇ—ਲੌਹਕੇ ਸੋਆਲੋਂਦੇ ਸੋਆਲ ਤੇ ਜਬਾਬ ਦਿਤੇ ਜਾਡਨ। ਇਸ ਚ ਪਾਠਕ ਗੀ 'ਮਾਤਰੇਆਂ' ਉਪਨਿਆਸ ਤੇ ਨਿਬਾਂਧ ਸਾਂਗ੍ਰੈਹ ਬਾਰੇ ਲੌਹਕੇ—ਲੌਹਕੇ ਸੋਆਲੋਂ ਦੇ ਜਬਾਬ ਦਿਤੇ ਜਾਡਨ। ਇਸ ਚ ਦੇ'ਊਂ ਧਾਏਂ ਚ ਮਾਤਰੇਆਂ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਲੌਹਕੇ ਸੋਆਲ ਹੋਡਣ ਤੇ ਦੇ'ਊਂ ਧਾਏਂ ਚ ਨਿਬਾਂਧ ਬਾਰੈ ਲੌਹਕੇ ਸੋਆਲ ਹੋਡਨ ਦੇ'ਊਂ ਪਾਠੋਂ ਚ ਵਿਦਾਰੀਂ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸੁਕਖ ਪਾਤਰੋਂ ਦੇ 'ਲੌਹਕੇ ਸੋਆਲੇ' ਬਾਰੈ ਜਾਨੀ ਸਕਣਨ ਲੌਹਕ ਸੋਆਲ ਮਾਸ਼ੇਆਂ ਉਪਨਿਆਸ।

ਸੋਆਲ-1 'ਮਾਤਰੇਆਂ' ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਸੁਕਖ ਪਾਤਰ ਲੀਲੋ ਦਾ ਚਰਿਤਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰੋ।

ਜਬਾਬ— ਭੋਗਰੀ ਉਪਨਿਆਸੋਂ ਚ 'ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ' ਹੁੰਦੇ ਸਮਨੇ ਉਪਨਿਆਸੇ ਚ 'ਮਾਤਰੇਆਂ' ਉਪਨਿਆਸ ਸਿਰ ਕਢ਼ਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। 'ਮਾਤਰੇਆਂ' ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਸਾਰਾ ਤਾਨਾ—ਬਾਨਾ ਲੀਲੋ ਕਨੈ ਬਨੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਲੀਲੋ ਗੈ ਇਸ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਸੁਕਖ ਪਾਤਰ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੈ ਆਂਦੀ ਏ। ਲੀਲੋ ਬਸ਼ਕ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੈ ਆਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਸਮਤਾ, ਕਰਮੋਂ ਤੇ ਚਲਿਤਰ ਗੀ ਦਖਿਦੇ ਹੋਈ ਮਾਂ ਆਕਖਨਾ ਮਨਾਸਬ ਏ। ਲੀਲੋ ਦਾ ਘਰੈਆਹਲਾ ਰਸੇਸ਼ ਏ ਤੇ ਸੂਰਜ ਉਸਦੀ ਸਾਕਨੀ ਦਾ ਜਾਗਤ। ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਲੀਲੋ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਬਡਾ ਕੁਸ਼ਲ ਤੇ ਸੂਜ਼ਬੂਜ਼ਾ ਆਹਲਾ ਏ। ਤਾਂਨੇ ਇਸ ਕਿਰਦਾਰ ਗੀ ਬਡੇ ਸਾਂਘਰਸ਼, ਸੈਹਨਸੀਲਤਾ ਤੇ ਧਾਰਮਕਤਾ ਕਨੈ ਨਭਾਏ ਦਾ ਏ। ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਰਸੇਸ਼ ਕਨੈ ਛੱਡੋਂਦੇ ਗੈ ਘਰਾ ਦੇ ਸ਼੍ਵੱਲ ਗੀ ਦਿਕਖਿਦੇ ਹੋਈ ਸਾਂਘਰਸ਼ ਕਰਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਪਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਓਹ ਜੇ ਕਿਥ ਬੀ ਹਾਸਲ ਕਰਦੀ ਏ ਤੁਸ ਆਸਟੈ ਉਸੀ ਸਾਂਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਲੀਲੋ ਦਾ ਚਰਿਤਰ ਪਫ਼ਨੇ ਪਰ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਰਸੇਸ਼ ਦੇ ਘਰੈ ਗੀ ਬਨਾਨੇ ਆਸਟੈ ਹਰ ਚਾਲਲੀ ਦਿਧੋਂ ਔਖੋਂ ਗੀ ਬਡੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਨੈ ਸੈਹਨ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਅਗੋਂ ਬਧੀ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਲੀਲੋ ਇਕ ਗਰੀਬ ਘਰੈ ਦੀ ਕੁਝੀ ਦਸ਼ੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਲੀਲੋ ਦੀ ਮਾਂ ਬਿਮਾਰ ਰੌਹਨੀ ਹੀ ਤੇ ਬਲ ਨੈਈ ਹਾ। ਦੋਏ ਮਾਂ ਥੀਡ ਥੋਹੜਾ ਮਤਾ ਕਮਮ ਕਰਿਯੈ ਘਰੈ ਦਾ ਗਜਰਾ ਚਲਾਦਿਧਾਂ ਨ। ਕੁਸੈ ਰਵਾਰੇ ਨ ਲੀਲੋ ਦੀ ਕਡਮਾਈ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਗੀ ਏਹ ਆਕਿਖਿਧੈ ਕਰੋਆਈ ਹੀ ਜੇ ਰਸੇਸ਼ ਬਡਾ ਗੈ ਚੰਗਾ ਜਾਗਤ ਏ ਜੇਕਾਓਅਪਨੇ ਲੌਹਕੇ ਨੇਹ ਜਧਾਨੇ ਆਸਟੈ ਬਾਹ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਏ। ਬਿਮਾਰ ਹੋਨੇ ਕਾਰਣ ਲੀਲੋ ਦੀ ਮਾਂ ਕਡਮਾਈ ਲੇਈ ਮਨੀ ਜਾਂਦੀ ਏ ਤੇਬਾਕੀ ਕਿਥ ਸਾਂਧੋਗੇ ਦੀ ਬੀ ਗਲਲ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਲੀਲੋ ਗੀ ਬਾਹ ਪਰੈਂਤ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਜੇ ਰਸੇਸ਼ ਸ਼ਰਾਬੈ ਦਾ ਆਦਿ ਏ। ਲੀਲੋ ਇਕ ਸੈਹਨਸੀਲ, ਸਮਤਾ ਦੀ ਮਰੂਤ, ਤਾਗ ਦੀ ਮੂਰਤ, ਆਦਰਸ਼ਨਾਰੀ ਤੇ ਸਾਂਘਰਸ਼ਸੀਲ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੈ ਆਂਦੀ ਏ।

ਸੋਆਲ — 'ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਰਿਤਰ-ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰੋ।

ਜਬਾਬ— 'ਮਾਤਰੇਆਂ' ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਪਾਤਰ 'ਸੂਰਜ' ਰਸੇਸ਼ ਦਾ ਸਕਕਾ ਜਾਗਤ ਤੇ ਲੀਲੋ ਦਾ ਮਾਤਰੇਆਂ ਜਾਗਤ ਏ। ਰਸੇਸ਼ ਅਪਨੇ ਜਾਗਤ ਸੂਰਜੈ ਆਸਟੈ ਗੈ ਦੁਆ ਬਾਹ ਕਰਦਾ ਏ। ਤਾਂਜੇ ਓਹਦੀ ਸ਼ੈਲ ਪਾਲਮਾ ਹੋਈ ਸਕੈ ਤੇ ਛੋਂਦਾ ਬੀ ਇਧੈ ਏ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਲੀਲੋ ਉਸੀ ਸਕਕੀ ਮਾਊ ਸ਼ਾ ਬਦਧ ਹਿਰਖ ਕਰਦੀ ਏ ਤੇ ਸੂਰਜ ਬੀ ਉਸੀ ਮਾਊ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦਾ ਏ। ਬਚਪਨ ਚ ਗੈ

ਸੂਰਜ ਸ਼ਾਰਤੀ ਅਪਨੀ ਮਾਂ ਦੇ ਮਰਨੇ ਪਰੈਤ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਬਬੈ ਦੇ ਕਾਰਣ ਜਾਗਤ ਸੂਰਜ ਚੌਡ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਹੋਂ ਬਾਰੋਂ ਦਾ ਜਾਗਤ ਸੂਰਜ ਬਢ़ ਗੈ ਸ਼ਾਰਤੀ ਦੱਸੇਅਾ ਗੇਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਰਤੀ ਛੋਨੇ ਵੀ ਬਜ਼ਦ ਕਨੈ ਰੋਜ ਘਰੈ ਚ ਲਾਹਮੋਂ ਆਂਦੇ ਰੱਖਦੇ ਨ। ਸ਼ਾਰਤੀ ਛੋਨੇ ਦਾ ਪਤਾ ਉਸਲੈ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸਲੈ ਗੁਡਿਡਿਆਂ ਲੁਟਦੇ ਸੌਕੇ ਦਾਂਦੈ ਟਕਕਰ ਮਾਰੀ ਦਿਤੀ ਹੀ ਤੇ ਬੇਹੋਸ਼ – ਜਨ ਹੋਇਗੇਆ ਹਾ। ਪਰ ਲੀਲੀ ਦੇ ਅਨਸਥ ਹਿਰਖ ਨੇ ਉਸ ਸ਼ਾਰਤੀ ਬਚ੍ਚੇ ਗੀ ਸਧਾਰਨੇ ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਪਫ਼ਾਈ ਚ ਖਰਾ ਹਾ। ਲੈਹਕੇ ਹੁੰਦੇ ਥਮਾਂ ਗੇਝੈਲ ਪਫ਼ਾਈ–ਲਖਾਈ ਕਰਦਾ ਤੇ ਚੰਗੇ ਨੰਬਰ ਲੇਈ ਪਾਸ ਹੋਂਦਾ ਹਾ। ਪਫ਼ਾਈ ਚ ਉਸਦੀ ਹਣਧਾਰੀ ਦਾ ਉਸਲੈ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਸ਼ੈਲ ਨੰਬਰ ਲੇਇਧੈ ਦਸਮੀਂ ਪਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਾਵਾ ਓਹ ਬਾਰਮੀਂ ਦੀ ਪਫ਼ਾਈ ਸ਼ੈਲ ਨੰਬਰੇ ਕਨੈ ਪਾਸ ਕਹਿਯੈਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਪਫ਼ਾਈ ਸ਼ੈਲ ਨੰਬਰੇ ਕਨੈ ਪਾਸ ਕਹਿਯੈ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਪਫ਼ਾਈ ਦਾ ਟੈਂਸਟ ਬੀ ਪਾਸ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਚਾਲਲੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪਫ਼ਾਈ ਕਨੈ ਉਸਦੇ ਮਾਂ–ਬਬੈ ਦਾ ਬੀ ਨਾਂਡ ਰੋਸ਼ਨ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਅਪਨੀ ਮਾਊ ਕਨੈ ਬੀ ਪੂਰਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪੂਰਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਫ਼ਨੇ–ਲਿਖਨੇ ਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਪਫ਼ਾਈ ਕਰਦੇ ਸੂਰਜ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਗੀ ਬੀ ਸਮਝਾਨੇ ਆਹਲਾ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਅਪਨੀ ਮਾਊ ਕਨੈ ਰਲਿਧੈ ਉਸਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਨੇ ਵੀ ਆਦਤ ਬੀ ਛਡਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਪਫ਼ਾਈ ਪੂਰੀ ਕਰਨੇ ਪਰੈਤ ਜਿਸਲੈ ਡਾਕਟਰ ਭੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਲੈ ਓਹ ਨੌਕਰੀ ਕਹਿਯੈ ਘਰਾ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਸਥਾਨੇ ਦੇ ਕਨੈ–ਕਨੈ ਅਪਨੇ ਮਾਊ–ਬਬੈ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਹੈ ਭਾਂਡੋਂ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਹੋਨਹਾਰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਕਤ ਥਮਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਈ ਅਗੈ ਪਫ਼ਨੇ ਤਾਈ ਬਾਹਰ ਭੇਜਨਾ ਚਾਂਹਦੇ ਨ ਤਾਂ ਜੇ ਓਹ ਸਤਾ ਪੈਸਾ ਤੇ ਨਾਂਡ ਕਮਾਈ ਸਕੈ। ਪਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੇਵਾ–ਭਾਵ ਦਾ ਗੁਣ ਬਡਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਓਹ ਕੁਸੈ ਦੂਰ ਗ੍ਰਾਂ ਜਾਇਧੈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਹੈ। ਇਧਾਂ ਏਹ ਆਕਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਸੂਰਜ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਚੇ ਇੱਥਾਨ ਆਹਲੇ ਸਬੈ ਗੁਣ ਮਜੂਦ ਨ। ਜਿਸ ਕਰੀ ਪੂਰੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਅਚਛਾ ਗੈਂਨ ਨਜ਼ਰੀ ਆਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋਆਲ– ਰੇਖੂ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ–ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰੋ।

ਜਬਾਬ– ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਪਾਤਰ ਰੇਖੂ ਬਡੀ ਗੈ ਸ਼ੈਲ ਸੁਆਤਮ ਦੀ ਪਫ਼ੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਸਮਝਦਾਰ ਕੁਡੀ ਹੈ। ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਲਾਡਲੀ ਧੀਓਂ ਹੈ। ਰੇਖੂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭਾਂਡੋਂ। ਅਵਿਨਾਸ਼ ਰੇਖੂ ਕਨੈ ਸਤਾ ਹਿਰਖ ਕਰਦੇ ਨ ਤੇ ਉਸਦੀ ਹਰ ਇਛਾ ਗੀ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ ਦੱਸੇ ਗੇਦੇ ਨ। ਰੇਖੂ ਪਫ਼ਨੇ–ਲਿਖਨੇ ਚ ਮਤੀ ਹਣਧਾਰ ਹੀ ਪਰ ਪਫ਼ੀ ਬੀ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਰੇਖੂ ਆਸਤੈ ਸੂਰਜ ਟ੍ਰਿਅੱਥ ਪਫ਼ਨੇ ਆਸਤੈ ਅੱਖਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸੀ ਸੂਰਜ ਕਨੈ ਹਿਰਖ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸਦਾ ਪਤਾ ਜਿਸਲੈ ਭਾਂਡੋਂ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਗੀ ਚਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹ ਸੂਰਜ ਤੇ ਰੇਖੂ ਦੇ ਸਰਬਾਂਧੀ ਥਮਾਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਸੂਰਜ ਗੀ ਇਸ ਬਾਰੈ ਬਡਾ ਸਮਝਾਨੇ ਦੀ ਕੋਣਾਂ ਕਾਰਦੇ ਨ ਪਰ ਰੇਖੂ ਤੇ ਸੂਰਜ ਵੈਨੋਂ ਅਗੈਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨੇਈ ਚਲਦੀ। ਪਫ਼ੀ ਬਾਦ ਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਕਤ ਕੋਲਾ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਇਧੈ, ਤੁਂਦੀ ਗਰੀਬੀ ਗੀ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਸਨੈ ਚ ਰੇਖੂ ਦ ਉਸ ਕਨੈ ਬਾਹੁੰਦ ਕਰਨੇ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰੀ ਲੈਂਦੀ ਨ। ਇਸ ਦਰਾਨ ਰੇਖੂ ਬਮਾਰ ਰੱਹਦੀ ਹੈ। ਭਾਂਡੋਂ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਗੀ ਜਿਸਲੈ ਪਤਾ ਚਲਦਾਏ ਜੇ ਰੇਖੂ ਦਾ ਗੁਰਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਹੈ, ਇਸੀ ਕਡ਼ਡਨੇ ਪੈਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਖਾਬਾਰ ਰਾਹੋਂ ਗੁਰਦਾ ਦਾਨ ਬਾਰੈ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਨ। ਇਸਅਸਤੈ ਦਿਧਿਤ ਨਾ ਦੀ ਕੁਡੀ ਗੁਰਦਾ ਦੇਨੇ ਲੇਈ ਹਾਮੀ ਭਰੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਖੀਰ ਬੰਬੀ ਇਕ ਹਸਪਤਾਲੇ ਚ ਦਿਧਿਤ ਆਸੇਆ ਦਾਨ ਦਿੱਤੇ ਦੇ ਇਕ ਗੁਰ੍ਦ ਦੇ ਕਨੈ ਰੇਖੂ ਦਾ ਖਰਾਬ ਗੁਰਦਾ ਕਡ਼ਿਡਿਧੈ ਨਮਾਂ ਪਾਈ ਦੇਨੇ ਕਨੈ ਠੀਕ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਪਰ ਭਾਂਡੋਂ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਹੋਰ ਰੇਖੂ ਦਾ ਬਾਹੁੰਦ ਸੂਰਜ ਕਨੈਕਰੀ ਦਿੱਦੇ ਨ।

ਸੋਆਲ– ਰਮਨ ਦਾ ਚਰਿਤਰ –ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰੋ।

ਜਬਾਬ – ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਪਾਤਰ ‘ਰਮਨ’ ਲੀਲੀ ਦਾ ਧਰਮੀ ਭਾਂਡ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ ਸੇਹਲੀ ਸਰਲਾ ਦਾ ਸਕਕਾ ਭਾਂਡ ਹੈ। ਰਮਨ ਇਕ ਮਦਦਗਾਦ ਦੇ ਤੌਰਾ ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਓਹ ਇਕ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰਮਨ ਅਕਸਰ ਸੂਰਜ ਦੇ ਘਰ ਆਂਦੇ ਜਾਂਦਾ ਰੈਹਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਸੌਕੇ ਜਿਸਲੈ ਸੂਰਜ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਂ ਲੀਲੀ ਜਿਸਲੈ ਦਾਖਲੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਨੇਈ ਜੁਟਾਈ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਰਮਨ ਸੂਰਜ ਗੀ ਪੈਸੇ ਦੇਇਧੈ ਉਸਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਲਾਵਾ ਬੀ ਰਮਨ ਪੂਰੇ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਥਾਹਰ–ਥਾਹਰ ਮਦਦਗਾਰ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਤੁਭਰੇ ਦਾ ਹੈ।

ਅਪਨੇ ਕਨੈ ਗੈ ਦਪਤਰੇ ਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦੀ ਦੀਪਾ ਨਾਂਡ ਦੀ ਕੁਝੀ ਕਨੈ ਜਿਸਲੈ ਉੱਦਾ ਬੱਸ ਜਬਰਦਸ਼ੀ ਕਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਬੀ ਓਹਉਸ ਕੁਝੀ ਗੀ ਨਾਂਡ ਦੋਆਨੇ ਆਸਤੈ ਹਰ ਚਾਲੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਏ। ਇਤਿਥੁੰ ਤੋਡੀ ਜੇ ਉਸ ਕੁਝੀ ਦੀ ਸੌਤ ਹੋਨੇ ਬੀ ਅੱਖੇ ਉਸ ਕੁਝੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਕਨੈ ਪੂਰੀ ਸਹਾਨੁਭੂਤਿ ਰਖਦਾ ਏ।

ਸੋਆਲ— ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸੂਰਜ ਤੇ ਰੇਖ੍ਹ ਦੇ ਰਿਖ਼ਤੇ ਬਾਰੈ ਤੁਸ ਕੁਥੈ ਤਗਰ ਸੈਹਮਤ ਓ?

ਜਬਾਬ — ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਸੂਰਜ ਇਕ ਗਰੀਬ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਰੇਖ੍ਹ ਇਕ ਛੱਡੀ ਦੀ ਧੀਂਡ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਸਾਫੇ ਸਾਮਨੈ ਆਂਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਾਕਤ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਯੈ ਰੇਖ੍ਹ ਦੇ ਪਿਤਾ ਛੱਡੀ ਅਵਿਨਾਸ ਸੂਰਜ ਗੀ ਅਪਨੇ ਜਾਗਤ ਵਿਮਲ ਆਸਤੈ ਟਧੂਸ਼ਨ ਪਢਾਨੇ ਲੇਈ ਗਲਾਂਦਾ ਏ। ਜਿਸ ਲੇਈ ਸੂਰਜ ਮਨੀ ਬੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਘਰਾ ਦੀ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਠੀਕ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਓਹ ਸ਼ਕੂਲਾਂ ਛੁਫ਼ੀ ਕਰਿਖਿਯੈ ਵਿਮਲ ਗੀ ਟਧੂਸ਼ਨ ਪਢਾਨੇ ਗੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਜਿਸ ਕਨੈ ਉਸਦਾ ਅਪਨਾ ਤੇ ਪਢਾਈ ਦਾ ਖਰੀ ਨਿਕਲੀ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਪਰ ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਮਲ ਗੀ ਟਧੂਸ਼ਨ ਪਢਾਨ ਗੇਂਦੇ ਸੂਰਜ ਰੇਖ੍ਹ ਕਨੈ ਜੁਝੀ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਦੌਨੇ ਦੀ ਪੀੰਘ ਗਾਸੈ ਗੀ ਛੂਹਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਰੇਖ੍ਹ ਦੇ ਬਲੈਂਡੀ ਗੀ ਏਹ ਰਿਖ਼ਤਾ ਮੰਜੂਰ ਨੇਈ। ਇਸਕਰੀ ਓਹ ਸੂਰਜ ਗੀ ਉਲਟਾ-ਸਿਵਾ ਆਕਿਖਿਯੈ ਨਰਾਜ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ ਪਰ ਏਂਤ ਚ ਰੇਖ੍ਹ ਦੀ ਬਮਾਰੀ ਬਕਤ ਸੂਰਜ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦਿਕਿਖਿਯੈ ਪਿਘਲੀ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਦੌਨੇਂ ਦੀ ਜੋਝੀ ਰੇਖ੍ਹ ਦੇ ਠੀਕ ਹੋਨੇ ਪਰ ਬਨੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਸੋਆਲ— ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਰਮਨ ਤੇ ਦੀਪਾ ਦਾ ਕੇਹ ਰਿਖ਼ਤਾ ਏ।

ਜਬਾਬ — ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਕੈਂਡ ਕਥਾਂ ਸਾਫੇ ਸਾਮਨੈ ਆਂਦਿਆਂ ਨ। ਮੁਕਖ ਕਥਾ ਲੀਲੇ ਦੀ ਏ ਤੇ ਦ੍ਰੰਦ ਕਥਾ ਰਮਨ—ਦੀਪਾਦੀ ਤੇ ਕੈਂਡ ਕਥਾ ਸੂਰਜ ਤੇ ਰੇਖ੍ਹ ਦੀ ਏ। ਜਿਤਿਥੁੰ ਤੋਡੀ ਰੇਖ੍ਹ ਤੇ ਦੀਪਾ ਦੀ ਕਥਈ ਦੀ ਗਲਲ ਏ ਤੁਂਦੀ ਕਥਾ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮਗਾਥਾ ਦੇ ਰੂਪਾ ਚ ਤਉਰਦੀ ਏ ਤੇ ਦੀਪਾ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਸੌਤ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਨਿਖਿਯੈ ਉਸਦੀ ਜਿੰਦਗੀ ਚ ਪਰਤਿਖਿਯੈ ਖਲਾਲੀ ਪੈਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਅਪਨੇ ਹਿਰਖੈ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਯੈ ਉਸਨੇ ਜੇਹੜੇ ਅਪਨੇ ਰਿਖ਼ਤੇ ਦੀ ਫੁਲਲੇ ਸਾਈ ਸੰਧੋਏ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਓਹ ਚੂਰ-ਚੂਰ ਹੋਈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਉਸੀ ਜਕੀਨ ਨੇਈ ਅੱਸਾ ਏ ਜੇ ਕਦੋਂ ਇਧਾਂ ਬੀ ਹੋਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਅਪਨੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਹਮਸਫਰ ਬਨਨੇ ਆਹਲੀ ਉਸਦੀ ਅਕਖਿਯੈ ਸਾਮਨੈ ਲੋਥ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਦਿਕਿਖਿਯੈ ਉਸਗੀ ਧਰਤ ਫਵਣੀ ਦੀ ਲਭਦੀ ਏ। ਜਿਸ ਚ ਓਹ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੀ ਸਮੇਟੀ ਲੈਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾ। ਪਰ ਸਮੇਂ ਕਨੈ ਉਸੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਪਸ਼ੀਖਿਯੈ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਿਰੈ ਪਰੈਂਤ ਜਿਸਲੈ ਸੁਨਵੈ ਜਨੇਹ ਸ਼ੈਹਰਾ ਚ ਸੂਰਜ ਕਨੈ ਰੇਖ੍ਹ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨੇ ਗੀ ਜਾਨੇ ਦਾ ਸੌਕਾ ਮਿਲਦਾ ਏ ਤਾਂ ਤਉਰੇ ਫੁਲਲੇ ਦੇ ਬਗੀਚੇ ਚ ਫ਼ੀ ਭਾਰ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਪਰਤਿਖਿਯੈ ਹਿਰਖਾਲੀ ਆਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਪਰਤਿਖਿਯੈ ਫੁਲਲੇ ਦੀ ਖ਼ਬੋ ਮੈਹਕਨ ਲਗੀ ਪੌਂਵੀ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਉਸੀ ਦੀਪਾ ਨਾਂਡ ਦੀ ਗੈ ਕੁਝੀ ਪਰਤਿਖਿਯੈ ਲਭਦੀ ਏ। ਫੇਡੜੀ ਇਸ ਹਾਲਤੀ ਚ ਨੇਈ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜੇ ਉਸ ਕਨੈ ਉਸਲੈ ਗੈ ਚਲੀ ਪੌਦੀਂ ਏ। ਪਰ ਫ਼ੀ ਇਕ ਬਾਰੀ ਪਰਤਿਖਿਯੈ ਖਾਨੀ ਫਗਡੀ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁਖ ਕਸਾਲੇ ਗੀ ਆਤਮਸਾਤ ਕਰਦੀ ਸੁਖਦ ਏਂਤ ਚ ਮੁਕਕੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਸੋਆਲ— ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਲੀਲੇ ਦਾ ਥਾਹਰ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕਰੋ?

ਜਬਾਬ — ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਚ ਲੀਲੇ ਬਖ਼ਕ ਸਾਫੇ ਸਾਮਨੈ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਦੀ ਏ। ਪਰ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬੀ ਇਕ ਨਾਰੀ ਏ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੇ ਸਿਰੈ ਉਪਰ ਪਰਖਦੇ ਗੈ ਨੋਹਾਡੇ ਦੋ ਰੂਪ ਸਾਮਨੈ ਆਂਦੇ ਨ। ਤਾਂਅਾਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬੱਡੀ ਜਾਲਮ ਤੇ ਦੁਕਖਦੇਨੇ ਆਹਲੀ ਹੋਂਦੀ ਏ ਪਰ ਜਿਤੈ ਸਾਰਿਆਂ ਆਂਗਲਿਆਂ ਬਰੋਬਰ ਨੇਈ ਹੋਂਦਿਆਂ ਇਧਾਂ ਗੈ ਸਾਰਿਆਂ ਮੈਰਿਆਂ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਬੀਇਕੈ ਨੇਹਿਧਾਂ ਨੇਈ ਹੋਂਦਿਆਂ। ਲੇਖਕ ਦੇ ਮਤਾਬਕ ਛੱਡੇ ਪੈਹਲੇ ਬਾਹ ਦੀ ਨਾਰੀਗੀ ਮਾਂ ਜਾਂ ਦੁਏ ਬਾਹ ਦੀ ਨਾਰੀ ਗੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਗਲਾਨਾ ਮਨਾਸਬ ਨੇਈ। ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਮਤਾ, ਚਲਿਤਰ ਤੇ ਕਰਮੇਂ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਯੈ ਗੈ ਮਾਂ ਜਾਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਕਰੀ ਕੋਆਲਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ। ਤਾਂ ਗੈ ਅਸ ਨਾਰੀ ਕਨੈ ਨਾਂਡ ਕੀ ਸਕਨੇ ਆਂ। ਲੀਲੇ ਬਖ਼ਕ ਮਾਤਰੇਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਸਾਫੇ ਸਾਮਨੈ ਆਂਦੀ ਏ ਪਰ ਮਾਤਰੇਆਂ ਆਹਲੀ ਮਾਂ ਤੇ ਦੂਰੂ ਮਾਂ ਚ ਕੋਈ ਅਂਤਰ ਨੇਈ ਰੈਹਨ ਦਿੰਦੀ। ਓਹ ਅਸਲੀ ਮਾਂ ਕੋਲਾ ਬੀ ਜਾਦਾ ਹਿਰਖ ਦੇਇਂਦੀ ਇਕ ਮਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰਦੀ ਏ। ਅਪਨੇ ਹਿਰਖੈ ਗੀ ਠੇਹ ਨੇਈ ਪੁਜ਼ੈ ਓਹਅਪਨੇ ਬਚੇ ਗੀ ਜਨਮ ਦੇਨਾ ਮਨਾਸਬ ਨੇਈ ਸਮਜ਼ਦੀ ਤੇ ਸੂਰਜ ਕਨੈ ਗੈ ਅਪਨੀ ਮਮਤਾ ਬਡੁੰਦੀ ਏ।

UNIT-IV SHORT ANSWER QUESTIONS OF MATTEREAN NOVEL**सोआल-1 इंद्रजीत केसर हुंदा जीवन परिचय लिखो?**

जबाब- डोगरी साहित्य जगत च इंद्रजीत केसर हुंदा टकोहदा थाहर ऐ। इंदा जन्म 9 अक्तूबर 1946 ई. च कटडा बैशणो देवी होआ। श्री अमरनाथ हुंदी जमू च लौहकी हारी नौकरी ही। हस्तै करी इनेंगी जमू आइयै रौहना पेआ। पढ़ाई—लखाई बी आमतौरा पर जमू च गै होई। पिता हुंदी लौहकी नौकरी च सारे टब्बरा दी पालना हुंदी ही, इसकरी बचपन थमां गै गरीबी दा सामना करना पेआ। पर इनें गरीबी करी अपनी हिम्मत नेर्ई हारी सगुआं गरीबी दा मकाबला करदे रेह इंयां केसर होर लौहके थमां लौहके कम्म बी करने थमां झक्कदे नेर्ई हे। इनें बाहरमीं पासकरियै लौहकी नेही सरकारी नौकरी करी लैती। नौकरी दे कन्नै—कन्नै बी.ए. आर्नज कीती। 1966 ई. च स्टैनोगाफी दी ट्रेनिंग करने परैत नौकरी च तरक्की होई गई। उस समें कोला ओह अपनी नौकरी च अगड़े गै अगड़े बदधे गे। सन 1968 ई. केला लेइयै 31 अक्तूबर 2004 च रटैर होने तगर सैक्रटरेट च गै नौकरी कीती। 1990 कोला लेइयै 2004 तगर एडवाईजर टू गवर्नर, प्राईवेट सैक्रटरी ते पही स्पैशल असिस्टेंट बक्ख—बक्ख औहदे परा कम्म करदे होई रटैर होई गे। जित्युं तार इंदे परिवार दी गल्ल ऐ, इंदा ब्याह 29 जून 1971 ई. गी श्रीमति सावित्री देवी हुंदे कन्नै होआ। उनें गै केसर हुंदे अस्त—व्यस्त घरै गी सांझ्येआ सुआरेआ। सावित्री होर आपूं बी इक सरकारी मलाजम हियां। इंदी इक धी॒ ते इक जागत ऐ। दोनें बच्चे गी ओह मां भगवती दा ओह आर्शीवाद मन दे न। केसर होर हर पासेआ खुशहार ते सफल जीवन जीआ कर दे न।

केसर होरें गी लिखने दा शौक मुंदा थमां गै हा पर 1967 थमां मसलसल लिखदे गै रेह। माली हालत खस्ताहोने करी अपना कम्म प्रकाशत नेर्ई करोआई सके पर 1998 ई च डोगरी कविता खेतर च 'फुल्ल खिडदे रेह' नांड दीकविता पोथी प्रकाशत करोआने दे कन्नै गै एह सिलसिला बराबर चलदा रेहा। केसर होर हर बरे पोथी प्रकाशत करोआने पिछे माता सरस्वती दी प्रेरणा ते आर्शीवाद मनदे न।

सोआल – इंद्रजीत केसर हुंदियें रचनाएं बारै दस्सो।

जबाब – इंद्रजीत केसर हुंदी रचनाएं दा ब्यौरा इस चाली ऐ

1. फुल्ल खिडदे रेह – कविता संग्रह – 1998
2. कुंगली आस – कविता संग्रह – 1999
3. सरबंध – उपन्यास – 2000
4. सूखम क्यारी – कविता संग्रह – 2001

5. ਮਾਤਰੇਆਂ – ਉਪਨਿਆਸ – 2002
6. ਸੌਲਾ ਚਨਨ – ਕਵਿਤਾ ਸੱਗ੍ਰੈਹ – 2003
7. ਮੂਰਤੋ – ਉਪਨਿਆਸ – 2004
8. ਜੋਤ ਜਾਂਗੈ ਦਰਬਾਰ – ਭਜਨ – 2005
9. ਜੋਲ – ਉਪਨਿਆਸ – 2007
10. ਨਿਮਾ—ਨਿਮਾ ਹਾਸਾ— ਕਵਿਤਾ ਸੱਗ੍ਰੈਹ – 2008
11. ਲਿਖਤ – ਕਵਿਤਾ ਸੱਗ੍ਰੈਹ – 2012
12. ਭਾਗੀਰਥ – ਉਪਨਿਆਸ – 2013

ਸੋਆਲ—‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਲਿਖੋ।

ਜਿਵਾਬ – ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੁੰਦੇ ਦ੍ਰਾਵਾ ਲਿਖੇਅਾ ਗੇਦਾ ਉਪਨਿਆਸ ਏ। ਏਹ ਉਪਨਿਆਸ 2002 ਬਾਰੇ ਚ ਛਪੇਆ। ਜਿਸਲੈ ਲੇਖਕ ਕੋਈ ਬੀ ਰਚਨਾ ਲਿਖਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਉਦੇਸ਼ ਯ ਜਰੂਰ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਪਾਤਰੋਂ ਰਾਹੋਂ ਅਧਨੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਭਿਵਿਕਿਤ ਕਰਦਾ ਏ। ਇੱਥੈ ਚਾਲੀ ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ ਹੋਰੋਂ ਅਧਨੇ ਉਪਨਿਆਸ ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਚ ਪਾਤਰ ਲੀਲੇ ਰਾਹੋਂ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਭਿਵਿਕਿਤ ਕੀਤੀ ਵੀ ਏ। ਜਿਧਾਂ ਹਰ ਕੋਈ ਮਾਂ ਮਮਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤ ਨੇਈ ਹੋਂਦੀ ਤਾਂ ਆਗੈ ਹਰ ਕੋਈ ਮਾਤਰੇਆਂ ਜਾਲਮ ਤੇ ਦੁਕਖ ਦੇਨੇ ਆਹਲੀ ਬੀ ਨੇਈ ਹੁੰਦੀ। ਤੁਦੇ ਮੂਜਬ ਜਿਧਾਂ ਸਾਇਆਂ ਔਂਗਲਿਆਂ ਬਰੋਬਰ ਨੇਈ ਹੋਂਦਿਆਂ ਛੱਡੇ ਪੈਹਲੇ ਬਾਹ ਦੀ ਨਾਰੀ ਗੀ ਮਾਂ ਤੇ ਦ੍ਰਾਵ ਬਾਹ ਦੀ ਨਾਰੀ ਗੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਗਲਾਨਾ ਠੀਕ ਨੇਈ ਬੜੋਂਦਾ ਏ। ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਮ੍ਹੇਸ਼ਾਂ ਨਾਰੀ ਦੀ ਮਤਾ ਚਲਿਤਰ ਤੇ ਕਰਮੋਂ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਧੈ ਗੈ ਮਾਂ ਜਾਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਕਰੀ ਕੋਆਲਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ। ਉਪਨਿਆਸਕਾਰ ਨੇ ਲੀਲੇ ਰਾਹੋਂ ਮਾਤਰੇਆਂ ਨਾਂਡ ਪਰ ਲਗੇ ਦੇ ਕਲਕਂ ਗੀ ਧੋਨੇ ਦਾ ਜਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਤੇ ਇਸ ਕਲਕਂ ਗੀ ਧੋਨੇ ਲੇਈ ਆਪੂ ਉਸੀ ਕਿਨਾ ਕਿਸ਼ ਜਰਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਆਸਟੈਂ ਅਓਹ ਅਪਨੀ ਲੋਆਦ ਪੈਦਾ ਨੇਈ ਕਰਦੀ, ਅਪਨੀ ਗੈ ਸਾਕਨੀ ਦੇ ਜਾਗਤੈ ਗੀ ਪਢਾਈ—ਲਖਾਈ—ਸੈਲ ਬਡ਼ਾ ਅਫਸਰ ਬਨਾਂਦੀ ਏ।

ਸੋਆਲ—‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਮੁਕਖ ਪਾਤਰ ਲੀਲਿਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਪਰ ਲੇਖ ਲਿਖੋ?

ਜਿਵਾਬ – ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਪਾਤਰ ਲੀਲੇ ਇਕ ਸੰਘਰਸ਼ੀਲ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਉਭਿਧਿਯੈ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦੀ ਏ। ਓਹ ਪੂਰੀ ਝਿੰਦਗੀ ਅਧਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੇਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਏ। ਉਪਨਿਆਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਚ ਗੈ ਓਹ ਰਮੇਸ਼ ਕਨੈ ਛੜੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਗੇਦੀਏ ਜੇਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬੀ ਏ ਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਬਡਾ ਹਤਿਆਚਾਰ ਕਰਦਾ ਰੈਹਾਂਦਾ ਏ। ਪਰ ਲੀਲੇ ਹਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਕਨੈ ਟਕਰਾਂਦੀ ਏ ਤੇ ਡਾਟਿਧੈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦੀ ਏ। ਅਧਨੇ ਸੰਘਰਸ਼? ਅਧਨੇ ਜਤਨੋਂ ਤੇ ਹਿਰਖੈ ਕਨੈ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਤੇ ਬਿਗਡੇ ਦੇ ਜਾਗਤ ਸੂਰਜ ਗੀ ਸਥਾਰੀ ਲੈਂਦੀ ਏ ਤੇ ਮਨੋਮਨਤਾਏ ਸੋਚਦੀ ਏ ਜੇ ਉਸੀ ਸੈਲ—ਪਢਾਨਾ ਲਿਖਾਨਾ ਏ। ਪਢਾਈ ਦੇ ਦਰਾਨ ਸੂਰਜ ਦੀ ਹਿਮਤ ਆਪੂ ਗੈ ਬਨਦੀ ਏ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਦਸਮੀਂ ਖਰੇ ਨਂਬਰੇਕਨੈ ਪਾਸ ਹੋਨੇ ਪਰੈਂਤ ਘਰੈ ਚ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਪੈਸੇ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਾਬਜੂਦ ਬੀ ਉਸੀ ਅਗ੍ਰੇ ਪਢਾਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਪਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਅਮ੍ਰਿੰ ਪਢਾਨੇ ਆਸਟੈਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲੇਈ ਬੀ ਉਸੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨਾ ਪੌਂਦਾ ਏ। ਦਾਖਲੇ ਲੇਈ ਪੈਸੇ ਮੰਗਨੇ ਪਰ ਉਸੀ ਰਮੇਸ਼ ਥਮਾਂ ਮਾਰ ਬੀ ਖਾਨੀ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਚੌਨੇ ਪਾਸੇਆ ਹਾਰ ਥਹੋਂਦੀ ਏ ਫਹੀ ਬੀ ਹਿਮਤ ਨੇਈ ਹਾਰਦੀ, ਖੀਰੀ ਰਸਤਾ ਮਾਂ ਬੈਣਣਾਂ ਦਾ ਲਭਦਾ ਏ ਮਾਂ ਅਗ੍ਰੇ ਬੈਠਿਧੈਪੈਸੇ ਦਾ ਇੰਤਜਾਮ ਕਰਾਨੇ ਲੇਈ ਗਲਾਂਦੀ ਏ। ਮਨੈ ਚ ਹਿਮਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਬੀ ਸਾਥ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਏਸਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਦੁਏ ਦਿਨ ਉਸਦੀ ਸ਼ੇਲੜੀ ਸਰਲਾ

ਦਾ ਪ੍ਰਾਤ ਰਮਨ ਤੁਂਦੇ ਘਰ ਸੂਰਜੈ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਨੇ ਦੀ ਮੁਭਾਰਖ ਦੇਨੇ ਆਸਟੈ ਆਂਦਾ ਏ। ਜੇਹੜਾ ਗਲਲੈ—ਗਲਲੈ ਏਹ ਸਮਝੀ ਜਂਦਾ ਏ ਫੀਸ ਦੀ ਰਕਮਾ ਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਾਰਣ ਸੂਰਜ ਗੇਆਰਮੀ ਚ ਦਾਖਲਾ ਨੇਈ ਲੈਤੇ ਦਾ ਤਾਂ ਓਹ ਝਾਟਟ ਪੱਧ ਸੌ ਰਪੇਤ ਅਜੇ ਬੋਜ਼ੋਆ ਕਡਡੀ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਇਧਾਂ ਲੀਲੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਬਨਨੇ ਤੋਡੀ ਸਥਾਨੀ ਸੰਘਰਸ਼ਰਤ ਰੌਂਹਦੀ ਏ।

ਸੋਆਲ— ਲੀਲੇ ਇਸ ਸੈਹਨਸ਼ੀਲ ਨਾਰੀ ਏ? ਤੁਸ ਕੁਝ ਚਾਲੀ ਕਨੈ ਮੂਰਤੇ ਗੀ ਸੈਹਨਸ਼ਾਲੀ ਨਾਰੀ ਮਨਦੇ ਓ।

ਜਬਾਬ — ਲੀਲੇ ਇਕ ਸੈਹਨਸ਼ੀਲ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਸਾਢੇ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦੀ ਏ। ਸੈਹਨਸ਼ੀਲਤਾ ਆਹਲਾ ਗੁਣ ਲੀਲੇ ਚ ਬਡਾ ਕੁਝੀ—ਕੁਝੀ ਭਰੋਚੇ ਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਲੀਲੇ ਛੋਇਧੈ ਰਮੇਸ਼ ਦੇ ਘਰ ਆਈ ਹੀ ਉਸ ਦਿਨ ਕੋਲਾ ਗੈ ਓਹ ਸਥ ਕਿਸ਼ ਸੈਹਨ ਕਰਦੀ ਆਵਾ ਕਰਦੀ ਹੀ। ਅਪਨੇ ਘਰੈਆਹਲੇ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਾਬਜੂਦ ਬੀ ਓਹ ਹਰ ਚਾਲੀ ਦੀ ਮਾਰ ਬੀ ਉਸਦੀ ਝਲਲਦੀ ਰੌਂਹਦੀ ਏ। ਓਹ ਬਿਨਾਬ ਪਿਧੈ ਉਸ ਤੱਥ ਹਤਿਆਚਾਰ ਕਰਦਾ ਏ। ਓਹ ਹਰ ਹਤਿਆਚਾਰ ਗੀ ਸੈਹਨ ਕਰਦੀ ਦਸ਼ੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਮਾਤਰੇਆਂ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਾਬਜੂਦ ਬੀ ਸੂਰਜ ਗੀ ਸਮਝੇਅਂ ਨੇਈ ਸੇਹੀ ਹੋਨ ਦਿੰਦੀ। ਨਾਰੀ ਲੇਈ ਆਖੇਆ ਬੀ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਸੈਹਨਸ਼ੀਲ ਹੌਂਦੀ ਏ। ਪਰ ਲੀਲੇ ਚਏਹ ਗੁਣ ਕਿਸ਼ ਮਤਾ ਗੈ ਭਰੋਏ ਦਾ ਲਭਦਾ ਏ।

ਸੋਆਲ— ਲੀਲੇ ਇਕ ਸਥਾਨੀ ਨਾਰੀ ਏ? ਤੁਸ ਕੁਝੁਂ ਤਗਰ ਸੈਹਮਤ ਓ।

ਜਬਾਬ — ਮਾਤਰੇਆਂ ਤੁਪਨਿਆਸ ਚ ਲੀਲੇ ਮੁਖ ਪਾਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਸਾਢੇ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦੀ ਏ। ਓਹ ਰਮੇਸ਼ ਦੀ ਘਰੈਆਹਲੀ ਏ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਤਰੇਆਂ ਏ। ਮਾਤਰੇਆਂ ਹੋਨੇ ਦੇ ਬਾਬਜੂਦ ਓਹ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੀ ਕਈ ਦੇਈ ਲੈਂਦੀ ਏ ਪਰ ਅਪਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੱਥ ਕੋਈਆਂਚ ਨੇਈ ਔਨ ਦਿੰਦੀ। ਓਹ ਸੂਰਜ ਦੇ ਹਿਰਖੇ ਖਾਤਰ ਅਪਨੇ ਬਚ੍ਚੇ ਗੀ ਜਨਮ ਨੇਈ ਦਿੰਦੀ ਕੁਤੈ ਉਸਦੀ ਮਮਤਾ ਬੰਡਾਈ ਨੇਈ ਜਾ। ਪੂਰੇ ਤੁਪਨਿਆਸ ਚ ਓਹ ਸਥਾਨੀ ਨਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਉਮਰਿਧੈ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦੀ ਏ। ਅਪਨੇ ਸਥਾਨੀ ਕਨੈ ਗੈ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਰਮੇਸ਼ ਤੇ ਅਪਨੇ ਪੁੱਤਰ ਸੂਰਜ ਗੀ ਸਮਝਾਇਧੈ ਪਫਾਈ—ਲਖਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ ਤੇ ਖੀਰ ਉਸੀ ਡਾਕਟਰ ਬੀ ਬਨਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ।

ਸੋਆਲ— ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰੋ।

ਜਬਾਬ— ਮਾਤਰੇਆਂ ਤੁਪਨਿਆਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਪਾਤਰ ਸੂਰਜ ਰਮੇਸ਼ ਦਾ ਸਥਕਾ ਜਾਗਤ ਤੇ ਲੀਲੇ ਦਾ ਮਾਤਰੇਆਂ ਜਾਗਤ ਏ। ਰਮੇਸ਼ ਅਪਨੇ ਜਾਗਤੈ ਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਆਸਟੈ ਦੂਆ ਬਾਹ ਕਰਦਾ ਏ ਤੇ ਓਹ ਲੀਲੇ ਨਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਕਨੈ ਦੂਆ ਬਾਹ ਕਰਦਾ ਏ। ਸੂਰਜਅਪਨੀ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਗੀ ਲੀਲੇ ਕੋਲਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਏ। ਲੀਲੇ ਬੀ ਸੂਰਜ ਗੀ ਮਾਊ ਕੋਲਾ ਬਦਧ ਧਾਰ ਦੇਇਧੈ ਉਸਦੀ ਪਾਲਮਾ ਕਰਦੀ ਏ। ਇਸ ਚਾਲੀ ਲੀਲੇ ਦੇ ਹਿਰਖ ਕਨੈ ਸੂਰਜ ਇਕ ਦਿਨ ਡਾਕਟਰ ਬੀ ਬਨੀ ਜਂਦਾ ਏ।

ਸੋਆਲ — ਹਮਦਰੀ ਸੂਰਜ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ—ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਰੋ।

ਜਬਾਬ— ਸੂਰਜ ਪਫ਼ੇਆ—ਲਿਖੇਆ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਇਕ ਹਮਦਰੀ ਦੇ ਰੂਪੈ ਚ ਬੀ ਸਾਢੇ ਸਾਮਨੇ ਆਂਦਾ ਏ। ਸੂਰਜ ਗੀ ਅਪਨੀ ਮਾਂ ਲੀਲੇ ਕਨੈ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰੀ ਏ ਤੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਗੀ ਸਮਝਾਂਦਾ ਤੇ ਵਿਦ੍ਰੋਹ ਕਰਦਾ ਬੀ ਦਸ਼ੇਆ ਗੇਦਾ ਏ ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਉਸਦੀ ਮਾਊ ਗੀ ਮਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਇਤਥੁਂ ਤੋਡੀ ਗੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਬਬੈ ਗੀ ਹਤਥ ਕਨੈ ਗ੍ਰਹਦਾ ਬੀ ਏ। ਰੇਖੂ ਕਨੈ ਬੀ ਉਸੀ ਰੇਖੂ ਕਨੈ ਬੀ ਪੂਰੀ ਹਮਦਰੀ ਏ। ਉਸਦੇ ਬਮਾਰ ਹੋਨੇ ਪਰ ਓਹ ਉਸੀ ਪੂਰਾ ਸ਼ਹਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਇਸਦੇ ਲਾਵਾ ਓਹ ਸੁਖਵੀ ਚ ਰੇਖੂ ਦਾ ਗੁਰਦਾ ਬਦਲਨੇ ਮੌਕੇਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਅਮਿਨਾਸ ਗੀ ਸ਼ਹਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਬੀ ਦਸ਼ੇਆ ਗੇਦਾ ਏ।

ਉਦਦੇਸ਼

ਇਸ ਪਾਠ ਗੀ ਪਢਿਯੈ ਵਿਦਾਰ्थੀ ਗੀ ਚੌਨਗੋਂ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧ ਸਾਂਗੈਹ ਪੋਥੀ ਦੇ ਨਿਬੰਧੇ ਚ ਲੋਹਕੇ—ਲੋਹਕੇ ਸੋਅਲੋਂ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹੋਈ ਸਕਗ। ਜਿਸ ਚ ਓਹ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਚਾਲੀ ਦੇ ਨਿਬੰਧੇ ਚ ਲੋਹਕੇ—ਲੋਹਕੇ ਸੋਅਲੋਂ ਗੀ ਪਢੀ ਸਕਡਨ ਤੇਊਂਦੇ ਬਾਰੈ ਚ ਜਾਨਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰੀ ਸਕਡਨ ਤੇ ਲੌਹਕੇ ਸੋਅਲੋਂ ਦੇ ਠੀਕ ਜਬਾਵ ਦੇਈ ਸਕਡਨ

ਸੋਆਲ-1 ‘ਚੇਤੋਂ ਦੀ ਚਿਤਕਬਰੀ’ ਨਿਬੰਧ ਚ ਲੇਖਕ ਦੇ ਕੁਝੇ ਇਕ ਚੇਤੇ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

ਜਬਾਬ ‘ਚੇਤੇ ਦੀ ਚਿਤਕਬਰੀ’ ਨਿਬੰਧ ਕਰਨਲ ਸ਼ਿਵਨਾਥ ਹੁੰਦੇ ਦ੍ਰਾਗ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਨਿਬੰਧ ਏ। ਇਸ ਚ ਤਾਂਨੇ ਅਪਨੇ ਚੇਤੋਂਗੀ ਬੇਡਸੈਲ ਫੱਗੇ ਤੇ ਤਰੀਕੇ ਕਨੈ ਸਾਫੇ ਸਾਮਨੈ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਏਹ ਇਕ ਉਚਚ ਕੋਟਿ ਦਾ ਨਿਬੰਧ ਏ। ਇਸ ਚ ਇਧਾਂ ਤੇ ਲੇਖਕਨੇ ਹਰ ਘਟਨਾ ਗੀ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਕਨੈ ਜੁਡੀ ਦਿਯਾ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ ਪਰ ਫਹੀ ਬੀ ਜਿਸਲੈ ਪਤੀ (ਘਰੈਆਹਲੀ) ਦੀ ਗਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਚੀਜਾ ਗੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮਨਨਾ ਗਲਤ ਬੀ ਨੇਈ ਹੋਗ। ਲੇਖਕ ਗੀ ਅਪਨੀ ਪਤੀ ਕਨੈ ਬਡਾ ਹਿਰਖ ਹਾ ਤਾਂ ਕਿਥੈਂ ਗੈ ਲੇਖਕ ਗੀ ਉਸ ਕਨੈ ਜੁਡੀ ਹੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਕਨੈ ਮਤਾ ਹਿਰਖ ਹਾ। ਲੇਖਕ ਜਿਸਲੈ ਬੀ ਕੁਤੈ ਅਪਨੇ ਢਾਇਨਿੰਗ ਰੂਮ ਦਾ ਨਿਕਲਿਯੈ ਰਸੋਈ ਚ ਪ੍ਰਯਦਾ ਏ ਤਾਂ ਉਸੀ ਅਨੀ ਘਰੈਆਹਲੀ ਲਕਸੀ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਜੇ ਰਸੋਈ ਚ ਕਿਧਾਂ ਤਾਂਨੇ ਹਰ ਚਾਲੀ ਦੀ ਸਾਮ—ਸਮਾਲ ਰਖੀ ਦੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਤੁਂਦੇ ਹਥਿੰ ਬਨਾਏ ਦਾ ਨਿੰਬੂ ਦਾ ਚਾਰ ਬੀ ਮਰਤਬਾਨ ਚ ਸਮਲੇ ਦਾ ਪੇਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਲੱਡੀ ਦਾਰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਗੀ ਅਪਨੇ ਚੇਤੋਂ ਕਨੈ ਜੋਡਦਾਏ ਪਰ ਅਪਨੀ ਘਰੈਆਹਲੀ ਲਕਸੀ ਕਨੈ ਉਸਦਿਆਂ ਜਾਦਾਂ ਕਿਥ ਮਤਿਆਂ ਗੈ ਲਪਟੋਈ ਦਿਯਾਂ ਲਭਦਿਆਂ ਨ।

ਸੋਆਲ-2 ‘ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ’ ਨਿਬੰਧ ਚ ਲੇਖਕ ਕੇਹ ਦਸ਼ਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਏ।

ਜਬਾਬ — ‘ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ’ ਨਿਬੰਧ ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖਜੂਰਿਆ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਨਿਬੰਧ ਏ। ਇਸ ਚ ਲੇਖਕ ਇਹੈ ਦਸ਼ਨਾ ਚਾਂਹਦਾ ਏ ਜੇ ਕਿਧਾਂ ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਆ ਤੇ ਓਹ ਕੁਵੁਆਂ ਚਲਦਾ—ਚਲਦਾ ਕੁਥੈ ਪੁਜਦਾ ਏ। ਕਿਸ ਚਲੀ ਓਹ ਕੇਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨਿਧੋਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਤੈਹ ਕਰਦੇ—ਕਰਦੇ ਪੁਜਦਾ ਏ। ਕੁਲ੍ਹ ਘਾਟੀ ਦੇ ਦੂਰ—ਦਰੇਡੇ ਸੁਨਸਾਨ ਥਾਹਰੈ ਚ ਨਿਕਲਿਯਉਚੀ—ਉਚੀ ਘਾਟਿਆਂ ਪਰਵਤੋਂ ਗੀ ਚੀਰਦੇ ਓਹ ਅਗੈ ਨਿਕਲਦਾ ਔਂਦਾ ਏ। ਉਥਿਆਂ ਨਿਕਲਿਯੈ ‘ਗੋਡਲਾ’ ਨਾਂਡ ਦੇ ਗ੍ਰਾਂ ਕਥਪੁਜਨਾ। ਗੋਡਲਾ ਗੀ ਪਾਰ ਕਿਥੈਂ ਜਿਸ ਬੇਲੈ ਅੰਡ ਟਾਂਡੀ ਨਾਂਡ ਦੇ ਥਾਹਰੈ ਊਪਰ ਪੁਜਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਸਾਥਨ ‘ਭਾਗਾਂ’ ਮੇਰੇ ਕਨੈ ਆਈ ਸਿਲਈਏ। ਇਥੈ ਸਾਡਾ ਦੌਨੋਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਸਾਡਾ ਨਾਂ ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਪੇਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਇਤਥੁੰ ਸ਼ਾ ਅਗੇ ਲੋਕ ਮਿਕੀ ਚਨਹਾਂਡ ਬੀ ਗਲਾਦੇਨ ਪਰ ਮਿਕੀ ਤੇ ਚਨਦ੍ਰਭਾਗ ਨਾਂਡ ਬਡਾ ਪਾਰਾ ਏ।

ਸੋਆਲ-3 ‘ਮਸ਼ਕਰੀ’ ਦਾ ਸਰਬੰਧ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਨੈ ਏ ਤੁਸ ਇਸ ਗਲਲਾ ਕਨੈ ਕੁਤੁੰਹ ਤਗਰ ਸੈਹਮਤ ਓ।

ਜਬਾਬ ‘ਮਸ਼ਕਰੀ’ ਨਾਂਡ ਦਾ ਨਿਬੰਧ ਡਾਂ. ਬਾਲ ਕ੃ਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਏ। ਤਾਂਨੇ ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਚ

ਮशਕਰੀ ਗੀ ਮਨੋਰਂਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ ਮਨੇ ਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਇਸੀ ਸੁਖੈ ਦੇ ਚ'ਊਂ ਵੰਗ—ਪ੍ਰੇਮ, ਉਤਸਾਹ, ਚਿਭਾਤ ਤੇ ਮਸ਼ਕਰੀਚਾ ਇਕ ਮਨਦਾ ਏ। ਸੱਸ਼੍ਰੂਤ ਨਾਟਕੋਂ ਚ ਵਿਦ੍ਰਾਕ ਦਾ ਇੱਥੈ ਕਮ ਹੋਂਦਾ ਏ ਜੇ ਓਹ ਮਸ਼ਕਰਿਆਂ ਕਰਿਯੈ ਹਾਸਾ ਪੈਦਾ ਕਰੈ। ਲੇਖਕ ਨ ਨਿਬੰਧ ਚ ਇਹ ਸਿਦਧ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ ਜੇ ਹਾਸਾ ਜੀਵਨ ਆਸਟੈ ਬਡੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਏ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਏ ਤੇ ਇਸ ਕਨੈ ਆਦਮੀ ਦਿਲੇ ਦੀ ਬਮਾਰੀ ਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਰੱਹਦਾ ਏ। ਨਿਬੰਧ ਚ ਲੇਖਕ ਦਾ ਗਲਾਨਾ ਏ ਜੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਹਾਸ਼ਸੇ ਕਨੈ ਪੈਦਾ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਹਾਸ਼ਸੇ ਵਾਂ ਦੀ ਪੂਟ ਬੀ ਦਿਤਾ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ। ਪਰ ਵਾਂ ਐਸਾ ਹੋਨਾ ਚਾਹਿਦਾ ਏ ਜੇਹੜਾ ਦੁਏ ਦੇ ਮਨੈ ਗੀ ਠੇਹ ਨੇਈ ਪਯਾ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਦੀ ਨੀਂਹ, ਝੂਠ, ਵਾਗ, ਭਲੇਖੇ ਆਦਿ ਪਰ ਟਿਕੀ ਦੀ ਏ। ਜਦੂਂ ਤਗਰ ਕੁਸੈ ਗਲਲਾ ਜਾਂ ਘਟਨਾ ਚ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੇਈ ਔਗ, ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੈ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਦਾ (ਮਸ਼ਕਰੀ ਚ ਥੋਹੜੇ—ਮਤੇ ਵਾਂ ਦਾ ਹੋਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਏ। ਤੇਗਰੀ ਚ ਇਸੀ ਅਸ ਜੁਗਤਬਾਜੀ ਬੀ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ। ਇਸ ਚਾਲੀ ਅਸ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇਆਂ ਜੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਦਾ ਸਰਬਾਂਧ ਹਾਸ਼ਸੇ ਕਨੈ ਚਾਹੇ ਓਹ ਹਾਸ਼ਸੇ ਵਾਂ ਹੈ ਕਿ ਨੇਈ ਹੋਏ। ਪਰ ਵਾਂ ਚ ਕੁਸੈ ਕੁਸੈ ਗੀ ਕੋਈ ਠੇਹ ਨੇਈ ਪੁਜ਼ਜਨੀ ਚਾਹਿਦੀ। ਜੇਕਰ ਮਸ਼ਕਰੀ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਕੋਈ ਵਾਂ ਗੀ ਰੋਹ ਹੋਈ ਜਾਗ ਤਾਂ ਓਹਹਾਸ਼ਸੇ ਦਾ ਮਨਾਸਾ ਬੀ ਬਨੀ ਸਕਦਾ ਏ। ਇਸ ਕਰੀ ਹਾਸ਼ਸੇ ਗੀ ਹਾਸ਼ਸਨਾ ਤੇ ਚਾਹਿਦਾ ਏ ਪਰ ਕੁਸੈ ਉਪਰ ਨੇਈ ਬਲਕੇ ਮੌਜ—ਮਸ਼ਤੀ ਆਸਟੈ।

ਸੋਆਲ — ਨਿਬੰਧ 'ਨਾਏਂ ਦੀ ਮਹਤਾ' ਦਾ ਉਦੇਸ਼ਯ ਦਸ਼ਾਂ

ਜਬਾਬ ਨਿਬੰਧ 'ਨਾਏਂ ਦੀ ਮਹਤਾ' ਨਿਬੰਧ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ਯ ਨਾਏਂ ਕਨੈ ਏ ਜੇ ਨਾਂਡ ਕਿ'ਧਾਂ ਰਕਖੇ ਜਾਂਦੇ ਨ ਤੇ ਨਾਂਡ ਦਾ ਸਰਬਾਂਧ ਕੁਸ ਕਨੈ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਲੇਖਕ ਮਤਾਬਕ ਵਿਕਿਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂਡ ਤੰਦੀ ਸ਼ਕਲ ਗੁਣ, ਥਾਹਰ ਜਿਸ ਥਾਹਰੈ ਪਰ ਬਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਏਦਾ ਹੋਏ ਉਸਦੇ ਕਨੈ ਰਲਦੇ—ਮਿਲਦੇ ਨਾਂਡ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਂਡ ਉਪਰ ਜਾਂ ਤੰਦੇ ਕਨੈ ਰਲਦੇ—ਮਿਲਦੇ ਨਾਂਡ, ਸ਼ੀਨੋਂ ਦੇ ਨਾਏਂ ਕਨੈ ਰਲਦੇ—ਮਿਲਦੇ ਨਾਂਡ, ਤਪ—ਜਾਤਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਲੋਕੇ ਆਸੇਆ ਅਪਨੇ ਬਚੇ ਦੇ ਨਾਂਡ ਰਕਖੇ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਇਸਦੇ ਲਾਵਾ ਅਸ ਆਕਖੀ ਸਕਨੇ ਆਂ ਜੇ ਲੇਖਕ ਨੇ 'ਨਾਏਂ ਦੀ ਮਹਤਾ' ਨਿਬੰਧ ਲਿਖਿਅਤ ਲੋਕਾਂ ਗੀ ਨਾਂਡ ਬਾਰੈ ਪੂਰੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਏ ਜੇ ਤਾਂਨੋਂ ਗੀ ਨਾਂਡ ਬਾਰੈ ਕਿਨ੍ਹੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਏ ਤੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਬਚੋਂ ਦਾ ਨਾਂਡ ਕਿ'ਧਾਂ ਰਖਦੇ ਨ।

ਪ੍ਰ。 'ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ' ਨਿਬੰਧ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਸੀਕੋਂ ਬਾਰੈ ਕੇਹ—ਕੇਹ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ। ਦਸ਼ਸੋ?

ਤ. ਲੇਖਕ ਮਤਾਬਕ ਸ਼ਹਾਡੇ ਸਮਾਜ ਚ 'ਸੀਕ' ਇਕ ਐਸਾ ਭਰੈਨਾ ਸ਼ਬਦ ਸੇਹੀ ਹੋਂਦਾ ਏ, ਜਿਸੀ ਸੁਨਦੇ—ਸਾਰ ਸਿਰੈ ਥਮਾਂ ਲੇਇਥੈ ਪੈਰੇ ਤੋਡੀ ਕਮਨੀ ਪੈਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਸੀਕ ਇਕ—ਦੁਏ ਦੇ ਖਲਾਫ ਬਡਿਆਂ—ਬਡਿਆਂ ਸਾਜ਼ਿਆਂ ਕਰਦੇ, ਖਤਰਨਾਕ ਮਨਸੂਬੇਨਾਂਦੇ, ਚਾਲਾਂ ਖੇਢ਼ਦੇ—ਨਿਕਕੀ—ਨਿਕਕੀ ਗਲਲੋਂ ਦੇ ਮੈਹਜ਼ਰ ਪਾਂਦੇ, ਬੇਲਲੈ—ਬੇਲਲੈ ਸਿਰ ਸ਼ੈਲ ਕਰਾਰਿਆਂ ਚਬਕਕਰਾਂ ਬੀ ਲਾਂਦੇ ਤੇ ਇਕ—ਦੁਏਦਿਆਂ ਕਡਮਾਇਆਂ ਤੱਤਾਨੇ ਸ਼ਾ ਬੀ ਪਿਛੇ ਨੇਈ ਹਟਦੇ ਨ। ਸੀਕ ਆਖਦੇ ਕਂਧੇ ਪਰ ਲਿਖੇਆ ਬੀ ਹੋਏ ਤਾਂ ਬੀ ਮਾੜਾ। ਲੇਖਕ ਅਪਨੇ ਨਿਬੰਧ ਚ ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਮਸਾਲਾਂ ਦੇਇਥੈ ਸਮਝਾਂਦੇ ਨ ਜੇ ਸੀਕ ਸਵ੍ਹ ਕਰਾਨੇ ਸ਼ਾ ਕਦੇ ਬੀ ਨੇਈ ਭਰਦਾ। ਓਹ ਮਾਡੇ ਕੋਲਮਾੜਾ ਕਮ ਕਰਦੇ ਬੀ ਨੇਈ ਭਰਦਾ। ਉਸੀ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਬੀ ਖੌਫ ਨੇਈ ਰੱਹਦਾ। ਜਿਸ ਬੇਲਲੈ ਉਸੀ ਅਪਨੇ ਸੀਕੋਂ ਗੀ ਖੁਲਲ ਲਾਨੇ ਦਾ ਮੌਕ ਮਿਲਦਾ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਉਸੀ ਖੁਲਲ ਲਾਨੇ ਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨੇਈ ਰੈਹਨ ਦਿੰਦਾ।

ਲੇਖਕ ਮਤਾਬਕ ਅਪਨੇ ਨਿਬੰਧ ਚ ਇੱਥੈ ਦਸ਼ਸੇਆ ਗੇਦਾ ਏ ਜੇ ਇਸ ਚਾਲੀ ਦੇ ਕਮ ਨੇਈ ਕਰਨੇ ਲੋਡਚਦੇ। ਪਰ ਸੀਕ ਕਦੇ ਬੀ ਇਸ ਗਲਲਾ ਗੀ ਨੇਈ ਮਨਦੇ ਤੇ ਓਹ ਬਸ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਚ ਰੱਹਦੇ ਨ। ਸੀਕੋਂ ਚ ਕੋਈ ਬੀ ਹੋਏ ਬਸ ਮੌਕੇਵੀ ਤਲਾਸ਼ ਚ ਰੱਹਦਾ ਏ ਜੇ ਕਿਧਾਂ ਓਹ ਅਪਨੇ ਸੀਕ ਗੀ ਪੁ'ਆਂ ਲਾਈ ਸਕੈ। ਨਿਕਕੀ—ਨਿਕਕੀ ਗਲਲੇ ਗੀ ਬਡ਼ਾ ਕਰਿਯੈ ਦਸ਼ਸਨਾ ਭਾਸੇਂ ਗਲਲ ਕਿਸ਼ ਬੀ ਨੇਈ ਹੋਏ। ਸੁਨਨੇ ਆਹਲੇ ਦੇ ਤ੍ਰਾਹ ਕਡੀ ਆਡੀਂ ਨ। ਓਹ ਸੋਚਦੇ ਪਤਾ ਨੇਈ ਕਨੇਹ ਸੀਕ ਹੋਡਨ ਜੇਹੜੇ ਇਸ ਚਾਲੀ ਦਾ ਕਮ ਕਰਦੇ ਬੀ ਨੇਈ ਤ੍ਰਾਂਦੇ। ਹਰ ਗਲਲੇ ਪਿਛੈ ਤੰਦੀ ਚਾਲੀ ਗੀ ਦਿਕਿਖਿਅ ਇਹ ਆਕਖੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਏ ਜੇ ਲੇਖਕ ਦ੍ਰਾਵਾ ਲਿਖੇ ਗੇਦਾ ਨਿਬੰਧ ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ ਇਕ ਸਫਲ ਨਿਬੰਧ ਏ।

UNIT-IV SHORT ANSWER QUESTIONS OF ESSAY

ਪ੍ਰ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਕੇਹ ਹੋਂਦੀ ਏ? ਮਸ਼ਕਰੀ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਆਧਾਰ ਪਰ ਅਪਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਕਟ ਕਰੋ।

ਤ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਮਸ਼ਖਰੇ ਦੇ ਕਮੰ ਜਾਂ ਛਾਂਦੇ ਦਾ ਨਾਂਡ ਏ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਏ। ਇਸਦਾ ਸਰਬਂਧ ਹਾਸ਼ਸਾ ਨਾਂਡ ਦੇ ਮਨੋਭਾਵੇ ਕਨੈ ਏ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਦਿਲੈ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਏ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਕਨੈ ਮਨ ਪਰਫੁਲਤ ਤੇ ਪਰਸਿਨ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਮਸ਼ਕਰਿਆਂ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਵਧਿਕਤ ਗੀ ਜਿੰਦਾ ਦਿਲ ਆਖੇਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਸਚੀ ਮਸ਼ਕਰੀ ਤਾਂਏ ਏ ਜੇਹਡੀ ਕੁਸੈ ਦੇ ਮਨੈ ਗੀ ਗੈਹਰੀ ਚੋਟ ਨੇਈ ਪਜਾਂ ਤੇ ਦਿਕਖਣੇ—ਸੁਨਨੇ ਆਹਲੇ ਗੀ ਗੁਢਕਦੇ ਬਦਲੋਂ ਆਂਹਗਰ ਖਿੜ—ਖਿੜ ਰਹਾਈ ਦੇਏ।

ਪ੍ਰ2 ਹਾਸ਼ਸੇ ਤੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਚ ਫਰਕ ਦਸ਼ਾ।

ਤ। ਹਾਸ਼ਸੇ ਤੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਚ ਬਡਾ ਫਰਕ ਏ। ਹਾਸ਼ਸਾ ਵਿਸ਼ੁਦਘ ਤੇ ਵਧਾਤਮਕ ਦੌਨੀਂ ਚਾਲੀ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਜਦਕੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਇਕਦਮ ਵਿਸ਼ੁਦਘ ਹਾਸ਼ਸਾ ਨੇਈ ਏ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਦੀ ਨੀਂਹ ਝੂਠ, ਵਧਾਤਮਕ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਏ। ਜਿਸ ਹਾਸ਼ਸੇ ਚ ਕੁਸੈ ਬਸ਼ੇਸ਼ ਵਧਿਕਤ ਗੀ ਬਸ਼ੇਸ਼ ਪੀਡ ਨੇਈ ਪੁਜ੍ਜੈ, ਅਸ ਤੁਸੀਂ ਵਿਸ਼ੁਦਘ ਹਾਸ਼ਸਾ ਗਲਾਨੇ ਆਂ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਵਿਸ਼ੁਦਘ ਹਸ਼ਸੈ ਦਾ ਮੂਜਬ ਨੇਈ ਏ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਦਾ ਪਾਰਿਨਾਮ ਬਨਨੇ ਆਹਲੇ ਹਾਸ਼ਸੇ ਚ ਥੋੜੇ ਮਤੇ ਵਧਾਂਗੈ ਦਾ ਹੋਨਾ ਜਰੂਰ ਏ।

ਪ੍ਰ। ਨਿਬੰਧ 'ਮਸ਼ਕਰੀ' ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਿਧਾਂ ਕਿਨ੍ਹਿਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਸ਼ਸੀ ਦਿਧਾਂ ਨ।

ਤ। ਮਸ਼ਕਰੀ ਨਿਬੰਧ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਹਾਸ਼ਸੈ ਦਿਧਾਂ ਛੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦਸ਼ਸੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਜੇਹਡਿਆਂ ਇਸ ਚਾਲੀ ਨ:

1. ਸਿਮਿਤ,
2. ਹਾਸਿਤ,
3. ਵਿਹਾਸਿਤ,
4. ਅਵਹਾਸਿਤ,
5. ਅਹਾਸਿਤ ਤੇ
6. ਅਤਿਹਾਸਿਤ

ਪ੍ਰ। 'ਸੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ' ਨਿਬੰਧ ਚ ਨਿਬੰਧਕਾਰ ਨੇ ਦੁਸ਼ਮਨੋਂ ਤੇ ਸੀਕੋਂ ਚ ਕੇਹ ਫਰਕ ਦਸ਼ੇ ਦਾ ਏ।

ਤ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਚ ਦੁਸ਼ਮਨੋਂ ਤੇ ਸੀਕੋਂ ਚ ਫਰਕ ਦਸਦੇਂ ਹੋਈ ਗਲਾਏ ਦਾ ਏ ਜੇ ਦੁਸ਼ਮਨ ਇਨੈ ਬੁਰੇ ਨੇਈ ਹੋਂਦੇਜਿਨੇ ਸੀਕ। ਦੁਸ਼ਮਨ ਮਨੁਕਖੈ ਗੀ ਇਕ ਫਟਟ ਦੇਇਥੈ ਜਾਂ ਗੋਲੀ ਮਾਰਿਥੈ ਕਮ ਸੁਕਾਈ ਓਡਦਾ ਏ ਜਦਕੇ ਸੀਕ ਮਨੁਕਖੈ ਗੀ ਝੀਂ ਸਖਲਲੀ ਮੌਤ ਨੇਈ ਦੇਇਥੈ ਤਰਸਾਈ—ਤਰਸਾਈ ਮਾਰਦਾ ਏ ਤੇ ਅਗਲੇ—ਪਿਛਲੇ ਦੇ ਗਿਨੀ—ਗਿਨੀ ਬਦਲੇ ਲੈਂਦਾ ਏ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਂਦਾ ਏ।

ਸੋਆਲ—ਨਿਬੰਧ 'ਮਸ਼ਕਰੀ' ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਿਧਾਂ ਕਿਨ੍ਹਿਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦਸ਼ਸੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਤਾਂਨੇ ਕਿਸੰਭੇ ਬਾਰੈ ਦਸ਼ੋ।

ਜਬਾਬ ਮਸ਼ਕਰੀ ਨਿਬੰਧ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਿਧਾਂ ਛੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦਸ਼ਸੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। ਜੇਹਡਿਆਂ ਇਸ ਚਾਲੀ ਨ

1. ਸਿਮਿਤ,
2. ਹਾਸਿਤ,
3. ਵਿਹਾਸਿਤ,
4. ਅਵਹਾਸਿਤ,
5. ਅਹਾਸਿਤ,
6. ਅਤਿ ਹਾਸਿਤ

1. **ਸਿਮਤ** – ਏਹ ਬੜਾ ਸ਼ਿਸ਼ਟ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹਾਸ਼ਸਾ ਸਮਯੋਆ ਜਾਂਦਾ ਐ। ਏਹਦੇ ਚ ਅਕਖੀ ਹਸਦਿਧਾਂ ਨ ਤੇ ਹੋਠ ਥੋਡੇ ਜਨੇਹ ਖਿਡਦੇਨ।
2. **ਹਸਿਤ** – ਏਹ ਬੀ ਉਚਵ ਕੋਟਿ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਹਾਸ਼ਸਾ ਹੋਂਦਾ ਐ ਏਹਦੇ ਚ ਸਿਮਤ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਥੋਡੇ ਦਨਦ ਬੀ ਲਮਦੇ ਨ।
3. **ਵਿਹਸਿਤ** – ਏਹ ਮਧਯਮ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦੇ ਲੋਕੇ ਦਾ ਹਾਸ਼ਸਾ ਹੋਂਦਾ ਐ। ਏਹਦੇ ਹਸਿਤ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹਸ਼ਸਨੇ ਆਹਲੇ ਕੋਲਾ ਥੋਹੜੇ–ਥੋਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਬੀ ਬਲੋਨ ਲਗੀ ਪਾਂਦੇ ਨ।
4. **ਅਵਹਸਿਤ** – ਏਹ ਹਾਸ਼ਸਾ ਬੀ ਮਧਯਮ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦੇ ਲੋਕੇ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਐ। ਏਹਦੇ ਚ ਜੋਰੋਂ–ਜੋਰੋਂ ਹਸ਼ਸਨੇ ਕਨੈ ਮੂੰਢੇ ਸਿਰ ਬਗੈਰਾ ਬੀ ਹਿਲਲਨ ਲਗੀ ਪਾਂਦੇ ਨ।
5. **ਅਪਹਸਿਤ** – ਏਹ ਹਾਸ਼ਸਾ ਨੀਚ ਪ੍ਰਕ੃ਤਿ ਦੇ ਲੋਕੇ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਐ। ਏਹਦੇ ਚ ਹਸ਼ਸਨੇ ਦੀ ਬਾਜ ਬਡੀ ਉਚਵੀ ਹੋਂਦੀ ਐ। ਸ਼ਰੀਰ ਬੇਫ਼ਾਂਗਾ ਹਿਲਲਨ ਲਗਦਾ ਐ। ਅਕਖੀਂ ਚ ਪਾਨੀ ਤਠੀ ਔਂਦਾ ਐ।
6. **ਅਤਿਹਸਿਤ** – ਏਹ ਹਾਸ਼ਸਾ ਬਡੇ ਗੈ ਨਿਮਨ ਦਰੱਜ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਦਾ ਹੋਂਦਾ ਐ। ਏਹਦੇ ਚ ਅਪਹਸਿਤ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਜੋਰੋਂ–ਜੋਰੋਂ ਹਤਥ ਪੈਰ ਬੀ ਮਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨ।

ਸੁਆਲ – ਨਿਬੰਧ ‘ਨਾਏਂ ਦੀ ਮਹਤਾ’ ਪਰ ਸਂਕਿਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

ਜਬਾਬ – ‘ਨਾਏਂ ਦੀ ਮਹਤਾ’ ਨਿਬੰਧ ਨੀਲਾਮ਼ਬਰ ਦੇਵ ਸ਼ਾਰਮਾ ਹੋਰੋਂ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਐ। ਤਾਂਨੋਂ ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਚ ਨਾਂਡ ਦੀ ਮਹਤਾ ਬਾਰੈ ਸਮਯਾਨੇ ਦੀ ਕੋਥਾਂ ਕੀਤੀ ਐ ਜੇ ਕਿਧਾਂ ਮਨੁਕਖੈ ਦੇ ਨਾਂਡ ਇਕ ਦੁਏ ਲੇਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਤਵ ਰਖਦੇ ਨ। ਲੇਖਕ ਮਤਾਬਕ ਵਕਿਤਿਯੋਂ ਦੇ ਨਾਂਡ ਤੰਦੀ ਸ਼ਕਲ—ਅਕਾਰ ਬਗੈਰਾ ਉਪਰ ਬੀ ਅਧਾਰਿਤ ਹੋਈ ਸਕਦੇ ਨ। ਜਿਧਾਂ ਗਿਡ਼ਾਂ, ਸਕੂਝੂ ਕਿਨ੍ਹ—ਮਿਚ੍ਛੂ ਬਗੈਰਾ। ਨੇਹ ਨਾਂਡ ਰਖਨੇ ਕਨੈ ਬੂਰੀ ਨਜ਼ਰੋਂ ਥਮਾਂ ਬਚੇਆ ਜਾਈ ਸਕਦਾ ਐ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੋਲਾ ਲੇਇਥੈ ਖੀਰ ਤੋਡੀ ਜਿਧਾਂ—ਜਿਧਾਂ ਇਸ ਸੂਰਿਸ਼ਟੀਚ ਨਾਂਡ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੈਈ ਤੁਸ ਬਾਰੈ ਗਲਲ ਕੀਤੀ ਦੀ ਐ। ਗੈਂਹ ਕੋਲਾ ਲੇਇਥੈ ਇੰਸਾਨੋਂ ਦੇ ਨਾਏਂ ਦੀ ਮਹਤਾ ਬਾਰੈ ਬਿਸ਼ਾਰ ਚ ਸਮਯਾਏ ਦਾਏ। ਇਧਾਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇਇਥੈ ਸਿਦਧ ਕੀਤੇ ਦਾ ਐ ਜੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਚ ਨਾਏਂ ਦੀ ਖਾਸ ਮਹਤਾ ਹੋਂਦੀ ਐ। ਨਾਂਡ ਦੀ ਮਦਦ ਕਨੈ ਗੈ ਅਸ ਕੁਸੈਗੀ ਕੁਆਲੀ ਸਕਨੇਆਂ ਤੁਸੀਂ ਆਵਾਜ ਦੇਇਥੈ ਸਮੋਧਨ ਕਰੀ ਸਕਨੇਆਂ।

ਸੋਆਲ – ‘ਬੁਆ ਫਚਾਂ’ ਦਾ ਬਾਹਨੂ ਜੀਵਨ ਪਰ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

ਜਬਾਬ – ‘ਬੁਆ ਫਚਾਂ’ ਦਾ ਜਨਮ ਕੱਢੀ ਲਾਕੇ ਦੇ ਰਧੌਰ ਗ੍ਰਾਂਡ ਚ ਹੋਆ। ਇੰਦੇ ਪਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਇੰਦੇ ਬਾਹ ਕੋਲਾ ਪੈਹਲੇ ਗੈ ਕਾਲਹੋਈ ਗੇਆ। ਤੁਸਦੇ ਪਰੈਂਤ ਬੂਆ ਤੇ ਤੁਸਦੀ ਮਾਝ ਗੀ ਨਨਿਹਾਲਿਧੇ ਅਪਨੇ ਘਰ ਬਾਪਸ ਲੇਈ ਆਂਦਾ। ਜਿਥੈ ਆਇਥੈ ਤੁਸਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਬੀ ਕਾਲ ਹੋਈ ਗੇਆ ਤੇ ਤੁਸਦੀ ਪਾਲਮਾ ਤੁਸਦੇ ਨਨਿਹਾਲਿਧੇ ਗੈ ਕੀਤੀ। ਇਸਦੇ ਬਾਦ ਬੂਆ ਫਚਾਂ ਦੇ ਜਬਾਨ ਹੋਨੇ ਪਰੈਂਤ ਤੁਸਦਾ ਬਾਹ ਰਤਨਪੁਰ ਸਰਾਡੇ ਬਡੇਆਲੋਂ ਦੇ ਹੋਆ। ਪਰ ਕਿਸਮਤੀ ਅਗੈ ਕੁਸੈ ਦਾ ਕੇਹ ਜੋਰ ਚਲਦਾ? ਬੂਆ ਫਚਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇਆਹਲੇ ਦਾ ਕਾਲ ਵੇਈ ਗੇਆ ਤੇ ਤਥੁਆਂ ਓਹ ਪਰਤਿਧੀ ਬਾਪਸ ਅਪਨੇ ਨਨਿਹਾਲ ਆਈ ਗੇਈ। ਫਹੀ ਤਾਂਨੋਂ ਗੈ ਬੂਆ ਫਚਾਂ ਦੀ ਪਾਲਮਾਂ ਕੀਤੀ।

B.A. Sem-VI **NOVEL AND ESSAY** **LESSON No. 24**
UNIT-V **OBJECTIVE TYPE QUESTIONS**

ਲੁਪਤੇਖਾ

- 24.0 ਉਦਦੇਸ਼ਯ
24.1 ਵਿਸ਼ੇ ਪਰਕ ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲ
24.2 ਵਿਸ਼ੈ ਪਰਕ ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲ
24.3 ਵਿਸ਼ੈ ਪਰਕ ਲੌਹਕੇ ਸੋਆਲ
24.4 ਵਿਸ਼ੈ ਪਰਕ ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲ

24.0 ਉਦਦੇਸ਼ਯ

ਵਿਦਿਆਰਥਿਂਦੇ ਚ ਵਿਸ਼ੇ ਸਰਬਾਂਧੀ ਤੀਵਰ ਅਮਿਵਿਕਿਤ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਜੁਟਾਨੇ ਦੇ ਉਦਦੇਸ਼ਯ ਕਨ੍ਹੈ ਲੌਹਕੇ—ਲੌਹਕੇ ਸੋਆਲਾਂ ਦੇ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦੇ ਨ, ਜਿਨ੍ਹੇਂਗੀ ਪਛਿਧਾਈ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਿਧਾਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੁਸਾਈ ਵਿਸ਼ੇ ਚ ਬਾਰੇ ਤੁਰਾਂਤ ਤੇ ਸ਼ਹੇਈ ਉਤਤਰ ਦੇਨੇ ਚ ਸਮਰਥ ਹੋਡਨ.

OBJECTIVE TYPE QUESTION

5.16.1 ਵਿਸ਼ੇ ਪਰਕ ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲ

(ਅ) ਖਾਲੀ ਥਾਹਰ ਪੂਰੇ ਕਰੋ :-

1. ਸਰਲਾ ਤੇ ਲੀਲੇ ਹਿਧਾਂ।
2. ਦੀਪਾ ਕਦੇ—ਕਦੇ ਕਨ੍ਹੈ ਮਨੈ ਦੀ ਭਡਾਸ ਕਡ੍ਹੀ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।
3. ਇਕ ਪਾਸੇ ਈ ਮਮਾਰਖੇ ਪਰ ਮਮਾਰਖਾਂ ਥਹੋਆ ਦਿਧਾਂ ਹਿਧਾਂ।
4. ਰੇਣੂ, ਸੂਰਜ, ਦੀਪੀ ਤੇ ਰਸਨ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ ਆਏ ਹੈ।
5. ਮਝਕਰੀ ਦਾ ਇਕ ਤਗਡਾ ਸਾਧਨ ਏ।

6. ‘ਜੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆ’ ਲੇਖ ਏ।

(ਕ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਗੇਂਦੇ ਉਤਰੋਂ ਚ ਸ਼ਵੇਈ ਪਰ(√) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :—

1. ‘ਮਾਤਰੇਆਂ’ ਉਪਨਿਆਸ ਦਾ ਲੇਖਕ ਨ।

(ਮਦਨ ਮੋਹਨ ਸ਼ਰ्मਾ, ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ, ਨਰਸਿੰਹ ਦੇਵ ਜਮਵਾਲ)

2. ਲੀਲੀ ਦੇ ਘਰੇ ਆਹਲੇ ਦਾ ਨਾਂਡ ਹਾ।

(ਰਮਨ, ਰਮੇਸ਼, ਕੁਣਾ)

3. ਰਮਨ ਸਕਕਾ ਭ੍ਰਾਂਡ ਹਾ।

(ਲੀਲੀ, ਰੇਣੂ, ਸਰਲਾ)

4. ‘ਚੰਦ੍ਰਮਾਗ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ’ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਲਖਾਰੀ ਨ।

(ਪ੍ਰੋ. ਚਮਣ ਸ਼ਰ्मਾ, ਬਾਲਕੁਣ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ, ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖਜੂਰਿਆ)

5. ‘ਜੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆ’ ਨਿਬੰਧ ਏ।

(ਰੇਖਾ ਚਿਤਰ, ਜਾਤਰਾ ਲੇਖ)

6. ‘ਕੁਆ ਫਲਵਾਂ ਸਾਢੀ ਬੋਬੋ’ ਨਿਬੰਧ ਏ।

(ਆਤਮਕਥਾ, ਜੀਵਨੀ, ਰੇਖਾ ਚਿਤਰ)

ਦਿਕਖੋ ਸ਼ਵੇਈ ਉਤਰ :—

ਭਾਗ (ਅ) 1. ਸ਼ੇਲਡਿਆਂ 2. ਰਮਨ 3. ਲੀਲੀ 4. ਵੈਣੀ ਮਾਤਾ 5. ਮਨੋਰਂਜਨ 6. ਹਾਸ਼ਾ

ਭਾਗ (ਕ) 1. ਇੰਦ੍ਰਜੀਤ ਕੇਸਰ 2. ਕੇਸਰ 3. ਸਰਲਾ 4. ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖਜੂਰਿਆ 5. ਹਾਸ਼ਾ 6. ਰੇਖਾ ਚਿਤਰ

5.16.2 ਵਿਸ਼ੀ ਪਰਕ ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲ

(ਅ) ਖਾਲੀ ਥਾਹਰ ਪੁਰੇ ਕਰੋ :—

1. ਸਸ਼ ਗਰੀਬਨੀ ਬੀ ਲਡੈ ਤੇ ਗਿਲਲਾ ਬੀ ਬਲੈ।

2. ਮਾਂ ਹੋਏ ਜਾਂ ਛੇਕਡ ਓਹ ਇਕ ਨਾਰੀ ਏ।

3. ਇਨ੍ਹੋਂ ਸਾਰੋਂ ਦੀ ਲੀਲੀ ਨੇ ਪਰਵਾਹ ਨੇਈ ਕੀਤੀ, ਇਸੈ ਕਰੀ ਓਹ ਮਾਂ ਹੀ ਨਾਂ ਤੇ ਨਾਂ ਹੈ।

4. ਲੋਕ ਮਿਕੀ “ਚਨਹਾਂ” ਬੀ ਗਲਾਂਦੇ ਨ ਪਰ ਆਪੂ ਮਿਕੀ ਨਾਂਡ ਗੈ ਮਤਾ ਪਾਸਿੰਦ ਏ।

5. ਕੁਆ ਫਲਵਾਂ ਸਾਂਬੈ ਸਰਵਸ਼ ਲੇਈ ਗੈ ਹੈ।

6. ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਚ ਮਝਕਰੀ ਗੀ ਜੁਗਤ ਤੇ ਮਝਕਰੀ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਗੀ ਬੀ ਗਲਾਯਾ ਜਂਵਾ ਏ।

- (b) हੇਠ ਦਿੱਤੇ ਦੇ ਸੋਆਲੋਂ ਦੇ ਸ਼ਬੰਧ ਉਤਤਰ ਉਪਰ(√) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :—
1. ਮਾਤਰੇਆਂ ਉਪਨਿਆਸ ਦੀ ਸੁਕਖ ਪਾਤਰ ਹੈ। (ਲੀਲੇ, ਸਰਲਾ, ਦੀਪਾ)
 2. ਡੋਗਰੀ ਦਾ ਪੈਹਲ ਉਪਨਿਆਸ ਮਨੋਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਸ਼ਾਨੋ, ਹਾਡ—ਬੇਹੜੀ ਪਤਨ, ਧਾਰਾਂ ਤੇ ਧੂਡਾ)
 3. ਡੱਕੂ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਕੁਝੀ ਦਾ ਨਾਂਡ ਹਾ। (ਦੀਪੀ, ਰੇਣੂ ਕਮਲਾ)
 4. 'ਸੂਰਧੀਰਤਾ ਤੇ ਨਿਧਾਂ' ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨ। (ਨੀਲਾਮਭਰ ਦੇਵ ਸ਼ਰਮਾ, ਤਾਰਾ ਸੈਲਪੁਰੀ, ਭਗਵਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਾਠੇ)
 5. ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਅੰਕ 154 ਨਿਬੰਧ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਦਾ ਹੈ। (ਡੋਗਰੀ ਸੰਸਥਾ ਨੇ, ਕਲਵਰਲ ਅਕਾਦੇਮੀ, ਸਾਹਿਤਿਕ ਆਕਾਦੇਮੀ)
 6. ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਅੰਕ 154 ਚੋਨਮੌਂ ਡੋਗਰੀ ਨਿਬੰਧ ਦੇ ਦੁਏ ਭਾਗ ਚ ਨਿਬੰਧ ਨ। (8,6,10)

ਸ਼ਬੰਧ ਉਤਤਰ ਦਿਕਖੋ

ਭਾਗ (ਅ) 1. ਸੈਂਥਾ 2. ਮਾਤਰੇਆਂ 3. ਸਕਕੀ, ਮਾਤਰੇਆਂ 4. ਚੰਦ੍ਰਭਾਗ 5. ਬੁਆ 6. ਜੁਗਤਬਾਜ

ਭਾਗ (ਬ) 1. ਲੀਲੇ 2. ਧਾਰਾਂ ਤੇ ਧੂਡਾ 3. ਰੇਣੂ 4. ਭਗਵਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਾਠੇ 5. ਕਲਵਰਲ ਅਕਾਦੇਮੀ 6.8

5.16.3 ਵਿਸ਼ੇ ਪਰਕ ਲੌਹਕੇ ਸੋਆਲ

- (ਅ) ਖਾਲੀ ਥਾਹਰ ਪੁਰ ਕਰੋ :—

1. ਉਕਖਲੀ ਚ ਸਿਰ ਦੇਈ ਗੈ ਓਡੇਆ ਏ ਤਾਂ ਸ਼ਾ ਕੇਵ ਫਰਨਾਂ।
2. ਸੂਰਜ ਬਾਹਰਮੀ ਚ ਪਹੀ ਰ ਆਯਾ ਹਾ।
3. ਸਨ् 1970 ਚ ਛਪਨੇ ਆਹਲਾ 'ਫੁਲ ਬਿਨਾ ਭਾਲੀ' ਉਪਨਿਆਸ ਹੋਰੋਂ ਲਿਖੇ ਦਾ ਏ।
4. "ਮਨੁਕਖ ਕੈਵਦੇ ਤਾਈ ਜੰਦਾ ਏ" ਨਿਬੰਧ ਹੋਰੋਂ ਲਿਖੇ ਦਾ ਏ।
5. ਅਜੈ ਦੇ ਜਮਾਨੇ ਚ ਲੋਪ ਹੋਂਦਿਧਾਂ ਜਾਦਿਧਾਂ ਨ।
6. ਸ਼੍ਰੀਕ ਮੋਆ ਮੋਕਲਾ।

- (ਬ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਦੇ ਸੋਆਲੋਂ ਦੇ ਸ਼ਬੰਧ ਉਤਤਰ ਉਪਰ(√) ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਓ :—

1. ਲੀਲੇ ਦੇ ਜਾਗਤੈ ਦਾ ਨਾਂਡ ਹਾ। (ਰਮਨ, ਸੂਰਜ, ਸੂਰਜ)

2. ਡੱਗੋ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਰੇਖੂ ਤੇ ਦੀਪੀ ਗੀ ਬੰਬੰਈ ਥਮਾਂ ਲੇਝੈ ਆਈ ਗੇ ਹੋ।
(ਬਸ਼ਾ ਰਾਹੋਂ, ਜ਼ਹਾਜ਼ ਰਾਹੋਂ, ਕਾਰ ਰਾਹੋਂ)

3. ਓ. ਪੀ. ਸ਼ਰ्मਾ ਸਾਰਥੀ ਹੁੰਦਾ ਉਪਨਾਸ “ਤ੍ਰੇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ” ਮਨੋਵਿਜ਼ਾਨਿਕ ਰੁਝਾਨ ਗੀ ਲੇਝੈ ਲਿਖੇਆ
ਗੇਦਾ ਉਪਨਾਸ ਏ।

(ਸਮਾਜਿਕ, ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ)

4. ਤਾਰਾ ਸਮੈਲਪੁਰੀ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇ ਦਾ ਨਿਬੰਧ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਅੰਕ 154 ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਏ।

(ਸੂਰਵਾਰਤਾ ਤੇ ਨਾਂਡ, ਸ਼ੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ, ਮਥਕਰੀ)

5. ਮਥਕਰੀ ਨਿਬੰਧ ਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਹਾਸ਼ਸੇ ਦਿਯਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੱਸੀਂ ਦਿਯਾਂ ਨ।

(8,6,10)

6. ਸਾਡੇ ਜਾਗਤ-ਕੁਡਿਆਂ ਬੜੇ ਸਰੋਖਡ ਹੋਝੈ ਸੁਨਦੇ ਨ।

(ਗੀਤ, ਕਵਿਤਾ, ਲੋਕ-ਕਤਥਾਂ)

ਦਿਕਖਾ ਸ਼ਹੇਈ ਉਤਤਰ :-

ਭਾਗ (ਅ) 1. ਮੋਹਲੇ 2. ਪੈਹਲੇ ਨਂਬਰੈ 3. ਵਤਸ ਵਿਕਲ 4. ਓਮ ਗੋਸ਼ਵਾਸੀ

5. ਲੋਕ-ਕਤਥਾਂ 6. ਬੇਹੜਾ

ਭਾਗ (ਬ) 1. ਸੂਰਜ 2. ਜ਼ਹਾਜ਼ ਰਾਹੋਂ 3. ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ 4. ਸ਼ੀਕੋਂ ਦੀ ਦੁਨਿਆਂ

5. (6) ਲੋਕ-ਕਤਥਾਂ।

5.16.4 ਵਿਸ਼ੇ ਪਰਕ ਲੌਹਕੇ ਸੁਆਲ

(ਅ) ਖਾਲੀ ਥਾਹਰ ਪੁਰ ਕਰੋ :-

1. ਡੱਗੋ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਨੇ ਕੁਡਿਧੋਂ ਦੀ ਦਿਕਖ-ਰਿਕਖ ਗਿੱਤੈ ਇਕ ਰਕਖੀ ਲੇਈ ਹੀ।

2. ਅਗੀਂ ਦੀ ਜਲੀ ਦੀ ਸ਼ਾ ਬੀ ਡਰਦੀ ਏ।

3. ਸਨ् 1980 ਚ ਦੇਸ਼ ਬਨ੍ਧੁ ਡੋਗਰਾ ਨੂਤਨ ਹੁੰਦੇ ਆਸੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਬਢ਼ਡਾ ਉਪਨਾਸ ਕੈਦੀ
ਸਫੋਂ ਦਾ ਏ।

4. ਮਥਕਰੀ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਏ।

5. ਦਰੇਆ ਦੇ ਛਲਿੰਦ ਦਾ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨੈ ਦੀ ਉਤਰਾਈ—ਚਢਾਈ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਏ।

6. ਬੀ 505 ਪ੍ਰਵਾਸ਼ਾ ਚ ਅੱਊ ਰੌਹਨਾਂ।

(ਬ) ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਦੇ ਸੁਆਲਿੰਦ ਦੇ ਸ਼ਵੇਈ ਉਤਰ ਉਪਰ(✓) ਦਾ ਨਿਧਾਨ ਲਗਾਓ :—

1. ਸੂਰਜ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕਰਾ'ਦਾ ਹਾ। (ਭਾਕਟੀ ਦੀ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਦੀ, ਸਾਈਂਸਦਾਨ ਦੀ)

2. ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਫਰੈਂਤ ਸੂਰਜ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲਗੀ ਹੀ।

(ਰਿਆਸੀ, ਰੈਮਬਲ, ਕਟਡਾ)

3. ਤੁਪਨਿਆਸ ਦੇ 1980 ਕੋਲਾ ਲੇਵੀ 1990 ਦੇ ਸਫਰ ਦਰਾਨ ਜੇਹੜਾ ਰੁਝਾਨ ਟਕੋਹਦਾ ਉਮਰਿੰਦ ਆਇਆ।

(ਧਰਮਾਰਥਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨ, ਮਾਕਿਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨ, ਆਰਦਿਵਾਦੀ ਰੁਝਾਨ)

4. ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਭੋਗਰੀ ਅੰਕ 154 ਦੇ ਦੁਏ ਭਾਗ ਚ ਪ੍ਰੋ. ਚਮਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁੰਦੇ ਆਖੇਆ ਲਿਖੇਆ ਗੇਦਾ ਨਿਬੰਧ ਏ।

(ਬੁਆ ਫਲਾਂ, ਸਾਫ਼ੀ ਬੋਬੋ, ਚੰਦ੍ਰਭਾਗ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ, ਮਥਕਰੀ)

5. “ਮਨੁਕਖ ਕੈਹੜੇ ਤਾਈ ਜੀਂਦਾ ਏ” ਨਿਬੰਧ ਏ।

(ਰੇਖਾ ਚਿਤਰ, ਜਾਤਰਾ ਲੇਖ, ਹਾਸ਼)

6. ਮਥਕਰੀ ਨਿਬੰਧ ਲਿਖੇ ਦਾ ਏ।

(ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖਜੂਰਿਆ, ਤਾਰਾ ਸਮੈਲਪੁਰੀ, ਓਸ ਗੋਸ਼ਵਾਸੀ)

ਦਿਕਖੋ ਸ਼ਵੇਈ ਉਤਰ

ਭਾਗ (ਅ) 1. ਨਰਸ 2. ਟੱਟੈਨੇ 3. 416 4. ਦਿਲੈ 5. ਉਤਾਰ—ਚਢਾਈ 6. ਕਲਲਮਕਲਲਾ

ਭਾਗ (ਬ) 1. ਭਾਕਟੀ ਦੀ 2. ਰੈਮਬਲ 3. ਮਾਕਿਵਾਦੀ 4. ਬੁਆ ਫਲਾਂ ਸਾਫ਼ੀ ਬੋਬੋ 5. ਜਾਤਰਾ ਲੇਖ 6. ਵਿਸ਼ਵਨਾਥ ਖਜੂਰਿਆ।

**DIRECTORATE OF DISTANCE EDUCATION
UNIVERSITY OF JAMMU
JAMMU**

**SELF LEARNING MATERIAL
B.A. SEMESTER - VI**

SUBJECT : DOGRI	UNIT I-V
COURSE NO.: DG 601	LESSON NO. 1-24

PROF. DARSHANA SHARMA
COURSE CO-ORDINATOR

<http://www.distanceeducationju.in>

Printed and Published on behalf of the Directorate of Distance Education, University of Jammu, Jammu by the Director, DDE, University of Jammu, Jammu.

NOVEL

**Content Editing &
Proof reading**

Dr. Manoj Heer

Teacher Incharge, Dogri
DDE, University of Jammu,
Jammu.

© Directorate of Distance Education, University of Jammu, Jammu, 2018

- All rights reserved. No part of this work may be reproduced in any form, by mimeograph or any other means, without permission in writing from the DDE, University of Jammu.
- The script writer shall be responsible for the lesson/script submitted to the DDE and any plagiarism shall be his/her entire responsibility.

Navrang Printers/ Books/Oct. 2018